

ספר

מטפחת ספרים

הגהות חקירות והשגות על ספר הזוהר לכל חלקיו, ועל ארץ מוצאו ומחברו וזמנו, אם המחבר של כל הזוהר הוא רשב"י התנא הידוע או שחיבר רק חלק מהם, או שמא יש רשב"י אחר יותר מאוחר והוא שחיבר אותם או חלק מהם. ועדות עתיקה על תחילת הופעת הזוהר בעולם, וארץ מוצאו ואופן פרסומו. וכן חקירה ובקורת על כמה ספרי קבלה ומחקר, מורה נבוכים, אמונת חכמים, ברית מנוחה, גנת אגוז, ויושר לבב.

מאת הגאון הגדול מבקר וחוקר קנאי בן קנאי כמוה"ר ר' יעקב עמדין המכונה יעב"ץ בן הגאון הגדול כמוה"ר ר' צבי אשכנזי זלה"ה.

יצא לאור בפעם הראשונה ע"י הגאון המחבר עצמו בשנת תקכ"ח באלטונא, ובפעם השניה בשנת תרל"א בלבוב. ועתה יוצא לאור במהדורה חדשה מתוקנת ומהודרת. ע"י מכון "אורח צדיקים" ירושלים.

נדפס בעיר הקודש ירושלים תובכ"א

שנת ונקראה ירושלים עיר האמת (זכריה ח' ג')

התשנ"ה לפ"ג

בקשה אל הלומדים

מאחר שבדעתנו בל"נ להוציא מהדורה אחרת מתוקנת עם הרבה תוספות וביאורים, ומאחר שידענו שנשאלו במהדורה הנוכחית כמה מקומות קשים ומקורות שאינם ברורים, ולא הצלחנו לפענח את כל הר"ת שבספר, ואפשר שיש איזה שגיאות שלא הרגשנו בהם, לפיכך אנו פונים לקוראי הספר שאם ימצאו איזה הערה או תיקון או שגיאה או ר"ת שלא הצלחנו לפענח, וכן אם יש להם הצעות או השגות נודה להם אם ישלחו לנו מה שיש להם להציע לתקן, ואנו בל"נ נתקן במהדורה הבאה ונתחשב בהצעותיהם והשגותיהם, ומינן ומינייהו רווחא שמעתתא, ויבואו על שכרם מן השמים, ונזכירם לטובה במהדורה הבאה וישאו ברכה מאת ה'.

נא לכתוב למכון "אורח צדיקים"
ת"ד 50450 ירושלים

כל הזכויות שמורות
למכון "אורח צדיקים"
ת"ד 50450 ירושלים

מטפחת ספרים

מאת

הגאון הגדול המובהק המבקר הגדול קנאי בן קנאי מוהר"ר יעקב בן
הגאון הגדול מוהר"ר חכם צבי אשכנזי המכונה יעב"ץ זלה"ה

חלק ראשון

העשוי שלא לאחוז ספר ערום בלי דעת, מקור מוצאו ואם נשמרו המנערים (ומריקים אותו מכלי אל כלי) אך מאשם תוספת ומגרעת, או אם חלו בו ידי מעתיק שוגג ומשגה עור בדרך לא סלולה מקדמונו של עולם נוסעת, ולטפוח על פני עקשי לב רוחם זרה לעצתי ותשליכם עצתם אל ארש אחרת מוסר פורעת, לנתק מוסרות להפר ברית וחק עולם נפשם פושעת, לכל עובר פושקת רגליה לכל מנאף נשמעת, לכל בהמה רובעת ונרבעת, שכורת יין תנינים כוס קובעת, אפילו חמור בשוק תובעת, גם כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם וחוטא ילכד בה לעבור על דת פוסעת, והיה להם בית המדרש למשמרת שמוציאה את היין הטוב וקולטת את השמרים מיין חמר סוחטי ענבי רוש נפש רעבה לתועבה כל מר מתוק (כלבא בכפניה גלול"י צוא"ה בל"ע) כל פסולת ולכלוך בולעת, כל זוהמה שואבת ואיננה שובעת, כחזיר נוכר באשפה יטמן בדומן, כן נפשם בצאת גלולי האדם מתענגת ומשתעשעת,

ובטלית מטולאה טלאי ע"ג תלא"ה מלוכלכת בטיט היין ובצואה רותחת,

יוצאה בשבת"י כחמור במרדעת, ותהי אחריתם כמוהו בכף הקלע

נשמתם נקלעת, על כן אמרנו לסקל אבני נגף ולבור

את כל זה אשר זורה ברחת מה לתבן את הבר

באר"ש לא נודעת, ואורח צדיקים כאור

נוגה ה' רגלי חסידיו ישמור, נפשם

תגיל בה' בקדוש ישראל

תתהלל, באור פני

מלך חיים

נושעת:

הצעה

בעזר המלמד לאדם דעת, אשר ממנו כל חכמה וידיעה נובעת, וכל חקירה והשגת האמת מאתו נשפעת, נפש עמל עמלה לו לרדוף הצדק והישר בעיון שכלי בו נושעת, אור אלהי עליה מופעת, בו אשען להעלות על ספר חרברים הזרים שנמצאים בספר הזוהר רעיא מהימנא ותקונין, מפוזרים אחת חנה ואחת הנה, אשר היו צפונים בלבבי זה שנים רבות, ועתה מקרוב (בחתגשות המינין בפאדליע צר וסביב הארץ נוסף על שונאינו פה, צוה ה' ליעקב סביביו צריו, להתגרות בם מלחמה (ככתוב עוזבי תורה יהללו רשע ושומרי תורה יתגרו בם) הציקתני רוח בטני לעמוד על משמרת ה' לעשות סייג לחורה, ובית מושב עיר חומת אש דת. לא נתתי שנת לעיני ותנומה לעפעפי, שלא ידבק מום בכפי, בחנני כזהב אצא ידי חובתי, נגד עמי ולאומי אנשי אומתי ובני אמונתי), העירני החפץ האלהי המניע הראשון בעל הסבות יתעלה היודע עת לכל חפץ ותנועה מונעת, ויעירני כאיש אשר יעור משנתו. ויאמר אלי קום כי עליך הדבר על בעל הקורה להכנס בעביה, הגו סיגים מכת"ב צרוף בעליל לאר"ש הרם המכשול מדרך עמנו, וסקל המסלה כל יכשלו בהם רבים ונוקשו ונלכדו, בטרם יבינו סירותיהם אטד ולא ידעו כי הרעה אליהם נוגעת, גם אגלה דעתי בענין המחבר ספרים קדושים נעלמים הנ"ל, ואם לא יכולתי לברר באמת מי הוא בברור גמור, מ"מ נתברר לי שאיננו רשב"י התנא, אשר יחסוהו אליו חסוסרים מעתיקי הספרים הללו, אחר אשר היו גנוזים במטמוניות ימים רבים, ועל המעיין המשכיל לשקול דברי חקירתי זאת בפלס תבונתו לידע אם היא מכרעת, כי ראיתי השעה צריכה לכך (כאשר זכרתי בשכבר בספר שבט לגו פטילים, את אשר נדרתי אשלמה, ישועתה לה') מאחר שהעזו פניהם ככלבים וזמינים המתועבים החצופים הארורים כת שבתי צבי שם רשעים ירקב חמרשעת, לתלות סרחונם בספר הקדוש הנ"ל כאילו היה בעוכרם, מאתו באה הצרה להם, והם לא ידעו כי נפשם מצורעת, נפש רשע אותה רע הבא לטמא נוחחים לו, דבר ה' הוא כי ישרים דרכי ה' וגו' ופושעים יכשלו בם, מה אדבר ואומר ולבי נכמר ומעי חמרמרו, מ"ש מלומד נוצרי משוגע לזכות את האפיקורוס צורר ישראל שחיק טמא הידוע בצערים, כל אשא שמו על שפתי איך מכנה את בעל ספר הזוהר ורשב"י ביחוד שערות בשרי תסמר, בלי שלום וצמי מר לי מר ועיני דומעת, לכן נתן ה' בלבי להסיר המכשלות את הרשעים, לחקן את המקוקלות שברשות הרבים, לנכש עשבים המרים שעלו בשדי חמד חסורים קדושים הנ"ל בסבת סופרים ומעתיקים, ששלטו באותה חמדה גנוזה שהפיצו זרע אחר בכרם נטע שעשועיו של הקב"ה כי עת לעקור ועת לטעת:

דברים אחדים על המהדורה החדשה

ישמחו החכמים ויביאו הספר הזה אל בתייהם, ונפשם תברכנו על הוצאת הספר היקר והנפלא הזה במהדורה חדשה, תחת אשר היה עד עכשיו כספר החתום והיה גנוז בספריות אצל יחידי סגולה ורק יחידים עיינו בו והבינו אותו לעומקו. כי שני חסרונות היו בספר הזה, א' שהיה נדיר ויקר המציאות ונמצא רק בספריות גדולות. ב' הספר עצמו כתוב באותיות קטנות ומחוקות ובריבוי ראשי תיבות משונים וקשים, ובלשון קצרה ומליצית. עד שגם מי שכבר הגיע הספר לידו יקרץ בקריאתו ויתרחק ממנו, וכ"ש שלא ירוץ הקורא בו ולא ילמד אותו בעיון כדי להבין עומק דבריו.

וברוך ה' שנתן בלב חברי מכון "אורח צדיקים" להוציאו במהדורה חדשה באותיות מרובעות וגדולות, ובפתיחת כל ראשי התיבות הקשים והלא מצויים שהספר היה מלא מהם, ובחלוקת הקטעים מחדש לפי הענינים. וכמו כן הכנסנו בפנים כל ההשמטות והתוספות כל אחת במקומה. וכן תקננו כל השבוישים והטעויות של הדפוס ע"פ לוח ההשמטות והטעויות שבסוף הספר, וע"פ השואה בין שתי המהדורות של הספר, שהראשונה יצאה בשנת תקכ"ח ע"י הגאון המחבר עצמו בדפוס הפרטי שלו באלטונא, והשנייה בלכוב שנת תר"ל. ומלבד זה תוקנו הרבה שגיאות דפוס ומחיקות והשמטות מלים ע"י לימוד הספר בעיון, אשר רק ע"י מתגלים השיבושים שאינם ניכרים בהעברה בעלמא.

אך עם כל זה עלינו להודות שעדין נשארו עוללות בודדות שלא הצלחנו להבינם, הן בר"ת קשים, והן בצינוי מקורות והן במלים מחוקות או משפטים לא מובנים, וע"ז אמרו רז"ל לא עליך המלאכה לגמור. וכבר עלה במחשבה לחבר מעין פירוש על הספר לבאר סתומיו ולהרחיב מעט במקום שקיצר מאוד, עד שלפעמים אין דבריו מובנים כלל גם אחרי עיון, אך ראינו שהעבודה רבה מאוד וזה עלול לעכב את עצם הוצאת הספר, שכן בחירתנו בספר הזה מעשרות ספרים חשובים אחרים, היתה משום שהוא מעט הכמות ורב האיכות. אך אם נוסיף עליו פירוש משלנו תרבה הכמות ויגדלו ההוצאות, לפיכך החלטנו להוציאו בשלב זה כמו שיצא מתחת ידי המחבר, בלי שום תוספת של פירוש או הערות, לא שלנו ולא של אחרים. ועוד חזון למועד אי"ה להוציאו במהדורה מורחבת עם פירוש והערות ותגובות של כמה חכמים גדולים שקמו אחרי הגאון המחבר.

וכמו כן במהדורה הזו עשינו מפתחות חדשים לפי העמודים בנוסף למפתחות הראשונים שבסוף הספר שנעשו כנראה ע"י הגאון המחבר עצמו, אשר חשיבותם רבה בודאי מבחינת תוכנם, אך אליה וקוץ בה, כי ככל הנראה המחבר כתב אותם מתוך הזכרון, ולכן הם מלאים שיבושים ושגיאות, ועל הרוב אין התאמה בין המצוין במפתחות לבין הנמצא בגוף הספר. לדוגמא בחלק ב' מונה המחבר ק"ו סימנים מלבד עוד עשר שבאו כפולים (מסימן ל"א עד מ"א) וביחד קט"ז סימנים, בעוד שבמפתחות ציין רק פ"ב סימנים, הרי הפרש של ל"ד סימנים, מלבד עוד כמה וכמה ציונים וסימנים שבאו כפולים הן בגוף הספר והן במפתחות. לכן הוכרחנו לתקן בגוף הספר בסימון אחר בסוגרים מרובעים כדי לכלול את הסימנים הכפולים. אך לא

יכולנו בשום פנים לכלול ק"כ סימנים במפתחות שבסוף הספר שיש בהם רק פ"ב סימנים, לכן הוכרחנו לעשות מפתחות אחרות ע"פ תוכן הענינים ובציון דפי הספר כלכד. אך עכ"פ השתדלנו לכתוב כלשון המחבר במקום שהוא ציין אותם במפתחות שעשה. וכמו כן ישנם כמה וכמה תוספות שהוסיף המחבר והכניסם בגוף הספר, חלקם ע"י חלוקת העמוד לשני טורים מקבילים, וחלקם צירף אותם להשמטות שבסוף הספר משולבים בתוך המפתחות ממש, עד שהקורא מתבלבל ולא יודע היכן חמשך הדברים. וכמו כן בסוף הספר הוסיף כמה ענינים במלחמתו בשבתאות, ואת כל אלו לא הכניס במפתחות. וכיון שאנו הכנסנו כל דבר במקומו המתאים לו הוספנו אותם גם כן במפתחות שעשינו בתחילת הספר, למען ימצא הקורא את מבוקשו בנקל. כדוגמא ללשון הקצרה והקשה ראינו להציג כאן השמטה אחת מחמשמטות שבסוף הספר, אשר מחמת שלא יכולנו לפענחה לא יכולנו להכניסה במקומה, אך גם לא רצינו להשמיטה, והיא שייכת לעמוד ל"ח סוף השגה צ"ד בענין חחרוב והדקל וזה לשונה: "נשמט כע"א ש"ג ועסק עיין הגהות [הגהות] דיב"א שב"ט [דף י"ב ע"א שיטה כ"ט] שגיסרה [או שגירסה], במהדורה השניה] וכן יש חוכחה גמורה לזה בכתוב עיין אם לבינה. ע"כ לשון ההשמטה. ואולי מי שיעיין בספר אם לבינה ובהגהותיו יוכל לפענח את כוונתו.

דברים אחרים על תוכן הספר

הספר הזה מחולק לשני חלקים. חלק ראשון כולל הערות והשגות על ספר וזוהר, והשני כולל הערות והשגות על הספרים "אמונת חכמים" למוהר"ר אביעזר שר שלום באזילא, ו"גינת אגוז" לר' יוסף ג'יקטיליא, "ברית מנוחה" לר' אברהם מרימון וספרדי, "יושר לבב" לר' עמנואל חי ריקי. וכמו כן התיחס בדברי בקורתו על הספר מורה נבוכים להרמב"ם ולפירוש מעשה המרכבה להרד"ק, ולספר משנת חסידים לר' עמנואל חי ריקי הנ"ל. ואגב דבריו הזכיר גם מהרש"א ומהרש"ל ויחסם אל הקבלה. וכן חזר כאן על ענין ספר הזוהר והביא עדות ר' יצחק דמן עכו שהלך במיוחד לספרד כדי לחקור על אופן התגלות ספר הזוהר בימיו.

בחלק הראשון הביא המחבר כמאתיים ושמנים הערות והשגות על כל חלקי ספר הזוהר. והוא עצמו טרח ויישב חלק מהם, כאשר קצתם הוא מיחס לטעות וטור, וקצתם לתוספת מעתיקים בורים, וקצתם לתוספת מאוחרת מאיזה מקובלים שרצו לחלות עצמם באילן גדול, וקצתם נשארו בלי תשובה, ולא מצא להם שום ויזיון. ואע"פ כן שערי תשובה לא ננעלו, וכבר קמו אחריו כמה רבנים גדולים וזוהרם להשגותיו ותירצו חלק ניכר מהם, הלא הם בחבוריהם "בן יוחאי" ו"עייטור טופוים" ו"ניצוצי זוהר", ועוד. ונמצא שאלמלא קושיותיו והשגותיו לא היו יתעוררים הבאים אחריו לישבם, ואם היה קם אדם בימינו ומרגיש במה שהרגיש ויעב"ן, לא היינו מוצאים את ידינו ורגלינו ביישובם, ונמצא שמעו יצא מתוק. ואולי עתה עם הוצאתו במהדורה החדשה יתעוררו חכמי לב ליישב את שאר השגותיו שלא נמצא ישובם בדברי החכמים הנ"ל.

הגאון המחבר אע"פ שלפעמים דיבר בלשון קשה כנגד איזה חלקים מספר הזוהר עדיין נשאר מעריצו והשתדל "להלחם על כבוד קבלתנו האמיתית ובעד ספר הזוהר" כלשונו. ואכן הוא השתדל להגן עליו ככל האפשר, ולמרות כל טענותיו ודבריו כתב בסוף הספר בדברי הסיכום: "בהא סליקנא ובהא נחיתנא ספר הזוהר קדש קדשים הוא". ואמנם לכאורה דבריו אלה סותרים למ"ש כמה פעמים להפך, כגון מה שכתב על בעל הרעיא מהימנא והתיקונין שהוא מבתראי דבתראי, ועל מדרש הנעלם זיפו ניכר מתוכו, וא"כ איך יאמר שהוא קודש קדשים. אולם התשובה היא שכוונתו היא על עיקר ספר הזוהר ולא על שאר החלקים שבהם מצא זיופים וסימני איחור רבים, ולא עליהם אמר שהם קודש קדשים, כי לדעתו הם אינם בכלל ספר הזוהר העיקרי. ואמנם יש המשיבים על דבריו ומתנגדים לחילוק שעשה בין עיקר ספר הזוהר לתיקונים ורעיא מהימנא ומדרש הנעלם, אך אע"פ כן הגאון חתם סופר התייחס לספר הנוכחי "מטפחת ספרים" בחיבה רבה וכתב עליו (חתם סופר ח"ו סימן נ"ט) "הנה נמצא בשכונתך ספר מטפחת ספרים למהריעב"ץ תמצא שם כי דבר גדול דבר הנביא". ובספר זכרון למשה כתב עליו "ערכים עלי דברי דודים שבספר מטפחת ספרים מהגאון יעב"ץ ממענות הבר יוחאי". וכוונתו לספר "בר יוחאי" לר"מ קונין שבו הוא משיב על דברי היעב"ץ בספר מטפחת ספרים הנוכחי, אך על הרוב אין תשובותיו תשובות של ממש, רק תירוצים דחוקים ומפולפלים ועיולי פילא בקופא דמחטא. ולכן היו ערכים עליו דברי היעב"ץ שהם טענות אמיתיות מתשובות שאינם אמיתיות.

הספר שלפנינו מתחיל בענין השבתאים ומסיים בענין השבתאים. ואמנם עיקר הספר לא נכתב אלא כתשובה נגד השבתאים שתלו כל הבליהם ואמונתם בספר הזוהר. ואין ספק שאלמלא התעוררו השבתאים מחדש בימיו ובמקומו, לא היה הגאון המחבר מפרסם את הספר הזה כלל. וכמו שהעיד על עצמו כאן (עמ' ט"ז) שהיו ההערות האלה כתובים אצלו ארבעים שנה ולא רצה לפרסמם, ורק מחמת השבתאים שקמו בימיו והיו סומכים בכל מעלליהם ומעשיהם על הזוהר, לכן הוכרח לגלות את טענותיו נגד הזוהר כדי להחליש את יסודותיהם ולקעקע את ביצתם. ומכאן תשובה למקשים איך כל החכמים שהיו לפני היעב"ץ במשך מאות שנים לא הרגישו בטענות האלה. ותשובתם היא שאפשר שהיו רבים שהרגישו, אך כיון שלא היתה להם סיבה מכרחת לפרסם את השגותיהם לא פירסמו אותם, ותייצו מהם מה שתרצו, והגיהו מה שהגיהו, והשאר לא פרסמו אותם ולא נודע לנו עליהם.

תקנתו רבה שכשם שבעקבות שתי המהדורות הראשונות התעוררו כמה חכמים ויישבו חלק גדול מתמיהותיו, כן עתה בהוצאת המהדורה הנוכחית יתעוררו החכמים לברר מקחו של צדיק, ויעזרם ה' למצוא תשובה נכונה ואמיתית על השגותיו, ועל ידם יתבררו ויתלבנו ויצרפו כל הספקות, ישוטטו הרבים ותרבה הדעת.

מבצעת ספרים חלק א

[illegible]

צילום מהמהדורה הראשונה מקביל לעמודים ל-לא במהדורה זו.

21

6

קלג' ס' קה"צ בראש) נזכרו גם שניהם רב ייבא ורב המנונא סבא ותרומיהו חלמירי דרב הו' וא"ל
 ש'אמרו רש"י וכו' חללים דבר משם אמוראים. קלר פרשת שלח לך ק"ט, וק"ס) עיין הגהות. קלה
 ס' קס"א"ל בסופו ומע"ל, עיין כוזרי מ"ג (מ"ב סכו) חמאל כל הענין קלוסס ע"ב, ולשכת הגזית אשחר
 לביית האולם. לשון מנומנס ולא נשמע פחנס, קלו ס' קס"ב) דכל זמנא דנופא דהאי עלמא קיימא
 בקברא בקיומא לא חללנא רוחא בלבושא דההוא עלמא. קשיא מ"ש ר"ל בנשעה לדיקים שלא
 שלטה בהם רמה ותולעה, ודור המדבר דמו כרמבסמי. וראב"י וזולתם, אי הכי גריעותא הוא
 לנביאיו, ור"ל, קלה : קלט :

ש"ס קענב בראש) דא חיבור חפשי בה אחזא רבנן בר דור. הנה נמאל בכתוב חפשי בה
 ס' אמו של מנשה מ"י, ולפ"ד ר"ל היא הייתה בת ישיעור ב"ל הנביא, הא חרא דתמימא" וחו
 דכחב עור, אימא היא דנשיחא מנחם בר עמיאל, אינו מיכן לי, ש"ס אמו אשת נחן ב"ד מנחמא
 נחן הוא אביו של נשיח, שאל"כ, מה לו להודיענו שהיא אשת נחן, גם אין צראה שהיא האשית בן
 אשה חלמנה, שגורר מאישה האחרון, אף לא נודע יחוסו לפי זה מאיזה שבט הוא עמיאל זה, הלז
 הוא דבריו הספר החסום, גם ירושלמי מקרא חפשי בה (ברברי ישיעור וקרא הנביא במו בשמה
 שלחמ הנאולה העזירה, כמו שקרא שם לבניו, ע"ש גאולה קרובה) מי יתן ונבין את זאת איך שייך
 לומר אם המשיח היא אשת נחן ב"ד. ואיך יוסבס זה עם היוזבן בן עמיאל. קט' ס' קעה) מתר מנא
 ראולי ב"ס. כנרת, ע"פ כסלה. קמא פרשת חוקת קמא) תרין אחוזי אטון שלימין באורייתא :

ב"ס פרי"ו הם חסרים ע"פ המסורות. סייג לחורה. קמב ס' ס"פ) הוא להבן. כמה
 דכחיב ויכו אחוזי וכו', בנו כחיב חסר : (אין) מלא כחיבין ליה, והנהגה ד"ל. גם כלאן איינה אמת
 כ"מ' בהגהות) : (איברה) הא לא קשיא כולי האי, במש"ל שם בס"ד קמב פרשת בלק קפה) כד
 ק"ה, בפלוגתא בבני מחיבתא ואמרי מאן מוכח הא פליגי דאוכס. רומא למ"ש בר"פ הפועלים בעבור
 דרכה ב"ן. ידוע שהוא מדור שלישי באמוראים. קמר קפס) פתא ואמר והיה באכלסס כו' קרא דא
 על עומר החגיפה אחרת :

ק"ה בראה לכאורה זר וחמור מאד לפוס ריהטא, כי מה ענין פרשת חלה עם השומר.
 אבל באמת לק"מ ופיר קאמר, דהכי אמר רבנן בהרי"א (ר"ה ינ"א) דאקריבו עומר, והדר אכלו
 מעבור הארץ, קמה ס' ק"ז ק"ז) עיין הגהות. קמו ס' רע"א ר"פ הוה אחי למחמי כרחמי אמי
 ור"א ע"ל (קמרב) קמו ס' רבא) עיני כחיב. לא נמאל כך. קמה ס' רבא) אלא כמה וכמה הו
 דוניחו במדברא. ולא על מוכב דקורס כו' אלא קודם מתן חורה : ל"ע כי כפי הגרסה לכאורה.
 לא מח אחר מיואלי תנאים עד אחר העגל. כי אז דאמר עליהם אי אמרתי אלהים אמת וכו' אכן
 כדאם חמוטון. מכלל שקודם זה בטלה גורח מיתה דאדם מהם. ואף אחר מעשה העגל לא לבד שלא
 וסורו מהמספר אלא שחברו מאד. כמו שגורח במנין ראשון שעלה שלש אלפים חמס והחמשים יחד על מספר
 יואלי ונארים בחוך ח'י שנה או קמא יוחי עיין הגהותי לג"ד. ובמנין השני שנסה השנית היו שנים במספר
 בראשון. קמט ס' רוא) עיין הגהותי, קנ פרשת פנחס רטוא) בר"ע, דעברי אחר ראש, עיין
 הגהותי, קנא ס' ריו"ב ואוף הכי ר"א בן פרס דהוא דחיקא ליה שצ"א, (הוצא שנית בחקונים
 חסס) :

הוא אמורא חלמיר ר"ש מ"ה, והכי אימא בנמאר בערקא דחסייר, קנב ס' ריסב)
 שאלא ליה מצי האי דכל תומין דעלמא לא עוברין בעטעא אלא ישראל, הוא דבר הכוזרי (מ"ב
 ס"ס) עמ"ש בסולם בית אל בס"ד. קנב ס' רבנן) ראינו אפרא דמוא רבה בב"ס : ידוע שהוא ב"א
 רב, אמורא דחלמורא, קנר ס' רש"א) מעט אוח ב"בא, עיין הגהותי, קנה ס' לנא) ס"פ מ"ב)
 אויב ליה לחמור במדבר בהרים :

שנרה כחשא זה, ע"ל () קנו ס' רלדא) העשוקים שנעשו, אך כהא סריכיה הוא
 דנקט, ע"ל () קנו ס' רמב"ד) בנלוחא דישמעאל, מה נלל ב"ל האמת, שבר"מ היה אחר
 האמוראים, ועמ"ל () קנב ס' רגאל) פתא ואמר תנאין ואשראין כו, ואם קרא גם לאמוראין,
 הא דרזי מלי דמסיק דבר הוה קרי לר' שמעון ככלל עמאן, ל"ל אמת משמים, אס שרש"י זה
 (וכן דבכל ס"ה) אינו רש"י האגד הידוע בחלמוד, אלא אמורא אחרון או אחר מדור הגאונים הוה,
 שוקרא שמו ר' שמעון, או שמדבר ע"ה זממיו של רש"י, כמו שהוא הענין בכינוי רעיא מהימנא
 (ש"ליו מיוחס החבור הזה) על כרשנו ר"ל נשמא של מרע"ה, הוא שהיה מתגלה אליהם,
 ויודעת עמיהם בחיבורי מורה ס"ד הסוד, לפי הוראת ההנהגה, והוראת ס' חור המעלה למחבר
 היזכרים וכו'סם על ספר קנר ס' רמב"ד) ורבנן דמתניתין ואמוראין, חורר להורות ולהורות שחברו
 יואחר לאמוראין, ומצי מ'אמרו זה, דכל חלמודא דלהן על הוא דאורייתא סדור ליה, אליו חנו
 עליו

צילום מהמהדורה השניה מקביל לעמודים מב-מד במהדורה זו.

ולחצין דבר מחוך דבר , יודע מנין כך יאריך לחקוע מסמרות בטועים בעלי אסופת בהרעה מאזנים בכמה הגור .

ז"ל שנה ר"ג . ה"ר משה מליאון שוכן באוילא (והוא מואר אל ההגרא) היה בזמן הזה . ולמנן חספרו לרור אחרון אוריעבס מה שמלאכי כחוב , ש"י יצחק דנן עכו הלך לחקור על ספר הוואר . שגנר"ל שהיו דבריו מפלאים יאשוו ממקור העליין . ואשר הוא לשון יושלמי , נר"ל שדבריו דברי קבלה ואמת . ואשר הם לשון הקודש הם דברי זיוף . אמר ושלחני את החלמידים אשר נמנא בידיהם ספר הוואר . מאין בא להם . ולא ראיתי דבריהם מכוונים . יש מי שאמר שהרמב"ן מנא אותו בארץ ישראל ושמו לקאטלוגיא . והביאו הרוח לאדרון ופנל ביר ה"ר משה דיליאון . וי"א שמעולם לא היה סבור של רשנ"י . רק שר' משה ידע שם הכותב . ובכחו יכתוב דברים מופלאים . ולמנן יקם בהם מחיר רב . היה חולה ענמו באילן גדול . שהוא רשנ"י ור' אלעזר בנו וחבריו . ואבוא אל עיר ואליהודליד . ואמנא שם ר' משה דיליאון . וישנע לי מספר רבי שמעון בן יוחאי הנו בבית ישיבתו באוילא . שיראה לי בלכתי שם . ובשוכו לביחו מה באריבאל . ואבוא אל עיר אוילא ואמנא שם חכם זקן ושמו ר' דוד רפאן קרוב . ואמנא חן בעיניו ואשכנעו לאמר אש היה יודע אמתות ספר הוואר . אש היה אמת אש לא . ואמר החכם כי נבאר לו בודאי שר' משה בשם הכותב היה בודאס . ובגב האמתות הוא . כי ר' משה הנזכר היה כותב סודות ופלאות לעשירים אשר במלכות הראו . ולוקח בהם מחטות רבות זהב וכסף , ואותו היום כל מה שהיה מרויה היה מפור . עד שביטו מותו לא נשאר לו אפי' פרוטה . ואשמו וכניו ברעב ובאמא ובעירוס ובחוסר כל . וכשמעי מיתוקאמתי (ובלכתי) אל ה"ר יוסף דיאוילא שהיה עשיר גדול . ובחייו לקם ממנו ממון גדול . ואמר לו עמה הנה עתך עת דודים מזכה לפניך הגדול . וחקק השפר מיד אשמו בצמח יפה שחשלת ביר אשך . שהוא בעת ערומה . וכן עשה וישלח מחטות ביד אשמו אל אשך ר' משה ה"י . ותשנע לה אשך ר' משה ה"י שמעולם לא היה לו ספר לאישי . רק מלט ודעתו היה כותב . ואומר לאישי למה אמה חולה עיוןך בחכם אחר . הלא טוב היה לך לומר שמעלך אמה כותב . ויודך כי מיטיב לך . ואישי עניי שאם הייתי אומר שמרפתי הם . לא יחשיבו אותם . ולא יחמו לי מחטות בהם . ולכן אני חולה אותם ברשנ"י וחבריו . ואח"כ דברתי עם חנו . ואמנא דבריהם מכוונים . אלה הדברים אשר דבר אלי החכם הזקן ר' דוד . ואסע מאוילא ואבוא אל סאלאכיריה מנאצי שם סכס מופלא . שמו ר' יוסף הלוי בן ר' שדרום המקובל . ואחקרה שמו ולדעת מה שידו מנעת בידיעת ספר הוואר . ואמר אל דע באמת כי היה ביד ר' משה ה"י ספר הוואר אמתי . ובגב אמתות דברי הוא . כי היה נתון לי קונטרסים . ואני לבטון הספק הזה . לקחתי קונטרס אחד מנין הקונטרסים . ואמרתי לו שנאמר ממני . שיתן לי ממנא מקומו . ואמר לי הרא' לי אחרית הקונטרס הקודם לו : והאשית הקונטרס המחומר . ויכתוב לו קונטרס . וארא ואין ביניהם שינוי כלל אפילו חגיגה אחת : רק שפה אחת ודברים אחדים . היה נסיון גדול מזה . אח"כ באתי למונטוולה . ואמרו לי שחגיגת החכם ר' יוסף הלוי חגיגה בחינה . שאולי קודם כחון הקונטרסים לאדם . היה מעתיק אחד לעצמו . ואח"כ מחוך אותם הקונטרסים אשר בניהו היה כותב לאחרים . ע"כ הדברים שהביאם ב"ש . ואמר זה נדפסה הגהה אחר ש"ס (ר"ח שמואל שולס) הוא המביא ס"ו לדפוס) הנך רואה בעיניך סכלות הדוברים על זיוף עתק לא ידעו ולא יבינו ההופכים ללעג דברים שהם כבשנו של עולם . ודברי הספר החתום לור יחשבוהו ושימונו לאל מלחו . וראייתיהם וטענותיהם הכל ואין צם מועיל . ע"כ מועתק מס"י דפוס קושטאנדינא . דברים ככתבן :

ואני אומר הנך המעיין רוא' בעיניך כי לא דבר רק הוא . ומי שהעתיק אותו מקפא שהציג ב"ח ספסרו . מינו גייו להו . ולא אמר דבר בשם אומרו . חי מנא נבאר רבה דקמחיד . ה"ר יצחק דנן עכו הוודו בשערי החכם . והוא טרח הרב' בחקיר' . כדי לעמוד על האמת ידיע' פדויה . ודבר

צילום מהמהדורה השניה מקביל לעמודים קלט-קמא במהדורה זו.

קיצור תולדות הגאון המחבר וגדולתו

הגאון המחבר מוהר"ר ר' יעקב ישראל אשכנזי המכונה יעב"ץ (יעקב בן צבי) נולד באלטונה בט"ו סיון שנת תנ"ח, לאביו הגאון הגדול מוהר"ר חכם צבי אשכנזי בעל שו"ת "חכם צבי", בן הגאון ר' יעקב אשכנזי אב"ד ברודי, שהיה חתן הג"ר אפרים הכהן מווילנא בעל שו"ת "שערי אפרים", נכד הג"ר אליהו בעל שם אב"ד חלם.

היעב"ץ למד תורה עד היותו בן י"ז שנה מפי אביו הגאון חכם צבי, ואח"כ בישיבת חותנו בעיר בראד. ובשנת תע"ו כשהיה בן י"ט שנה נשא את בת רבו הגאון ר' מרדכי כ"ץ, וישב בבית חותנו על התורה ועל העבודה ותפס ישיבה גדולה, אולם מחמת חוקי המדינה היה נאלץ לעזוב בית חותנו, והלך לאמסטרדם לבית גיסו הג"ר אריה ליב שהיה אב"ד שם. ובשנת תפ"ח נסע לעיר עמדין ושם קבלוהו לאב"ד עליהם נגד רצונו, אך הוא מאס ברכנות, והיה קורא על עצמו ברוך שלא עשני אב"ד, ואחרי כמה שנים התפטר ממשרתו, וחזר לעיר מולדתו אלטונה, ובשנת תצ"ג הקים שם בית דפוס ונתעשר, וישב שם י"ז שנים והדפיס בעצמו בבית דפוסו כמה וכמה מחיבוריו וחלקם חנם לכל דורש.

הגאון יעב"ץ היה שלם בכל מקצועות התורה בנגלה ובנסתר, וחיבר ספרים בכל המקצועות, ויותר משמונים ספר יצאו מפרי עטו. כמחציתם יצאו כבר בדפוס וכמחציתם נשארו עדין בכתיבת יד בספריות שונות בעולם. מספריו המסורסמים בעולם התורני ידוע על שו"ת שאלת יעב"ץ שני חלקים (וחלק ג' עדיין בכתיב) ומור וקציעה שני חלקים על טור או"ח (ויש עוד שלושה כרכים בכתיב על שאר חלקי הטור).

הוא היה איש אמת וקנאי לאמת ולתורה הקדושה, ולכן רדף באף ובחימה ובקצף גדול את אנשי הכת המאמינים בשבתי צבי, אשר התעוררו בימיו מחדש, ואף שהיו בהם אנשים בעלי זרוע וגם מראשי הקהל לא חת ולא פחד, והשליך נפשו מנגד במלחמתו, ואף שלפעמים הגיע לו נזקים גדולים וסכנות עצומות לא נסוג אחור, ומסר את נפשו וכל אשר לו על קידוש השם, וחלק גדול מספריו שחיבר הם כתוצאה ממלחמתו בשבתאות וספיחיה. ואלה הספרים: תורת הקנאות, ספר השימוש, שבירת לוחות האון, פתח עינים, חרב טייסיות, קיצור ציצת נובל צבי, התאבקות, עדות ביעקב, שפת אמת ולשון וזורית, עקיצת עקרב, אספקלריה המאירה, בית יהונתן הסופר, ומטפחת ספרים (והוא הספר הנוכחי).

רובם ככולם של הספרים הנ"ל אינם מוכרים בימינו, וגם שאר ספריו הם יקרי המציאות, מלבד ספריו בהלכה שיצאו בכמה מהדורות צילום, ובימינו

יצאו במהדורה חדשה ספרו היקר "מור וקציעה" על טור או"ת וכן סדורו "עמודי שמים". אך שאר ספריו הם עדין יקרי המציאות, שלא לדבר על ספריו שבכתיבת יד הנמצאים בספריות בחו"ל. ואנו מקוים שבימינו עם התפתחות מלאכת הדפוס ונתינת רשות לעיין ולקבל צילומי כתבי יד יתעוררו בעלי היכולת להוציא את שאר כתביו שבכתב יד, וגם אותם שבדפוס שאין להשיגם היום רק בספריות גדולות.

הגאון המחבר חי בדור דעה בימיהם של "הנודע ביהודה" הגר"א מווילנא וה"פני יהושע" החיד"א והרש"ש, והיה בעל שיעור קומה כאחד מהם, אך חייו היו סוערים וקשים, ורכש לו שונאים רבים שנלחמו בו על אשר היה רודף בקנאתו לה' את מאמיני שבתי צבי וגילה על מעשיהם, ובהם היו גם הנחשבים לת"ח ויראים, עד שהוכרח לברוח מעירו אלטונא לאמסטרדם, שם היה גיסו הרב אריה ליב אב"ד לעדת האשכנזים בעיר. וזו היתה הסיבה אשר ספריו הנוגעים לענין השבתאים נהיו יקרי המציאות, כי אויביו הרבים השמידו ואיבדו את ספריו ככל שיכלו להשיג, ולא נותר מהם כי אם יחידים אצל יחידי סגולה, ובימינו רק בספריות גדולות, גם מידי שמים היה לו כמה מכות בנפש שהדאיבו את רוחו, כי אשת נעוריו שהיתה בת רבו, וכן בנו הקטן בן שבע שנים מתו עליו בחייו, ומרוב יגונו חלה במחלה קשה, אך ניצול ממנה בחסדי שמים, ואז נשא לו אשה שניה בת אחיו ר' אפרים וחזר ובנה עמה את חייו מחדש.

שני בנים ושתי בנות השאיר אחריו, הבנים היו גם הם גדולים בתורה, האחד הוא הגר"ר מאיר שהיה אב"ד בקוסטאנטין ישן. והשני הגר"ר משולם זלמן שהיה אב"ד בק"ק המבורג שבלונדון, אשר תשובה ממנו בענין שעטנז הודפסה בסוף ספר מור וקציעה ח"ב. ויש אומרים שהיה להיעב"ץ עוד בן שלישי בשם ר' אריה יהודה ושמו הוזכר בסוף התשובה הנ"ל ומתואר כאחיו הצעיר של בעל התשובה. (כן כתוב בספר מליצי אש, עמוד קנ"ה) ותימה על כותבי תולדותיו בימינו שנעלם מהם כל זה.

"תתן אמת ליעקב", זה הפסוק המתאים לאישיותו של הגאון המחבר, אשר בכל ספריו ניכרת חתירתו להגיע לאמת, וכל מעשיו ודרכיו היו לגלות האמת ולהרחיק השקר. וכך הוא מעיד על עצמו בספרו הנוכחי (עמוד ו'): ואדברה בעדותי נגד מלכים ולא אבוש, ברוך מי שעשאיני ישר, על כן קרא שמי ישראל, ממעי אמי שמי יעקב שמדתו אמת, ושם כנויי יעב"ץ ליעץ ולקבץ פעלים בתורת אמת, ואשר שמו אמת ותורתו אמת בו אבטח שלא לכבוש האמת אהובתי וכו', והרבה מרירות סבלתי בעבודה, והאמת היא חיותי, לכן עד זקנה ושיבה לא אעזבנה" וכו'. ואכן רדיפתו אחרי האמת ומלחמתו נגד אוהבי השקר היתה הגורם העיקרי בחיבוריו הרבים ובמיוחד בחיבורו הנוכחי "מטפחת ספרים" אשר בו לא היסס לגלות מה שהיה צפון בלבו כארבעים שנה, ולא רצה לפרסמם כדי שלא לפגוע בספר הזוהר שהוא קודש קדשים בעיניו, אך בראותו

את השבתאים שעושים מעשה זמרי ותולים עצמם בספר הזוהר פחד "פן דור אחרון עתיד לטהר השרץ מתורת הזוהר כאשר זה החלם לעשות" (כלשונו לקמן עמוד ט"ז) וכידוע שהשבתאים שבימיו היו קוראים לעצמם "זוהריסטן" - "אנשי הזוהר" ונלחמו מלחמת חרמה בתלמוד ובאחיהם מאמיניו, ולפיכך הוכרח גם הוא לגלות מה שהיה ידוע לו על ספקות ותמיהות וערעורים על ספר הזוהר כדי להחליש טענותיהם, וכדי שלא ימשכו ההמונים חלושי הדעת אחרי מעשיהם הרעים ודעותיהם הפסולות, (כמו שהוכיח סופם על תחילתם שהתנצרו כולם), שבכל מעשיהם הסתמכו על ספרי הזוהר והקבלה. והגאון המחבר בחתירתו לאמת ובחדירתו לעומק הדברים בצירוף חכמתו בתורה וידיעותיו בשאר החכמות גילה כמה בקיעים וקושיות סתירות וזיופים בספר הזוהר, בס"ה כמאתים ושמונים טענות, מהם קלות ערך ומהם כבדות משקל. מהם שנדחו או תורצו ע"י הבאים אחריו, ומהם שנשארו בגדר תעלומה עד היום הזה. וגם בין התשובות שהשיבו עליו ישנם תשובות נכונות המבטלות קושיותיו לגמרי, וישנם תשובות שאינם אלא בבחינת עיולי פילא בקופא דמחטא.

כמאתים ושלשים שנה עברו מאז יצא הספר הנוכחי לאור, אך לא ניכר רישומו בקרב העוסקים בתורה, ומעטים התייחסו אליו לחיוב או לשלילה. ורק שני ספרים יצאו להשיב עליו והם ספר "בן יוחי" להר"מ קוניץ ו"עטור ספרים" לה"ר ראובן רפפורט. ועוד שנים מגדולי החכמים שהתייחסו לספרו והם החיד"א בשם הגדולים (מע' ספרים אות ז') שכתב עליו בזה"ל: "ולפום ריהטא הייתי תמיה מאד על דבריו בכלל ובפרט, ורבותינו ארין דאורייתא הרמ"ק והאר"י בעלי רוח הקודש וכו'. וסיים שכנראה שהרב ז"ל ידע באמת ענין ספר הזוהר ורק בקנאתו לכת השבתאים לכן הראה פנים לקעקע ביצתם וכו' ע"ש. והשני החתם סופר (חלק ו' סימן נ"ט) שכתב: "הנה נמצא בשכונתך ספר מטפחת ספרים למהריב"ץ, תמצא שם כי דבר גדול דבר הנביא ז"ל הלא ישתוממו רואיו".

היעב"ץ חי ע"ח שנים כמעט כמספר הספרים שחיבר, ובר"ח אייר תקל"ו השיב את נפשו הטהורה לבוראה, לקצור פרי מעשיה בעולם האמת. זכותו יגן עלינו אמן.

תוכן הענינים ומפתחות ספר מטפחת ספרים

חלק ראשון

עמוד	פרק	
א-י	א	מבאר הגאון המחבר הסיבה שהכריחה אותו לחקור ענין ספר הזוהר, ולגלות את השיבושים והתמיהות שבו, אחרי שהיו שמורות בלבו שנים רבות ולא רצה לגלותם.
י-יב	שם	מחזק את שורש קבלת חכמת האמת ומביא רשימה של כמה גדולים שעסקו בה, ומביא את התנאים הדרושים לאדם כדי שיתעסק בה, שבלעדיהם אין לאדם לעסוק בה, כי היא מסוכנת מאד בלעדיהם.
יב-יד	ב	מודיע המחבר שכבר בתחילת התגלות ספר הזוהר ערערו עליו חכמי דורו וחשדו שהמחבר הוא ר"מ די ליאון בעצמו והדברים הובאו בספר יוחסין דפוס קושטנטינא ונשמט משאר המהדורות. ושהחשד הזה אינו חשד שוא, אלא יש הוכחות רבות שיש בו הרבה אמת.
יד	ג אות א	מביא מה שקרא בזוהר לביה"כ בשם "אשנוגה" שזה מעולם לא נמצא רק בלשון יהודי ספרד.
טו	שם אות ב	מביא מה שמצא דברי ר"ש הנגיד הספרדי בתוך ספר הזוהר.
טז	שם אות ג-ה	מביא מה שמצא בספר הזוהר דברי הכוזרי והרמב"ם וספרי הפילוסופים וספרי דקדוק. שכולם ספרדים.
שם	שם אות ו	מתנצל המחבר על שלא הרגיש בכל זה שום אדם עד שקם הוא וגילה אותם. וגם הוא היו גנוזים אצלו כארבעים שנה, ורק מחמת הכרח גדול הוצרך לגלותם. ומשער שגם החכמים שלפניו הרגישו בכל זה אך העלימו אותם מטעם שמצאו לנכון.
יז	שם	חוזר המחבר ומביע את רצונו שהדברים יתגלו ע"י אחר, ולא יעמיס עליו אחריות זו. וכיון שלא מצא אחר הוצרך לעשות בעצמו את המלאכה.
יח	שם אות ט	מביא השערות מבוססות שמחבר הרעיא מהימנא והתיקונים הוא מקובל ספרדי אם ר"מ די ליאון או מקובל אחר מבני דורו.
יט	שם אות י	מביא שאין לחייב אדם להאמין בסודות שבספרים הנ"ל. אך בספר הזוהר שלא מצאנו בו דברים הסותרים לאמונה נחזיק בו כשאר ספרי דרשות ואגדות.
יט-מז	ד	מתחיל לפרט טענותיו והשגותיו על כל חלקי הזוהר והתיקונים וכו' כמאתים ושמונים טענות אשר מהם מתברר שהרבה דברים קשים ומרים נתערבו ונזדייפו שם בגוף ספר הזוהר, ואף שרובם אינו מזיק לאמונה אך מיעוטם נראה כחירוף וגידוף, ומצוה להסירם מן הספר. מאות א' עד קע"ח מביא השגות על גוף ספר הזוהר.
מז-נג	שם	מביא השגות על ספר התקונים, מהשגה קע"ט עד השגה רמ"ג. ס"ה ששים וחמש השגות.
נג-נה	שם	מביא השגות על זוהר חדש, מהשגה רמ"ד עד השגה רס"ה. ס"ה עשרים ושנים השגות.
נה-נז	שם	מביא השגות על תקוני זוהר חדש, מהשגה רס"ו עד השגה רפ"א. ס"ה שש עשרה השגות.
נז	ה	מוסיף המחבר הוכחות גדולות ועצומות שגם גוף ספר הזוהר לא יתכן שחיברו רשב"י האמיתי התנא הידוע אלא או שהיה חכם

תוכן העניינים ומפתחות ספר מטפחת ספרים

עמוד	פרק
נט	שם אות רפב
ס	שם
סא	ו
סב	שם אות ג
סג	ז
סג-סה	שם אות ג
סה	שם אות ו
שם	שם אות ז

מאוחר ששמו רשב"י כשמו, או שהוא גלגול שלו.
מסכים שמוכרחים לומר שמחבר הזוהר היה אחרון בדור
האמוראים לכל היותר מוקדם. אך אע"פ כן לא ירדו דבריו
ממעלתם כל עוד אין הם חולקים ומתנגדים לדברי חכמי התלמוד.
מסכים שכל זה אמור לגבי מחבר ספר הזוהר העיקרי כגון מתניתין
ותוספתא ואגדות וספרא דצניעותא סבא וינוקא וסורי תורה
הכלולים בספר הזוהר שדבריו בהם הם קודש קדשים, רק שצריך
בדיקה ועיון יפה אם לא נתערב בהם מוץ ותבן ומספוא לחמורים.
מסכים שמחבר התקונים ורעיא מהימנא היה חכם ספרדי בזמן
מאוחר מאד שלקח מדברי הכוזרי וחכמי הדקדוק והפוסקים
והפילוסופים.
משער המחבר שיש קשר בין ספר התקונים ורעיא מהימנא לבין
ספר "פלאות החכמה" שנתחבר ע"י הנביא די אוילא שנזכר
בתשובת הרשב"א (ח"א סימן תקמ"ח), ובכל מקרה המחבר היה
אחרון וספרדי דוקא.
מדבר על מדרש הנעלם שזיפו ניכר מתוכו וכמו שהעיד ר"י דמן
עכו.
מסכם המחבר כל המשא ומתן הנ"ל ומחלק את ספרי הזוהר
לשלושה מינים, וכל מין לכמה סוגים, וכל סוג חרץ משפטו לשבט
או לחסד.
מחליט שהצד השווה שבהם, שבכולם נבלעו ונטמעו הוספות
מחודשות מזויפות שאינם מגוף הספרים.
מחליט שאין אחריותם של הספרים החיצונים הטובים האלה עלינו,
ואין אנו חייבים להאמין בכל אותם הדברים הזרים שלא נמסרו לנו
מאבותינו ורז"ל בפומבי.

חלק שני

עמוד	סימן
יח	א
יט	ב
יחא	ג
יטא	ד
יט	ה

בחלק הזה דן המחבר בדברי ספר "אמונת חכמים" (להרב מוהר"ר
אביעד שר שלום) שגם הוא עסק בענין הזוהר והמקובלים. וחילק
דבריו לפי פרקי הספר ובמקום שהפרק ארוך חילק אותו לסימנים
לפי א' ב'. ואגב דן גם בדברי הספרים גנת אגוז ברית מנוחה ויושר
לבב.
דן בענין איך תכיל הארץ את כל בני האדם הקמים לתחיה בתחית
המתים.
מדבר על כח השמות לעשות נסים ונפלאות.
מאשר הסכמת הפילוסופים ששום דבר בעולם לא יתבטל לגמרי
בעולם השפל. שכן מוסכם בזוהר.
מה שאמרו ששום דבר לא מתהווה ממה שאינו, גם זה דבר מאושר
ונכון.
מדבר בענין רוח צפונית פרוצה, וענין הקוטב הדרומי.

תוכן הענינים ומפתחות ספר מטפחת ספרים

עמוד	סימן	
עד	ו	בענין מנין הכוכבים וענין שקופים אטומים.
שם	ז	בענין נסים נסתרים שהפילוסופים הכחישום.
שם	ח	בענין אבן המגנט ופנייתו תמיד לצפון.
עה	ט	בענין כדוריות הארץ שנזכר בזוהר חשוד למוזיף, ופירוש קורקוסי שמים.
עו	י	דברי מדרשי הנעלמים חדשים מקרוב באו ואינו מקבל עליו אחריותם.
עז	יא	בענין המרחק בין הארץ לרקיע.
עח	[יא]	בענין עגול הכדור הארצי, וחידות הראב"ע.
עט	[יב]	בענין שני מיני גשמים. אחד טבעי והשני רוחני.
עט	יט	בענין המערער על הזוהר שנשען על דברי הריב"ש ומהרש"ל.
פ	[יג] כ	הצדיק את מהרש"ל שהיה נאמן לקבלה ורק על מדרשי הנעלמים היתה תלונתו ולא השגיח בהם, לקבל כל הנמצא בספרים חדשים מקרוב באו.
שם	שם	הסכים לדברי מהרש"ל שאין להשגיח בדברי רשב"י לענין הלכה, אלה מה שעולה מסוגית התלמוד. ושכן הסכמת כל המחברים והפוסקים.
שם	[יד] כא	לועג המחבר לעניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה שבספר מורה נבוכים ומחליט שלא יתכן שהרמב"ם הוא שחיברו.
פב	[טו]	מבטל דעת האומר שדברי הפילוסופים הם מעשה בראשית ומרכבה, ומאריך מחזק חכמת הקבלה, שאין בכח אנוש לבדות מלבו דברי חכמה נפלאה כמות.
פג	[טז] כב	בענין אלישע שהלך אחת הנה ואחת הנה.
שם	[יז] כג	אמיתת מציאות חכמת הקבלה והשתלשלותה.
פג-פז	[יח-ככ] כד-ל	פלפול בדברי הרא"ם בענין כל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל.
פז-פט	[כג-כה] לא-לה	דוחה טעמי המצות שבספר מורה נבוכים ומחליט שלא יתכן שהרמב"ם חיברו.
צ	[כו-כז] לו-לז	משתדל ללמד זכות על הרמב"ם אך עדיין לא מאמין שהוא חיבר את מורה נבוכים.
צא-צב	[כח-כט] לח-לט	מחזק דברי בעל אמונת חכמים על מציאות חכמת הקבלה בדברי רז"ל, אך דוחה דבריו במה שחשד שהגאון מהרש"א סובר שלא נמצאת חכמת הקבלה בדברי רז"ל.
צב	[ל] מ	דן בענין החומר "היולי" שבדברי הפילוסופים ומשווה אותם עם דברי המקובלים ומחליט שהכל הולך אל מקום אחד.
צג-צו	לא	מחליט שדברי הפילוסופים מקורם מדברי הקבלה אלא שנשתבשו בידיהם.
שם	לב	מישב התמיהה על בלעם דמה אכפת אם הוא יקלל וה' יברך.
צז	לג-לד	בענין לא יבא עמוני, וענין מערת המכפלה.
שם	(לה)	מיישב דברי מורה נבוכים בענין אם יש כח בשמות לפעול נגד הטבע.
שם	לה	באור המאמר ששלח יוסף לאביו יין ישן וגריסין של פול.
שם	לו	בענין פעולת השמות חוזר לדון לכף זכות דברי הרמב"ם ומורה נבוכים.

תוכן העניינים ומפתחות ספר מטפחת ספרים

עמוד	סימן	
צח	לז	דן בדברי הרמב"ם שחשב שחכמת הטבע היא מעשה בראשית ומזכיר ענין בריאת אדם ע"י החכמים.
שם	שם	המחבר מדבר בלשון קשה על ר"ש אבן תיבון על ששלח יד בלשונו בפרשת בראשית.
שם	שם	מדבר בלשון קשה על דברי הרד"ק בענין מעשה מרכבה.
צט	לח	משבח את הרמב"ם ומעשיו הגדולים.
שם	לט	בענין שלשה ששמשו בתיבה.
ק	מא	דחה טענת בעל אמונת חכמים על מהרש"ל שכתב שהקבלה חדשה היא.
שם	מב	מענין שלשלת הקבלה מן הגאונים.
שם	שם	דוחה הסברה שהראב"ע ידע מענין הספירות.
קא	שם	מכחישי יחוס אגרת אחת להרמב"ם שכתבה לבנו, שבה משבח הרבה את הראב"ע ופירושו לתורה ומגנה את חכמי הצרפתים.
קב	שם	משבח את הרמב"ם והרמב"ן לעומת הראב"ע.
שם	מג	מביא שרס"ג לא האמין בדברי המקובלים ולעג על אמונת הגלגול. וכן בעל מורה נבוכים דחה דבריהם בשתי ידיו.
שם	שם	משיג כמה השגות על מחבר אחד שכתב פירוש על פירוש הראב"ע לתורה.
קד	שם	על מניעת לימוד בספרים חיצוניים ולמוד לשון צרפת מתוך ספריהם.
קו	מד	הערות על ספר "גנת אגוז".
קי	מה	הערות על ספר "ברית מנוחה".
קיב	[מו]מה	מדבר קשות כנגד הלומדים בספר הזוהר מפי ספרים בלבד שרבים הציצו ונפגעו, ודן אם למוד הקבלה בכלל הוא בכלל תלמוד תורה.
קיג	[מז]	מדבר קשות כנגד החסידים החדשים שכל עסקם בספר הזוהר ובקבלה, ומאריכים חצי היום בתפלה, ועושים תנועות משונות בתפלת י"ח.
קיד	שם	מדבר קשות כנגד הספר משנת חסידים שנמשך אחרי ספר חמדת ימים שמחברו היה מאנשי שבתי צבי.
קטו	[מח]	מעיר ומשיג על ספר "יורש לבב" לבעל משנת חסידים הנ"ל.
קיש	שם	מצוה ומזהיר לכל הסרים למשמעתו שלא יתפללו ע"פ ספר משנת חסידים. ומתרה לכל השומעים בקולו שלא להתפלל ע"פ ספר כוונות האר"י כי יפסידו יותר ממה שריווחו ע"ש טעמו ונימוקו.
שם	מט	חוזר לדברי ספר "אמונת חכמים" ומסכים עמו שאין חכמה הנמלטת ממחלוקת בפרטי עניינה.
קכ	נ	בענין ההיולי ושכל הפועל מביא סיוע לדבריו מספר "הקמיצה".
שם	נא	בביאור מלת "סלה" מצדיק פירוש הרד"ק.
שם	נב	שלא להשגיח בדברי הפילוסופים במקום שמתנגדים לרז"ל.
קכא	נג	בענין ההרחקה מלימוד הפילוסופיה.
שם	שם	ראשי ישיבות בפולין היו מחייבים תלמידיהם ללמוד ולעיין בספרי "העקרים" ו"העקדה". ויותר מהם הכוזרי וספרי רס"ג וספר חובת הלבבות.
קכב	נד	שלא טוב הדבר לאבד זמן רב בקריאת ספר "מורה נבוכים" אך

תוכן הענינים ומפתחות ספר מטפחת ספרים

עמוד	סימן	
שם	נה	ספרי אומות העולם אין לעיין בהם כלל.
שם	נו	בענין אסתר שנשאת לגוי.
קכג	נז	בענין ר"ע שהיו שוקלים את בשרו.
שם	נח	בענין יהויקים שאמר קמאי לא ידעי לארגוזי.
שם	נט	זמן הרשעים בגיהנם לא יותר מ"ב חודש.
קכד	ס	חיקון טעות האומר שהיו עשרה כרובים במקדש ראשון.
שם	סא	מבאר ההפרש שיש בין שילה נוב וגבעון לביהמ"ק שבירושלים.
		בענין טעותו של ירבעם, ויישוב התמיהה איך הניח הקב"ה שיצליח כל כך מעשה שטן.
קכה	סב	בענין ירבעם ובטול העליה לרגל לירושלים.
קכו	סג	בענין אחאב שהיה בעל תשובה.
שם	סד	בענין סוד הצמצום.
שם	סה	בענין חג השבועות ביום חמשים או נ"א לעומר.
קכו	סו	ביאור הכתוב ישא ה' פניו אליך.
שם	סז	שלא להשתדל יותר מדאי בהשגת חפצי העוה"ז, אך אפשר להרבות בתפילה ובקשה מהשי"ת על צרכיו ותפלת ישרים רצונו.
שם	סח	מליץ טוב על ר' עזריה מן האדומים בענין חשבון שנות היצירה.
קכח	סט	מביא דברי חכמי הגויים המשבחים מאד את התלמוד.
קכט	ע	שלא ללמוד מן העכו"ם חכמה ולא אומנות.
קל	עא	בענין עדים זוממין הרגו אין נהרגין, מיישב טענת אומות העולם נגד ההלכה הנ"ל.
קלא	עב	בענין האומר שאדנות שבפסוק ויאמר אדני, שהוא שם חול, שהקמץ מכחישו. שאין האמת כדבריו.
שם	עג	בענין שכר מצות ועונש של עבירות.
קלב	עד	מישב הקושיא על התוספות בעירובין בענין ליתי עשה ולדחי לא תעשה.
קלג	עה	מדוע מזכירים רק את הלולב בברכה.
שם	עו	בענין הרוצה להחכים ידרים שצריך לעשות כן בפועל ממש.
שם	עז	בענין הבא על נערה המאורסה שהוא חמור יותר מהבא על אשת איש.
קלד	עח	בישוב דברי ר"מ בקטנה מזנה ברצון נאסרת על בעלה ישראל.
שם	עט	בענין גר שטבל.
קלה	פ	בענין יבמה זקנה או איילונית.
שם	פא	בענין סריס חמה וסריס אדם לענין יבום.
שם	פב	בענין יבמה נזונה מנכסי יתומים ולא היבמה.
שם	פג	ישוב קושית כסף משנה בהלכות צרעת.
שם	פד	מיישב קושיית המחבר על דברי הרמב"ם דקשו אהדדי. בענין הטבלת כלים בתוך כלים טהורים.
קלו	פה	בענין ספר הזוהר שנקרא על שם רשב"י אע"פ שלא עשהו.
שם	פו	בענין אם היו רב המנוגא סבא ורב ייבא סבא בימי התנאים.
קלו	פח	על הזכרת דברי האמוראים האחרונים בספר הזוהר ודברי האחרונים שאחרי התלמוד.
שם	פט	בענין חכם שאמר דבר וכבר קדמו חכם אחר שזה דבר מצוי

תוכן הענינים ומפתחות ספר מטפחת ספרים

עמוד	סימן	
קלח	צ	בתלמוד. אך אין זה מיישב מה שנמצא בזוהר דברי האחרונים מאד. בענין דברי המגיהים "מבחוח", שהכניסום המעתיקים בפנים מחוסר הבנה.
שם	צא	דוחה דברי המחבר שהראב"ד הזכיר את ספר הזוהר בפירושו שאינו אמת.
שם	שם	מביא שרבינו בחיי ובעל עבודת הקודש הזכירו את הזוהר אך הרמב"ן לא הזכירו והוא תימה גדולה וגם הרשב"א לא הזכירו. אך בעל העקידה ובעל ספר האמונות הזכירוהו.
קלט	צב	מביא מספר יוחסין דפוס קושטנדינא סיפור גילוי ספר הזוהר וחקירת ר' יצחק דמן עכו על גילוי הספר בספרד בימיו.
קמא	שם	דעת היעב"ץ על העדות הנ"ל ואימותה.
קמב	צג	בענין המגיד של הרב בית יוסף. וגדולת חכמת האר"י כעדות בני דורו.
קמג	צד	בענין תשע קולות בשופר וחקון חכמים לחקוע שלשים קולות מפני הספק.
שם	צה	מרבח להביא דוגמאות על חובת קיום מצוה מן המובחר ובהידור האפשרי.
קמו-קנב	צו	מוסיף להביא ראיות על כל הנ"ל.
קנב	צח	בענין טעמי המצות שרז"ל גילו הטעם החיצון והעלימו הטעם הפנימי.
שם	צט	בענין חטה אחת פוטרת את הכרי.
קנג	ק	בענין הבא על הגויה.
שם	קא	בענין יפת תואר ובן סורר ומורה.
קנד	קב	מתלונן על המחבר שהביא דברי תורה משם "הפגום" נכוונתו על הזכרת ר' נחמיה הכהן. שהוא כנראה אותו ר' נחמיה הכהן שגילה חרפת שבתי צבי והוצרך להתאסלם ואח"כ חזר ליהדותו. ואולי אח"כ חזר לסורו. ועכ"פ הוא היה הגורם העיקרי בביטול האמונה בשבתי צבי ובנפילתו, וא"כ מעשיו לטובה היו וגדולה עבירה לשמה, ואולי הוא ר' נחמיה אחר].
שט	קג	בענין תפלת ערבית רשות.
שם	קד	בענין שני זוגות תפילין.
קנה	קה	חזור המחבר ומגלה כוונתו בחיבור הזה שהוא לצורך השעה ולטובה, והמכחיש חכמת האמת הוא מין ואפיקורוס.
קנו	שם	מסכם דבריו בענין ספר הזוהר ודבריו.
שט	קו	מסכם דבריו בענין מחבר ספר הזוהר.
קנז	שם	בענין הקובעים עיקר לימודם בספר הזוהר שמעכבים את הקץ.
שם	שם	סיכום כללי בענין ספר הזוהר וחלקיו השונים.
קס	שם	האם חייב אדם להאמין בכל הכתוב בספר הזוהר ובכתבי האר"י.
קסא	שם	מדבר על חכם אחד שהיה מחזיק ביד המינים השבתאים ומספר השתלשלות הריב שהיה לו עמו.
קסב	שם	מליץ טוב על תלמידו שחשדהו שזייף ספרו ואין הדבר כן.
קסג	שם	מכתב שכתב היעב"ץ לאחד מאוהביו בברלין על הענין הנ"ל.
קעב	שם	תשובתו של הנ"ל.
קעז		מפתחות הספר חלמ' א' ותוכנו כפי שכתבם המחבר בעצמו.

פרק א

[הסבה שגרמה למחבר לחקור את ספר הזוהר]

הנה כל עצם ספר הזוהר, קדוש הוא כעצם השמים לטוהר, דבריו נכוחים למבין (במקום שמדבר בסודות התורה בחידות עמוקות וברמזים של רזים עליונים, לשונו סתום וחתום כאלף עזקין, לא איתי אנש על יבשתא די מלת מלכא דעלמ"א (שהעלים מבריותיו) יכול להחויא, אלהן די רוח אלהין קדישין גביה). אך מאחר שנכשלו בו פושעים, ושבנו אבני שיש טהור בקצת מקומות לאבני נגף אל העקשים החטאים ומתנקשים בנפשותם לילך אחר ההבל, לקשור חבל (חבלי יולדה יבואו להם) בחבל, לדלות מים מכזבים מי המרים המאירים מבאר צרה נכריה, להשקות מהם ע"ץ (עון צבי) פר"א אדם לעשות ממנו בית יד גרון לכרות עצי לבנון ולברוא משחית לחבל, כאשר הראית לדעת בספר שבט לגו כסילים, ובספר הקנאות הראינוך כמו כן, שכל טעותם תולין באילן גדול רעיא מהימנא (עם שבאמת הוא להם משענת קנה רצון, לרצץ מוחם וכא בכפם ונקבה, וקורע סגור לבם, כתולעת לקיקיון, וכחורב בציון), ששב להם רועה רוח ר"ל. כאשר החל להיות גבור ציד באר"ש נכריה, שבתי צבי שם רשעים ירקב שהמריד את כל העולם על בוראו, ומלא דבריו נביאו, השקן העז פנים העזתי שם רשעים ירקב, כל קלקלתם תלו בספר הזהר ורעיא מהימנא ותיקוני זוהר, שמצא השטן מקום להטעותם, אחר שהקשו את רוחם ללכת אחר שרירות לבם הזונה, אחרי אלוהי נכר ומאת ה' פונה, וכאשר בשכבר גרם העון ע"י חיון שם רשעים ירקב, לתת יד לפושעים ופתחון פה לזולתנו לרדות בנו להתלות בקורי עכביש שארג לו מהם בגד בוגדים התועב הלו. ומה גם עתה נדפס עוד בפומבי גלוי לכל העמים. ע"י המשתגע מענדלין מפרנקפורט דמיין. המחזיק ביד אחר כיוצא בו, המתראה יהודי, ואומר לנוצרים בחשאי שגם הוא מתנצר על פי ספר הזהר. בפיו היתה שומה, וכן קורא זה הערל וטמא לרשב"י נוצרי בפירוש כמה פעמים. אוי לעינים שכך רואות, כל זאת באתנו מן שורש פורה ראש ולענה אייבשיצר המיין הרע הזה שאינו שוה בנוק מלכו של עולם, והשחיר פני הגולה בנכליו כמעט קט אבדה האמונה על ידו ויסודי התורה עשאם כצל כולם, ואשר טפחו ורכו גדלו והצליחו בתורה ומעשים טובים הסית והדיח האויב כלם.

וככה שמעתי מפי התורני רא"פ יושב אהל בית המדרש דקהל אמשטרדם (זה האיש ניסת גם כן משונא הדת הנ"ל תפח רוחו ונפשו, עודנו בסראג פתה אותו בחלק לשונו ידיחנו. גם כתב אליו דברי פיוס להתרצות להיות מאנשי כת ארורה שלו) שבהיותו לומד בישיבת הג"מ מהר"א ברודא בסראג. אירע שהתועב האפיקורוס המפורסם בעולם, הארור חיים מלאח, שם רשעים ירקב גבר נתעב ונאלח, בהיותו אז בווינא, כתב להרב הנ"ל שישלח לו אנשים חכמים מסוימים ידועים אשר להם יד ושם גם בחכמת הקבלה, שיתווכחו עמו על דבר אמונת שבתי צבי. וכן עשה הרב ע"ה ראש ישיבה הנ"ל. ושלח לווינא שנים מהמובחרים שבישיבתו. חריפים ובקיאים גם בספר הזוהר ובקבלה, הלא הם החסידים מופלגים כמה"ר יונה לנד סופר וכמו' משה חסיד ע"ה. המה נסעו שמה, ויבואו אל המין המופקר הנ"ל, וישבו אתו ימים אחדים או שבועות שתיים, והונה אותם במינות דמשכא, ולא ידעו להשיבו דבר. אבל אמרו נקח מועד בשובנו לביתנו לאהלנו, אז נעיין בדברים ובראיות שהביא להם מספר הזוהר לקיים אמונתו השקרית. ויהי כשובם אל מקומם לפראג ובאו אל רבם (השולחם) בפחי נפש, חרה לו מאוד כי לא מצאו מענה וירשיעו (לא את אויב) את עצמם, כי לא שמו רסן בפי אויב ה', ולא ידעו מה להשיב לאפיקורוס מיד בלי איחור, שלא יתפאר עליהם לאמר שנצח לחכמי ישראל, שרים עצרו במלים. בכך גזר הרב עליהם לקחת להם פנאי מיד, ולעיין היטיב בדברי תעתועים שצייר להם המין רשע ערום ואומן לאחוז את העינים.

וכן סיפר לי אדם הגון שהיה מכירנו וראה אותו בברלין, שגם שם הסית והדיח רבים אחר אמונתו הכוזבת, ובמשאות שוא ומדוחים היה מראה לבני אדם כאילו כתוב בזוהר בפירוש להאמין בשבתי צבי שם רשעים ירקב. ונדמה להם לפי שעה קלה כאילו כן הוא. (ובאמת נהפוך הוא, כי אמנם התועב הארור בעל צוא"ה וסיעתו המודחת, כל שלחנות מלאו צואה ורתחת, מצוירים בספר הזוהר וברעיא מהימנא בכמה מקומות בגוונים שלהם בדיוק גדול ומשוח בששר, בדמותם וצלמם הנבזה באופן נפלא באמת וישר. כאשר הראינו לעין כל בספר הקנאות, במראה ולא בחידות, במזבח גדול למראה למופת ולאות). ובצאתם מאת פני הרב וחזרו לעיין בספר הזוהר ולחקור עוד אם כנים הדברים, אז עיינו היטב בעין יפה, ומצאו שרוח עושים התעה אותם, לא ראו כל תמונת אות מאשר דמו בתחלה, על פי הסתת והשאת הנחש ערום בחלק שפתיו נוטפות מר עובר שקר דובר, (ולצבוע לשונות של ארגמן ספר הזוהר בצבע שאינו מתקיים, ובגוונים מזויפים מגונים, והטיל הרב עליהם לישב ולהתבודד בעיון זה בלבד לא יתערכו עם שונים, ואל יעסקו בדבר אחר, ושלא יזוזו משם עד אם כלו המלאכה, לחסום פי הקוסם קסום, ולמצוא די ספקם תשובת אנשי און. כי נפשו של הרב החסיד החריף הנ"ל התופס ישיבה מרה לו על הדבר

הזה. כי לא נמצא איש נותן חכה בפה טמא הנ"ל, והוא ז"ל לא היה בקי בחכמת האמת, כל עסקו היה בחדוד הלכה גפ"ת, ועל פי גזרתו פנו הלומדים מופלגים הנ"ל מכל עסקיהם ומלמודים אחרים, ישבו ועיינו כמה שבועות או ירחים, ומצאו כל טענותיו של המין תוהו הבל ורעות רוח ישאם, כזבים חצובים מבור כסיל רשע ומלכו הוא בודאם. אז שמח הרב החסיד, וחזר לגזור גלות על ר' משה חסיד שישים לדרך פעמיו לארץ איטליא לפרסם הדבר, כי הוגד לו ששם נמצאו כמו כן פושעי ישראל מכת הארורה של שבתי צבי שם רשעים ירקב, ולקבוע שם בדפוס דברי תשובות באנשי און האפיקורסות הלזו, וכן עשה החסיד מהר"ם כאשר צוהו רבו, וקבל עליו טלטול הקשה והרחיק נדוד אל ארץ רחוקה הנ"ל, לקיים גזרת רבו ולעשות סייג לתורה, ולקץ ימים אחר שעשה ציר נאמן שליחותו, חזר אל רבו בשמחה, וקבלו בסבר פנים יפות ושמח בו שמחה גדולה.

אלה הדברים סח לי התורני הנ"ל. אך לא ידע שום דבר מטענות המין המקולל הנ"ל, כל שכן שנעלם ממנו כל עקר תשובתו של ר' משה חסיד הנ"ל מה טיבה, ואם באה בדפוס אם בשם פרטי נקבה. אכן מטענותיהם של הטמאים לנפש אדם חלל רשע שבתי צבי שם רשעים ירקב שבפדאליע הנ"ל, המוזכרים בספרי "שבט מוסר" הנ"ל (שם חצבתי בנביאי הבע"ל הרגתים באמרי פי) נדע שהם מדברי התועב הלז, כי ידוע ששאבו ממקור הזוהמא הלז, אבי אבות הטומאה של צואה רותחת מקור משחת, ארסו של נחש זקן זה שוקע ומפעפע באותו מתוז זה כמה שנים, ואחריו החזיק בידם ארור כיוצא בו (דבהפקרא ניחא ליה) בכתבי מינות הידועים, שחבר להם בפראג כמפורסם, לא ידע שבעה, מלבלוע צואת שבתי צבי שם רשעים ירקב וחלאת ברשע, מוקש אדם רשע קודש ילע, כלבא בכפניה גלולי צאת האדם בליעל בלע) והראיתי בעז"ה בספר שמוש גדול הנ"ל. שהם מאין ופעלם מאפע:

צתה אמרתי לא טוב הוא ספר הזהר מנחש הנחושת שעשה מרע"ה. להביט על ידו אל האלהים. ואחר שראה חזקיהו המלך שיצאה ממנו תקלה לדורות. שהביטו לנחש מוחש מוכחש. עמד וכתתו להפיק רצון מאת ה', והודו לו. אף כי חס לזרעא דאבא לכתות בלי חמלה, אפילו קצת חלק קטן ממנו, אף לא אות ומילה (כל שאפשר לקיימו אפילו בדוחק), כי קדוש הוא הספר ומחברו, יהיה מי שיהיה. ביחוד שנראה בעליל שהחזיק בידינו יסודות תורתנו הקדושה, אף הפליא עצה הגדיל תושיה, להאדיר ענפיה לפאר פארותיה, להשקות יונקותיה ממים חיים נוזלים מן לבנון. הוא ירה אבן פנתה, הרבה הודה והדרה ובנה לה חומה בצורה, ובית גניזה לשמור בתוכו את כל חוסן יקרה, בפרטות להזהר אפילו בכל דקדוקי מילי דרבנן מי כמוהו מורה, אין צריך לומר בגופי תורה, החמיר יותר מאד יתר על כל מה שנמסר לנו בתלמודנו הקדוש

חמדת ישראל, על כן אחזתיו ולא ארפנו. רק לדבר דברי הוצרכתי, מה שאמרתי מאז בספר השבט, שנמצאים בתוכו מובלעים דברים לא שערום אבותינו, והוספות מזויפות ופניהם רעים, וחזי גברא דפרע אנא, מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי לא הבטחתי על שקר:

אבל אין ספק אצלי כלל, שעם כל שבחו של ספר הזוהר, הנה לא נמלט מבוא אל קרבו דברים אשר אין להם שחר, אולי הסופרים מעתיקי הספר בחשאי, המה שתו עליו הוספות, סיגים מצופות, על חר"ס (ולא יורח) וירח הקבלה לא יגיה אורו. ונקראים על שם ספר הזוהר בזיוף. ובאמרי שהן מזויפות. אין כוונתי לומר שהן פסולות לבוא בקהל ה', כמטבע מזויף בשקר מוחלט, חלילה לי מה' מחדול ללמד על כל הנמצא בו זכות, ככל אשר תשיג יד האפשרות (חוץ משנים שלושה גרגרים פרט בלשון ומילה, שלא מצאה ידי די התנצלות ואמתלא, אחר שתזרתי על כל צדדים למצוא פשר דבר, להסכימם עם המותר בפנינו ובלבבנו, ולא מצאתי ליישרם בשכל ובמבטא, אותם בלבד הסכמתי שראוי להסירם מן הספר, ולא לעיולי פילא בקופא דמחטא, כדי להניח התקלה בפני כל איש שוגה ופתי, כי לא רבים יחכמו וגם אשר נשיא יחטא, כאשר ארשום אותם במקומם כשאפגע בהם בעברי בין בתרי הספר הקדוש, רק רצוני לומר שאינם דברי המחבר העצמי למבראשונה, כי אמנם ממקור ישראל היו כולנה, אלא שהן מאוחרים בזמן ובמעלה, ולא נודע מתי וע"י מי חוברו יחדו הנה. אשר על כן אין חיוב החלטי להיות משועבד האיש הישראלי (כן חורין העוסק בתורה לשמה הנאמן לאלהיו. ומוכטת שמגלין לו רזי תורה אמיתיים) לקבל עליו אחריותם, לגזור היותם כולם אמיתיים מוחלטים כנים ונאמנים בלי הרהור ופקפוק בעולם. שאפילו חבור הזוהר עצמו, כל עיקר לא חברו רשב"י התנא אע"פ שמיוחס אחריו ובשמו יכונה, (כמו שארע בכמה ספרים קדומי קדמונים ואת אחרונים לרוב), אלא תלמידי תלמידי תלמידיו עשאוהו קבצוהו וחברוהו בלי ספק. כמו שהרגיש כבר בעל ספר יוחסין הדווקן (ומה שכתב שם שחובר ס' שנה אחר מותו של רשב"י, נ"ל טעות הדפוס הוא, וצ"ל ש' (מקום ס') ור"ל שלוש מאות שנה אחר זמנו של רשב"י האמיתי תנא דמתניתין, זה מוכרח וברור אצלי בס"ד. שוב עיינתי עוד בספר יוחסין והבנתי שאין כוונתו בהודעת זמן הנ"ל רק על חיבורי המשנה ספרא וספרי, על אלו החבורים בכלל אמר שנעשו ס' שנה אחר מותו של רבי עקיבא, וזהו האמת לכן אין צריך תיקון), מכל מקום הרי הוא כאילו עשאו רשב"י, מאחר שממנו יצאו כבושים הללו בתחילה ונשתלשלו ונתגלגלו ליד האחרונים, כדין נקרא על שמו (וכך הם ודאי כמה ספרים קדמונים שלנו, נקראים באופן זה על שם האיש שהיה סבה רחוקה להם, כמו שנראה מפרקי ר' אליעזר וזולתו). או הוא על דרך שאמר ר' עקיבא לרשב"י אם בקשת להחנק התלה באילן גדול (פסחים קי"ב).

כך אולי ראה מחברו זכות לעצמו שרשאי לתלותם ברשב"י, כי היכי דלקבלוהו מניה. ועל דרך שמצינו עוד בתלמוד ראה רבי דבריו של פלוני ושנאן בלשון רבים. וסתם מתניתין ר' מאיר:

אך את זה אני אומר בטח איך שיהיה, נבלעו בחיבור הלז דברים רבים ממחברים אחרונים מאוחרים מאוד, אע"פ שלא שער את זאת זולתי עד היום, כאשר אברר בעז"ה, ואערוך ראיות העצומות לפני כל יודעי דת הספרים ודין החיבורים. ובאמת לבי יחיל בקרבי זוחל ורועד, לגלות הדברים האלה לעורר עלי עוד מדנים, אחר שבעונות הרבים אין אמת בארץ פנה לימין ואין סומך לשמאל אין סועד, ותהי האמת נעדרת כי לא בא מועד, ובלא זאת רבים קמים פערו עלי בפיהם שאני פלגאה ח"ו לא לבד עם אנשים בדורי, אלא גם עם אותם שקדמו לפני הרבה דורות אשר קטנם עבה ממתני, ולא דבר בדוי ושקר מוחלט הוא זה, אבל האמת אמרו (נעשו חברים לנחש ולחבריו, שאמרו אמת ואבדו מן העולם). ולדוגמא נאמנה, כי לא שמרתי עצמי מלריב עם ספר מורה נבוכים עם היותו לפי המדומה חבור הרמב"ם הנודע שר וגדול בישראל קדמון. וכאשר הוא גם בפי קולמוסי תמיד לשם ולתהילה במקומות הרבה מחבורי, ופעמים רבות נלחמתי בעדו בכל כחי. כאשר ימצא לרוב בספר לחם שמים ובקונטרס בנין בית הבחירה ובשאלת יעבץ ואגרת בקורת ובמור וקציעה ועץ אבות ובבית תפלתי, הרבה מאוד. תיתי לי דכי שכיבנא נפיק לאפאי הר"מ [הרמב"ם] דמתריצנא שמעתא כוותיה בדוכתי טובא, (אך לא בכל מקום, כי אם במקום שיכולתי לזכותו בדינו, לא נמנעתי להגן בעדו, וכשראיתי הדין נוטה לשכנגדו הוא הראב"ד, אז ג"כ לא נשאתי פני גדול, לא מנעתי עצמי מללמד זכות על שכנגדו החולק עליו, לא כמידת איזה מחברים שנוטים תמיד אחר דעת גדול אחד להחזיק במעוזו בכל אופן.

ולא זו בלבד בהלכות ודינים עשיתי כזה וכוזה, שאם הייתי כדאי הייתי אומר, שהר"ם ז"ל הוא רבי, מאיר עיני בהלכה, אלא גם בדעות אמוניות בכל מקום שראיתי כחו יפה, לא פניתי אל רבים וגדולים המתנגדים, כאשר הראיתי לדעת במשנת כל ישראל יש להם חלק (עיינן מעמד יום ראשון בבית אל שלנו [בסידורו עמודי שמים] דף ר"ה, ועל "מרגלא דרב" (בבית ישראל) [בסידורו הנ"ל דף שפ"א]. ואפילו כמה שנוגע ליסודות חכמת האמת בענין כבוד נברא, אמרתי שהשיג האמת מדעתו וכיון לדעת הזהר, אע"פ שחלוקין עליו הרמב"ן ובעל עבודת הקודש שנעלמו מהם דברי ספר הזהר, כמו שג"כ כבר פרסמתי והודעתי לעיני השמש (יעוין בסולם בסידור הנ"ל). אך לבעל ספר מורה נבוכים לא יכולתי לישא פנים, בזכרי בפרטות המורה מה שכתב בענין הנסים שבתורה ונביאים ובמעשה מרכבה, שבדה מלבו בעל ספר המורה [מורה נבוכים] והרכיבם עם חכמת מה חיצונית, על דברת בני אדם בשאר דעות אשר

לא ממקור ישראל חוצבו), רעדה אחזתני, חלחלה מלאה מתני, על כן אמרתי בחפזי, כל האדם הקורא בשם הרמב"ם על חבור ספר מורה נבוכים כוזב, שאינו המחבר הגדול בעל ספר היד החזקה, כאשר גליתי דעתי בעלית המעשה.

וככה יש לי ריב עם שאר פלוסופי בני עמנו המשולחים, ועם רודפי הפשט אשר שלחו יד לשונם בדברי רז"ל ובאגדות הקדושות (בספר אם למסורת אשר לא יצא לאור עדין) נכנסתי בתגר הרבה, לא ידעו במה יכשלו, ולא לי הריב כי לה, סעפים שנאתי ותורתו אהבתי, וזה כל ישעי וכל חפצי כי לא יצמיח מעפר יעקב און, ולבלתי תתערב בינינו דעות חיצוניות נכריות, לא אירא מרובבות עם, ואדברה בעדותי נגד מלכים ולא אבוש. ברוך מי שעשאני ישר (על כן קרא שמי גם ישראל), ממעי אמי קרא שמי יעקב, שמדתו אמת. ושם כנויי יעבץ, ליעץ ולקבץ פעלים בתורת אמת. ואשר שמו אמת וחותרו אמת, בו אבטח שלא לכבוש האמת אהובתי, אני בתומי קראתיה נעמי, אף אם קראוה בני העולם מרה. וכבר בימים קדמונים אמרו חכמים ראשונים אין אמת בארץ, וכן בפי רז"ל ליכא קושטא בעלמא, אף כי הכי השתא דאמסור עלמא בידא דטפשאי, אזלי בתר איפכא, קושטא לא קאי וקאי שיקרא, יציבא בארעא לא, ובשמי שמיא כעור"א. כמשל הדיוט האומר האמת אין לו בית דירה, והרבה מרירות סבלתי בעבודה, כמעט נפשי קצה בחיי מפני רודפי שקר שהוא מיתתי, והאמת הוא חיותי, לכן עד זקנה ושיבה לא אעזבנה, ויעבור עלי מה בתומי החזקתי לא ארפנה, עד אגוע לא אסיר תומתי כי לא ידעתי אכנה.

והנה ידעתי גם ידעתי שאין לי לבטוח בחכמתי כי נבונותי, ולא בזרוע רבים שעמי, הן אני לבדי נשארתי, פסו אמונים מבני אדם, והארץ חנפה תחת יושביה, מאת נביא שבתי צבי שם רשעים ירקב, יצאה חנופה לכל האר"ש, כשלה ברחוב אמת ונכוחה לא תוכל לבוא, ונתקיים בי ממש מה שאמר איוב תעבוני כל מתי סודי וזה אהבתי נהפכו בי, גם עוילים מאסו בי, אוכל לחמי הגדיל עלי עקב, שותי מימי נפשם כחלה בי. ורואה אני פני הדור כפני הכלב כודאי (אף אם מעטים בני עליה יש, בטלים הם במיעוטם, ולשונם לחכם דבקה, והארץ בוקה ומבוקה ומבולקה), עבדים מבני כנען (שצוה את בניו אל תאמרו אמת) משלו בנו ותהי האמת נעדרת, אי אפשר להעלות על ספר כל מדת הכלביות הגוברת, ומתפשטת בזמן הלז (שהוא עקבות משיחא בלי שום ספק בעולם, אוי לדור שכך עלתה בימיו), לא לבד בצבועים הניכרים וידועים, כי גם במתחראים צנועים, ורבים חללים הפילה, קטנים שלא כלו להם חדשיהם עכשיו הנסלים נוחלים ומנחילים (וסימנך חכימין רפין ערטילאין דגשין) ובני קיימא עשירים יושביה בשפלים, נתקיימה נבואת ישעיהו ימשלו במ תעלולים, צדיק הוא ה' (על כן תקוה טובה לישראל להגיע מהר בימינו ביאת בר נפלי, וארץ רסאים תפיל ונקתה מהנפילים) ובעלי בתים עשירי המתכת כרובם עניי הדעת

שוטים גדולים המה המושלים (הרודים בעם הדלים וסכלים כמוהם, ובעלי הדעת ומשכילים, עניי הדומם דוממים הם, שמים יד לפה מאימת בעלי זרוע נעשו חרשים ואילמים אומללים, כי עכשיו הוא זמן השועלים, שועלים קטנים מחבלים) אוהבי החנופה כשור אל טבח נפשם נמשכת נעשים כגומלים, זה את זה אלה מחזיקים ידיהם של אלה לשבח כל מעשיהם, אף אם בדמי התועבות מתגוללים, והללו מעידים על אלו שאין כמוהם בחכמה וכיראה ובמעשים גדולים, ומכריזים המה בכל מקום שידם מגעת להעביר קול במחנה העורים ולהוציא שם לאלילים אלמים, למען יאמינו בהם, ויבטחו בכל דבריהם ועניניהם, אף אם יאמרו על ימין שמאל כו' ועל טמא טהור כו' כל יהרהרו אחריהם.

וכנגדם יש אחרים מחכמי המתכות, המבינים בחרושת און של אלה המסכות, ומורי שקר נקעה נפשם מהם, היו לשחוק בעיניהם מלעיגים עליהם, אבל מתוך זה שמכירים בזיופם של אלו האלילים, מפקירים עצמם לגמרי, ומלעיבים במלאכי האלהים ובוזים דבריו ומתעתעים בנביאיו, (דבהפקרא נחא להו), ובילדי נכרים יספיקו, בחנות הזונות ובבתי קרקסאות וטיאטראות סוד ימתיקו, בקריאת ספרי חיצונים ודברי עגבים, משכימים ומעריבים, בהם חושבים להשיג כל הצלחתם האחרונה, אין חכמים בעיניהם כמותם, ולא נבונים נגד פניהם דוגמתם, בין שתי כתות אלה כנסת ישראל יושבת שכולה מבניה, וגלמודה מבוניה, והתורה הקדושה חוגרת שק היתה כאלמנה, ויחשבוה לזונה, כי כסתה פניה, מהבלתי ראויים אליה, ויבואו עליה שלא כדרכה כבוא אל אשות הזמה וסוטות, והצריכוה בדיקה כולה ככלה שעיניה טרוטות, נדמתה בעיניהם לשפחה נחרפת לעבדי התופת.

אם כן מה לי עוד לעצבי"ם ויגוגים, להתערב עם שונים, וכבר רבת שבעה לה נפשי הלעג השאננים, הבוז לגאיונים. שתיתי מציתי כוס קובעת, מאת הקובעים אותי הייתי כשיכור וכגבר עברו יין, חמת תנינים מפני רשעים זו שדוני אכלוני ויכלוני מאנו הדעת, ולמה זה אכנס בתגר, להיות חלילה איש ריב בספר הזהר הקדוש ח"ו, ומה בצע מה אועיל מחטאתי זאת, הלא זה ספר תולדות אדם גדול הוא, לא עשקני לא אכלני לא הממני, אדרבה הוא אור עיני ביראת ה' ובסתרי תורה בו כל מעייני. אם לא כי חרפות חורפיך ה' נפלו עלי, ברצח בעצמותי, חרפוני צוררי באמור אלי כל היום איה אלהיך, קנאת ה' עשתה זאת וכיוצא בה, אם חלול ה' הגדול עצור בעצמותי כלכל לא אוכל, במקום שאין איש, וארא כי אין מושיע, ואשתומם כי אין מפגיע, אדברה וירוח לי אף אם בזה לא יחשך כאבי, ודייני שהיתה לי נפשי לשלל, בכל הרעות המוצאות אותי, אשר הוכיתי בית מאהבי, תחת רדפי טוב ואהבתי את אדוני אבי שבשמים בכל לבבי, לא שמתי בשר זרועי, הרועה אותי לא אחסר, חסדו עם כל

בשר, זרוע בשר השלכתי אחר גווי, והיה שארית יעקב וגו' אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם, בה' אצפה ואדע כי לא אבוש ה' קווי, באלהי אמת בטחתי, והאמת תשווקתי, האמונה ארוסתי. מבטן אמי אנחנה, אחמול עליה ולא אעזבנה עשוקה, עד יצא כנוגה צדקה.

גם כי ידעתי צדיק ה' אל אמונה, שהקים עלי אורכים ואויבים רבים לעת זקנה, לא עביד קב"ה דינא בלא דינא, אינני איש שהכל כופר (דומה לצבי קל לראש, הכרת פניו ענתה בו, אף בשגם הוא כבר מרת'א אייתי קירא (סך קירי פלסתר) דבק בבלייתא, בליתא דפרת'א למכפר'יה בכלימ"ה דחבריה, דבק דבק באפותיה. ולא בשקרוהי) ידעתי עוני וחטאתי נגדי תמיד עצמו מספר, אך חלילה לי מה' לא במרד ולא במעל, בו יתעלה אבטח יאמר פדעוהו וגו' מצאתי כופר, [אומר] לצדיק רשע ותחת ישרים בוגד יפול בגומץ חפר. לולי זאת כבר מזמן רב הייתי עפר ואפר. לכן לא יחרף לבבי מימי, אף אם גם עתה אחרי הניח לי ה' מכל אויבי מסביב, הושיעני מפי אר"ה מסוככו. ומקרני ראמים, ומזרוע רבים קמים, וגדולים ועצומים ממני מאוד, היו כאין וכאפס אנשי מלחמתי אנשי דמים ומרמה וגו' דועכו כאש קוצים בשם ה' כי אמילם. היו כקש כולם.

אחרי כל זאת קם עלי שוטה כסיל ובער (ממשפחת הנערי"ם אב נער בן נער) בני נבל גם בני בלי שם ירוק ככרת"י כל חוטא ואשם פיהו יפער. בספר הקדוש הנפלא ונחמד בעיני כל רואיו ספר שמוש גדול, וכלי זיין עצום להלחם בו עם אויבי ה', מצא בו פגם שלא כיוונתי יפה לצייר דמות צלם הטמא, נחש צפעוני בעל שלושה ראשים, למען ירחק ממנו כל אוהב נפש ויזהר מנשיכתו, כסבור השוטה שיהא צורת בת קצב ערל. שבקי בה מאד, על כן גדל ויעשיר, דבוקה בו ככלב ומלפפתו עד יום מותו. לכן העז איש רשע בפניו ישונא דומה לכלב, חשב כלבתא שלו העמדתי בספר, ושוטה אחד עושה שוטים רבים, וסימנך משמרה ראשונה חמור נוער, במשמרה שניה כלבים צועקים, שן חורקים. עד לשונותיהם בפיהם יהיו נמקים.

ידעו ישראל אין צור כאלהינו, צייר גדול המציא לי סממנים בדוקים, סימנים ממוחיים מרוקים, להסיר הנזקים, בטוח אני פריי יותן בעתו ועלהו לא יכול וגו' עלהו לתרופה, להתיר פה אלמים, אפילו שיחת ת"ת צריכה לימוד, וכסיל לא יבין את זאת, אטו בשופטני עסקינן, דעת שוטים אינה כלום, איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת לזה מזה, עיין ספר השמוש, ולא תוהו אמרו חכמים, כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ומגלים לו רזי תורה. וידוע שכל עסקי בה לשמה, לשם גירוסין, גרסה נפשי לתאבה. בתורה דבקה נפשי לאהבה, אין חפץ לה' בכסילים, ולא יבינו כל רשעים רק המשכילים:

ידעתי גואלי חי בחנני כזהב אצא, נצרפתי בצירוף אחר צירוף לא

בעשרה כי במאה נסיונות ויותר נתנסיתי, לא נסוג אחור לבי מימי, יהי כרשע אויבי וכעול מתקוממי, ה' העד הנאמן יודע לבבי הנאמן עמו הבוחן שרעפי, אם דבק מום בכפי, וכלבי כן פי, אמיתי בלי דופי, משרת יראי ה' החרדים על דברו, עבד לנוצרי בריתו ועדותיו, וחפץ להצדיק בריתיו, חבר לכל הולך ישר, דן כל אדם לכף זכות אם אפשר, עם חסיד יתחסד, עם עקש יתפתל וישם רגלו בסד, ואף אם עוזבי תורה יהללו רשע, לא יאמר לרשע צדיק אתה, הלא בפניו יענה כחשו, ושלם אותו בראשו, וככה יהיו כל הבוטחים בו ההולכים אחרי התוהו, כי שקר נסכיהם ויהיו כמוהו, כי לא אל חפץ רשע, ולא תהיה אחרית לרע, חלילה לאל מרשע, ידעתי כי צדק משפטיך ואמונה עניתני, ותהי זאת נחמתי ואסלדה בחילה, כי לא כחדתי אמרי קדוש, לא נתפסתי על דברים בטלים (עליך ה' נשאתי חרפה שברה לבי ואנושה, בחסדך בטחתי לעולם אל אבושה, ה' לעזרתי חושה).

ידעתי כי יעשה ה' דין עני, ואשר עמד לי בכל הצרות הרבות והרעות אשר מצאוני מנעורי עד היום הזה, ומלחמתי הכבדה שהטיל עלי בעל כרחי להאבק עם איש מלחמה מנעוריו עד עלות השחר, וזרח שמש צדקתי כצמר צחר, וענתה בי ביום מחר, ולא לבד אשר אתי בבית מלחמתי, לעמוד נגד רבים קמים סביב שתו עלי, עוד נקראתי לבוא לעזרת ה' בגבורים, לעמוד בפרץ רחב יאתיו אשמנים מגי מצירי"ם ופריצי כת שבתי צבי שם רשעים ירקב, שקמו במחוז פאדליע, לקעקע ביצת תורתנו. גם את זאת באהבה קבלתי עלי לחובה, וה' היה עמדי והחזיק בידי, ונכת"ה קשת נחושה זרועותי. להשיכם על עקב בשתם ותשברנה זרועותם, כקסת רמיה נהפכה קסתם, להלמות עמלים (לשוא) שלחתי ידי ומחצה חלפה רקתם, ברוך אשר הראני כזאת, כי נשמדו מארץ פולין.

עם כל זה הרשעים כים נגרש השקט לא יוכל, ונגרשו מימיו רפש וטיט בארץ מעהרין ואונגרין, בסיבת זרע מרעים הנער המשוקץ וואלף אייבשיצר תפח רוחו ונפשו, אחר שברח מכאן כנבל וגורשו עמו כל כת הרשעים שלו, נפוצו לארצות ההמה, ויתלקטו אליו שמה אנשים ריקים ופוחזים, נתון ארהאל"ץ שם רשעים ירקב מזה, וליב שטאשאף שם רשעים ירקב מזה, ויהיו לישראל בתוך, מי יודע מה תועבה יעשו עוד מילד זנונים הידוע אשר קראו הורו מ"ב, ע"ש התועב הסאלוניקי שחיק טמיא, והעיד עליו שרות הקודש שורה עליו, וכמה ממון פזרו השוטים עליו לגדלו, למצוא מקום מולידו, ברם זכור האיש לטובה ה"ה הרב המה"ג כמו' מאיר ברבי נרו אב"ד דק"ק פ"ב, עמד בפרץ הלז וגדרו במקומו, יהי ה' אלהיו עמו, ויעלה את שלומו כנגד כולם, ועם כל זה לא נתן למוט רגלי, ה' בעוזרי ואני אראה בשונאי, מאן דאחמי לן בעילאי, (אריא וטביא דבי עילאי) יחמי לן בתתאי. אודה לה' כי טוב

כי גבר עלינו חסדו, הפליא חסדו לי בעיר מצור והחייני וקיימני, בחסדיו הגדולים ורחמיו המרובים לכלל זקנה הביאני, בו בטח לבי גם עד זקנה ושיבה אל יעזבני, ולא תבייש זקנותי את ילדותי, ולא אכלם מאבותי, ואהיה אני וצאצאי ממצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד.

זאת מגמתי מיום היותי על אדמתי, גם תהיה כל עוד נשמת אלהי באפי. לכן פתחתי פי, דברה לשוני בחכי, להעיד בעם להשמר מפחת טמנו הארורים אנשי כת שחתי צבי שם רשעים ירקב והבוחרים בדרכיהם צוחתי ככרוכיא עד דנתור שני רשעים וכבי, למען צאן קדשים שה פזורה לא אחשה, להשיב הנדחת ולחבוש הצולעה לנהלה לעטי כל תפול בפחת, ביחוד מדאגה מדבר פן קרבו הימים אשר אין בהם חפץ וככלות נפץ יד עם קדש לנפץ אלילים אל הסלע פניהם כאבני גיר מנופצות, לא יקומו אסוריים וחמנים ידי חרוצות, להסיל המונים המינים המונים את ישראל בהבליהם בעמק החרון, כי כל ישעי וכל חפץ כי לא יצמיח מעפר יעקב און, ובליעל כקוץ מונד כולהם, דוב שוקק וארי נוהם, תולים סרחונם בספר הקדוש הזוהר, עושים ממנו אבני נגף ואבני מכשול מאבני אקדח ושוהם. לכן אנשי לבב שמעו לי, ומשכילי עם הבינו לי האזינו אמרתי, אם תדברנה שפתי עולה, אשר דברתי בתום וביושר לבבי שלא להשכיך באהלנו עולה, לא נהיה כספוג שסופג את הכל יין ושמרים, לא נמהר לקבל כל הנמצא כתוב בספר לדברי קבלה, בטרם נחקור מוצא הספר ההוא ושרשו והחבור מקבת בור נוקר. מבטן מי יצא הכרך הנורא, ולהסיר כל סיגיו ובדיליו למען יצא לצורף כלי טהור קודש, בכך אשר נדרתי אשלמה להוציא לאור עולם גם ספר המטפחת, אשר טפחתי ורביתי להציל הילדים מכליון חרוץ ח"ו ונפשם מני שחת, ישועתה לה'.

והנה בענין שורש קבלת חכמת האמת, חלילה לאדם מישראל להיות מסופק באמתתה. שהיא נשמת התורה בלי שום הרהור ספק בעולם, גם כבר הובא שלשלת קבלתה בספרים שונים, שהיא ודאי מסורת גאונים קדמונים, אמוראים ותנאים בעלי התלמוד ז"ל, גם הרב המובהק מאיר עיני חכמים בהלכה, ופלוסוף בקי בכל חכמות חיצוניות, ורופא מומחה לגופות ונפשות, הוא הרמב"ן ז"ל, היה מקובל אלהי נאמן רוח, איש קדוש ונורא, וקדמון הוא זה קרוב לשש מאות שנה עד זמננו, אשרה קיימה קבלה, ויסדה בפירושו על התורה כמפורסם ונודע בעולם. (עם שהרמב"ם ז"ל, הסמוך אליו מלפניו, לא זכה אליה, ואם שמעה אזנו שמץ מנהו, החזיקו למינות, כמו שיראה בספר מורה נבוכים, אם שלו הוא הספר. וחברו בגאונים רבינו סעדיה גאון כמוהו, לא השיגה ידו לקרבה, אבל הרחיקה בשתי ידיו, כנראה בספר האמונות והדעות שלו, ויתראה ג"כ בפירוש דניאל המודפס ונקרא על שמו, אך איננו לו. וככה אירע גם בפירוש ספר יצירה המכונה פירוש רס"ג בשקר גלוי, כי מזכיר בו

שאבן עזרא ברא גברא לפני רבינו תם, ששניהם מאוחרים הרבה מאות שנים מרבינו סעדיה גאון, וכמו כן הוא מעשה הלז של הבריאה ע"י אבן עזרא, הוא דבר בדוי משיחות הזקנות, וכי מי לא ידע שלא היה לאבן עזרא חלק ונחלה בחכמת הקבלה, אין צריך לומר בחלק המעשי שבה, הלואי שלא היה מכחישה, לכן ספור מעשה הנ"ל הבל הוא בוודאי, וכבוד בעל הפירוש ההוא במקומו מונח, שהיה בלי ספק אשכנזי ירא שמים, שמהר להאמין בשיחה בטלה, מבלי חקירה וידיעה ברורה, כי חשבה לצדקה לכבוד התורה. ואין צריך להזכיר מראב"ד הקדמון בעל פירוש ספר יצירה, וברבותינו האשכנזים הקדומים, הלא הוא החסיד בעל הרוקח, ובחכמי ספרד אחר הרמב"ן, הרשב"א וכל תלמידיו ז"ל התזיקו בה, והיא ודאי חכמת האלהות שרמזו עליה בעלי התלמוד במשנה וגמרא, וזכורה בשם מעשה מרכבה ומעשה בראשית, וכל התורה שבכתב ושבע"פ מורים ומרמזים עליה באצבע אלהים, שיש בתורה חמדה גנוזה לצדיקים, בה יראו נפלאות מתורתנו האלהית, מבלעדה אין חכמה אמיתית, והיא פרי עץ החיים, טועמיה חיים זכו חיי עד, לאור באור פני מלך חיים, ועליה שואלין גם ביום הדין, כמו שאמרו רז"ל (מדרש משלי פרשה י') צפית במרכבה (אפ"ה אם יראת ה' היא אוצרו כו') וצריכה קדושה פרישות וטהרה ובר לבב, בקשת האמת, ורדיפת הצדק והשלום, דרישת המדע באהבת ה' ויראתו, וחפישת חכמה ובינה נאמנה כמטמונים כדי לזכות אליה.

ועוסק בתורה לשמה, על מנת לעשותה לשמרה ולקיימה ולהזהר בכל דקדוקי מצות קלות כחמורות, וסייגות רז"ל וגזירות, ובכלל אינה מתגלה אלא לבעל מדות טובות וישרות, (ככתוב ואת ישרים סודו) ביחוד לבר לבב ונקי כפים שונא בצע בעל בטחון בה' מאוד עליו משליך יהבו (לא בוטח באדם כלל דובר אמת בלבבו, ואין ברוחו רמיה, הולך בתום שונא עול ואינו מתחבר לרשע, אוהב צדק ואת יראי ה' יכבד, רחמן בעל נפש, נאמן, נדיב, ותרן, סבלן, ענותן, זוכר אחריתו, חושש גם לתקנת זולתו, רצוי לכל, נחמד למטה, ואהוב למעלה, יר"א בכ"ל (כתוב סוד ה' ליראיו) אינו מואס במוסר ה', ומודה לו בכל מידה ומידה שמודד לו, וגובה חובתו בטובתו, מלא שמחה בזכרון ה' ואהבתו, מרחיק כעס ויגון ועצבות, לא יתאונן כי אם על חטאיו וחלול ה' ואריכות הגלות, נזהר משחוק ודברים בטלים, אין צריך לומר מדברי שחוק ועגבות, ולב אמיץ לעמוד בפרץ, המס ימס כל עושי רשעה וחמס, הוגה בתורת ה' יומם ולילה לא ישכות מלשקוד על דבריה, מייגע עצמו לחשוף גנוי מאמריה, בקי בתנ"ך ובדברי חז"ל חתר, בנגלה ובנסתר, בהלכות ואגדות, ומלא כרסו בפוסקים, כדי להבחין לידע ולהשכיל בחוקי אלהים ותורותיו, לשקול הסכרות במאזני משפט אמת וישר, ולדעת ע"י כך ידיעת קיום המצות והדינים, על צד היותר טוב ושלם מן המובחר, יודע לפלפל בחכמת התלמוד העמוקה והרחבה, בדעת ובתבונה, לא ע"מ להתגדר בשקרים ודרכים מעוקלים והטעאות מהופכות. ולב מבין במדרשות, ושום שכל במקרא, מדקדק צח לשון ודבורו מבואר במליצה נאה ורצויה ובהגיון שקול בפלס, נשמר גם משגיאה קלה אפילו במלה, כ"ש בעיון בדבור ובמבטא, אין צריך

לומר במעשה כל יחטא, כי זה כל האדם, ועם זה צריך שלא יהא ערום גם מתחמה אנושית, ומכיר בטיב העולם השפל הלזה והנהגתו, וחלופי זמניו ודורותיו ושינוי מקומותיו, ומצבו ומערכתו ודעות אנשיו הקודמים והמאוחרים וטבעם, בכל מדינה ומדינה עם ועם, ובעל שכל טוב לחקור ולדעת טוב ורע, ולהבדיל בין האמת והשקר, שלא לומר על שמאל ימין, דכתיב יהב חכמתא לחכימין, אלה הם קצות דרכי רוצה לעמוד בהיכל מלך להיות מאנשי סודו, להסתכל בחמודות צפונות כגנזי אוצרות, עם כל זה צריך גם כן להיות מנוסה במלחמת היצר כדי להשיג אוצר:

זולת זה היא מסוכנת, רבת הנזק מסברא חפשית בלתי מקובלת, כמ"ש הרמב"ן בהקדמת פירושו לתורה, ובנפש מקולקלת היא מחבלת. וכבר נודע כל זה בספרי המקובלים, הרוצה לידע על מה אדניה הטבעו יעמוד עליהם, וימצא די ספקו, לכן לא אתעכב בכך, לעזור ללא כח וגוף, מה מני הלך יהלוק. גם ספר הזוהר הוא נזר המקובלים בלי ספק בעולם, בשגם העיד עליו האר"י ז"ל, שהיה איש קדוש אלהי ורוח הקודש שורה עליו, הלא עליו בנויה כל חכמתו, הנשגבה והנוראה. חלילה להרהר אחר דבריו. אך יש בספר הלז שבדפוס, בר ותבן מעורב בו, ודברי מדרש הנעלם, נראה ונרגש לכל שאינו מענין החיבור, וכן כמה מאמרים מוכנסים גם בעצם ספר הזוהר, והם לשון ארמי מקולקל, כמו בפרשת ויחי שגם המדפיס העיר עליו, כי הרגיש בזיוף לשון הכותב, שרצה להדמות לזוהר כקוף בפני אדם, ולשונו מגומגם זר מאוד, בלעגי שפה ידבר דומה לצפצוף, אבל מלבד אלה, גם במקומות מעצמות הספר שלשונו נקי וצח, יש לו ראיות חזקות, ששלטו בו ידי אחרון בזמן, אף אם אולי לא נופל הוא במעלה, כאשר אבאר בעז"ה:

פרק שני

[מביא המחבר שכבר בתחילת התגלות ספר הזוהר היו ערעורים וחדשות עליו]

וטרם אודיע נאמנה, מה שקרא בענין התגלות החבור האלהי הזה ואודותיו, ואלך בזה מן המאוחר אל המוקדם, לדעת מוצאו ומובאו אלינו, כי הנה מלבד את אשר נודע לרבים, בהסכמות לספר הזוהר שבזמן ההוא שיצא לדפוס בראשונה ספר זה, עמדו כנגדו מקטרגים, לטעון כנגדו ולומר, מי יודע

מנו המחבר, ומי בעל ספר הזהר כי נעבדנו, שמא בקרבנו יושבים בעלי רעיונים זכים אשר המציאוהו, וגדחו דבריהם:

אכן גם מלפנים, בתחילת עת הגלותו בכתב בספרד, שם נראה בראשונה, שיצאו העתקות ממנו מתחת ידי המקובל ר' משה דיליאון הספרדי, חשדוהו בני דורו שהוא הממציא בשכלו דברי סתרים כאלה, ונזכר בזה באריכות בספר יוחסין דפוס קוסטנטינה, הטענות והתשובות בצידם, עד שנתבטלו גם בזמן ההוא דברי המערערים בראשית הראותו, לכן בספר יוחסין שבדפוס קראקא השמיטו כל הויכוח הלז, כדי שלא לתת פתחון פה כנגד ספר הזהר (גם בעל ספר אמונת חכמים הגיע לידו העתק מקצת הלשון של אותו ויכוח, אפס כולו לא ראה בגוף הספר, ואנכי לא שקטתי עד שהשגתי ממרחק בדמים יקרים, וכמעט שלח בו יד שלוחי, אחר שהודיעני שקנה אותו לשמי, עם שלא ידע שורש דבר נמצא בו, וטעם חזרתי אחריו בטורח גדול נעלם ממנו כל עיקר, רק מחמת שראה רדיפתי אחריו כל כך (אע"פ שהיה מצוי לו להשיגו בדרך אחרת) וכבר רצה להחזיקו להתנאות בו לפני אחד מבני עשירי המתכות, ובכח ובמריבה הצלתי מפיו ויהי לנס, ולא האמנתי לדברים עד שבא הספר לידי ותראינה עיני. וזכר בספר יוחסין דבר זה אצל שנת נ"ג לאלף הששי. והנה גם כי החכם הרופא ר' שמואל שולם, שהביא ספר יוחסין לדפוס קוסטנטינה ראשונה, מהביל ענין החשד הנ"ל שעל רבי משה דיליאון בעסק חיבור ספר הזהר לגמרי בלי שום הוכחה וטעם, וכך הוא רחוק גם בעיני שיהא ר' משה הממציא והבודה מלבו כל הספר ההוא חלילה, כאשר הרביתי אמרי על זאת בשכבר, גם בגליון לספר יוחסין שלי הגהתי עליו שם בדברים כאלה: עיין מה שכתבתי למעלה בחבורה שלישית שאחר החורבן, מה שכתב המחבר שם בשבח ספר הזהר בלי שום פקפוק וערעור.

וגם הרב בחיי שהיה תלמידו של הרשב"א כידוע, גם [הוא] מזכירו בשם רבו כמה פעמים, הוא ראה ספר הזהר, ומביא לשון ממנו פרשת משפטים על הפסוק וכי ינצו אנשים, ומכנה אותו מדרשו של רשב"י (כדרך שרגיל לקרותו בעל עבודת הקודש) נראה שהיה כבר נקרא שמו כספר ידוע בימיו, ואי אפשר שיכזב הבחיי בכך, ליחסו לרשב"י כדבר פשוט בשקר מוחלט ח"ו, שהוא היה כמו בדור אחד עם רבי משה דיליאון, לכן אני אומר ודאי המוציא לעז על עיקר ספר הזהר המכונה מדרשו של רשב"י לא ינקה ועתיד לתן את הדין, גם ח"ו לחשוד רבי משה דיליאון (שהיה עכ"פ אדם גדול לדברי הכל ומקובל נאמן) שיעשה דבר כזה, לבדות דברי סודות מלבו לגמרי, גם לכתוב ספורי מעשיות ארוכים מופלאים אשר לא היו ולא נבראו, ולתלותן ברשב"י וחביריו בכזב גמור, והוא דבר נמנע ואפילו הרהור אסור, כי לא יעשה כן בישראל.

מיהו האי לשנא בישא למיחש ליה מיבעי, ונראה לי לא רחוק הוא למצוא בו פשר דבר כמו שנכתוב לקמן, איתא להא ואיתא להא, וכבר אמרתי שניתי ושלשתי כי בעצם ספר הזוהר אין אומר ואין דברים כי ממקום קדוש יתהלך וממקור ישראל חוצב, ואם רשב"י בעצמו לא עשאו, רק תלמידי תלמידיו מכל מקום כדין נקרא על שמו, כיוצא בו נמצאו ספרים רבים מתיחסים אחר מקורם הראשון, אע"פ שלא נתחברו אלא בדור אחרון, אך אין אדם נחשד בדבר (היכא דליכא אויבים דמפקי לקלא) אלא אם כן עשאו מקצתו לפחות, ככה הוא בענין חבור ספר הזוהר, יש לי הוכחות גמורות ואומדנות נאמנות וידים מוכיחות, ורגלים לדבר, שעל כל פנים איזה חכם ספרדי דווקא, השית עליו נוספות, בלשון זהר נקי ומלות ארמיות צחות ויפות, והמה דרשות ופשטים נאים במקראות ואגדות, על דרך הנסתר שהוסיף משה (דיליאון) מדעתו, וראה זכות לעצמו לתלותן באילן גדול, וכמו שנבאר לקמן יותר בס"ד:

פרק שלישי

אור נוגה. בענין חבור ספר הזוהר

דברי חכמי ספרד בתוך הזוהר ומתנצל על שהוכרח לגלותם אחרי
[שהעלים ארבעים שנה]

א. הנה תראה ברעיא מהימנא פרשת כי תצא (דף רפ"ב ע"א) זה לשונו: ושכינתא נגה ונגה לאש ומהכא קרו לבי כנישתא אשנגה. והם הם הדברים שחזרו ונשנו בספר התיקונין (דף ז' ע"א) זה לשונו: תליתאה כמראה אש בית לה, ודא שכינתא כו' ובגין דא כמראה אש בית לה, דאיהו בי כנישתא דלעילא אשנגה כי בתי בית תפילה יקרא כו', עד כן מראה הנגה סביב דא שכינתא ית', ובגין דא כן מראה הנגה סביב אשנגה ע"כ. הלא נראה בעליל שמפרש הכתוב כמראה אש בית לה, על בית תפלה שנקרא אשנגה, וכן כן מראה הנגה, על שם בי כנישתא דאיקרי אשנגה. ותמה על עצמן היכן נמצא כזה שיקרא בית הכנסת אשנוגה, לא כתנ"ך לא בתרגומים, ולא בשום מקום בשני התלמודים בבלי וירושלמי, ולא במדרשי רז"ל הרבים שבידנו [מצאנו]

שיקרא שמו כן כלל וכלל. כי אם בלשון ספרדית, נקרא כך בית הכנסת אשנוגא (עם שאין אני מכיר לשון ספרדי, הרגשתי ב זאת, כי שמעתי כמה פעמים מספרדים הנמצאים במקומנו זה, קורין כן לבית התפילה. וכך תוכל לראותו כתוב בספר. עיין תשובת אבי מורי הגאון ז"ל (חכם צבי סימן ל"ח) שאלה אחת בלשון לעז ספרדי, ומתורגם עברית ותמצא מלה זו אשנוגה תחת בית הכנסת) מלה אחת, והוא עושהו לזה השם (הלועזי) שתי מלות, לפרש בו לשון הכתוב. ולא יאומן שיהיו דברים כאלה דברי חז"ל בעלי התלמוד, אפילו רבינא ורב אשי, אף לא של רבנן סבוראי. גם לא של גאונים דבבל. כי לא ידעו שפה ספרדית (אין צריך לומר רשב"י התנא מי פתי יסור הנה לתלותו בו) אף כי לעשות ממנו יסוד כדבר ידוע לכל, ולבאר בו סוד הכתוב, וגם במעשה מרכבה, זה דבר רחוק וזר אצלי. אלא האמת עד לעצמו, שזה וכל כיוצא בו הנמצא כתוב בספר זה, הוא תוספת מחכם מקובל ספרדי לא זולת. ופלא בעיני איך לא הרגיש בזה שום חכם מהספרדים עד הנה זה כמה מאות שנים לפחות, וכמו שאכתוב לקמן בס"ד. לא נרגש מזה שום חכם מחכמי ספרד הרבים והגדולים, שבא הספר הגנוז הזה לידם ועסקו בו הרבה, עם היותם בעלי הלשון.

גם אבי מורי הגאון ז"ל עם היותו אשכנזי, היה מספר בלשון ספרדי, כאחד מהספרדים הנולדים בארץ ההיא, וכל שעשועיו בספר הזהר אך בהצנע, ומימי לא שמעתי מפה קדוש אפילו איזה הערה כל מאומה מזה החידוש הזר מאוד. אם אמנם קטן הייתי כשפרשתי ממנו זצ"ל, ואנוכי שפת לא ידעתי אשמע, דממה דקה וקול צלול אשמע, הגדתי האמת, שלא יאמר אדם שותא דינוקא כו' ויתלה באבי מורי בוקא סריקא. אכן מעידיני עלי שמים וארץ שלא באתי בזה שום הודעה בעולם, אף לא רמז קל כל שהוא משום אדם, רק ה' הוא יעיר לי אוזן בבוקר בבוקר לשמוע עלימודים, לספק חבל בחבל ולדלות מים קרים מבאר עמוקה בנויה על עמודים ולחפש במכמני זהב הספרים לדעת על מה אדניהם הטבעו ועל אר"ש יסדוה המחברים.

ב. ואם על פי עד אחד לא יקום דבר, בוא ואראך חדוש נפלא כזה או יתר עליו, בתקון כ"א (דף מ"ו ע"א) זה לשונו: איהי ברייתא כו' ואיהי התקפה כו' הברכה איהי. וזה טעות סופר בברור, כי צ"ל הצרכה, והוא אחד מן כ"א חלקי פירוש המשנה המבוארים במבוא התלמוד לר' שמואל הנגיד, והוא היה ספרדי, חבר או תלמיד חבר לרבינו חננאל. דור ראשון של רבנות. וכן רובן של החלקים ההם נזכרו כאן לבארם על דרך הסוד. וכך הם סדורים שם, אחר ההתקפה, ההצרכה. ועל פי הגהתי המוכרחת, מוכן הלשון שם בתקון הנזכר שנקראת הצרכה. לפי שצריכה להאחז בזרוע שמאל, והתקפה על שם זרוע ימין דאתקף בה. וכך צריך ג"כ לתקן לשון הספר, ובדרועא ימינא אתקף (לא מתקן. שהוא טעות סופר) בה. וימר כו'. זה ברור כשמש. וכן יוכיח סוף הלשון

שאומר. ומסטרא דשמאלא יהיב לון צרכיהון כו' שחוזר על באור הצרכה וק"ל. ודבר זה שנוי עוד בתיקוני זהר חדש (דף י' מדפוס וילנא) הרי מבואר לבעלי עינים שלקח הלשונות ההם מספר המבוא שמחברו היה חכם ספרדי מאוחר, זה כשבע מאות שנה לפני זמננו, וכשני מאות שנה קודם רבי משה דיליאון, ואלף שנים אחר רשב"י התנא ועליו בנה טירות רמזי רזי סודותיו.

ג. וכן נראה לי שמגבב ומביא דברים רבים מן הכוזרי (שמחברו כמו כן ספרדי היה), וממחברים אחרים ספרדים דשכיחי ליה, פריש"י ליה צילי ליה.

ד. ותראה ג"כ דוגמא במה שכתב בפרשת שלח לך, על הפסוק ועתה יגדל (דף קס"א ע"ב) שהם דברים עולים בקנה אחד עם מה שכתב הכוזרי במאמר ב' מן פרק כ"ו ואילך, בזו פרק ל"ח ביחוד מענין הלב שישראל הם דוגמתו.

ה. ובפרשת פנחס דברים קרובים לאלה, בענין הבריות והחללים ששיגו ללב ולאיברים. ואם מעט, ואוסיפה לך כהנה עוד רגלים לדבר אמת בנמשך שיסד הרבה מלשונות סודותיו וחדושו בנסתרות, על דברי מחברים ספרדים בפרטות, ועשה מהם עיסה בלוסה, לשה בדבש חכמת הקבלה, וטגנה בשמן זית הרזים, ורקחה ביין הרקח, ואפילו מדברי הרמב"ם בספר אהבה לקח, כמו שיבוא. ואולי גם מספר מורה נבוכים ושאר ספרי פלוסופים, גם טבעיים וספרי דקדוק נשתמש, שכולם טהרו בשיחה נאה שלו. והמ"י. [והמבין יבין]. וכאשר אשמיעך בע"ה בקוצר דברים ודעת לנכון נקל.

ו. אכן צר לי שלא פקח שום אדם עין על זה ועל כיוצא בו, עד שקמתי אני השפל מארש, וחלילה לי להתפאר שהניחו לי מקום להתגדר בו, כי באמת על אפי ועל חמתי היתה לי זאת כאמור, כי על כן לא נתתיה לשאלה, לאור עולם עד עתה, היתה סגורה בחדרי לבבי כארבעים שנה, משלתי ברוחי ולא רציתי לגלותה, כי יראתי מדבת עם, גם מדאגה מדבר פן ח"ו יבואו הפריצים ויחללוה. להוציא לעז על חכמת האמת והקבלה, ושדו תכלא בכולה. ונראה ודאי שזה היה טעמם של הגדולים שעסקו בספר הזהר הרבה, ובלי ספק הרגישו בו מה שהרגשתי אני עני שפל מארש, כי לא יאומן הפכו, אלא טעמם ונמוקם עמם שהעלימו ולא פרסמו הדברים הזרים שנתערבו בתוכו, ודאי כדי שלא יבואו קלי עולם ויטילו מום בקדשי שמים בניב שפתים. וחשבו התערובת המזוייף, בלתי מזיק כל כך. כאשר אמרתי בלבי גם אני עד שהעירני החפץ האלהי, להבדיל הסיגים ולהסיר בדיליו, ששתו סופריו ומעתיקיו עליו. וטהרתם לספרים הללו מכל נכר, למען החיות עם רב כיום הזה שיצאו אלפים מן הדת, בסבת פושעים יכשלו בס, רצון ה' אמר אלי השעה צריכה לכך, כתוב, והרוצה לטעות יטעה, עת לעשות לה', מאחר שהפרו תורה עברו ברית עולם

הכת הארורה, שהפכו דברי אלהים חיים ומים מתוקים למי מרה, הלעיטהו לרשע וימות בבלי דעת לא יראה אורה, וצדיקים ילכו בם דרך ישרה, לישירים סודו ואורח צדיקים כאור נוגה רואים באספקלריא המאירה. עד עכשיו שהכריחני השומר אמת, יראתי פן דור אחרון עתיד לטהר השר"ץ מתורת הזהר, כאשר זה החלם לעשות, והכת המודחת של שבתי צבי, שם רשעים ירקב, קוראים עצמם זוהרישטן, כמ"ש כל זה בספר השמוש, אף אם בכל מקום שפקרו המינין תשובתם בצדס כמ"ש בשבט.

ויותר נוח היה לי להתגלות דבר זה ע"י זולתי, ולא להעמיס עלי אחריות זה, שלא הסכמתי עליו אלא מאונס גדול והכרח עצום, ודוחק שעה הצריכה לכך, בראותי כי אזלת יד תופשי התורה, רבים מהם לא ידעו את ה', ודרכיו לא הלכו בהם, מאסו את תורת ה' ואמרת קדוש ישראל נאצו, פרקו מעליהם עול מלכות שמים, ונתנו על צוארם עול בשר ודם, אחרי בצעם לבם הולך, ובאשר לא חפץ ה' בחרו ורצו, על העושק והמרוצה לעשות קלו כצבי רצו, להפך דברי אלהים חיים, לשונם חרצו, אוי לדור יתום שכך עלתה בימיו מפניהם התמימים בחייהם קצו, ואמונתם בסכנה גדולה, אין מחזיק בידה מכל בנים גדלה, ותהי האמת נעדרת, והמינות גוברת, כאשר קדמו רז"ל להודיענו המלכות תהפך למינות (רובה ככולה) ומתירא אני פן קרבו הימים, כי סימני נגע צרעת זו נראו הרבה בימינו, כמעט קט אבדה האמונה, חלילה לי להניח המכשול ולשתוק, יהא העולם כמו שיהא, אני אעשה את שלי, לבנות בפני המהרסים כאשר יורני קוני, אשר שם פי כחרב חדה ומלתו על לשוני, בצל ידו החביאני, אלהים למדתני מנעורי גם עד זקנה ושיבה אל תעזבני, עד אגיד זרועך לדור לכל יבוא גבורתך, אב לבנים יודיע את אמתך, אנכי וביתי נעבוד את ה', הנה אנכי והילדים אשר נתן לי ה' לאות ולמופת בישראל, כי לא כבתה אש דת אמת, ואמת התורה ושלום האמונה יהיה בימי.

ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב, וברוך אל עליון אשר מגן צרי בידי, כי מלאך רע אשר נאבק עמי, בעל כרחו מודה לאמונתי, כאשר הודה ולא בוש בחיבור עצביו בעל הליחות (אדות) הסרוחות, עכ"פ בפה מלא הוכרח לומר שהאמת אתנו (ואם הוא לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב כנודע בעולם, מפורסם כעת) נתקיים בי ת"ל ויכחשו אויבך לך ואתה על כמותימו תדרוך, תרמוס כופר ותניין, ואנכי אשיש בה' בקדוש ישראל אתהלל, אשר שמני למורג חרוץ חדש תדוק הרים וגבהות כמאוס תשים להפיל על כמותי רשע חלל, לכן לא מריתי אחור לא נסוגותי ולא אתרפה במלאכתי (עם שהמ"ן חשב להפך יום ללילה, לא אהיה חבר לאיש משחית חלילה) אשר החליתי, מלאכת שמים היא מצוה הבאה לידי לא אחמיצנה, כי נכמרו רחמי מראות בצרת הבת כלת משה מאורסה, אגרת דכל"ה דוחקא הכצעקתה הבאה אלי בעיר אנוסה, כי באו אליה

זדים ארורים ממזרים פסולי קהל לטמאה לענותה לגלות ערותה והיא לא נתפסה, ויעשו לה צלמי כשדי"ם משוחים בשש"ר, צבועים בגוני הכשר, חגורי אסו"ר במתניהם פושט טלפיו כצדיק וישר, סרוחי טפלים שקרים בראשיהם ראש ואיש תככים בם יעשיר, מתהלל במתת שקר וידרו להרבות לה מתן ומוהר, מבית הזוהר, ובאמת הוא להם בית הכלא וסוהר, חושך ולא אור, לעורי לב עד נצח לא יראו אור.

ז. אכן לרואים הראוים אור בהיר הוא בשחקים ואורח צדיקים כאור נוגה, בעזר הזוהר הופיע אור במבואות האפלים שבמקראות, לתיב"ה יתרה או חסרה או זרה יעשה צוהר, וכן לאות נקוד וטעם שם פעל ומלה פשוטים מורכבים ומתנכרים מעשים ההיום תחת השמש בארץ אופל צלמות ולא סדרים, עליהם יפיץ ענן אורו, כוכבי השמים וכסיליהם יגיה זהרו, לרוב בהירותו ובהיקותו מסמא את עיני חלושי הראות, הספר עצמו אומר שדבריו בסודות העמוקים, לא נמסרו אלא לזכאי קשוט, ולמחצדי תקלא, ולמרי מדין ולמרי סוכלתנותא, ולדחלי חטאה, ולבני היכלא דמלכא, לא לרשעים ארורים העוברים את פי ה' ומכעיסים אותו על פניו, וסכלים גמורים ושוטים מוחלטים, פתאים כפראים.

ח. רק לפי שטת שטותם ואולתם, שחושבים להשגב במבצרי ספר הזוהר, ולירות מהם באבני קלעים הטועים, להפיל חומות גבוהות ובצורות בשמים, אני אומר, ובאתי להראות סכלותם, אתן כעפר חרכם, כקש נדף קסת'ם שקר לקש נחשבו אבני קלע, ומחי קבליו של ראש פתנים לחמו במעיו נהפך אשר למד להפך דברי אלהים חיים מבטנו יורישנו אל ויקיאנו חיל בלע, וינפץ אליליו אל הסלע, שאפילו אם היו הדברים מורים כדעתם הסכלית, ומצאו מקום לטעות, אין בעל שכל מחויב לקבלם, בהיותם מתנגדים לאמונה הבחונה, אשר היתה באמנה, והם מעשה ידי חרש חכם חדש מקרוב באו, ובבתי כלאים החבאו, ודברי אמונתנו לא מראש בסתר דבר צור ישראל, לא נגלה במקום חושך ליחידים מתי מספר, לא תוהו הנחילונו אבותינו, לא במחתרת נמצאו.

ט. והנה לפחות יש כאן שני עדים או שלושה על פיהם יקום דבר, שספרי רעיא מהימנא והתיקונין של הזוהר מחברם אחד (דא ודא אחת, שפה אחת ודברים אחדים, כמו שיראה במקומות הרבה משני ספרים האלה, שהדברים כפולים, ולשוונותיהם שוים) הוא מן המקובלים שבספרד המאוחרים. אם ר' משה הנחשד (ע"פ אומדנות מוכיחות הרבה, חזי מאן גברא רבה דקמסהיד עלה, ר' יצחק דמן עכו ע"פ אשתו ובתו וקרובו, ורגלים לדבר, שהרי קנאו לו ונסתרה האמת, לא הודיעה כראוי ולא פרסמה, עמו מתה חכמה, ולא נודע שורש דבר נמצא בו. גם יש לומר שקראו על שמו רעיא מהימנא, ואזיל לשיטתיה, כמו שכתב ברעיא מהימנא ובתיקונין, דאתפשטותיה דמשה רבינו

ע"ה בכל דרא ודרא בכל צדיק וחכם דאתעסק באורייתא. וכך הוא האמת בודאי. וכמו שהמתקנו הענין במזבח גדול (דף ס"ו ע"ב) והבאנו לו גם ראייה מפורשת מהתלמוד. או אפשר רוח דבר בו, כענין המגיד של הרב בית יוסף וזולתו) או זולתו, מכל מקום חשד הלז לא דבר ריק הוא.

י. וא"כ מי יחויב לקבל לסודות אמתיות אלהיות, כל אשר יעלה על לב איש. ואם הוא חכם ומשכיל גדול שבשראל, מי יבטח בו ויכניס עצמו באחריות וערבות, שלא טעה בדמיונו. ואף המגידים הרוחניים יטעו, כמו שאמר האר"י ז"ל על המגיד של הרב בית יוסף, שכחש לו באיזה דברים (עיין מה שכתבתי בתורת הקנאות דף מ"ח ע"א) אמנם אנחנו שלא מצאנו בספר הזהר התנגדות לאמונתנו הכללית המוסכמת (עם היות נתערבו בו דברים תמוהים וזרים ומוטעים בודאי, כמו שכתבתי בבירור בס"ד, אלא שאינם נוגעים באמונה) נחזיק בהם כשאר ספרי דרשות ומילי דאגדתא, נפש היפה שמחה בהם, יועילו לה, ולא יזיקו, אבל נפש בהמית, מה לה לדברי אגדה מור ואהלות שריחן הנחשים ממית, כלך למדבר"ך (אצל נגעים ואהלות) מדור תנים ובת נעמית, ואל תתפשו בהיכלי מלך כשממית, לארוג בעד החלונות קורי עכביש המונעים הופעת אור האמת, למען תחזיק בתרמית.

פרק רביעי

אור נוגה. בענין חבור ספר הזוהר

[פירוט טענות המחבר כמאתים ושמונים טענות על כל חלקי הזוהר על פי הסדר]

א. והואיל ונכנסתי בתגר זה, משום הצלת נפשות, המתחיל במצוה אומרים לו גמור, ועל בעל הקורה ליכנס בעביה אני פי מלך שמור, הגו סיגים מכת"ב ויצא לצורף כלי חמדה גנוזה גמרא נגמור, עת הזמיר לחרם חמד הגיע זמורתא לזמור, ואציעה הנה מה שמצאתי שם בעצם הזוהר מעורבים דברים תמוהים וזרים, הלואי אמצא רופא מומחה יעלה ארוכה למבוכה, אומן גדול יקרא, ושכר הרבה יטול מאת הבורא, וחכם גדול יקרא, שקיים דברי חכמים,

בזה יעשה חפצי, כי חפצתי צדקו, גם אני אודהו כי תושיע לו ימינו, מלחמה בו לא אגרה, מי יתן ואמצאהו אענדנו לי עטרה.

ב. עתה אוסיף לערוך טענותי בקצת דברים קשים מרים מובלעים בתוך מים מתוקים וצלולים של גוף הספר הקדוש, מים חיים קרים זרים, ואלה הם:

ג. בחלק א' (דף י"ג ע"א) פקודא תמינאה ומהאי גדפא אתפרשא לתרין אומין אחרנין, דאנון קריבין ביחודא לישראל. נ"ל ברור שכוונתו על ב' אומות אדום וישמעאל, ואמר זה לפי שמאמינים בתורת משה, ועליה יסדו אמוניהם, וקרובים הם אלינו בכמה שרשי האמונה כגמול ועונש, ועוה"ב וכדומה, ובפרטות אומת ישמעאל קרובה לישראל באמונת היחוד.

הנה לפניך שבימי בעל ספר הזוהר כבר היתה אמונת מחמד הישמעאלי בעולם (שנתחדשה בימי אמוראים אחרונים על"ב), כי קודם זמן זה היו כל הישמעאלים עובדי אלילים גמורים, ככל יתר גוי הארצות.

ד. (דף י"ד ע"ב) בסיום הקדמת הזוהר, ארוז"ל תלתא אינון גרמין בישין לגרמייהו כו' תליתאה מאן דאוקיד שרגא במפקא דשבתא עד לא מטו ישראל לקדושא דסדרא כו'. והאריך בעונש עצום המגיע למדליק נר עד דמבדילי ישראל בצלותא ומבדילי על כסא כו'. וזה נראה כסותר דברי בעל תלמודנו שעל פיו אנו חיים, שאומר, דהוו אמרי המבדיל וסלתינן סלתי (שבת ק"ג ע"ב), וכן נפסק בסוף סימן רצ"ט, ולא חשו לו גם האחרונים שראו דברי ספר הזהר, וכן בדין, שאין חוששים לו בדינים ופסקי הלכות, לא להקל ולא להחמיר כנודע, (עיין שאלת יעבץ ח"א סימן מ"ז). ותו קשיא דהא לא סגי דלא אדליק מקמי הכי, וכדאיתא בתלמודא קם שמעא אדליק אבוקה משרגא לאבדולי, א"כ איך אפשר זה.

ה. (דף ל"ו ע"ב) שם והשתא דחבו כו' לבתר אולידו כו' ועיין גם סוף ע"ב. זה סותר דברי רבותינו ז"ל (סנהדרין ל"ח ע"ב) בשמינית עלו למטה שנים כו' ויש לישב בדוחק.

ו. (שם דף נ"ב ע"ב) וקרא לו אוהל מועד וכי לא הוה בקדמיתא אוהל מועד. לכאורה משמע דסבר שכבר היה משכן אוהל מועד קודם זה הזמן, אבל דבר זה אי אפשר, שהרי בימי הכעס היה זה, (ע"פ עולם ברור, וסוף ספר שבירת לוחות האון) והמשכן לא הוקם עד שנתרצה להם הקב"ה. אלא בית מדרשו של משה רבינו ע"ה הוא קראו ג"כ אוהל מועד, על שם והיה כל מבקש ה' וגו', והיינו נמי דקאמר לעיל בסמוך, ואי יקום מקדשא כו', לא אמר משכנא, אלא ר"ל מקום מקודש, לדרוש את דבר ה', אוהל כזה ודאי כבר היה לו מלפנים, כך נ"ל לדרן לשון זה לזכות וליישבו בדוחק, שכן חובתנו וחובת כל הולך ישר, ללמד עליו זכות כל האפשר.

ז. (שם דף נ"ג ע"א) יהושע לא מית אלא בעיטא דנחש, זה דבר חדש מתנגד למה שאמרו בתלמודנו (שבת נ"ה ע"ב) ארבעה מתו בעטיו של נחש, יהושע לא שמענו, אם אמנם אין בזה כל כך חידוש, כי המצא תמצא איזה סתירה בין אגדה לאגדה, אף כי בין תלמודית לזולתה מדרשית, וכו', ובלאו הכי צריך עיון בהני דקחשיב, כמו שאכתוב במקומו בס"ד, וצריך ישוב, אף לא יבצר מחכם מזמה, לתרץ התימה.

ח. (שם דף נ"ז ע"ב) יש עוד חדוש בענין זה, דלא חשיב אלא תלתא דאסתלקו בעיטא דנחש, ומעייל נמי לוי, וכל זה שלא כדברי תלמודנו בפרק במה בהמה (שבת נ"ה ע"ב).

ט. (דף נ"ח ע"ב) רבי יהודה פתח לכו חזו מפעלות וכו'. מביא המקרא בשבוש, מערב שני פסוקים מתדמים, ויש בהם חלוף גדול, וכבר ראיתי גם מה שכתב בו בעל ספר יונת אלם [והוא חלק מספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו] (פרק צ"ט) דדחיק למשכוני נפשיה עליה, לעיולי פילא בקופא דמחטא, וראה כי בשלוש מקומות מביא הספר כתוב זה, האחד הוא שזכרנו עתה, השני בריש פרשת נח (דף ס' ע"א), השלישי בפרשת שמות (דף ה' ע"א) ובשלשתם נשתבש הפסוק באופן אחר, וכאלה רבות בכתובים המובאים בזוהר.

אולם אמת הדבר שנמצא גם בתלמוד כזאת, וגם שכן דרך הזוהר והמדרשים, למלא ולחסר התיבות לפי צורך דרושים לכל חפציהם, אבל כבר הקדים רפואה למכה בעל ספר רעיא מהימנא בפרשת פנחס (דף רנ"ד ע"א) יעוין שם, כי מדבריו עלתה ארוכה למחלה גדולה זו, שנמצאת בפסוקים המובאים בזוהר (ויעוין מה שכתבתי בס"ד בהגהותי לספר הזוהר בכמה מקומות, וביחוד סוף פרשת חוקת, והתימה מבעל ספר יונת אלם שלא זכר מלשון רעיא מהימנא הנ"ל, לחזק דבריו הארוכים שם בפרק הנ"ל מאומדנא בעלמא.

אך מה שהיה סבור הרב ע"ה, ליישב ג"כ מה שנמצא בספר הזוהר חלוף שם אלהים, בשם הוי"ה, אין זה מספיק, לא ירד בני עמו להאמין שלזה ג"כ הרשות נתונה לבעלי התלמוד והמדרשים, לקרוא שנוי שם קדוש בכתוב, מרצון פשוט לצרכם לו באיזה דרש, ולהמיר אותו השם המורה על דין, בשם הרחמים או להיפך, זהו דבר שאי אפשר להשמע, אפילו אמרה יהושע בן נון לא צייתנא ליה.

י. בפרשת נח דף ס' ע"ב: ת"ח אילו הוה אפיק אדם תולדות מג"ע כו'. הא ודאי פליג אסתם תלמודא דידן. ומ"ש בעל זהרי חמה אין לו טעם, וזה לשונו: הכוונה שאדם הוליד בנים בגן עדן כמו שאמרו ז"ל עלו למטה שנים וירדו ז' והיו נעשים ברוחניות, אח"כ כשחטא אדם לא היה יכול להוציאם משם, לפי שהם היו רוחניים ולא היו יכולים לצאת לעולם הגשמי כו'.

ורוצה לומר לפי שלא חטאו עדיין, אך אדם בחטאו גורש משם, והבנים שנולדו קודם החטא, ודאי לא היו נושאים בעונו, אם לא חטאו הם עצמן. אבל לפמ"ש ר"ל שכל הבריות אכלו מן העץ, משמע שגם קין והבל אכלו עמהם, אמנם לדברי הזוהר צ"ל על כרחך דלא סבירא ליה כגמרא דידן, אלא אחר שיצא אדם מג"ע הוליד לא קודם. זהו שאמר ולא זכה לאפקא וק"ל. ועיין מה שנכתוב עוד שם בס"ד.

ט. שם דף ס"ז ע"א הא תנינן לדוד מזמור דאמר שירתא ולבחר שרת עליה רוח קודשא כו', הא דלא כתלמודא דידן (ערבי פסחים, [פסחים] דף קי"ז ע"א) לדוד מזמור, מלמד ששרתה עליו שכנה אח"כ אמר שירה כו', וכן הוא ודאי לפי סדר הלשון, מזמור, הוא שירה.

י. בפרשת לך לך (דף ע"ז ע"ב) הוקשה לשונו לבעל זהרי חמה בחנם, כמו שכתבתי בהגהות הזוהר בעז"ה.

יא. שם בסתרי תורה דף פ"ט ע"א. לא נזקקין תנן דלא חיישי כו' דהא מאיס איהו קמיייהו, זה לקח מן התוספות (שבת י"ב ע"ב ד"ה שאין), והם באמת דברים תמוהים, כמו שכתבתי במור וקציעה (סימן קי"ז) בס"ד.

יב. בפרשת וירא דף ק"ב ע"א כדן ידע אברהם דהא מסאב איהו ועבד ליה טבילה, או עביד ליה לנטרא ז' יומי כו'. האי לישנא תמיהא טובא, והני שבעה יומי מאי עבידתייהו, אי לטומאת מת מי סגי בלא הזאת שלישי ושביעי וטבילה. ואפר פרה לא היה לו לאברהם אבינו. ואי מטומאת נדה וכוועלה, הא ודאי טבילה בעי, ומאי או, לא ידענא ליה פתר.

יג. עוד שם, אערע ביה טומאה אחרא כגון זיבה או סגירו (כצ"ל) או נדה, דהוו תרי מסאבו, לא סגיא ליה בהאי טבילה כו'. לא ידענא מאי קאמר, ונראה כתורה חדשה.

יד. (שם דף ק"ה ע"ב) וז"ל ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה. למאן קאמר אי תימא לאינון מלאכין מאן חמא מליל עם דא ופקיד לדא אלא לאברהם קאמר כו' אלא דא לאברהם כו'. מאמר הלז תמוה וזר מאוד, מתנגד לנקוד הכתוב וטעמו. ובספר זהרי חמה, בלי דעת מלין יכביר, מלין על גבי מלין לומר על שמאל ימין, ואינו נכוה בחמי חמין, כי לבאר זה המאמר כששוטו לא היה צריך להאריך, שכך הוא מובן לכל, גם הגהתו אין בה טעם, אבל לא חלי ולא מרגיש, שאין פירושו של המאמר הלז מסכים עם הנקוד, כי מלח עשו קמוצה העי"ן, ואינה צווי, אלא עבר, ולא יתכן פירוש הספר, אלא אם היה העי"ן נקוד בחטף פתח, גם אין הפירוש עולה עם טעם מפסיק, שבין מלת עשו, למלת כלה, וזה מהמקומות הזרים שבמדרש הזוהר.

יד. ואע"ג דכולהו חטו כו'. זה נראה כסותר דברי רבותינו ז"ל ויש

טו. שם לא זו מתמן עד דאמר ליה סלחתי כדברך כו', זה לא נאמר בעגל שהתחיל בו, אלא במרגלים.

טו. ב'. דף ק"ו ע"ב. בגין דא כתיב וירא לוט וירץ לקראתם. וכן שילש הספר בדבר זה שם במאמר רצוף שלוש פעמים, ואינו כתוב כך אלא ויקם לקראתם.

טז. (דף ק"ח ע"א) כמה דארעא דלהון אתאביד לעלם לעלמי עלמא כו' וכן נשנה דבר זה בסתרי תורה (דף ק"ט ע"א) בסוף פיסקא כתוב ודאי לית לה תקומה. וזה מתנגד למקרא מלא יחזקאל י"ו ושכתי את שבותיהן וגו' ואחותיך סדום ובנותיה תשובן לקדמתן, ואי אפשר ליישבו אפילו בדוחק. ועיין עוד בס' שבט לגו כסילים, בפרט ז'.

יז. שם דף ק"ט ע"א. בסיום סתרי תורה, ודא לית לה תקומה. עיין מה שכתבתי לעיל בדף הקודם, אכן אנשי סדום הקדומים, ודאי עליהם נאמר על כן לא יקומו רשעים וגו' כדתנן בחלק.

יח. שם (דף ק"י ע"ב) ובאחרא כתיב ובקמה חסר וי"ו בגין דלא נפק מינה חולקא לקב"ה. מכאן משמע קצת שמלך המשיח אינו מיוצאי חלצי שאר מלכי יהודה, אלא הוא דוד בעצמו (כמשמעות פשטי כמה מקראות). אך לפי מה שכתב הספר בסמוך, לכאורה לא משמע הכי, וזה לשונו רבי שמעון אומר לא ידע דזמין קב"ה לאוקמה מנה דוד מלכא ושלמה ושאר מלכין ומלכא משיחא. ואם אינו סותר הקודם, בהכרח לומר דלא דק הכא בסדרא, ולא משאר מלכין דבית דוד נפק וקם מלכא משיחא, דאי איתא אמאי קאמר מעקרא דלא נפק מנה (מצעירה) חולקא לקב"ה כהאי אחרא (בכירה) הלא רחבעם בן נעמה העמונית הוה, וממנו יצאו כל שאר מלכי בית דוד, מאי בין האי להאי.

יט. שם דף ק"כ ע"א. דהא כד אתא יעקב, מית הוה אברהם. תמורה לכאורה. ויש לפרש כוונתו, כשבא יעקב מחרן אל אביו, שכבר הוליד שבטי יה, ונעשה מרכבה שלמה לשם.

שם ע"ב כמה דאת אמר כבש אחד בן שנתו עיין בהגהותי בע"ה.

כ. פרשת חיי שרה דף קכ"ה ע"א ועל ידיה מתו בני עלמא מן יומא דגרים לון אדם, בר משה אהרן ומרים. לא דק, דהא מסיק בשרה נמי הכי, (וא"ה) [וא"כ] כ"ש אבהן דלא מתו על ידיה דההוא נחש, והיינו נמי רזא דקרית ארבע, רזא דאבהן, חג"ת ומלכות, אלא על כרחך לא דק, ואבות ממילא משמע, משרה.

כא. פרשת תולדות דף קמ"ב ע"ב והא תנינן תפוח עקבו דאדם מכהה גלגל חמה. הכי איתא בפרק חזקת (כבא בתרא נ"ח ע"א) בעובדא דרבי בנאה. ומה שאמר רבי אלעזר כאן, ודאי הכי הוה בקדמיתא עד לא חב, זה אינו עולה בקנה בינה אחד עם מה שאמר רבי בנאה שהוא ראהו בקברו כך.

כב. פרשת ויצא דף קנ"ג ע"ב בסופו, דהא בההיא שעתא לא הוו ליה בנין כו' עד קנ"ד ע"א בראשו, הואיל באר בענין בנימין שלא הוליד עד שחזר ממצרים לארץ כנען. לפי דרכו זה צריך שיאמר שילדה אשת בנימין כל עשרת בניו שירדו עמו למצרים, בכרס אחד, ואפילו אם נאמר שנולדו לו מעשר נשים, נגד המשמעות שאמרו רבותינו ז"ל תאומות נולדו עם השבטים שנשאום, ולא נזכר שנשא אחד אשה אחרת כי אם יהודה ויוסף, מכל מקום איך היה זה אפשר, בזמן מועט ששהה בחזירתו אל אביו, עד שירדו יעקב ובניו כולם למצרים, כי אז לא עברו יותר משתי שני הרעב, ובשנה ראשונה לא היו צריכין להביא בר ממצרים, שעדין היה להם מה לאכול משנה שעברה בודאי, נמצא לא ירדו עד שראו שיצאה שנה או רובה ולא מצאו מחיה, אז ירדו והביאו שבר רעבון בתייהם, ושהו בארץ כנען עד אם כלו לאכול את השבר, שבודאי כבר יצאה ג"כ רובה של שניה, אח"כ הורידו את בנימין עמם למצרים, ונתעכבו בהליכה ובמצרים ובחזרה, גם מיד שבו למצרים, סתמו כפירושו שלא המתינו כלל רק כדי צורך הכנה למסעם המוכרח בלבד, כי יעקב אבינו ע"ה היה בהול לילך לראות את יוסף, כמ"ש אלכה ואראנו וגו', הרי על כרחך זמן קצר מאוד יש בין עלית בנימין ממצרים, לירידתו שנית עם בניו וצריך לומר שאירע לו נס גדול ורב, יתר מאד מכל מה שכתוב בתורה ובנביאים וכתובים, בענין ברכת הבנים לצדיקים, והולדה למעלה מן הטבע, ועם כל זה עדיין הוא סותר למה שמוזכר פשוט במדרש, השמות שקרא בנימין לבניו על שם יוסף אחיו, וששאל לו יוסף על אודותם, וזה היה בירידה ראשונה, ואיך אמר בספר הזוהר דלא שמש בנימין ערסיה עד דאתא ליוסף:

כג. שוב ראיתי גם בזו חתר בעל ספר יונת אלם (פרק נ"ה) ליישבו שלושה דרכים, וכלהון לא הניין לי, ולא ירדתי לסוף דעתו איך נהלם לו לשון הזוהר. ומה שדקדק ממ"ש שם כיון דאתא יוסף, לאו דיוקא הוא, ולדידיה מי ניחא הך לישנא, מגומגם הוא בלי הבנה, אלא טעות סופר דמוכת יש בו וצ"ל דאתא ליוסף, וכך הוגה על פי דרך אמת. אבל באמת אין מנוס מזה, לומר דפליג מדרש הזוהר, על מדרש רבה בדבר זה, וזה אינו כל כך זרות וקושי, דזימנין טובה אשכחן דפליגי מדרשים אהדדי, גם הנס הלז אינו בגדר הנמנעות.

כד. אך זה שכתוב עוד שם דף קנ"ח ע"ב ומן דרחל אתעברת מבנימין, לא אתעכב תמן, זה אי אפשר לפי חשבון ששהה יעקב אע"ה בדרך שתי שנים עד שנולד בנימין, כמ"ש בסדר עולם ומוסכם בתלמוד מאין חילוק, והרי בכאן מאריך ספר הזוהר ימי עבורו של בנימין חוץ לטבע, מה שלא נמצא דוגמתו, גם בזו מצאתי לבעל ספר יונת אלם שנדחק בו על פי ההכרח אשר לא יגונה, עם שאין לשון הספר סובלו.

כה. שם דף ק"ס ע"ב. עזרא דאמר זכרה לי אלהי לטובה. לא מצינו

כתוב זה לעזרא, כי אם לנחמיה, ומשום שספר נחמיה באמת לא נקרא על שמו (כלול הוא בדברי עזרא כמו שאמרו רז"ל) אין זה מספיק להחליף שם האומר האמיתי שמביא גאולה לעולם.

כו. בפרשת וישלח דף קע"ג ע"א. ואת כל טפס ואת כל בהמתם, לא ידעתי פסוק זה כמו שכתבתי בהגהותי יע"ש.

כז. בפרשת וישב דף קפ"ג ע"ב רבי חייא ורבי יוסי הוו שכיחי קמיה דרבי שמעון, אמר ר' חייא הא תנינן כל חלמא דלא אתפשר כאגרתא דלא מתקריא. זהו מאמרו של רב חסדא אמורא דתלמודין בכלאה (ברכות נ"ה ע"ב). וכן מה שכתב עוד שם אע"ג דנבואה לא שריא חכימי עדיפי מנביאי, הוא מימרא דאמימר (בבא בתרא י"ב ע"א), ולא יתכן לאמרו משמו אם היה משנה בפי קדומי התנאים, אין דרכם של בעלי התלמוד בכך, שהם אומרים תדיר דבר בשם אומרו. אפילו ספקי דגברי גרסי, או מביא אחר דברי האמורא, תנא דמסייע ליה, ותניא נמי כוותיה, ומדלא אייתיה בעל הגמרא רק בשם אמורא סתמיה ודאי אינם דברי תנא.

כח. שם דף ק"צ ע"א. מביא פסוק לשמרך מאשה זרה מחלקת לשון נכריה, היא הרכבה משני פסוקים, ראשה ממשלי ז', ומסיים מנכריה אמריה החליקה, וסופה ממשלי ו', תחלתו לשמרך מאשת רע, ובכאן לא יועיל מה שכתבתי לעיל בענין שנוי שם, ותפירת קריא"ת שני מקראות, לעשות מהם כתנות אור, להלביש דבר סתר, משא"כ בזה כי הוא עת לקרוע, ולא לתפור בגדי מלכות חושך ותוהו מי יתן ואדע פותר.

כח, ב'. שם דף קצ"ו ע"א. המחשבה שלא חשב. פליגא אגמרא דידן, ובזהרי חמה כתב דפליג אמדרש אבכיר, ולא ידע דהכי איתא בתלמודין בשני מקומות.

שם דף ר"ב ע"א. אהדר לביה ואמר לא יאות עבדית כו', בחלק (סנהדרין צ"ו ע"א) איתא בנוסח אחר ועיין הגהותי בס"ד.

כט. פרשת ויגש, דף ר"ו ע"ב בסופו, בשעתא דעאל ליליא ודאין דינא. צריך לומר דיני ממונות היה דן, והתחיל ביום וגמר בלילה, ולשנא סתמא לא משמע הכי.

ל. בריש פרשת ויחי יותר מארבעה דפין, הוא לשון זוהר מזויף, נראה ונרגש לכל מכיר לשונו, וכבר העירו על זה המגיהים הראשונים, שהוציאו ס' הזוהר לאור הדפוס.

לא. שם דף רי"ט ע"ב. אמר רבי יהודה לית חובה בעלמא דלאו אית ליה תשובה בר מהאי ולית לך חייביא דלא חמן אפי' שכינתא בר מהאי. הרי אלו שני דברים קשים ומרים, האחד, ששולל התשובה על חטא שלא נזכר בתורה בפירוש רק ברמז, וכלל גדול בידינו אין לך דבר שעומד בפני התשובה.

ותמה על עצמך, על שלושה ראשי עבירות שהן ביהרג ואל יעבור, וכן כל העבירות החמורות דכריתות ומיתות ב"ד ולא תשא את שם ה' אלהיך לשוא שנודעו כל העולם כולו בשבילו, יש להן תשובה, ולזה החטא שלא בא בו אפילו לא תעשה גרידא מבואר לגמרי אלא מכללא נשמע (לפיכך אינו אפילו בכלל הלוקין, אלא בכלל בעלי מכת מרדות של דבריהם ודאי איתיה מסתמא, העושה בזדון אחר התראה) לא תועיל לו תשובה. בשגם מצינו מפורש התר לאיסור זה אף לא במקום סכנה, רק כדי למצא תקנה לברר ספק, כמו שכתבתי בחלון בס"ד. עם היות גם התלמוד מחמיר מאוד בעון מוציא שכבת זרע לבטלה מ"מ מניעת תשובה לא שמענו חלילה, מי ישמע לו לדבר הזה (ולפי דברי הזוהר כאן, לא תהא תקנה לכת שבתי צבי שם רשעים ירקב הקוראים עצמם זוהריסטן אפילו בשביל דבר זה בלבד, הרי הם עדי אובד, ומרפה ידי בעלי תשובה) אפילו אם היה אפשר ח"ו שאמרה הי"ת עצמו, אין לקבל גוזמא זו, כמו שאמרו ראשונים ז"ל על דרך הלצה ראייה ומקובלת, כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא ממחיצתו. עיין עלית היראה. והשני, שמזכה כל הרשעים הגמורים בכלל לראות את פני שכינה לפי דבריו חוץ מזה הבלתי מוזהר בפירוש בתורה, יהא אבד סברו, הוא ודאי דבר שאין הדעת סובלו, קשה וזר כראשון, ומתנגד ברור גם לתלמודנו שמניח ארבע כתות שאינן מקבלות פני שכינה, וזה אינו מהמנין מכלל שהוא מקבל פני שכינה. ולדברי ספר הזוהר הללו, הענין בהפך ד' כתות מקבלות פני שכינה, וזה לבדו אין לו תקנה, מי יאמין לשמועתו. גם יש סתירה בתיקון י"ד, לפיכך אני אומר בטח שאין לשום לב לגוזמות כאלו, שובו בנים שובבים ארפא משובתיכם, יאמר ה', חזקו ואמצו בתשובה ואל ירפו ידכם, לא אבדה תקותכם, ויש שכר לפעולתכם. לב. שם דף ר"כ ע"א. אי זכי בתשובה [ולאן] שלیمתא תליין ליה כו'. עיין הגהותי על זה.

לג. שם דף רל"ט ע"א. עיין הגהותי:

לד. שם דף רמ"ד ע"א. שיהי דן נחש וגו' אימתי הוי דן נחש ביומו דירבעם דכתיב ואת האחד נתן בדן כו': דרוש זה כמו זר נחשב, וראוי להסירו מהספר. [כוונתו לפי שירבעם הוא מאפרים ואין שבט דן קרוב לירבעם יותר משאר שבטים].

לה. בחסרונות ספר הזוהר המונחים בסיום חלק א' דף רנ"ט ע"א, אוכל במזרח חצי אמה, בגין דעבד יהודה פלגו הצלה כו', ובדרום חצי אמה כו'. מלת חצי בשניהם טעות בדבר משנה הוא ריש פרק ג' דמדות. הנה יסד סוד ופשט על שקר, ובנה על תוהו.

לו. שם דף רס"ו ע"ב: בצלותא דילך כו' באיזהו מקומן בצו כו' ותקיננו מארי מתניתין קרבנין דצלותא. ידוע שאמירת פרק איזהו מקומן עם

פרשת הקרבנות, רב עמרם גאון הוא תקן והסדיר את זאת, ואין מזה רמז בתלמוד אף כי מרי מתניתין לא נודע מאומה שתקנו, רק לקרות בתורה בפרשיות קרבנות כל אחד בזמנו, כדאיתא שילי מגלה (דף ל"א ע"א), ולעסוק בהלכותיהם (על דרך הלמוד) בבתרא דמסכת תענית ומנחות, לא לומר פרק איזהו מקומן עמהם בכל יום אחרי התפילה (שלא) נסדר כל עיקר אלא לזכות ההמון שאינם עסוקים בהם. ואחרון הגאונים הנ"ל הוא שחדשם, עם היות רוב דברי הפרק אינם שייכים כלל לדבר יום ביומו והאומר סדר עבודה היום תחת פרק איזהו מקומן, ודאי משובח יותר, לפיכך אי אפשר שיהא ענין זה משנת רשב"י התנא.

לז. ח"ב פרשת ואלה שמות דף ה' ע"א. חוזר ומביא הפסוק בשבוש, כנזכר כבר לעיל [בהשגה ט']:

לח. מדף י"ד, מפסקא דרבי חייא רבה הוה אזיל כו' ואילך עד סוף הפרשה, שמונה דפים שלמים, אני אומר בטוח שכל זה אינו מהזוהר האמיתי, רק מלשונות מדרש הנעלם. מי שהוא בקי ורגיל בלשון זוהר גמור, יודה לי על זאת בודאי. מה שלא הרגיש בזה זולתי עד עתה.

לט. שם דף י"ט ע"ב שורה א'. דהא אמר ליה לאובא טמיא כו' לשון זה הוא דברי הגמרא דפרק הרוואה (ברכות נ"ט ע"א), שאמרם רב קטינא (אמורא ידוע בזמן רב ושמואל) לאובא טמיא. מכאן נראה ג"כ בברור, ששמות תנאים המוזכרים כאן אינם תנאים אמיתיים, שאי אפשר שיאמרו דבר שארע אחר זמן רב מאוחר לדורם בימי אמוראים, בלשוננו של האמורא הבבלי אחרון. אלא שמות מושאלים הם. העבודה אם לא נאמר שמא נשמות התנאים הם שנתגלו בדור אחרון למחבר ספר הזוהר, כמו שכתוב בריש ספר התיקונים. מ. וכן הוא הדבר שמביא שם בסמוך, אמר ריב"ל כו' [עיין בע"ז כ' ע"ב, ושם איתא אבוא דשמואל במקום ריב"ל דהכא].

מא. פרשת וארא דף ל"ב ע"א מה עבד הקב"ה ארחיק לבני ישמעאל כו' ויהי להו חולקא לתתא בארעא קדישא בגין ההוא גזירו דבהון. הרי כי בימי בעל ספר הזוהר היתה אומת ישמעאל שולטת בארץ הקדושה, ודבר ידוע הוא ומפורסם, שלא הגיעו הישמעאלים לממשלה כללית עד שנת שע"ד לאלף החמישי (היו ממלכה שפלה שכירי הרומיים), מן אז והלאה (עיין מה שכתבתי בהגהות לספר צ"ד ובעץ אבות פ"ד) נשאו ראש ויפשטו בארצות המזרח ופרצו בארץ הקדושה והביאוה תחת ידם, ובסוף שנת ארבע מאות לאלף הנ"ל לכדו את ירושלים מיד הנוצרים, והיה זה באמצע ימי הגאונים, קודם זה לא היתה להם אחוזה בא"י. נמצא עכ"פ יותר מחמש מאות שנה אחר רשב"י חובר ספר הזוהר, ואולי מאוחר עוד הרבה מזה, ואיך אפשר להסכים זה עם שמות האומרים אותם הדברים, והמה חבריו או תלמידיו של רשב"י, לפי המובן

בלשונו של בעל ספר הזוהר, הלא זה כדבר שאין לו שחר.

מב. בפרשת בא דף ל"ח ע"א, מאן פני האדון דא רשב"י. לשון זה חירוף וגידוף הוא בודאי, ובוזה איני נושא פנים למי שיהא, אפילו יהא רשב"י האמיתי (ח"ו לחשדו בכך, שיקבל עליו לעשותו אלוה, אדרבה היא הראיה שלא יצאו דברים הללו מפיו, אשר לא צוה ולא עלתה על לבו מעולם, אפילו אמרה גדול שבנביאים לא צייתנא ליה, ולא אקבל שום התנצלות בכזה). חלילה להעלות על הדעת, שהם דברי חכמי תורתנו הקדושים הנאמנים לה', לתת כבודו ית' לאחר, לא תהא כזאת בישראל, והמשתף שם שמים ודבר אחר כו' ח"ו, והרי כאן פתח פתוח לפורצי גדרו של עולם, פרצה קוראה לגנב, גונב דעת העליונה, לקחת ממנו דוגמא לומר הותרה הרצועה, מי שלח פרא אדם חפשי, לחלוק כבוד האלוהות לבשר ודם, יותר מלשון זר ומר כזה. האמת יורה דרכו, שלשון זה צריך תיקון, וצריך לומר כמו שהגהתי שם בספר הזוהר שלי כי מלת את שבפסוק חסרה שם (ונשמטה מסופר המעתיק בשגיאה אגב שיטפיה, ודבר קל ומצוי הוא זה). וכן צריך להיות מאן את פני ה' כו', ובתקון זה הקטן, חזר הלשון בלתי זר, אך קרוב הוא קצת, על דרך שנמצא לרז"ל שדרשו בכיוצא בה בפסוק את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים.

ועם כל זה שאיני מרחיקו על פי הגהה זו, מכל מקום איני מקרבו בשתי ידיים, ולא נתקררה דעתי עדיין בלשון זה, לבי מהסס בו, כי יראה הוא דבר אחד, שמצינו מצות יראה גם באביו ואמו ובמקדש, שצוה הקב"ה בפירוש לירא מהם, אבל לכלול באת פני האדון, להראות את פני האדון דא רשב"י, מיחזי חברותא כלפי שמיא, וכעין שיתוף ח"ו, ועכ"פ נותן מכשול לחסרי דעת. על כן אם היו זקנים מורי התורה אמיתיים בדור מסכימים, הייתי אומר וגוזר להסירו מן הספר לגמרי, ואוי להם לבריות חברי בהמות תועות, רואות ואינן יודעות מה רואות, מדברות ואינן יודעות מה מדברות, כשור גועות, עוסקים בספר הזוהר וזורקים ארס ח"ו כלפי מעלה, אין מרגיש ואין חולה:

מג. שם ואור הנר יפה לבדיקה מבחון, זה הלשון ואור הנר כו', היה כתוב בגליון מן הצד, והוא תוספת מן הסופר המעתיק, ולכן כתב מלת מבחון בצדו, כדי לידע שאינו מלשון הספר, ושצריך לכתבו מבחון, והמדפיס לא הבין, והכניס הכל בפנים תוך לשון הזוהר. ודוגמת זה בח"ב [בח"ג] בתוספתא דאמור (דף צ"ו ע"א) כי לא ידע מהו, כזה אירע במדרש רבה קהלת, עם הסופר ארקילאין.

מד. שם דף י"ז ע"א. דכתיב בהר המוריה אשר בירושלים, נראה כי הוא הכתוב (דברי הימים ב', ג' א') ויחל שלמה וכו' בירושלים בהר המוריה וגו', ומשובש הוא כאן, אולי משגה הוא מסופר מעתיק הספר.

מה. בפרשת בשלח דף מ"ח ע"ב. וזבולון כו' וים כנרת הוא בעדביה,

ומהכא אשתכח חלזון לתכלתא. ונשנה דבר זה בפרשת תרומה. דף קמ"ט בראשו ותכלת כו' מההוא נונא דימא דגינזור. ומשולש בפרשת בהעלותך דף ק"נ ע"א ומרובע פרשת שלח דף קע"ה ע"ב מאי תכלת כו' מחד נונא דאזיל בים כנרת, ומחומש בחסרונות, השייכים לח"א ובים כנרת דאתי מתמן תכלא, כל זה תמוה והפך המציאות, כי תחום גינזור שהוא כנרת, עלה בחלקו של נפתלי במזרחת של א"י, ותחום עכו על יד הים הגדול במערבה, הוא עלה לחלקו של זבולון, כמבואר במקרא, וכמו שאמרו רז"ל גם בפירוש בפרק יש נוחלין (בבא בתרא קכ"ב:). ובענין צידת חלזון אמרו בפרק במה מדליקין (שבת כ"ו ע"א) ולכורמים וליוגבים תני רב יוסף, אלו צידי חלזון מסולמא דצור עד חיפה, וכדבר הזה ממש כתבו גם סופרי אומות העולם כותבי ישובי המדינות והנמצא בה לצורך העולם, וזכרו שלא נמצא במקום אחר הדג שצובעין בדמו תכלת, כי אם בין שני מקומות הללו. וידוע שצור וחיפה הן שתי עיירות היושבות על חוף הים הגדול של תורה (ונקרא ים האמצעי אצל סופרי החול) ויושבי צור וצידון היו צדין אותו ועושים בו סחורה, ביחוד אחר שחרבה ארץ ישראל הם שהיו מספקין צבע תכלת לכל הארצות, וכן היה נצוד בחלקו של זבולון, שירכתו על צידון, ובזמן ישוב ארץ ישראל היה כל משא ומתן הלז וריוח הגדול שבו, לזבולון לבדו מיתר השבטים, כמ"ש רז"ל (מגילה ו' ע"א) כולן צריכין לך ע"י חלזון, ושפוני טמוני חול, תני רב יוסף ושפוני זה חלזון, וטמוני חול זו זכוכית לבנה. גם היא היתה בגבול הצידונים והצורים, שהחול הנמצא שם באותו מחוז בחוף הים הגדול, הוא מובחר לזכוכית הטובה והמשובחת, לא נמצא כמוהו בארץ, אבל שיהא חלזון מצוי בים כנרת, שהוא במזרח ארץ ישראל, ולצפון בתחום נפתלי לא זה שמענו, ולא כיוצא בו שמענו:

ר"ל מה שכתב המיימוני בפרק ב' מהלכות ציצית, שהחלזון שצובעין בו תכלת מצוי בים המלח, גם זה אינו, כי ים המלח הוא במזרח ארץ ישראל לדרום, בין שבט יהודה ובין שבט ראובן, וזו פליאה נשגבה ורבה היא על אדם הגדול חכם מובהק מדיני טבעי כר"מ ז"ל, שלא ידע זה, וזו קשה מהראשונה, כי אמנם ים כנרת מגדל דגים, אבל ים המלח סתמי הוא הסדומי, אינו מגדל שום בעל חי, אפילו הדגים הבאים אליו מהירדן עם משיכת הנהר מיד מתים בו מרוב מליחותו, כי על כן נקרא בלע"ז מארא מארטא ר"ל הים המת. לכן שיבוש גמור הוא זה לר"מ ז"ל כמ"ש שם על ספרו בס"ד. נא"ה ראיתי מי שיישב שהים הגדול נקרא בערבית הים המלוח. עיין בפירוש המשנה להרמב"ם פרק ט"ו דכלים משנה א'. וכ"כ בסוף פיה"מ עוקצין: שכתב הרבה מדבריו בהיותו באניות בים המלוח. וברור שהכוונה על הים הגדול שבו נסע מהמערב לא"י. ולא לים המלח שבא"י שאין דרך לנסוע בון מ"מ נראה שנשתרבה

הטעות משם, והחליפו בעל ההוספות של הזוהר לדעתו, ולכונה טובה המיר אותו רע בטוב.

מו. שם דף נ"ב ע"א. אמר רבי ייסא אשכחנא ברזא דא בתקיעותא דרב בבבל, גם זו עדות נאמנה, על החבור הקדוש הלז, שאינו של רשב"י התנא.

מז. דף ס"ד ע"א. עיין הגהותי. שם ס"ה (עיין הגהותי).

מח. בפרשת יתרו דף ס"ח ע"ב חמו חד חויא קם רבי חייא למקטליה. אמר ליה רבי אלעזר שבוק ליה לא תקטליה, ואמר ליה דאצטריך לון עלמא כו'. זה דבר תמוה מאוד, שהרי כל המזיקין נהרגין אפילו בשבת (ואותן החסידים המחמירים אין רוח חכמים נוחה מהם ואמרו טוב שבנחשים רצון את מוחו, ואמרו חז"ל הנאמנים אם נזדמנו לאדם נחשים ועקרבים והרגן, בידוע שנזדמנו לו להרגן.

ואם מפני שהם שלוחי הדין ימלטו, הלא בטענה זו גם הרשע ממלט נפשו ממות ברצחו נפש, כי גם הרשע ליום רעה רצועת מרדות הוא, ושבת אפו של מקום, ככתוב. ובאמת אם לא סוף הלשון, הייתי אומר לדחוק ולפרש, שהיה ידוע לרבי אלעזר שאותו נחש שליח מן השמים הוא לשון ולהמית רשע, ובהכרח צריך לקיים שליחותו, לכן מנע הריגתו שלא להתנגד לגזרת עליון, ואע"פ שעדיין היה בו דוחק מבואר, שהעיקר חסר מן הספר, אבל הטעם שאמר להניחו הוא כולל, והוא דבר שאין לו שחר.

מט. שם דף ע"ט ע"ב באמירה, והיינו מסטרא דדינא כו'. תמיהא, דהא אמירה, רכה בכל מקום, והגדה קשה כגידים.

נ. שם ומה דלא אמר אלהינו, משום דהא משה לא זכה למיעל לארעא. אף זו מן התימה, אטו משה מי לא אמר ה' אלהינו דבר אלינו, וכהאי גוונא טובא במשנה תורה.

נא. יתרו דף פ"ז ע"ב. עיין הגהותי.

נב. שם ובגין כך בעי בר נש לסדרא על פתוריה חד נהמא או יתיר. הא דלא כהלכה, ועיין מור וקציעה א"ח סימן קע"ב.

נג. בפרשת משפטים דף צ' ע"ב כמה דאת אמר ישעו אל ה' זה מקרא מקוצר, כמו שהגהתי שם בס"ד. ואינו כל כך תימה כמו שכתבתי לעיל כמה פעמים.

נד. שם ק"ב ק"ג ק"ד מאריך כמה דפיין בגודל וחומר סכנה, לישא אשה אלמנה, אע"פ שאינו גוזר עליה שאסורה להנשא, מ"מ לפי דבריו הארוכים, הא חמירא סכנתא מאסורא, וטוב לה שתשב אלמנה כל ימיה אפילו ילדה, ולא תסכן לנושאה. וכן המנהג בארץ טורקיא עתה, אחר שהתגלה ספר הזוהר.

ובאמת שזה נראה מתנגד ממש לתלמודנו בכמה מקומות, כי לא לבד שלא השמיעונו כזאת שיש סכנה בה, רק בקטלנית בלבד, אבל אדרבה הקלו בכמה דברים בשבילה, והפקיעו קדושין כדי שלא תשב עגונה, וכן בכתובת אשה משום חינא, ובכתובת אלמנת כהנים משום דחזו דפרשי מנייהו, וגם במקרא בקללה הוא אומר והיו נשיכם אלמנות, ופירשו רז"ל שלא ימצאו עדים להתירן ותשארנה עגונות, וכהנה רבות. רק במלך שנינו אין נושאים אלמנתו, ומלך נושא אלמנתו של מלך, וכן באשת ת"ח, כלי שנשתמש בו קודם לא ישתמש בו חול, ורבי חזר אחר אלמנתו של רבי אלעזר ברבי שמעון לקחתה לו לאשה, ועל עצה טובה אמרו לא תבשל בקדירה שבשל בה חבירך, לפי שאין כל האצבעות שוות, וזה טעם נכון עצה טובה והגונה, למאן דאפשר ליה למצוא בתולה הוגנת כחפצו. אך סכנה אפילו קטנה לא שמענו. ואמנם גם לדברי ספר הזוהר שם משמע קצת, שלאחר י"ב חודש אין בו סכנה כל כך, ועיין בהגהותי.

נד. ב. שם דף ק"ז ע"א. וקרא אמר ולא נמצא אתו דבר רק בדבר אוריה החתי, תופס לשון כתוב ולא נמצא וגו' והוא לא נמצא, רק חציו האחרון ישנו במלכים (א', ט"ו ה').

שם דף ק"ח ע"ב. יכין רשע וצדיק ילבש, הוא בכח לשון הכתוב. לא בפועל. אכן גם הוא מובא גם בתלמוד.

נה. שם דף ק"א ע"ב. ובגין דא הני ברכי דרבנן דשלהי. מימרא דרבא הוא זה ברכות (דף ו' ע"א).

נו. שם דף ק"ב ע"ב. מביא הפסוק ושבתי ואראה את כל העשוקים אשר נעשו וגו'. צ"ל נעשים, ושבוש זה כפול ומכופל כמה פעמים להלן.

נז. שם מביא פסוק תרמוד במדבר בהרים. זה לא נמצא בו בשום מקום, ונראה שמתכוין למה שכתוב במלכים (א', ט' י"ח) וצ"ל תדמר במדבר בארץ.

נח. שם דף קט"ו ע"ב. ודאי שבועה לא חלה אלא על דבר שיש בו ממש, נדר חל אפילו על דבר שאין בו ממש. הדבר ממש בהפך, כמו ששנו חכמים סוף פרק א' דנדרים, חומר בשבועות, שהשבועות חלות על דבר שיש בו ממש ועל דבר שאין בו ממש, מה שאין כן בנדרים. מי לא ישתומם על זה, הלא אין ספק שתלמיד טועה כתב זה, חלילה להפך דברי אלהים חיים, ולסתור תורה שלנו שיסדוה רשב"י האמיתי, וחבריו הנאמנים תלמידי ר"ע, שקבלוה איש מפי איש עד משה מסיני. וסדרוה רבינו הקדוש מחבר המשנה, שהיה תלמידו של רשב"י תנא דמתניתין דידן, שעליה אנו חיים, והממרה על פיה נדון כאפיקורוס ח"ו. אבל ודאי המכשלה תחת ידי איזה מקובל אחרון, ששלח יד בספר הזוהר להוסיף בו מדעתו, ולא היה בקי במשנה ובתלמוד, לא שמש כל

צרכו, שרי ליה מריה, כי לא במרד ולא במעל עשה זאת, אלא כשגגה שיוצא מלפני השליט במגלת סתרים שבאה לידו, אע"פ שחשב למצוא דברי חפץ. ושנה בחטא זה, והמשיכו בחבלי קבלה, והאריך בזה עוד בסוף העמוד, כפל ואמר נדרים על גבי שבועות עולים וחלים על דבר שאין בו ממש, דברים הללו אין בהם ממש. וכל שהוסיף לבאר הענין על פי דרך הסוד גם בדף הסמוך קט"ז ע"א דשבועה איהו בנינא, דעלמא לא קיימא בלא יסוד, דבר שיש בו ממש, נדר כו' חל על דבר שאין בו ממש, הכל הבל ושבוש, אין שומעין לו, מפני שלא אמר כהלכה, וצריך להסירו מן הספר, להרים מכשול מדרך עמנו, ולהשמר מתקלה חלילה.

נט. שם דף קי"ח ע"ב. עיין בהגהותי.

סא. בפרשת משפטים דף קכ"ב ע"א. אמר רבי חזקיה כל מאן דקרי לחבריה רשע נחתין לעלוי. נראה זר ומר, כאילו היה שונה מה שאמרו רז"ל (פרק קמא דקדושין דף כ"ח ע"א ופרק איזהו נשך בבא מציעא דף ע"א ע"א) הקורא לחבירו רשע יורד עמו ללחיו, מלשון לחי שבמקרא, דמתורגם לועז, ועיין ראשונה נדמית טעות סופר לפ"ז, כי א"כ צ"ל ללעוי, או יהיה מלשון ועלעו דם, שהוא ג"כ מענין לחי לרד"ק, ואז א"צ להגיה. או כוונתו לפרשו מלשון לחי שבתלמוד לענין הכשר מבוי, שענינו כמו דופן וצלע דמתרגם אונקלוס עלצא אבל העיקר היותו מלשון לחיים וקיבה. וכן תמצא לו חבר בפרשת וארא (לעיל דף כ"ז ע"ב) על הפסוק ונתתי חתים בלחייך ובסטר עלעוי. וכן באדרא רבה בתיקונא רביעאה בעלעוי הם לחיי הפנים, ונסמך על הפסוק לחייו כערוגות הבושם, היינו תקרובא דבוסמא. ויש לו גם חבר במקרא (דניאל ז' ה') תלת עלעין בפומה, לדעת קצת הם מלתעות שהם בלחיים, ויש מפרשים צלעות. וכל זה רחוק, נלעג לשון אין בינה, והגרסא בשני המקומות הנ"ל בתלמוד הוא יורד לחייו, שפירושו ודאי כפירוש רש"י ותוספות על פי תשובת הגאונים, שפוסק לחיותו ומקפח פרנסתו. וכן הוא לשון חכמים עוד דוגמתו (כתובות נ' ע"א), באושא התקיננו שיהא מתגלגל עם בנו עד י"ב שנים, מכאן ואילך יורד עמו לחייו.

סב. שם דף קכ"ד ע"א. אתו שאילו לרב המנונא סבא. תמיהא. כי לפי הנראה בספר הזוהר בכמה מקומות, הוא היה עם רשב"י בדור אחד, וכנראה אף רשב"י התנא לא היה בזמן הבית, שהרי בימי רבן יוחנן בן זכאי חרב הבית, ורבי אליעזר ורבי יהושע היו תלמידיו של ריב"ז, ור"ע תלמידם הוא ששנה תורה שבע"פ לרשב"י וחבריו והתנאים, א"כ רחוק הוא שראה רשב"י הבית, ובזמן שהיה [שהיו] מקריבין כדאיתא הכא, אף כי רב המנונא סבא, שנזכר כמה פעמים עם תלמידי דרב, ובסוף פרק לולב הגזול (סוכה מ"ב ע"א) אמר שמועה משם תלמיד תלמידו של רב (ועיין מה שכתבתי לעיל עוד, ובהגהותי לספר

יוחסין). גם בזמן הבית לא נשתמשו עדיין בתואר רב כלל, והרי רבי יהודה בן בתירה מקומו היה בנציבין, במדינת אשור הקרובה לבבל, והיה נקרא בתואר רבי כהנא, ובימיו ארע כענין מעשה זה הנזכר כאן, כדאיתא ריש פסחים (דף ג' ע"ב).

סג. שם דף קכ"ה ע"א. משמע שרוצה לאסור גם בשר אחר גבינה, כמו שהבינו פוסקים אחרונים מביאי דבריו, ואם כך הוא, ודאי אין להשגיח בו, לפי שסותר לתלמוד ערוך פרק כל הבשר (חולין קכ"ה ע"ב).

אמנם לדעתי אין הכרח להבנתם, והפריזו על המדה, לייחס לספר הזוהר מה שלא עלה על דעתו בזה. אך מה שכתב (עיין שם עמוד ב') על תרנגולא וגבינה כו' מאן דשרי האי כמאן דשרי הא, וכתוב לא תאכל כל תועבה, זה נראה כאילו אוסר בשר עוף בחלב דבר תורה, וסותר דבריו הקודמים, שאמר ר"ש אסיר לך כו' לך אמרינן נזירא כו', שנראה כאילו אינו אלא סייג לדבר תורה, ועוד אי בכלל כל תועבה היא, ר' יוסי הגלילי מאי תהוי עליה, אע"ג דלית הלכתא כוותיה.

סד. בפרשת תרומה דף קל"ב ע"ב. צריך עיון במה שכתב תרגום לעולם ביחיד ולא בסגיאין כו' (והאריך בסוד הענין, שתרגום צריך מעוט, ומורידין ולא מעלין) קדושת תרגום אסיר איהו בסגיאין, אלא ביחיד לעולם כו'. ותקשה ליה (מדידה אדידה ואכולי עלמא) קדושת קדיש שהיא קדושה לעילא מכל ברכתא לדברי הכל, והפליג בה בספר הזוהר ביחוד, ולא סגי לה בבציר מעשרה, משום דדבר שבקדושה אינו נאמר בפחות מעשרה, כדילפינן מקרא, לכן גם קדושה דסדרא דעלמא עליה קאי, שפרת מילתא למימרא בעשרה, וכן עמא דבר. הן אמת שהזוהר עצמו מקשה לעצמו קושיא זו לעיל (דף קכ"ט ע"ב) אבל התירוץ אינו מובן, לפי מה שכתב כאן בטעם הדבר שאסור לאמרו ברבים, גם שם לא אמר אלא דיחיד יכול לומר להקדושה דסדרא אינון מילים דתרגום, לא אסר כמו שכתב כאן, אלא נתן הברירה, הי ניהו תרתי דסתרי ודאי, וסימנא כי האי, דשנים מקרא ואחד תרגום, לאו מילתא, לית דאשגח ביה. והכי נמי במה שהחליט לומר פסוקי קדושה דסדרא בעשרה דווקא, לא נהוג עלמא כוותיה, שגם היחיד אומרה, והנח לישראל שבני נביאים הם.

סה. שם דף ק"מ ע"א. והכא שרת עליהן רוח קודשא בקדמיתא בגין דאמר מזמור לדוד, זה הפך מדברי רבותינו ז"ל וכבר שנה בו בחלק א' (דף ס"ז ע"א).

סו. שם קמ"ז ע"ב. דאברהם הא אוליד באנתו אחרא תחש, כמה דאת אמר ואת תחש, ואלין אינון באמא דישמעאל כו' אמא דישמעאל אולידת לתחש.

פליאה דעת ממני, מה ענין אברהם וישמעאל עם תחש, שאינו בנו

של אברהם, ולא אחי ישמעאל, לא נולד מאמו, כי הוא בן נחור מפילגשו ראומה, כוונת הספר בכאן פליאה נשגבה לא אוכל לה, האם נחור באברהם נתחלף לו, מה אומר ואדבר לבי מר ונשבר, לראות כתוב בספר (קדוש יאמר לו) כדבר הזה אשר אין לו שחר, וזיף תורת אמנו ולתלות בוקי סריקי ברשב"י ח"ו הלא חרפה היא לנו.

סז. שם דף קמ"ח ע"א וב'. תלתא אינון דהוו נביאי מהימני ושמשו בכהונה כו', וחד מנייהו שמואל, ומקשי לנפשיה, ומסיק ושמואל בימי עלי שמש. הוא דבר מתמיה, דמשמע דומיא דאינך כפשטא, חלילה להאמין זה ואסור לשמוע ולקבל דברים כאלה, אשר לא שערסו אבותינו ורז"ל, מי לחש לנו כזאת, ולהוציא לעז על אותו צדיק לוי שיבקש גם כהונה, דבר שנכשל בו זקנו, ח"ו להעלותם על הדעת, הנוגע בה לא ינקה אך לוקה בצרעת. אולי יש ללמד זכות מה על בעל ספר הזוהר בזה, שמה נתכוין למה שכתוב בשמואל (א, ו) ויקח שמואל טלה חלב אחד ויעלהו עולה כליל לה'. ואין בזה התנצלות מספקת (להשמיענו חדשות בקרב האר"ש, אשר לא נודעו עד עתה, לתת לזר חלק בכהונה, בלשון סתמי, כאילו יצא זה מן הכלל) כי בבמת יחיד הקריב, בשעת התר הבמות שכל אחד מישראל עושה לו במה בראש גגו ומקריב עליה. הן אמת שהוא היה המקריב הראשון בנוב, אחר שחרבה שילה, שאין במה נתרת אלא על פי נביא, אך לא בשביל כך יקרא כהן. ולא יתכן לומר שזכה לשמש בכהונה כמשה ואהרן. וא"כ הלא יש להוסיף עליו יהושע הקודם אליו וזר גמור היה, שהוא המקריב ראשון בגלגל, לפני שמואל שנים רבות.

סח. דף קמ"ט ע"ב בראשו. אמר רבי יצחק תכלת מההוא נונא דימא דגינוסר כו', עיין לעיל פרשת בשלח דף מ"ח ע"א [השגה מ"ה].

סט. שם דף קנ"ב ע"ב והווי עמיה ר' יעקב בר אידי. הוא היה בזמנו של ר' יוחנן וריש לקיש.

ע. שם דף קס"ז ע"ב בסופו. ותלד את קין שריאת קוף לולדא במעהא בחילא וסיועא דאדם לבתר דהא קבילת זוהמא כו', אזיל לשטתיה, בחלק א' דף ל"ו ע"ב עיין מה שכתבתי שם [השגה ה'] בס"ד.

עא. שם דף קס"ט ע"ב. רב ספרא. רחוק הוא שיהא בימי ר"ש התנא.

עב. שם דף קע"ד ע"ב. רב הונא ורבי יודאי בר רב. נראה שלא היו

בזמן התנא רשב"י.

עג. פרשת תצוה דף קפ"ג ע"ב. דביומא דשבועות כו', ועל דא מקריבין חמץ כו' ומקריבין תרין נהמין אחרנין כו'. משמע דס"ל שהיו מקריבין בשבועות לחם חמץ אחד, מלבד שתי הלחם שהם נהמין אחרנין דמצה, וחמץ אתוקד בינייהו בנורא דמדבחא. וזה דבר שלא נשמע, ולא נרמז בשום מקום בתורה שבכתב ושבעל פה. ועד כאן לא פליגי ר' מאיר ור' יהודה אלא או שאור

בודה להם מתוכן, או מביאו ממקום אחר ומחמצן בו, וממלא את המדה, לא יותר. אבל לא היו שתי הלחם מצה, ולא לחם נוסף אחר של חמץ, רחמנא לצלן מהאי דעתא שבשתא. גם אין למזבח בהם כלום, והוא אומר ומקרבין חמץ לאתוקדא על מדבחא, ומלשונו נראה כאילו היו שם שלשה לחם, וכולם נשרפין ע"ג המזבח. הרי כאן שקרים מרים, ומקרא מלא דבר הכתוב קודש יהיו לה' לכהן, וכתוב כל שאור וגו' לא תקטירו, וכתוב כל המנחה לה' לא תאפה חמץ, ואפילו על חמץ שירי מנחה, לוקין משום לא תאפה חמץ חלקם. מי העמל בתורה ועוסק בה לשמה, יוכל לסבול את זאת, לעשות תורה פלסתר ח"ו, להוסיף או לגרוע או לבטל אות אחת, ונדמה כאילו היתה לבעל ספר הזוהר תורה אחרת, חלילה לא תהא כזאת בישראל עם קדוש להשגיח בדברים כאלה, ולא נודע מבטן מי יצאו, באמת נראים בעיני כדברי מינות, או אחד משובש עצום בדה מלבו דברי תוהו אלה וכאלה קשות, ורעות המראה, והבליעם בקרב ספר הזוהר, להתגדר בהם להלבישם בדברי קבלה להתנאה, ולא נודע כי באו אל קרבו, ומראיהם רע כאשר בתחילה.

עד. פרשת כי תשא דף קפ"ט ע"ב. כוס דברכה כו' אצטריך למהוי זקיף שעורא דאיהו זרת זקיף מן פתורא. בתלמוד (ברכות נ"א ע"א) ומגביהו טפח.

עה. בפרשת פקודי דף ר"מ ע"ב. דהא ביומי ניסן ריש תורא בדיקולא תנינן. נראה שרמז למה שאמרו בסוף ערבי פסחים (פסחים קי"ב ע"ב) תנא משמיה דר' מאיר ריש תורא בדיקולא סק לאגרא כו', והרכיב אותו עם מה שאמרו שם לפני זה, ואל תעמוד בפני השור כו' בשור שחור ביומי ניסן, ורוצה לפרשו על מזל שור, שמתחיל לעלות ולצמוח, אע"פ שניסן אין מזלו שור אלא טלה. גם הרכבה זו אינה קולטת אף בנגלה, דריש תורא בדיקולא, לכל השנה הוא אמור, ואינו קשור לשלפני פניו דהא מאי דתני רב אושעיא מפסיק בין שני הדברים, ודבהיו של רב אושעיא שמרחיקין משור כו' בכל זמן ובכל שור הם אמורים, ועלה מייתי הא דר' מאיר, דאיתיה נמי בסתמא בכל שור. בין שחור בין לבן ובכל עת, כי כשראשו נתון בדיקולא, אז אינו עולה מן האגם, אלא אוכל מן הסל בדיר ובאבוס, ובכל זמני השנה (יותר מניסן, שאז רועה באגם) לא בניסן בלבד. ועיקר הענין שתפס ליסוד הוא הבל, דהא מאי רבותיה דריש תורא בדיקולא, אלא אדרבה כשראשו בתוך הסל לאכול, סלקא דעתא שאין צורך להשמר מהזקן, להכי קמ"ל סק לאגרא ושדי דגרא מתותך, ומה זה ענין לתקפו של שור בימי ניסן, האם בימי ניסן דוקא ריש תורא הוא בדיקולא, הא ודאי מחזי כחוכא וטלולא. מה גם לבנות על יסוד כזה סוד עמוק או הגבה למעלה.

עו. פרשת כי תשא דף קצ"ד ע"א פסקא ומשה יקח את האוהל, עיין לעיל חלק א' דף נ"ב ע"ב ובהגהותי.

עד. שם אי תימא דלא אתעדי מניה אי הכי אמאי מית כו' ואי תימא דאתעדי מניה, אמאי והא לא חטא דהא איהו עם משה הוה בשעתא דחבו ישראל. זה נראה דבר זר ותמוה לכאורה, כי עם שכתוב ויקם משה ויהושע משרתו, הלא כתוב בצדו ויעל משה, כמו בכל עליותיו, ויהושע לוויה בלבד עשה לרבו עד הגבול שלחו, לא יותר, ואף אם נאמר ששהה שם יהושע ועמד במקום ההוא (אולי נטה לו אוהל ג"כ שם) ושמר עת בוא רבו ושובו מן ההר, ללכת לקראתו, לקבל פניו גם ללותו עד המחנה, וכמו שיורה הפסוק וישמע יהושע וגו', מ"מ ודאי לא עמד אתו בהר, והעגל נעשה בעוד משה עומד לפני ה'. אך יש לפרש לשון הספר, דאיהו עם משה הוה בשעתא דחבו, אין כוונתו לומר בשעת עשיית העגל, כי אם בשעת עבודתו, אז כבר ירד משה מן ההר, ועכ"פ גם בשעת עשייתו לא היה במחנה.

עח. שם ע"ב. ועל דא יהושע לא מית אלא בעיטא דנחש. זה אינו נזכר בגמרא עם אותן שמתו בעטיו של נחש, וכבר נזכר לעיל חלק א', דף נ"ג ע"א. [השגה ד'].

עט. פרשת ויקהל דף קצ"ו ע"א. אר"ש האלקים רובא דעלמא. שבועה זו קשה, לא שמענוה מפי רז"ל, אף אם הם ז"ל הזהירונו ג"כ על דבר זה. (פגש נא ועיין מור וקציעה יורה דעה (סימן שנ"ט)).

פ. שם דף רי"ו ע"ב. עיין הגהותי.

פא. פרשת פקודי דף רל"ה ע"ה בשטה אחרונה. מה כתיב לעילא ויבואו כל החכמים וגו'.

נראה כאילו מביא מקרא זה (שמות ל"ז) לקיים הנחתו, שהקדים שם ואמר תא חזי ביומא דאתקם משכנא דאקים ליה משה כמה דאתמר דכתיב ויקם משה כו' דלא הוה יכיל למיקם על ידיהו כו'. ומייתי ליה קרא דויבואו כל החכמים הנ"ל, והוא אינו ענין לו, דההוא קרא בשעת עשייתו אתמר, שהיו העם מרבים להביא, ואין בו רמז שבאו להקימו.

פב. שם דף רל"ו ע"ב. ואי תימא אלה תולדות נח, הכי הוא ודאי דהא נפק חס. קשיא הא כתיב אלה תולדות יעקב, ומטתו שלמה היתה.

פג. שם דף רל"ז ע"ב. ולית ליה רשו כו'. עיין הגהותי בס"ד.

פד. שם דף רמ"ד ע"ב בראשו. ובגין דכולא איהו ברזא דאדם, כל אחוריהם ביתה כתיב, תמיהא הא קרא גבי בקר כתיב (מלכים א, ו').

פה. שם אקרון גוהרקי דערלה, לישנא דגמרא דילן פרק כל שעה (פסחים דף כ"ה ע"ב).

פו. שם דף רמ"ו ע"ב. כמה דאת אמר ורוח אחד להם, זה הכתוב לא נודע לנו, ולפי המדומה, צ"ל ורוח אחד לכל (קהלת ג' י"ט) אך לא ידעתי לו ענין לכאן, אבל יותר נ"ל, שנחלף לו למעתיק הלשון בכתוב כי רוח החיה בהם

(יחזקאל י').

פז. שם דף רנ"ח ע"א. בבית ראשון דהוה ביה שלמא תדיר. עיין הגהותי.

פח. שם ובגין דא כלהו ברייתי וכלהו תנאי וכולהו אמוראי קיימי בדוכתייהו. גם הלום ראיתי מבואר הדבר, שהחיבור הקדוש הלז, חבור חברים מחוכם, חובר אחר שהיו אמוראים ידועים בעולם, כמו שהוכחתי והראיתי בכמה מקומות ממנו בבירור שאין אחריו ברור.

פט. בחלק ג' פרשת ויקרא דף ב' ע"ב. א"ר יוסי כו' וכתוב ולא יכול משה לבוא אל אוהל מועד וכתוב ויהי משה בהר כו' וכתוב ויקרא אל משה משמע דמשה בטורא הוה בההוא זמנא דקרי ליה כו', ואוהל מועד לא הוה בטורא דסיני כו' אמר ליה בההוא זמנא אשתלימו ארבעין יומין כו'.

והנה כל המאמר הלזה משובש מאד, כי ערבב שני ענינים נפרדים רחוקים זה מזה, ועוות עלינו המקראות. מה ענין ויקרא אל משה, האמור בסוף פרשת משפטים אחר מתן תורה מיד (ולמאן דאמר בגמרא, זה היה מעשה קודם מתן תורה) עם ויקרא האמור אחר הקמת המשכן, שזה היה עשרה חדשים אחר כך, ונראה שמתעם זה לא גריס לה בדרך אמת, הרי על כל פנים נראה לעין, כי השית עליו נוספות מזויפות אחד מן המשובשים, והלבישם בסתרי קבלה, בלתי הולמים אותם חידושים.

צ. שם דף ו' ע"א. והא דכתיב ואתה בן אדם שא קינה על בתולת ישראל. אין זה כתוב בשום מקום, כמדומה שנתכוין למה שכתוב ביחזקאל (ריש סימן י"ט) אך שם כתוב ואתה שא קינה על נשיאי ישראל, אבל נראה יותר שנתכוין בעל הספר, להכתוב בעמוס (תחילת סימן ה'). אולי נתחלף לסופר הלשון, וצ"ל אשר אני נושא עליכם קינה בית ישראל.

צא. שם דף ח' ע"א. עיין הגהותי.

צב. שם דף י' ע"א. לתבל ארצו, לא נודע לי מקומו של כתוב זה, ועיין מה שכתבתי שם בהגהותי.

צג. שם. ובספרא דרב המנונא סבא פריש יתיר, דהא כל ישובא מתגלגלא בעגולא בכדור כו'. ועל דא אית בישובא כד נהיר לאילן חשיך לאילן. כל ענין זה הולך על דרך חכמי מחקר, לא על דרך רז"ל בתלמוד.

צד. שם דף י"ו ע"א. דהא מכל אילני עלמא לית דמתעכב לאפרחא כמו תמר דסליק לשבעין שנין:

זה סותר למה שאמרו רז"ל פרק קמא דבכורות דף ח' ע"א חרוב זה משעת נטיעתו עד גמר פירותיו שבעים שנה. וכן הוא (בפרק ג' דתענית) בעובדא דחוני המעגל. ובמדרש רבה בזקן שנטעו לפני אדרינוס, והנה זה הפוך בשני דברים, שהספר אומר שאין אילן מכל האילנות מתעכב לפרוח שבעים

שנה אלא הדקל, והתלמוד אומר שהוא החרוב בלבד.

צה. שם דף י"ט ע"א. עיין הגהותי.

צו. שם דף כ"ג ע"א. דצחותא דאורייתא בליליא הוא יתיר מביממא.

בגמרא אשכחן אפכא, אמרי ליה לרבי זירא מחדדן שמעתך, אמר להו דיממא נינהו (עירובין דף ס"ה ע"א).

צז. שם דף כ"ד ע"א. עיין הגהותי.

צח. פרשת צו רעיא מהימנא דף כ"ט ע"ב. מרה סומקא ירוקא

אוכמא, הנחות כאלה נראות לקוחות מיסודות הטבעיים והרופאים, לא ימצא מהם שמץ דבר בספר הזוהר (כמו שלא נודע ממנו מאומה בתלמוד) האמיתי, אם לא מה שמובלע בתוכו מרעיא מהימנא, כמה פעמים ערכבו המעתיקים והמדפיסים לשונות מספר זה בזה, או המוצא ספר הזוהר בראשונה, הוא עשה ערוביאי זו, בלי הגיד לנו.

צט. שם דף ל"ב ע"א. אמר ליה הא חמינא לעשו בשלוה במלכו

בכריכן עלאין, עיין הגהותי.

ק. שם דף ל"ד ע"א. עיין הגהותי.

קא. שם ע"ב. עיין הגהותי בס"ד.

קב. פרשת שמיני דף מ' ע"ב בסופו. כתיב הגו סיגים כו' הגו רשע

לפני מלך ויכון בחסד כסאו, לא כתוב שם כך, אלא ויכון בצדק כסאו. וכמדומה נחלף לו בכתוב וסעד בחסד כסאו (משלי סוף סימן כ') ואי אפשר לתלותו בטעות סופר ומעתיק, כי עליו בנה יסוד סודו. וכן כפל עוד כמה פעמים את הפסוק ויכון בחסד כסאו, גם שני הפסוקים שמביאם רצופים הם.

קב. ב. שם דף מ"ב ע"א. וכתיב ולא תטמאו וגו'. נראה שנתכוין

להכתוב סוף פרשת קדושים, והזכירו בשינוים.

קב. ג. פרשת תזריע דף נ"א ע"א אבל בגין דפלחת לי כו' ובעלמא

דאחי לא. הא דלא כסתם מתניתין ועיין לחם שמים ריש פרק חלק.

קג. פרשת אחרי דף נ"ו ע"א. עיין הגהותי.

קד. שם דף נ"ז ע"ב. וכתיב ופנחס בן אלעזר כו', גם את זאת לא

ידעתי, איה מקום מקרא זה, וכנראה נתכוין לפסוק בשופטים (כ' כ"ח) ויש שם שינוי ועיין עוד הגהותי.

קה. שם דף ס"א ע"א. דשלמה עבד דנחת לחירם מההוא דרגא דהוה

אמר מושב אלהים ישבתי, דתניא חירם מלך צור עבד גרמיה אלוה, בתר דשלמה אתא, עבד ליה בחכמחיה דנחית מההוא עיטא ואודי ליה לשלמה.

דברים הללו קשים לשמעם, והרי נביא עומד ומתנבא הדברים האלה

אחר חורבן הבית. ואם תאמר שמא אח"כ חזר לסורו, א"כ חטא בעבודת

אלילים ושב, והאריך ימים לפי בעל ספר הזוהר יותר מארבע מאות שנים, וככל שש על קיאו, כסיל שנה באולתו, בחטא ראשון עצמו בדברים הראשונים ממש. והנה לא שמענו עד כה, שעשה ככה את אלה, ואין רמז בכתוב לדבר זה כזה. גם אמרו חז"ל דפריש מעבודת אלילים מיית, דכתיב כל באיה וגו'.

קו. שם דף ע' ע"ב. עיין הגהותי.

קז. שם דף ע"ג ע"א. עיין הגהותי.

קח. שם דף ע"ה ע"ב בסופו וע"ו ע"ב בראשו. ר' שמלאי. רבי שמלאי לא נמצא בכל הש"ס, רק אחד ואין שני לו, והוא רבי שמלאי שהיה בימי ר' יוחנן האמורא, שבא ללמוד לפניו ספר יוחסין, ולא רצה ללמדו, ואמר לו אין שונים ללודים ולא לנהרדעים (פסחים ס"ב:), והוא היה שמעיה דרבי יהודה נשיאה, והכא משמע שהיה בזמנו של רשב"י, זה דבר תימה.

קט. שם דף ע"ז ע"א. תאנא בתר דאסתלקו קין והבל כו'. לא הבינותי לשון זה, אם הוא לשון סילוק מן העולם, כמשמעו בכל מקום, זה דבר תמוה, כי לפי מדרש רבה חיה קין עד המבול (שנת תרנ"ו לאלף השני) ואדם הוליד את שת בשנת ק"ל לבריאה, ולפי דברי הגדה הידועה, למך הששי לצאצאיו הרגו, והיה זה א"כ כמו ששים שנה לפני מות אדם, וחיבור אדם לחוה והולידו לשת, בשנת ק"ל לחייו, ואיך שיהא, זהו דבר שאינו נראה, ולא נשמע באותו זמן, שהששה דורות של קין נולדו בק"ל שנה.

קי. שם דף ע"ח ע"ב. דתניא אודמנת בת שבע לדוד מיומא דאתברי עלמא, ומה עכבה ליה, דנטל ברתיה דשאול מלכא, וההוא יומא נטל לה אוריה ברחמי. זהו דבר שאי אפשר לפי דברי רז"ל, כי בין מעשה לקיחת דוד למיכל, ובין מעשה דבת שבע, היו כשלושים שנה, והם אמרו, שהיתה בת שבע כבת שבע שנים כשילדה בן לדוד.

קי"א. בפרשת קדושים דף פ' ע"א. דהא אורייתא אסהידת ביה ואמרת מי פתי יסורי-הנה חסר לב ואמרה לו כו'. נוראות נפלאותי על זאת, כנראה וי"ו יתירה קדייק, והא באשת כסילות הומיה כתיב (לא גבי אורייתא) אבל לעיל מניה, אצל חכמות בנתה ביתה, כתיב אמרה לו, בלי וי"ו, גם התחיל בחסר לב, בלי וי"ו (דהכי הוא דכתיב בקרא קמא, דכתיב ביה אמרה) א"כ מאי האי דקאמר תו מהו ואמרה, אלא לאכללה כו', משמע בהדיא דוי"ו העטף קדריש, דטפי ליה הכא, ואזיל בתר אפכא, דההוא ואמרה, לאו אורייתא אסהדת. ותו לא ידענא מאי דקאמר, אמרה מבעי ליה כו', וזו עכ"פ נראה לי שהוא הגהה ותוספת ממצתיק חסר לב, שלא הבין כוונת הספר כי מה ענין הכתוב אומרה לאל סלעי לכאן. כי שם הוא זכר מדבר בעדו פועל בינוני. או מהאית"ן הה"א נוספת וכאן הוא לשון נקבה פעל עבר. והה"א סימן הנקבה. אבל דיוקיה דהספר בכאן נראה דקשיא ליה רישא דפרשה לסופה. אמרה ואמרה מ"ט

דשינויא. ובזה יש לדחוק וליישבו על פי דרכו, אך רחוק הוא.

קיב. שם דף פ"ג ע"א. ולית בזה עונש כו'. עיין לקמן (קנ"ב, וקנ"ג, וק"ס) ובחתימת תורת הקנאות, ובשוט לסוס. וספר שמוש ובשבירת לוחות האון (דף כ"ז ע"א וע"ב).

קיג. פרשת אמור דף צ"ו ע"א. ואקריבו שעורים היינו מנחת העומר שבאה מן השעורים. אבל הדבר מתמיה. שמביא זה הענין על הפסוק וכיום הבכורים [בהקריבכם] מנחה חדשה והיא מנחת שתי הלחם של עצרת, הבאה מן החטים. וכן משמעות הלשון הנמשך מעבר לדף. ע"ש.

קיד. שם ע"ב. ת"ח קמח שעורים האי עומר. אף זה מן התימה, כי לא נזכר קמח שעורים אלא במנחת סוטה, ושל עומר באה גרש כרמל, ככתוב ושנוי בריש פרק ב' דסוטה.

קטו. שם התם מנחת קנאות, הכא מנחה חדשה כו' ואורייתא אתיהיבת וכד מטין בכורים לגבי כהנא הוה בעי בר נש למימר ולפרשא מלין כו', ועל דא מנחה חדשה אתקרי. עיין הגהותי שפירשתי תחלת הלשון בדוחק עצום. אך מה שמערב הספר הבכורים עם מנחה חדשה. תמוה מאוד וכי מה ענין בכורים שקורין עליהם, עם שתי הלחם, ואין בכורים באים ביום טוב אלא אחר עצרת מביאים אותם, ומה שייך לומר ועל דא מנחה חדשה אקרי, גם אין בכורים במנחה. וכמדומה דסמיך אקרא דמנחה חדשה, דכתיב ביה בכורים והרי כאן ערבובי דברים.

קטז. שם דף צ"ט ע"ב. עיין הגהותי.

קיז. שם דף ק"ב ע"א. אמר רבי יצחק קופטרא חדא קטירא. תמוה עיין מה שכתבתי בחי"ג יומא.

קית. פרשת בהר דף ק"ח ע"א. תא חזי עבדין פטורים מעול מלכותא דלעילא כו', תרי תמיהי איכא הכא חדא מה ענין שנה שביעית דעבד עברי, אצל שמטה.

קיט. ועוד דקאמר עבדין פטורים מעול מלכות שמים מן המצות, זו קשה מן הראשונה מי לחשך לומר כן כיון דכולא ענינא בעבד עברי משתעי. חס להעלות על הדעת, לפטור עבד עברי ממצות, וביחוד מקבלת עול מלכות שמים מי פטור.

ועם שמצינו קולא בעבד עברי שחפשי הוא ממצות לא תעשה אחת (דלא תהיה קדשה בבני ישראל שכן רבו מוסר לו שפחה כנענית, זולת זה לא שמענו הפרש בינו ובין כל אדם מישראל לענין חיוב מצות בכלל, והספר אומר בפירוש להלן, ואי מהאי עול פטורין כו' אוף הכא יצא לחפשי כו' בלא עול ע"ש. סוף דבר דעתי קצרה מהכיל ומהשכיל דבר זה, אך נראה שטעה בין עבד כנעני לעבד עברי.

שם דף ק"ט ע"א. ברעיא מהימנא להקריב בימי העומר הלשון משובש לפי שאין בהם קרבן רק ביום הנפת העומר בלבד, והדר קאמר תו להקריב קרבן העומר, הלא זה זר ותמוה.

קכ. מה שכתב עוד שם בסמוך להקריב קרבן מוסף בחג, מתמיה, דהא מוסף שבועות, הא נקטיה, גם לפי הסדר ודאי כוונתו על שמיני עצרת, ולא מצינו שמיני, שיקרא חג עצרת, אלא שמיני חג עצרת נקרא ודאי (עיין מה שכתבתי במקומו). ותו קשיא אמאי שייר קרבנות טובא, דלא קביע להו זמן. קכא. פרשת בחוקותי דף קי"ג ע"א. עיין הגהותי.

קכב. פרשת נשא דף קכ"ד ע"א ושחט אחרא ולא כהנא, דכהנא אסיר ליה בדינא כו'. בזה לא שמענו מחז"ל, אלא שחיטה בזר כשרה בדיעבד, איברא לכתחילה אפכא שמעינן מההוא עובדא דשמואל דחזו דקמהדרי בתר כהן, ואמר להו דלא צריך לאהדורי בתריה, מיהו כי איתיה משמע כ"ע מודו דאיהו עדיף. ותו דטעות בדבר משנה נמי הוי, דבהדיא תנן בתמיד, פייס שני מי שוחט י"ג כהנים זוכים בו, ועיין לחם שמים ריש חולין וזבחים ובמועד קטן ובכמה מקומות הארכתי בזו.

קכג. שם ע"ב. עיין הגהותי.

קכד. שם דף קכ"ז ע"א בסופו. ואית מאן דאמר לית ליה חולקא בההוא עלמא.

דבר זה לא נראה ולא נמצא לחז"ל, אע"פ שיש לו סמך קצת ממה שאמרו דאברהם אבינו לא מפיק מגיהנם הבא על הכותית, חלילה לומר כן על אותו צדיק, נזיר אלהים מבטן, והכתיב והם לא ידעו כי מה' היא. וכבר אמרו רז"ל שגייירה.

קכה. שם באדרא רבא דף ק"ל ע"א. דכתיב להיות אונק פקוחות. אינו בכתוב.

קכו: שם ק"ל ע"א. עיני ה' המה משוטטות, אולי נתכוין להכתוב כי ה' עיניו משוטטות (דברי הימים ב' י"ו) אבל נראה שטעות סופר הוא, וצ"ל משוטטים.

קכז. שם דף קל"ב ע"ב. אסדהנא עלי שמיא כו' דאנא חמי השתא מה דלא חמא בר נש מיומא דסליק. אהה מה אומר היתכן להאמין זה שפשוטו שלא זכו לכך לא יהושע בן נון, לא אלעזר הכהן, ולא פנחס בנו ולא אחיה השילוני, ולא שמואל הנביא (שהושה למשה ואהרן), ולא דוד המע"ה משיח אלהי יעקב, ולא אליהו שעלה למרום ברכב אש וסוסי אש, ולא אלישע תלמידו, שהיה לו פי שניים ברוחו, ולא ישעיה הנביא שראה המרכבה בא"י, ולא יחזקאל שנפתחו לו השמים וראה מראות אלהים, ובכלל כל הנביאים הגדולים, שעל ידיהם נעשו נפלאות גדולות. ונוראות בפומבי, ולא נעשה להם יקר וגדולה

שנעשה לאחרון שבתנאים, לפי המדומה ולפי האומדנות העצומות הנ"ל איננו רשב"י התנא בספר הזוהר. באמת נראית הפלגת גזומא, ולא אוכל להכריח נפשי שתאמין שלא זכו אפילו גדולי כנסת הגדולה כזוגות בית שמאי והלל שתלמידיו רבים היו ראויים שתשרה עליהם שכינה כמרע"ה, ויונתן בן עוזיאל ור' חנינא בן דוסא ורבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו, ר' עקיבא וחבריו הרוגי מלכות, לכל הכבוד שזכה ר"ש. אף אם הוא התנא ושהיה לו צער מערה, מ"מ רז"ל הפליגו בשבחם הרבה יותר ממנו.

קכח. שם קמ"ד ע"א בסופו. דאתגלי על ידנא מה דלא אתגלי מיומא דקאים משה על טורא דסיני זו קשה כדלעיל, היאומן שלא הגיעו לידי מדה זו, לא יהושע תלמידו של מרע"ה וזקנים שעמו שקבלו ממשה, ולא אלעזר ולא פנחס ולא שמואל הרמתי. לא דוד ושלמה בונה הבית, וזכה לראות השראת שכינה וכבוד ה' מלא הבית, ולא אליהו ואלישע, וישעיהו ויחזקאל רואי המרכבה, אין צריך לומר נביאים אחרונים ואנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה ולא הלל ותלמידיו ור"א הגדול, ור"ע שאמרו עליו הנ"ל [רז"ל] שנתגלה לו מה שלא נתגלה למרע"ה, מי האמין לשמועתנו זו החדשה שלא ידענו כל עיקר מי המביאה לנו.

קכט. שם ע"ב בסופו. לר' פנחס בן יאיר חמוך. בכאן יש סתירה שמא רשב"י ובנו היו נשואי שתי בנותיו של רפב"י, ונעשה רשב"י גם הוא חתנו לעת זקנתו, לאחר שמתה אשתו ראשונה, לכן לא נזכר זה במקום אחר אך ר"א היה חתנו הראשון ונשא בתו של ר' פנחס בנעוריו. לכן התיחס אליו יותר, אך בגמרא דילן (סוף פרק במה מדליקין) איתא איפכא, ר' פנחס הוה חתניה דרשב"י, אולם להלן בפרשת בלק (דף ר' ע"ב) איתא נמי דר"א היה נכדו של ר' פנחס, לפיכך גם בזו מבוכה גדולה היא בספר הזוהר.

קל. שם דף קמ"ה ע"ב. תנינן כל כהן שאין לו בת זוגו אסור בעבודה. בלתי מדויק שאין קפידא אלא בכהן גדול וביום כיפור בלבד.

קלא. שם דף קנ"ב ע"א. עיין הגהות.

קלב. שם דף קנ"ד ע"ב. מסטרא דאריה פשיט קלא. ר"ל תקיעה שהיא פשוטה. וזה תמוה מאוד, שסותר לדברי הכתוב שבמסע המחנות היתה תרועה דווקא, גם בדגל ראשון.

קלג. שם דף קנ"ה ע"ב בראשו. נזכרו גם שניהם רב ייבא ורב המנונא סבא, ותרוניהו תלמידי דרב הוו, ואי אפשר שיאמרו רשב"י ובנו תנאים דבר בשם אמוראים.

קלד. פרשת שלח לך קנ"ט וק"ס. עיין הגהות.

קלה. שם דף קס"א ע"א בסופו ומעבר לדף. עיין כוזרי מ"ג (מאמר ב' סימן כ"ו) תמצא כל הענין.

קלו. שם ע"ב, ולשכת הגזית אסחר לבית האולם. לשונו מגומגם ולא נשמע פתגם.

קלוז. שם דף קס"ט ע"ב. דכל זמנא דגופא דהאי עלמא קיימא בקברא בקיומא לא אתלבש רוחיה בלבושא דההוא עלמא. קשיא ממ"ש רז"ל בשבעה צדיקים שלא שלטה בהם רימה ותולעה, ודור המדבר דמו כדמבסמי. וראב"י וזולתם, אי הכי גריעותא הוא לגבייהו. ויש ליישב.

קלח. קלט. שם דף קע"ג ע"ב בראשו. דא איהו חפצי בה אתתא דנתן בר דוד. הנה נמצא בכתוב חפצי בה שם אמו של מנשה מלך יהודה, ולפי דברי רז"ל היא היתה בת ישעיהו בן אמוץ הנביא, הא חדא דתמיהא. ותו דכתב עוד, אימא היא דמשיחא מנחם בר עמיאל, אינו מוכן לי, שאם אמו אשת נתן בן דוד, מסתמא נתן הוא אביו של משיח, שאם לא כן, מה לו להודיענו שהיא אשת נתן. גם אין נראה שיהא המשיח בן אשה אלמנה, שנולד מאישה האחרון, אף לא נודע יחוסו לפי זה מאיזה שבט הוא עמיאל זה, הלא הוא כדברי הספר החתום, גם ירושלם תקרא חפצי בה (בדברי ישעיהו וקרא הנביא בתו בשמה שלאחר הגאולה העתידה, כמו שקרא שם לבניו ע"ש גאולה קרובה). מי יתן ונבין את זאת איך שייך לומר אם המשיח היא אשת נתן בן דוד, ואיך יוסכם זה עם היותו בן עמיאל.

קמ. שם דף קע"ה ע"ב. מחד נונא דאזיל בים כנרת. עיין פרשת בשלח דף מ"ח ע"ב, ולעיל השגה מ"ה.

קמא. פרשת חוקת דף קפ"ד ע"א. תרין אותו אינון שלימין באורייתא. בספרינו הם חסרים ע"פ המסורת סייג לתורה.

קמב. שם סוף הפרשה. הוא להפך, כמה דכתיב ויכו אותו וגו', בנו כתיב חסר. אנן מלא כתבינן ליה, והגהת דרך אמת, גם בכאן איננה אמת כמ"ש בהגהות. איברא הא לא קשיא כולי האי, כמש"ל שם בס"ד.

קמג. פרשת דלק דף קפ"ה ע"ב. כד קב"ה בפלוגתא בבני מתיבתא ואמרי מאן מוכח הא פליגא דאוכח. רומז למה שאמרו בריש פרק הפועלים (בבא מציעא פ"ו ע"א) בעובדא דרבה בר נחמני. ידוע שהוא מדור שלישי באמוראים.

קמד. דף קפ"ח ע"ב. פתח ואמר והיה באכלכם כו' קרא דא על עומר התנופה אתמר. זה נראה לכאורה זר ותמוה מאד לפום ריהטא, כי מה ענין פרשת חלה עם העומר. אבל באמת לא קשיא מידי ושפיר קאמר, דהכי אמרי רבנן בהדיא (ר"ה דף י"ג ע"א) דאקריבו עומר, והדר אכלו מעבור הארץ.

קמה. שם דף קצ"ו קצ"ז. עיין הגהות.

קמו. שם דף ר' ע"ב. ד' פנחס הוה אתי למחמי ברתיה אמיה דר' אלעזר. עיין לעיל (דף קמ"ד ע"ב). [השגה קכ"ט].

קמז. שם דף ר"ב ע"ב. עינו כתיב. לא נמצא כך.

קמח. שם דף ר"ה ע"ב. אלא כמה וכמה הוו דמיתו במדברא. ולא על חובה דקורח כו' אלא קודם מתן תורה. צ"ע כי כפי הנראה לכאורה, לא מת אחד מיוצאי מצרים עד אחר העגל, כי אז נאמר עליהם אני אמרתי אלהים אתם וגו' אכן כאדם תמותון. מכלל שקודם זה בטלה גזרת מיתה דאדם מהם. ואף אחר מעשה העגל לא לבד שלא חסרו מהמספר אלא שנתרבו מאד. כמו שנראה במנין ראשון שעלה שלשת אלפים חמש וחמשים יתר על מספר יוצאי מצרים בתוך חצי שנה או קצת יותר עיין הגהותי לנ"ד. ובמנין השני שבשנה השנית היו שווים במספרם כראשון.

קמט. שם דף ר"ז ע"א. עיין הגהותי.

קנ. פרשת פנחס דף רט"ו ע"א. ברעיא מהימנא דעבדים חפו ראשם, עיין הגהותי.

קנא. שם דף רי"ו ע"ב. ואוף הכי ר' אלעזר בן פדת דהות דחיקא ליה שעתא, (הובא שנית בתיקונים תקון ס"ט [דף ק' ע"ב]). הוא אמורא תלמיד רב ושמואל מ"ה, והכי איתא בגמרא (תענית כ"ה ע"א) בפרקא דחסידי.

קנב. שם דף רי"ח ע"ב. שאילנא ליה מאי האי דכל אומין דעלמא לא עבדין נענועא אלא לישראל, הוא דבר הכוזרי (מאמר ב' סימן פ') עיין מה שכתבתי בסולם בית אל בס"ד.

קנג. שם דף רכ"ג ע"ב. דאיהו צפרא דחזא רבה בר בר חנה. ידוע שהוא בן אחיו דרב [דר' חייא], אמורא דתלמודא.

קנד. שם דף רכ"ט ע"ב. מטטרון אות בצבא, עיין הגהותי.

קנה. שם דף רל"ג ע"א ס"פ מ"ב. אוכיל ליה לתרמוד במדבר בהרים. שנה בחטא זה, עיין לעיל השגה נ"ז.

קנו. שם דף רל"ד ע"א. העשוקים שנעשו, אף בהא סרכיה הוא דנקיט, עיין לעיל (השגה נ"ו).

קנז. שם דף רמ"ב ע"ב. בגלותא דישמעאל, מזה נגלה ג"כ האמת, שבעל הרעיא מהימנא היה אחר האמוראים, ועיין מה שכתבתי לעיל (השגה מ"א).

קנת. שם דף רמ"ג ע"א. פתח ואמר תנאין ואמוראין כו', ואם קרא גם לאמוראין הא ודאי האי דמסיק דכד הוה קרי לר' שמעון בכלל עמהון, צ"ל אחת משנים, אם שרשב"י זה (וכן דבכלל ספר הזוהר) אינו רשב"י התנא הידוע בתלמוד, אלא אמורא אחרון או אחד מדור הגאונים היה שנקרא שמו ר' שמעון, או שמדבר עם נשמתו של רשב"י. כמו שהוא הענין בכנוי רעיא מהימנא (שאליו מיוחס החיבור הלזה), שעל כרחנו ר"ל נשמתו של מרע"ה, היא שהיתה מתגלה אליהם ומדברת עמהם בחידושי תורה על דרך הסוד, לפי הוראת ההנחה,

והוראת שם תור המעלה למחבר הדברים וכותבם על ספר.

קנח, ב. שם דף רמ"ד ע"ב. ורבנן דמתניתין ואמוראין חוזר להורות ולהורות שחבורו מאוחר לאמוראין. ומכל מקום, מאמרו זה, דכל תלמודא דילהון על רזא דאורייתא סדרו ליה, אלין אינון מלין דקשוט והניין לי, ומהם נקח לשבור שני רשעים, המדברים בצואר עתק על התלמוד, ביחוד היכיתי על קדקדם של עוזבי תורה כת שבתי צבי שם רשעים ירקב הארורה, אשר דברו סרה על התלמוד, אחר שתלו קלקלתם בספר הזוהר, והוא להם כרקב בעצמותם. הלא המה זייפו ספרם, והעלו חרס בידם, כמו שהוכחתי חרפתם על פניהם בספר השמוש, הכיתי בנביאי הבעל בשבט אפי, הרגתים באמרי פי, כי לפי דברי עצמם גם בספר הזוהר נתנו דופי.

קנט. שם דף רמ"ו ע"א. ולאו אורח ארעא לסתרא גאונים מלין, (וכן מכנה אותם בתקון שבעין (דף קכ"ז ע"ב) מזה ראיא ברורה ועצומה, על חיבורי רעיא מהימנא ותקונין שנתחדשו בדור אחרון, בזמן שכבר נהגו להשתמש בתואר גאונים, שהיו זמן רב אחר התלמוד והאמוראים.

קס. שם ע"ב. נטל נוקמא מישמעאל, וכן אמר בסמוך, גם זה מעיד אמיתת זה שאמרנו כמה פעמים וכןזכר לעיל הרבה.

קסא. שם דף רמ"ז ע"ב. מוח הזכרון מוח המחשבה מוח הדבור [צ"ל הדמיון] מהטבעיים לוקחו כל אלה הלשונות כמפורסם.

קסב. שם דף רמ"ח ע"א בסופו. עיין הגהותי.

קסג. שם דף רמ"ט ע"ב. כה אמר ה' לרועים הפושעים בי. יש כאן תוספת על לשון המקרא, גם שנה הלשון.

קסד. ובגין דא אמרו מארי דמתניתין דאינון ג' מינין מגייהו. לא כן אמרו בפרק אין דורשין (חגיגה ט"ז), אלא כך אמרו: שלושה דברים יש להם כמלאכי השרת ושלושה דברים כבני אדם.

שם. אתקרי יוסף שידא, זה נמצא ריש פרק מי שהוציא והו (עירובין מ"ג:), שהיה לומד אצל רב חסדא ורבה שהיו אמוראים.

קסה. שם דף רנ"ד ע"א. ויימא הדרי בי, לא מצינו זה הלשון אלא באמוראים.

קסו. שם דף רנ"ה ע"א. ובגין דא תקנו למימר כל נדרי. הוא תקנת איזה גאונים אחרונים בלתי מובהקים. כי אמנם אחרון הגאונים בזמן וראשון במעלה, הוא רב האי גאון, מחה שלא לאמרו, כמבואר בטור א"ח (סימן תרי"ט).

קסז. שם דף רנ"ו ע"א. מאי בוז, יומא תנינא ויומא שתיתאה ויומא שביעאה, דבהון הוו מנסכין מים ויין. תמוה כי כל ימי החג שוין בנסוך היין והמים, רק באלה שלשת ימים בוי"ז, נרמז נסוך המים בתורה.

קסח. שם דף רנ"ז ע"א בסופו. דכתיב כי כל בשמים ובארץ ותרגם יונתן בן עוזיאל כו'. ידוע מה שאמרו רז"ל ריש מגילה (דף ג' ע"א), שלא תרגם יונתן בן עוזיאל כתובים.

קסט. שם דף רנ"ח ע"א. עיין הגהותי.

קע. שם דף רס"ו ע"א. עיין הגהותי.

קעא. פרשת עקב דף רע"ב ע"ב. דאתמר עליהו למזבחים ולמקטרים למלכת השמים ולמזלות אשר לא צויתי. אינו בכתוב. וכבר רגיל על לשונו, עיין לעיל (השגה קנ"ה קנ"ו וקס"ג).

קעב. דף רע"ג ע"ב. ויש אומרים חי מן החבית. זה לקוח מדברי הסוסקים (עיין טור אורח חיים (סימן קפ"ג)).

קעג. שופטים דף רע"ה ע"א ואולפו מארי מתניתין מסהדותא דשעתי דחמץ, לסהדותא דבדיקות דסהדי כו'. הויות דאביי ורבא קחזינא הכא, היינו סוגיא דגמרא (פסחים י"ב). דהוי בה על מתני' דאוכלין כל ארבע כו', דמתרצי לה אביי ורבא, ושקלו וטרו בה עם ההיא דאחד אומר בחמש כו'. גם תחלת הלשון מגומגם, דקאמר מסהדותא דשעתי דחמץ, מאי סהדותא שייך בשעתי דחמץ.

קעד. תצא דף רע"ו ע"א בשורה ראשונה. עני איהו תמן בסימן עירובין נדה יבמות, בנה סוד על הלצה בעלמא, שהיתה מצויה בפי עוסקי החלמוד בישיבה, שלא יכלו לירד לעמקן של שלוש מסכתות הללו החמורות מאד, מחמת ריבוי החלוקות החדודות שבהן, הודו ולא בושו בעניות דעתם וקוצר יד השגתם, שלא יכלו להשוות כל הסוגיות השונות והסתירות הנמצאות בהן, לתרצם וליישבם כדרך שעשו בשאר כל המסכתות, חוץ מאלו קשות ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם. ונתנו בהן סימן על דרך צחות, שלא יתפלא אדם, גם אם יאמר החכם למצוא פשר דבר לא יוכל, שכבר צווחו בהן קמאי דקמאי ולא אסקו בידיהו, אלא כמאן דמסיק תעלא מבי כרבא ועניא דקרי אבבא, היאומן שדברים כאלה יצאו מפי תנא, אין צריך לומר מפי מרע"ה או משאר נשמות מעולם הנעלם.

קעה. שם ויהיב לה שידא באתרה. עיין תורת הקנאות.

קעו. שם דף רע"ט ע"א. דכל אשה בת בעלה. עיין הגהותי.

שם ע"ב. סלע אחרא דאתקריאת קליפה משנה. זה הלשון חיוב

למחקו.

קעז. שם דף רפ"א ע"ב. דא אמר בשלישי נתנה, ודא אמר בשביעי.

סליאה דעת ממני, מאן הא דלא חש לקמחיה, מכדי רבי יוסי ורבנן הוא ראסליגו בה, מר אמר בשביעי נתנה ומר אמר בששי (שבת פ"ו ע"ב), בשלישי מאן שמעת לה. ואי אשלישי דקרא קאי, מאן פליג דבשלישי לפרישה נתנה,

ואיך יתכן לומר אחריו ודא בשביעי.

קעצ. שם דף רפ"ב ע"א. מהכא קרו לבי כנישתא אשנוגה. עיין לעיל ריש פרק ג' באורך.

קעצ. שם דמטמא לבר נש מאוירו ומתוכו ומגבו ואפילו תוך תוכו, לשון מושאל מפרק הכל שוחטין (חולין דף כ"ה ע"א) דאין תוך תוכו טמא, והוא לשון מגומגם כאן, כי הוא מדמה ע"ה [אומות העולם] למת ושרץ, דלא שייך בהו חלוקי גבו תוכו ואוירו, ואוירם כאמת אינו טמא אלא במת המאהיל עליו, לא בשרץ, אף לא תוך ולא תוכו, וכ"ש טמא מת דלא שייכי ביה. **קפ.** שם דף רפ"ב ע"ב. באומאה עלך כו' לשון קשה הוא זה, עיין הגהותי.

קפא. שם מטטרון זכאה אנת זכאין בנך. זה תמוה מאד, כי ישראל הקשורים בתפלין, אינם בניו של מטטרון, הלא הם בנים לה' אלהיהם ככתוב, וגדולים הם ממלאכים, שלא נקראו בנים, אלא עבדים ומשרתים, ושומרי בניו הם, והימנותא הוא בידן דאפילו בפרוונקא לא קבלנוהו למטטרון. **קפב.** פרשת האזינו באדרא זוטא דף ר"צ ע"א באגדתא דרב ייבא סבא. הרי גם באדרא זו נזכר רב ייבא סבא, כמו שנזכר באדרא רבה ובכמה מקומות מספר הזוהר. ובלי ספק אינו אלא אמורא תלמידה דרב, כנזכר לעיל. וכן נזכר להלן (ע"ב) גם רב המנונא סבא, שהם ודאי חברים היו, וכנזכר כמה פעמים.

[הערות על התיקונים]

קעצ, ב. בספר התיקונים דף א' ע"א. והפוך רקיע, ותשכח ליה עיקר. ע"פ הדקדוק. והאמת, אין יו"ד במלת עקר, שהוא שם במשקל ככר מהדגושים. וכן הוא בכתוב, (דניאל ד' י"ב) ברם עקר שרשוהי, לכן יו"ד זו אין לה עקר כלל, רק הרגלוה כותבי ספרים תלמודיים, להורות על ניקוד החיר"ק. **קפ, ב.** דף ב' ע"ב. יאקדונקי דאיהו חושבן סוכה. אף זו מן התימה, כי בתיבת סוכה ככתוב אין ו"ו, וגם היא מהדגושים, הא ודאי לאו רשב"י קאמר לה.

קפא, ב. עוד שם ועל האי צפור רמיזי רבנן בהגדה דכתרא דרבה בר בר חנה, מי העור ולא יראה זאת, שאי אפשר שתצא זאת מפי רשב"י, מפי נשמתו איני יודע.

קפב, ב. דף ה' ע"א. ואית כבוד נברא. זהו לשון ספר מורה נבוכים (ח"א פרק י"ט), וכבר זכרתיו בסולם, והפכתי בזכותו של ר"מ ז"ל שכיון למה שכתוב בתיקונין, או אימא אפכא, מאן מפיס, כי לקדמונים בעלי הקבלה לא מצאנוהו.

קפג. שם קמץ מימינא, עיין הגהותי.

קפד. דף ז' ע"א. אשנוגה, כבר נזכר לעיל (ריש פרק ג').

קפה. שם ע"ב. ועוד קמץ אוקמוה מרי דקדוק דאיהו תנועה גדולה. גם זה הלשון מעיד עדות ברורה, שאין זה החבור של התנא רשב"י, כי ידוע שבעלי הדקדוק אחרונים מאד. אין צריך לומר כערך התנאים, אלא גם באמוראים וגאונים אין זכר למו, אך המה קמו ונתחדשו אחר הגאונים, במערב עמד הראשון שהמציא חכמת הדקדוק, הוא ר' יהודה חיג מפאס.

קפו. שם. עיין הגהותי.

קפז. דף ט' ע"א. ובגין דא אוקמוה מרי דתלמודא ירושלמי הויית באמצע, צריך עיון ובדיקה אם נמצא כן בירושלמי, ואיך א"כ לא הביאוהו הפוסקים שנתחבטו בכך, זה אומר בכה וזה אומר בכה, והמדברים מזה, אמרוהו משם הגאונים בלבד, לא אחד בהם שתלה דבר זה בתלמוד, וכל מה שכתב בעל הספר להלן מתקוני תפלין, לקוח משמושא רבה.

קפז, ב. דף ט' ע"ב. ודא הוא רזא ארבע משמרות הויה לילה, עושה רמז קלוש וחלוש, ממה שאמרו בגמרא (ברכות ג' ע"א) ארבע משמרות הוי הלילה, לקח ה' מן הלילה וצרפה למלת הוי, דרך צחות לאסמכתא בעלמא.

קפח. דף כ' ע"א. מתמן ואילך קבועה חובה, בלשון זה אמרו הפוסקים האידנא, קבועה חובה, אבל לומר מיעקב ואילך כו' הוא דבר מתמיה, ועיין דרוש תפלת ישרים שלי בס"ד.

קפט. תיקון עשרים, דף כ"ה ע"ב. ואיהי כלילא מארבע פרשיין דק"ש, דאינון רמ"ח עם אל מלך נאמן, ובגין דלא עבדין הפסקה תקינו למהדר שלוחא דצבוראה ה' אלהיכם אמת. מי לא ירגיש שאין אלה דברי תנא, דנקיט בידיה חומרא דמנהגא, ומזכי שטרא לבי תרי, מה נפשך, אי הפסקה הויה, למאי נסביה לגמרי, ומ"ט דקמאי דאמרי אל מלך נאמן, ואי לאו הפסקה היא כדסבירא להו לקמאי, למאי נסיב מאי דתקינו בתראי, אלא ודאי בעל ספר התיקונין מבתראי דבתראי הוה, ומספרי הפוסקים לקח מן הבא בידו, והיה נבון להכריע בין הדעות (עיין טור אורח חיים סימן ס"א) מכדי שקולים הם ויבואו שניהם. וכנהנה רבות עמו, כן עשה בשני זוגי תפלין, וככה בברכות שטים דתסילין, דנקיט ספיקייהו דפוסקים, ואסמך להו ברזא, הכי אורחיה בדוכתי טובא.

קץ. תיקון י"ב דף כ"ז ע"א. ודא איהו אגרא דכלה דוחקא. נשתמש

גם בכאן לשנות משמעות הלשון על דרך צחות, כי בתלמוד (ברכות ו' ע"ב) נאמר זה על ענין פרק הדרשה בישיבת האמוראים, שהיתה ידועה בשתי פרקים בשנה, נקראים כלה דאדר, וכלה דאלול, ובעל הספר מהפכו אל ענין כלה דחתן.

קצא. דף כ"ט ע"א. ותרגם אונקלוס דאחיד כו', שבוש רגיל על לשונו (עיין השגה קס"ח).

קצב. תיקון ט"ו דף ל' ע"א. ובגין דא אוקמוה מארי מתניתין אוקירו לנשייכו כו', רבא הוא דאמרה לבני מחוזא (בבא מציעא נ"ט ע"א).

קצג. תיקון י"ח דף ל"ו ע"א בסופו. אר"א ואמאי אסור לאסתכלא בקשת, תימה מה חסר לו מן המפורש בכתוב הוא מראה דמות וגו'.

קצד. שם לד"א ונחת ה' תתאה לגבי ו', צ"ע.

קצה. שם לה"א וי"ד סליק לגבי ה' דיליה, צ"ע כה"ג.

קצו. תיקון י"ט דף מ' ע"ב. ודא איהו רזא מהכח אל הפועל, לשון פלוסופי עמנו הוא זה (מורה נבוכים ח"א פרק ס"ח).

קצז. תיקון כ"א דף נ"ה ע"ב. איהו עירוב דיליה כו', דאינון ע"ב ריו. הוא דבר תמוה, כי אין במלת עירוב יו"ד, לפי משפט המלה, שהיא במשקל אבוס.

קצח. (שם בסוף העמוד) דף נ"ו ע"א. ועליה אתמר בן חמשים לזקנה. דבר זר ותמוה כאילו לא ידע המשנה סוף פרק ה' דאבות. שמא כוונתו על הלויים, שנאמר בהם ומבן חמשים ישוב מצבא העבודה, לפי שאז התחלת הזקנה וירידת הכת. אך דחוק הוא לתפסו במאמר מוחלט.

קצט. שם שם (ע"א) דאיהי מליאה אלהים. צריך עיון יו"ד מאי עבידתה.

ר. שם ושכינתא תתאה סוכה. כ"ו הס. גם זה מן התימה, כי בכתוב אין במלת סוכה וי"ו וכבר הרגיל בזה הרבה. ויש ליישב קצת, על דרך שאמרו בסוכות יש אם למקרא.

רא. דף נ"ו סוף ע"ב. ובגין דא אסור לצלאה למערב. הנה מלבד שזה סותר למה שאמרו רז"ל (בבא בתרא כה.) שכינה במערב, עוד הוא הפך מה ששנו בסוף פרק תפילת השחר (ברכות ל' ע"א), היה עומד במזרח הופך פניו למערב. והוא תלמוד ערוך והלכה פסוקה מאין חולק. ורב ששת אמר לשמעיה לכל רוחתא אוקמן לבר ממזרח (בבא בתרא כ"ה ע"א).

רב. דף נ"א ע"ב. והא אתמר בכנור דחמש נימין. לא ידענא היכא אתמר.

רג. תיקון כ"א דף מ"ג ע"ב. ורבא ריב ודאי בכלהו תנאים ואמוראים. הרי גם כאן נגלה שר"ש הלזה, אינו רשב"י התנא. וכן יורה כל הלשון הנמשך

מעבר לדרך.

רד. שם דף נ"ט ע"א. וליחדא לון במהלך האמצעי. זה לקח מהלכות קידוש החודש להרמב"ם (פרק ו' הלכה ג'). כי לא נמצא מזה רמז לרז"ל.

רה. שם נ"ט ע"ב. דעלייהו אתמר אסיפתן היא המתרת אותן. הוא נלקח מהגמרא ריש פרק שני דחולין (דף כ"ז ע"ב), דגים באסיפה בעלמא סגי להו. [וועיין לרמב"ם פ"א מהלכות שחיטה ה"ג].

רו. דף ס' ע"א. ואית אילנא לתתא דענפוי כו' סם המות. הוא סתירה גלויה למה שכתב ספר הזוהר. עיין הגהותי.

רז. דף ס"ב ע"א. ולעולם כל קרבנין שחיטתן בצפון. שבוש נגלה.

רח. שם דף ס"ג ע"א. כל הענין לקוח מספרי הרופאים והטבעיים. רט. (שם עמוד שמאלי) [דף מ"ו ע"א]. כולו בנוי על דרך ספר המבוא לסוגיות התלמוד. וכמו שכתבתי לעיל בריש פרק ג' באורך.

רי. שם ע"ב סוף התיקון דף מ"ג ע"ב. איתנים בהפוך אתוון תנאים, יש כאן יתור יו"ד אחת.

ריא. תיקון כ"ב דף ס"ו ע"ב. בהרת שחורה. מי שמע כזאת בהרת עזה כשלג תקרא שחורה.

ריב. דף ס"ז ע"א. בשמחה, עיין הגהותי.

ריג. תיקון כ"ד דף ס"ט ע"א. אבל רבי מאיר תוכו אכל קליפתו זרק. אלה הם דברי אמורא רבה בר שילא פרק אין דורשין (תגיגה ט"ו ע"ב).

ריד. תקון כ"ט דף ע"ג ע"א. ושכינתא איהו יוד הא כו'. צ"ע שהוא נגד המפורסם בספר הזוהר והמקובלים.

רטו. תקון ל' דף ע"ג ע"ב. ולא יתוב לעלמא. זה הלשון קשה הבנה.

תקון ל"א (דף ע"ה ע"ב) מליאה מלא יה. אינו לפי הכתוב.

רטז. עוד כזה בתקון ל"ג דף ע"ז ע"א. אלהים דא מליאה בהפוך

אתוון. לא יתכן:

ריז. תקון מ"ז דף פ"ד ע"א. ותרגם אונקלוס דאחיד כו' כבר הורגל שבוש זה, נזכר לעיל כמה פעמים בספר הלז.

ריח. שם דף פ"ד ע"ב. בגין דאיהו סוס'כו' עד היא איהי בת'. שלוש שטות הללו עשיתי להם מסגרת בספר תיקונין שלי, בל ישמעו על פי. כי כל לשון זה משונה ומגונה. וברי לי שאינו מדברי ספר התקונין העצמי (יהא מי שיהא), כי אם מסופר המעתיק, (כמו שבאו בו נוספות מזויפות לרוב כאשר הראיתיך בעיניך אם אינן טרוטות). וראוי למחקו בודאי:

ריט. שם וטהרו מסטרא דכהנא וקדשו מסטרא דשמאלא. הוא נגד

הנודע משטת המקובלים:

רך. שם בסוף התקון ובגלותא לית לן אלא ארבעה. ר' יוחנן הוא מרא דשמעתא דא בגמרא דפרק שלשה שאכלו (ברכות נ"א.).

רכא. תקון נ'. דף פ"ו ע"ב וכד אסתלק עד אין סוף דאיהו א', מזונא דיליה לא בזכותא תליא מלתא ולא בחיי כו' ולא בבניי כו'. דבר זר ומשונה מאד. שנראה כגורס בגמרא מזוני לא בזכותא תליא מלתא לא בחיי ולא בבני. מי שמע כזאת מי ראה כאלה קשות. אנן הכי גרסינן בני חיי ומזוני לא בזכותא כו'.

רכב. תקון נ"ה דף פ"ט ע"א. בתרי גלימי דסחיפי אהרדי. הוא דבר רב אחא בר יעקב האמורא פרק אין דורשין (חגיגה ט"ו ע"א).

רכב, ב. תיקון נ"ז דף צ"א ע"א. ולכל שליחותא ושליחותא דילהון אית רגעא ושעתא וידיעא כו'. נראה כדעת המעוננים וצריך חקירה אם נמצא בכתבי האר"י מענינים אלו. ואנוכי לא ראיתם עד כה.

רכג. תיקון ס"ו דף ס"ז ע"ב. אמר עלה כה אמר ה' למקטרים כו'. זה אינו מקרא בשום מקום וכבר הותר שינוי זה גם בספר הזוהר כנזכר לעיל (השגה קע"א).

רכד. תקון ס"ז דף צ"ח ע"ב. ולית אביו אלא קב"ה. נראה חירוף וגידוף רחמנא ליצלן. אולם בהגהותי תקנתיו.

רכה. [תיקון ס"ט] דף צ"ט ע"ב. דעבור ע"ב רי"ו, עשה מלת עבור מלא יו"ד שלא כדין.

רכו. דף ק' ע"ב. והא ר' פדת. טעות סופר הוא, וצ"ל ר' אלעזר בן פדת. הך ענינא איתיה בפרקא דחסידי [תענית כ"ה ע"א]. הנה גלוי שמביא ענינו של אמורא שהיה איזה דורות אחר רשב"י התנא. וכבר שנה בו ברעיא מהימנא (עיין לעיל השגה קנ"א).

רכז. דף ק"א ע"א. שבת דצריך כלאחר יד כל עובדהא. קשה להבינו אי במלאכות האסורות בו קמיירי, הא כלאחר יד נמי מי ליכא איסורא, ומהאי קאמר דצריך. ואי במעשה המותר בו, היכא שמעת לה דבעינן כלאחר יד. איברא משכחינן כמה מילי דבעי שינוי. לא כלאחר יד מקרו ומאי כל עובדהא. הא ודאי לא דק.

רכח. דף ק"י ע"א. אופה איהו שר הפנים [לפנינו שר האופים]. תרי תמיהי איתנהו הכא, חדא אופה דמתני' [פסחים מ"ח ע"ב] נקבה היא. ותו אופה ואופנים לא במאזנים ישאו יחד.

רכט. עוד שם וחד מקטפת, לקבל מוחא דאיהו לאחורא כלפי כתף. הא תרי קולי נינהו בחלוף זה דדריש במקטפת, וכולי האי לא אשכחן לבעלי הרמזים.

רל. דף ק"י סוף ע"ב. ובעלה ויצא יצוא ושוב הכי דור הולך כו' דא

עמודא דאמצעיתא. איהו אזיל ואתי בגלגולא. הנה קרא דעורב דשלח נח, מפרש על שם הכתוב שחורות כעורב, ודי בו זרות כפול. אף כי מה שהמשיך אבל שכינתא, כמו זר נחשב, כלפי לייא. עם שיש ליישב קצת שרוצה לומר עמודא דאמצעיתא על משה, דאיהו בדיוקניה. מ"מ קשה הדבר לאמרו כמו שהוא כאן כלשון סתמי המורגל בספר הזוהר.

רלא. דף קי"א ע"ב. אסתלק הוי' ואשתאר ה', בגין דא שלוש משמרות הוי הלילה. הוא רמז זר ורחוק.

רלב. שם [ולעיל ק"ו ע"א]. חוזר ועושה משם אלהים תיבת מליאה, שכבר הרגיל בו כמה פעמים.

רלג. דף קי"ט ע"א. כגוונא דדוד דאתמר ביה והיה כנגן המנגן. כתוב זה נאמר באלישע, לא בדוד, ועיין הגהותי.

רלד. תקון שבעים דף ק"כ ע"ב. ובגין דא אמרו מארי מתניתין אדם הראשון עשה לו פרצוף ולבסוף זנב. הני מארי מתניתין לא ידענא להו, אלא רב ושמואל פליגי בה חד אמר פרצוף וחד אמר זנב, עיין ריש פרק עושין פסין (עירובין י"ח ע"א).

רלה. שם דף קכ"ז ע"ב. ואחרנין דאתקריאו גאונים. זה התואר ידוע שנתחדש זמן רב אחר חתימת התלמוד, שאחר האמוראים היו רבנן סבוראי, ואחריהם עמדו גאונים. הלא ברור הדבר שהגאונים קדמוהו לבעל ספר הלז. וכבר הבאנו למעלה ראיות רבות ועצומות שאי אפשר להכחישם שהיה מאוחר הרבה.

רלו. שם דף קכ"ט ע"א. מבאר שמות הנקודות ע"פ הסוד (וכן בהקדמת ספר הלז דף ז' ע"א) וכן שמות הטעמים שפרשם גם בספר הזוהר כמה פעמים, וכן בספר זה ע"פ סתרי תורה. בידוע ששמות הללו עלו בידנו מבבל בדורות האחרונים, כי אין מהם זכרון לראשונים. אם אמנם פסקי טעמים, ודאי הלכה למשה מסיני הם כדאיתא פרק אין בין המודר (נדרים ל"ז ע"ב) מ"מ בשמותן הללו לא נקראו, מלפנים לא ידעום, ולא הודיעום לא תנאים ולא אמוראים. לא נשתמשו בהם כלל בעלי התלמוד. לכן אין לייחס אלה הרמזים שאמר עליהם בספר הזוהר לרשב"י התנא.

רלז. שם דף קל"א ע"ב. וכן בעיינין כמה דאוקמוה מארי מתניתין אין לדיין אלא מה שענינו רואות. הול"ל קרא וראיתם וזכרתם, ובעיני הדיין, אין המכוון על עינים חושיים, אלא על עיני הלב, כמו ולבי ראה, דרך השאלה לא ראייה עצמית ממש.

רלח. דף קל"ב ע"ב. דמרה ירוקא איהי אתגברת. הנחות הללו לקוחות מחכמת הרפואה. לא נודע ולא נראה רמז לחז"ל בשום מקום.

רלח, ב. דף קל"ה ע"א. ועלת העלות. תואר זה מובא גם בהקדמת

ספר הזוהר. ומשתמשים בו פלוסופי בני עמנו, לא מצאנוהו לחז"ל הקדמונים, לא במשנה לא בגמרא לא במדרשים.

רלט. שם ע"ב. וסימנך פתוחי חותם. זה שגור בפי המדקדקים שנתנו בו סימן לחמש תנועות גדולות, לא נמצאהו לזולתם.
רמ. בתיקונים נוספים. תקון ב'. דף קל"ט ע"א. בראשית ברא תיש דא איל. אך זר הוא, תיש ואיל שני מינים, זה מן הכבשים וזה מן העזים, והם כלאים זה בזה.

רמא. תקון ה' דף קמ"א ע"ב. ועוד לא תלין נבלתו על העץ וגו' כמה דאוקמוהו מארי מתניתין אם ראית ת"ח שחטא ביום, הלשון ממש מה שאמר אמורא (ברכות י"ט ע"א). (ונראה שממנו לקח בשל"ה שהביא ג"כ מאמר זה בהפך ממה שהוא במקומו ובמקור הראשון, כמש"ע ועיין בספר שבירת לוחות האון).

רמב. תיקון ו' דף קמ"ה ע"א. ופסקי הלכות דמאסו בהו בגלותא. חלילה לא מאסו בהם, כי אם המאוסים בעיני ה' ואדם, והכשרים כל חפצם בהם.

רמג. תקון ט' עיין הגהותי.

השגות על זוהר חדש

רמד. בזוהר חדש דפוס ויניציא דף ז' ע"א עמוד ימין. ולא כדרך השוטים הלוקחים אשה בתחלה ואח"כ נוטעים כרם כו'. הוא דבר הרמב"ם בהלכות דעות, אבל בגמרא (סוטה מ"ד ע"א) לא קראם שוטים. אלא למדה דרך ארץ תינח למאן דאפשר ליה. כמו שכתבנו שם בס"ד.

רמ"ד, ב. שם דף ט' ע"א. בתריהון אינון דנקראים אישים: כמדומה לקח זה מלשון הרמב"ם בהלכות יסודי תורה. ואיני יודע היכן רמזו שם זה של מלאך שנקרא אישים, עיין מוסר ב' לאוצר הטוב (דף מ"ט ע"ב).

רמה. שם עמוד ג. אילו של יצחק הוא דנברא מששת ימי בראשית כו' תיש. מה ענין תיש אצל (עם) איל וכנזכר לעיל [השגה ר"מ].

רמה, ב. שם. צורת המדברת צורת הצומחת צורת השכלית. לשון החיצונים הוא, לא של חז"ל, אף כי של תנא אמורא, חולין הוא אצלם ז"ל.

רמו. דף י' ע"א. והלא המלאכים נבראו תחילה. זאת דעה חיצונה, נגד מ"ש חז"ל בפירוש שלדברי הכל אפילו ביום ראשון לא נבראו, שלא יאמרו

מיכאל מותח בדרומו כו' (בראשית רבה א' ג').

רמז. דף י"ב ע"ג. מביא ראיה על שטותם של מחשבי הקץ, מקבורתו של משה. עש"ב. דעדיפא הוה ליה להביא מענין חישוב קץ עצמו, שהרי אפילו בשני קיצים שעברו היינו קץ גלות מצרים שנכתב בתורה כמה פעמים. וכן קצה של גלות בבל. אמרו הנביא כמה פעמים בטרם היותם. שניהם נאמרו בלשון ברור. ועם כל זה לא נודעו על אמתתם עד עת היותם.

רמח. דף י"ג ע"א. שם ולאחר כן הזכיר שמו על דבר שהוא קיים לעולם כו'. הוא נגד מ"ש רז"ל בריש פרק דעבודה זרה ששמים וארץ בטלים. ועיין הגהותי שהתנצלתי בעד לשון זה.

רמט. דף ל"א ע"ד תניא סבא בביתא סימנא טבא בביתא. הא דלא כתלמודא סוף פרק קמא דערכין ועיין הגהותי.

רנ. דף ל"ה ע"ב. עמדה האדמה בכחה וטבעה. מלת טבעה מצויה בסי הפילוסופים והטבעיים לא נמצא בדרז"ל. ועיין מה שכתבתי סוף פרק ב' דנדה.

רנא. דף נ"ג עמוד ג'. גלגול דסליק לחשבון עיבור. רוצה לומר ארבעה פעמים גלגול, אך אין יו"ד במלת עיבור, וכבר הותרה רצועת הדקדוק אצל בעל הספר, כנזכר לעיל כמה פעמים.

רנב. דף נ"ה ע"א. מהכח אל הפועל. כבר נזכר לעיל [השגה קצ"ו].
רנב, ב. עמוד ג' בראשו ברביעי. דא דוד כו' עד עמוד ד' בראשו, בחמישי לחודש הא אוקמוה אבל יומא דא יומא דשבעות הוא. הנה הוציא לשון הכתוב מפשרו ופירש ברביעי של דוד, וזה עוקר משמעו של מקרא לגמרי, שאינו אלא רביעי לחדשים, וכמו שאמרו גם חז"ל וכפירושו בכל מקום. ולא יתכן לעשות מתמוז סיון מחמת רמז. וזהו דבר שאי אפשר להשמע כלל. אם אמנם מצאנו לחז"ל בתלמוד דרש כיוצא בו בכתוב בשבעה בחודש. אינו דומה, שהם ז"ל לא שינו בחודש הזמני כלום.

רנג. דף ס"ד עמוד ג'. וכתיב על אשר. לא ידעתי איה הוא.

רנד. דף ס"ה ע"ב. דכתיב את קול כנפיהם כקול אל אלהיך ה'. אין זה לשון פסוק ועיין הגהותי.

רנה. דף ע"ג עמוד ג' בראשו. חשוך עבדך כו'. אמר דהוא בחשוכא. דומה שקרא חשוך בשין ימנית.

רנה, ב. דף ע"ה ע"ב. אלין תרין מקטרגין כו' ישמעאל ועשו. מלכות ישמעאל לא נתפרסמה ולא נתפשטה בימי תנאים ואמוראים. כי היו אז ממלכה שסלה קטנה וירודה, כנזכר לעיל כמה פעמים.

רנו. בזוהר שיר השירים דף ט"ז ע"א. ולכתור אשתמש ואוליד בנין. עיין מה שכתבתי על ספר הזוהר (ח"א השגה ה').

רנז. מדרש זוהר רות דף כ"ז ע"ב. והקב"ה מוציאו ממקומו וסילון שמו. כמדומה וילון הוא, שנזכר בגמרא פרק אין דורשין (חגיגה י"ב ע"ב):
רנח. דף ל' עמוד ד'. ר' בון אמר אלמלא הוינא התם כו' פליגנא ואמינא מואבית ולא מואבי. צריך עיון מאי דעתיה מי הוה פליג אקרא נמי.
רנט. שם. מיד אמר הדרי בי, ומה משה ואלעזר קבלום דכתיב אשר לא ידעו משכב זכר החיו לכס. האי קרא בבנות מדין כתיב, עיין הגהות.
רס. דף ל"ג ע"א. והקב"ה חס עליו ושלחו למקום שנקרא אדמה, ושם הוליד את הבל. זה שלא כדברי תלמודנו וכנ"ל כמה פעמים.
רסא. דף ל"ח עמוד ג' בראשו. מה עשה הלך לו אצל חזקיהו. לא ידענא מאי שיאטיה דחזקיהו בימי יורם בן אחאב.
רסב. דף ל"ט ע"ב. דא הוא נעימו דאורייתא. עד דאתו ישראל למרה כו' כדין אמרה אורייתא כו'. פשטא דא מהפך קדמא. אזלא בתרא קמה. [הלשון אינו מובן ושמעתי מהיר"ש שפירשה דהכוונה שישאל באו למרה ב' חדשים קודם שקבלו התורה, וכאן מהפך הסדר באומרו עד דאתו למרה. ונקט בלשון טעמי המקרא בדרך מליצה]

רסג. דף מ' ע"א. ואני אפתח לך כו': עיין הגהות.

רסד. שם עמוד ד'. מי צרר מים זה אלישע שרפא המים. יש כאן ערבובי דברים, כי מי יריחו לא רפא אלישע בשמלה. במלח רפאם. אך מי הירדן הכה, ויחצו בכח שמלתו של אליהו.

רסה. דף מ"ז ע"ב על התעודה, תעודה זו תלמוד ירושלמי כו' ועל התמורה. זו תלמוד בבלי זו ג"כ ראייה ברורה, שחובר אחר התלמוד. אבל זה הלשון, עלה כולו קמשון, בודאי אינו מדברי חכם כל שהוא שסלפו הדברים והדת. בושני מדברים הללו. אוי לעיניים שכך רואות. אשרי הפתאים העורים, וברוך ה' שהכה אויבי הדת בסגורים, יגידו נא מבקשי ה', אוהבי נפשותם באמת. היאות לנו להניח כל אבני מכשול שטמנו לנו ספרים חצונים במסתרים.

תקוני זוהר חדש

רסו. בתקוני זוהר חדש, דף ד' ע"א. ובהאי שמא הוה רבה עוקר הרים. דבר זה הוא בסוף הוריות. דא נמי ודאי רשב"י לא אמרה.
רסו, ב. שם חזר על אותן הדברים שבספר המבוא המוזכרים בתקון כ"א מספר התקונים ישן, עיין פרק ג'.

רסז. שם עמוד ד'. ראייה אריה תוספת י' תניינא כו'. אין במלת ראייה שני יו"דין, רק קצת הסופרים נהגו להטיל בה יו"ד שניה שלא בדיוק.

רסח. דף ח' ע"א. חומרא אתקרי מימינא ולא משמאל. אפכא מסתברא, ובסמוך הפך ושינה מדתו. עיין הגהותי:

רסט. דף י' עמוד ג'. רקיע בהפוך אתון עיקר: אין לזה עיקר, כמו שכתבתי לעיל כמה פעמים.

רע. דף י"א ע"א. נשתמש בחמור נושא ספרים. לשון זה לא נמצא בשום ספר בעולם, רק בספר חובת הלבבות בשער עבודת האלקים, והוא ז"ל היה מחבר ספרדי.

רעא. שם ובגין דלא בקיאיין אלין דדרא בתרא שוויין תרי זוגין דתסלין: הרי גם מזה ראייה נצחת על חבור תקוני ספר הזוהר שהוא מאוחר במאוחרים.

רעב. דף י"ג ע"ב. ואיהי מליאה, דהכי אתון דאלהים כו' כגון אני מליאה. אינו כפי הכתוב, וכנזכר לעיל כמה פעמים, אף אם אמנם גם בספרי מקובלים אחרונים נמצא כזאת וכזה, גם החכם הגדול בעל ספר יונת אלם נטפל או נכשל בכאלה, עיין פרק כ"ג בגימטריא עם קדוש וככה נחמיה בן חושיאל אמר שהוא במספר דיין האמת, בשווי גמור, והוא לא ידע או נעלם ממנו מקרא שכתוב, ודין אלמנות תלים (ס"ח), שאינו אלא ביו"ד אחת בלבד, וכה משפטו בסלס תואר גנב בשלמים.

רעג. ככה עוד לו פרק נ"ב. דע כי מלת עיבור מתחלקת לשנים, ע"ב רי"ו. ולפי האמת אין יו"ד בתיבת עבור שהיא במשקל דבור צבור הדגושים. וזו מספר התיקונין היא לו כנ"ל. ויש ליישב בדוחק כמו שכתבתי בהגהותי.

רעד. שם באותו עמוד. כי כל בשמים ובארץ, ותרגם אונקלוס דאחיד בשמיא ובארעא, גם זה אינו ואונקלוס לא תרגם כתובים כנודע מגמרא דריש מגלה, ותרגום רב יוסף שעל דברי הימים בידנו הוא, ולא נמצא כלשון הזה אבל הסוקים ההם מתורגמים בו קרוב למה שדרשם רב שילה בפרק הרואה (ברכות נ"ח ע"א).

רעה. דף ט"ז עמוד ג'. אלין תריין גלגלין אקרון מסורה זעירא ומסורת ויברבא. כאן עושה סוד על ענין מסורת קטנה ומסורת גדולה, ואופן מנהג הסופרים בכתיבתן. שמסורת קטנה היא הנכתבת סביב אותיות הפסוקים, כמו שהיא עדיין כתובה בצד המקרא וסביבותיו, וכן אמר בעל הספר להלן אזיל וחקיק לן סחרי דאתון. זה באמת נראה הבל, לבנות על זה יסוד סוד.

רעז. דף י"ט ע"ב. דהני מאני דרבנן דבלו. לשון גמרא ריש ברכות (דף י' ע"א), רבא אמרו.

רעז. שם סוף עמוד ג'. ואוקמוה דמאן דמתעסק בגמרא כאילו

התעסק בכולה. הם דברי רבינו תם בתוספות (ע"ז דף י"ט ע"ב) אהיה דלעולם ישלש אדם שנותיו.

רעה. דף כ"ו עמוד ד'. בראשית קרע כו' י' מן רקיע איהו עיקר. כבר נזכר לעיל שזה שבוש, אבל כאן נראה שטעות סופר הוא, וצ"ל בלי יו"ד, כמו שכתבתי שם בהגהותי.

רעט. דף כ"ח ע"ב. נזכר עוד ענין ר' פדת. וכבר נזכר לעיל כמה פעמים.

רפ. דף ל"א ע"א. תרין אמוראי ברקיעא, בפרק הספינה (בבא בתרא דף ע"ה ע"א), והנה גם זה אינו מדברי רשב"י.

רפא. דף ל"ד ע"ב. כגוונא דפרעה במצרים דאמר למשה ולישראל, שלח מעל פני ויצאו. אין לפסוק הזה (שהוא בירמיה ט"ו א' שנאמר לפורענות) ענין כאן אלא הפסוק ותחזק מצרים על העם למחר לשלחם: אחר שהגהתי סיגים מכתב, נגלה הכסף הצרוף. ונסיים בדבר טוב ואמיתי.

רפא. דף ל"ט ע"ב. אלף שתיתאה צדיק כו' ואם ח"ו כו' אינון רשעים כאילו עברין כו' וחזרין עלמא לתוהו ובוהו ושלית עלייהו באתריה דצדיק ס"מ כו' שלטין נביאי השקר. ואם דרא דאמת לא מנהיגין ביה, אסתלק מנייהו ושלט עלייהו שקר. ואם דרא דגבורה לאו גבורים עומדים בפרץ, אסתלק אמת מנייהו ושלית נוכראה עלייהו כו' ואם דרא דחסידות לא מתנהגי בחסידות, שלית עלייהו גזלן וגזיל להו כו'. אם זכיינ דרין לאתנהגא אבתרייהו. קב"ה מתנהג בהין בההוא דרגא טבא, ואם לאו, מתנהג עמהון כפום עובדייהו בדרגא בישא, ובגין דא מפי עליון לא תצא הרעות, ובכל דרא ודרא יהיב לן הטוב והרע כפום דרגא דדרא, ורזא דמלה הנה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב כו' עיין שם באורך, זהו דבר הגון ומיושר. כמו דברי נבואה, בודאי רומז בזה על כת שבתי צבי שם רשעים ירקב שנתחדשה בו, וצריך שמירה ואזהרה יתירה רחמנא לצלן:

פרק חמישי

אור נוגה בענין חבור ספר הזוהר וחלקיו

אלה הם פרטי ראשי הדברים התמוהים הזרים, שבאו לידי מדי עברי

על ספר הזוהר, אגב שטפא רשמתים, כי עדיין לא נתנני הזמן לשום עין עיוני עליו כראוי כל הצורך. והשארתי גם איזה פרטים שזכרתי בפרק הסמוך (אשר אם אמנם אינם מעטי הכמות, אכן בערך ספר גדול ועצום כזה, בטלים הם במיעוטם אצלו. והיא עצמה הראיה. שהם דברים מזויפים, לא אמרם בעל הספר העקרי כלל, רק אחד ממעתיקיו הבליעם בו צו לצו קו לקו, או המה כשגגה שיוצא מלפני השליט. וכבר העיד האר"י ז"ל, שאפילו המגידים הקדושים, אינם נקיים מטעות, וכתוב ובמלאכיו ישים תהלה, ואין משגיחין אף בבת קול לשנות אפילו קוצו של יוד תורה שבכתב ושבע"פ, שקבלנוה דור אחר דור עד משה מסיני, שנשתעבדנו מפי ה', שלא לסור מכל דבריהם אשר הורונו ימין ושמאל, גם משנה שלמה שנינו ביושבי בית המדרש, אחד מהם משמרת, שקולטת את השמרים, מכלל שגם בבית המדרש אי אפשר לבר מבלי תבן וססולת. אבל מאחר שרובו ככולו (בכ"מ) יתן אוכל למכביר בר נקי כת"ב טהור מזוקק שבעתיים, חכו ממתקים וכולו מחמדים, הנה הוא בקדושתו עומד, סודיו ורמזיו ופשטיו ומוסריו עין רואה ולב חומד, ורוב הזיופים אשר באו אל קרבו אינם מזויפים כל כך, חוץ מקצת פרטים מעטים, שרשמתי שהם סיגים גמורים סוספיתא דדהבא, שראוי להסירם ממנו, אך כל השאר קודש קדשים בלי ספק, יהי מחברו מי שהוא, קדוש יאמר לו, שמצאתים בגוף הספר האלקי הלז, שכולו מיוחס לרשב"י, הלואי שיצדק במקצתו.

כי אמנם לבי חלוק עלי בזה, ולא אוכל להאמין בהחלט, שיהא אפילו מקצתו מדברי התנא הידוע בשם רשב"י, בכלל תלמודא כמו שכתבתי לעיל, כי הלא עכ"פ גם הדברים העיקריים בסתרי תורה שבו, והנראים יותר אמתיים וראויים להיותם מיוחסים אליו בעצם וראשונה, מיוסדים על שמות רב המנונא סבא ורב ייבא סבא, כנראה בכמה מקומות ראשיים שמביא דבריהם בשם, ביחוד בהקדמת הזוהר, באדרות ובסבא דמשפטים ובדוכתי טובא. ורשב"י דזוהר הוא שאמרם בשם של רב המנונא ורב ייבא, וכן ר"א בנו אומר דברים הרבה משם, ולא זו בלבד אלא גם משם בנו של רב המנונא שכבר נפטר לגן עדן אמרו הם בשמו סודות עמוקות כנודע, (עיין הקדמת הזוהר (דף ו' ע"א) ולא סוף דבר משם בנו, אלא גם משם בן בנו כמו שכתוב בפרשת ויחי דף ר"מ ע"א). אבל גם בשם בן רב ספרא (פרשת תרומה דף קס"ח ע"א) ורב ספרא גוסיה היה אמורא אחרון, ואינו תנא כלל. וזה אין בו ספק שרב המנונא ורב ייבא היו אמוראים וידועים הם בתלמוד, שהיו תלמידי דרב, על כן בהכרח גם הוא אינו רבי אבא דזוהר בשום פנים, עם שכך חשבו רבים, ורשב"י האמיתי קדם להם כמה דורות, שהוא מת לפני רבינו הקדוש תלמידו שקבל ממנו, והאריך ימים אחר רשב"י, ורב קבל מרבי, וחי שנים רבות אחריו, ותלמידי דרב רב המנונא ורב ייבא הנ"ל המה קברוהו, כמו שנזכר בפרק כיצד מברכין

(ברכות מ"ב ע"ב) ובערבי פסחים (פסחים ק"ג ע"ב), וכן כל שלשלת דורות הללו מבואר בתלמוד, ואיך א"כ יאמר רשב"י ואפילו רבי אלעזר בנו, משם רב המנונא ובנו ונכדו, לאחר שכבר הלכו לעולמם דברי סתרים, זהו דבר שאין לו שחר באמת.

גם רשב"י התנא היה מקומו קבוע בא"י, ואלה האמוראים ידועים וקבועים בבבל (כמפורסם בתלמוד, וכן בספר הזוהר עצמו מבואר בפרשת ויחי (דף רכ"ה ע"א) אמר ר"ש אי הני בבלאי טפשאי ינדעון מלין כו' ינדעון שבחא דרב המנונא (יש גורסין רב ייבא) סבא, כד אשתכח בינייהו עש"ב, ושם מבואר דר"ש בבבל היה, וכן חבריו של ר"ש דספר הזוהר היו מצוים שם כמו ר' יהודה שהיה במתא מחסיא (עין פרשת נח דף ע"ב ע"א) הידועה בבבל, ועיין פרשת לך לך (דף צ"ב ע"ב) צ"ל גם רבי אבא היה מצוי בכפר טרשא, ומפורש במדרש הנעלם (לקמן קכ"א ע"ב), שכפר טרשא היה מתא מחסיא, לא קרב זה אל זה. לכן על צד ההכרח ומאומדנא והשערה אני אומר שרשב"י דזוהר אדם אחר היה בזמן מאוחר, עם שגם שם בנו רבי אלעזר, הא ודאי כהאי גוונא חיישינן לתרי יוסף בן שמעון, וגם אם משולשים הם, הא תנן נמי אם היו משולשין. וזה יותר טוב בטוח, מלהניח תרי רב המנונא וגם תרי רב ייבא וכולהו בבלאי בדור אחד לפני רשב"י, וכימי תנאים קודמים הרבה, שצריך לסכול זריות רבים, הלא טוב לבחור כמעוטם. עם שלא נעלם ממני שבהקדמת הזוהר (דף י"א ע"ב) משמע שמדבר מרשב"י התנא דווקא, שמא אותו ספור ואשר כיוצא בו ארע באמת עם רשב"י האמיתי הקדמון.

רפ. ושוב מצאתי מסייע גדול שיש בו ממש, לחזק ולקיים ולאשר האומדנא שלי, הוא האלוקי בעל הספר ברית מנוחה שהעיד עליו האר"י שדבריו דברי רוח הקודש, וכתב בפתיחת ספרו שידיעת והשגת שם המפורש נמסר מרבי עקיבא לרבי יהודה הנשיא, וממנו נשתלשל עד שבא לידי החכם רשב"י, שבעל ספר הלז מעתיק ג"כ לשונות מספר הזוהר (ולא ראיתים בספר הזוהר שלנו) בשם החכם ר' שמעון, ולא קראו התנא ר' שמעון. ור' יהודה הנשיא הלא הוא למד תורה מרשב"י התנא, כמו שאמרו (שבת קמ"ז ע"ב) כשהיינו למדים תורה אצל רבי שמעון בתקוע כו' ונפטר ימים רבים לפני רבי יהודה הנשיא. גם רבי אלעזר בנו נפטר לפניו, כמו שאמרו (בבא מציעא פ"ד ע"ב) שרבי בקש לישא אלמנתו ואיך הפך בעל ספר ברית מנוחה שלשלת הקבלה על פיה, ומשה [והוציא] שם רשב"י התנא מבינתיים, זו ראייה גדולה היא אלי.

רפא. אולי היה רשב"י דזוהר ובנו ר"א, גלגולי או ניצוצי נשמותיהם של התנא אשר נקבו בשמות הללו.

רפב. איך שיהיה אין מנוס מלומר שהוא היה אחרון בדור האמוראים,

לכל היותר מוקדם, ולא מפני כך ירדו ממעלתם הסתרים והסודות שנאמרו
 בזוהר משמו, כי גם דברי אמוראי רבנן סבוראי ואפילו גאונים כל זמן שלא
 נתערבו ביניהם בעלי חכמות חיצוניות, ונעדרי הקבלה הנסתרת, כולם חשובים
 אצלנו כדברי תנאים הקדומים, כולם ניתנו מרועה אחד, אם אין ביניהם חולק
 ומתנגד, כי במקום שיש חולקין, אפילו דברי תנא קדמון לא יעמדו, ובטלו
 בדברי המרובין, שאפילו הגדולים שבכל שלשלת התנאים דנו כזקן ממרא,
 כשהיו עומדים על דבריהם נגד הרבים, אפילו בדברים קלים, כנודע מעקביא בן
 מהללאל, ורבי אליעזר הגדול, שבכל חכמי ישראל אין ערוך אליהם, אין צריך
 לומר רשב"י האמיתי שהוא תנא מאוחר, ועם כל מעשה תקפו וגבורתו, לא זו
 בלבד שלא הוקבעה הלכה כמותו, במקום שחביריו חלוקין עליו, אלא שמצינו
 גם לאמוראים צעירים ממנו, שחלקו על דבריו אף בנגלה, כמו שאמרו בפרק
 שבועת העדות (שבועות דף ל"ד ע"ב) אההיא דרבי שמעון אומר חייב כאן,
 וחייב בפקדון, מחכו עלה במערבא כו', ואסקוה רבנן בתראי לחוכא. והיכא
 דששיר אמר שבחוהו ואמרו כל דילידא אמה כר"ש תליד (מכות דף ט"ז ע"ב)
 ושבור מלכא נמי קלסיה ואמר אפריין נמטייה לר"ש (שלהי מציצא). ובפרק ר'
 ישמעאל (ע"ז דף ס' ע"ב) אמרו ינוחו לר' שמעון ברכות על ראשו. על כן אין
 מעלה ומוריד בבחינת האמת, כי לא נופל הוא מהתנאים, בהיותו אמורא או
 וולתו מקובל נאמן מקוים ומאושר, חכם יודע פשר.

כך אני אומר אודות מחבר ספר הזוהר העצמי וראשון, כמתניתין,
 תוספתא, אדרות, ספרא דצניעותא, סבא (הוא עושה סוד על תיבת תניא המצוי
 בגמרא, וכן נזכר בתיקונים מזה הרבה, ועוד בסבא מזכיר ברכי דרבנן דשלהי)
 ינוקא, סתרי תורה, הכלולים בספר הזוהר) שדבריו ודאי קודש קדשים, דברים
 שהם כבשוננו של עולם תחת לשוננו, דברי אלהים חיים מאתו יצאו כבושים
 הללו, עמוק עמוק מי ימצאנו, אלהן די רוח אלהין קדישין ביה, ולא כל מוחא
 סביל דא. ונודע שאפילו האר"י ז"ל בתחלתו כמה היה צריך לטרוח וליגע
 עצמו בהבנתו שמץ מנהו, ואף גם זאת אחר שהופיע רוח הקודש על האר"י,
 והשכיל בחכמה זו יותר מכל אשר לפניו אחר חתימת חזון, אמר בשעת פטירתו
 על הרח"ו (תלמידו ממלא מקומו, נאמן ביתו אשר לא זזה ידו מתחת ידו של
 רבו) שיש לו רק מעט מזער ידיעה אמיתית בכללי חכמת האמת בשרשה.
 ומשאר החברים תלמידיו, שלל גם ידיעה מועטת בחונה וצרופה. ועם היות
 כולם חכמים ונבונים חסידים קדושים יודעים את התורה וחזו ליה לרבם האר"י
 מלסניו, ושמשהו וקבלו פנים אל פנים ועל הארץ הקדושה, אנן יתמי דיתמי
 מה נענה אבתריהו, ניגע ולא נגע בראשי שבלי לקוטי אורותיהם, וכל זה אני
 אומר אודות הזוהר האמיתי הברור, אשר אמנם גם הוא צריך בדיקה יפה ועיון
 טוב, לידע אם לא נתערב בו ג"כ מוץ ותבן ומספוא לחמורים, כאשר הראית

לדעת ששלטה בו ידי זרים, עכ"פ באיזה מקומות ממנו:

פרק שישי

[מחבר התקונים ורעיא מהימנא הוא חכם ספרדי בזמן מאוחר]

א. אבל הנוגע לבעל חבור התקונים ורעיא מהימנא, שמחברם ודאי אחד הוא כנ"ל, ולשוונותיהם מעידים זה על זה, שמבטן אחד יצאו, שהוא היה בלי שום ספק בעולם, אחרון יתר הרבה מבעל גוף ספר הזוהר הראשון בזמן ובמעלה, שכן זה האחרון ר"ל בעל רעיא מהימנא קוראו בזוהר חבורא קדמאה, אין צריך לומר שהוא מאוחר לחבור הגמרא, שכן מביא מאמרי רבה בר בר חנא, ועובדא דרבי פדת (הוא רבי אלעזר בן פדת כנוצר לעיל) ומביא גמרא דפרק הרואה (עיין בהעלותך דף קנ"ג ע"א) עוד שם הואיל משה באר הפסוק וימררו את חייהם וגו' עד בפרך, דא תיקו, וההלצה של ותוכן לבנים תתנו, ודא כספים לבנים (כך קורין מטבעות קטנים, בלשון אשכנז ווישה גראשין, על שם הלובן מחמת שרובם מכסף, ומעט מזעיר נחושת מעורב בהם, והם טורניש בלשון צרפת, גם נקראים ארגינש, ע"ש הכסף) נפש היפה בהם קצה, אסטניס אני ודעתי קצרה לסבול רמזים כאלה בתורה הקדושה האלהית, לא אוכל לצייר פנים של זעם כאלה.

ומלבד שהוא רמז של הבל בלי ספק, עוד יש בו שבוש בדקדוק המלה, כי לפי הלצתו הטפלה, צ"ל שהיה קורא לבנים הבי"ת קמוצה, שהוא שם הרבוי מן לבן, לא לבנים בבית צרויה, שהוא מקובץ מן הלבנה לאבן וכדי בזיון וקצף למקראי קודש. וכבר ראית ג"כ שמזכיר גאונים.

ב. והראינו ג"כ בבירור שאין אחריו בירור, שמיוסדים ספרים הללו, ע"י חכם ספרדי בזמן מאוחר מאד, וערב רב עלה אתם מספרי מחברים ומחכמי חצוניות וטבעיות (כמו מה שכתוב בפרשת תרומה (דף קנ"ג ע"א)) מענין חלוק המזון בגוף וארבע לחיות, עיין רעיא מהימנא פנחס (דף רל"ד ע"ב) וכן בפרשת שלח כנ"ל. ובפרשת פנחס, הרבה מזה הענין.

ודמיונו בכוונת הקרבנות, מקורו לקוח מן הכוזרי כנוצר לעיל (השגה קל"ה), ועיין סולם שלנו, וכן מה שכתב עוד בפרשת פנחס (דף רכ"א ע"א) שאלתא אחרא דודאי אנו קריבין למלכא עד סוף פסקא, וכן הדבר במה שכתב עוד שם (דף רי"ח ע"ב) השאלה מהתנועעות היהודים בעת למודם והתפללם,

לקוח הוא מן הכוזרי (שם מאמר ב' סימן ע"ט) ועיין בסולם (אם ירצה אדם להתעקש ולומר שהכוזרי לקחם לדברים הנ"ל מספר הזוהר ורעיא מהימנא, או דלמא בר מזליה הוא, לא אריב עמו. רק כך דעתי נוטה) אלא שבספר הזוהר עושה על כל הדברים הטבעיים סודות, ומבאר שורש הענינים למעלה. והוא דבר אמת, כנודע שכל עניני התחתונים, הם צל העליונים, ועל כן תלאן באילן גדול, ואין בכך כלום והיא צואת ר"ע לרשב"י.

וכן מזכיר בתיקונים מארי דקדוק, וידוע שחכמת הדקדוק נתחדשה זמן רב אחר התלמוד, ונמצאת תחילה בין הספרדים, הלא הם בן חיוג, בן לברט, בן ג'נאח, וכן נמצאו בו מלות פלוסופיות ושל חכמת הרפואה דוק וחשכת. וכן מזכיר קצת הנחות של אסטרוולוגין באיזה מקומות, כאשר אראך עוד להלן בח"ב בס"ד. ובתקוני זוהר חדש בסופן תמצא מחלוקת הפוסקים בפירוש סוגית הגמרא, בענין סדר הנחת פרשיות התפלין בבתייהם, ושני זוגות של תפלין, כן בענין חלוק ברכות דתפלין שנחלקו בהן המפרשים והפוסקים, הכל הולך אל מקום אחד להעיד על מקור מחצבו המחודש בזמן אחרון, יהא המחבר מי שהוא. ועכ"פ הוא ערבב הרבה דברים משלו גם בתוך גוף ספר הזוהר, גם עלו בו עשבים מרים וחדושים משובשים בלי ספק, ולא ידענא מנו הממציא, אם נוספו ע"י סופרים מעתיקים או היו כשגגה שיוצא מתחת יד השליט.

ג. וכבר עלה בדעתי שיוכל להיות מקור חבור זה, מספר פלאות החכמה, שהיה כמו כן מחברו ספרדי, ובזמן אחד עם ר' משה דיליאון, גם שניהם במקום אחד נמצאו, שכן ר' משה זה היה דר באוילא, וכן בעל ספר הנ"ל שגמסר לו ממגיד רוחני או מלאך, ונקרא נביא די אוילא, כמו שכתוב בתשובת הרשב"א (ח"א ס' תקמ"ח), הצגתי ענינו כלשונו בספר הקנאות יע"ש. ונראין הדברים מכוונים גם עם מספר השנים שהיו שניהם יחדיו, וה' היודע האמת. ואסילו יהא כן באמת, אין כל הדברים שבו בטוחים מן הטעות, כמו שאמר האר"י ז"ל על מה שאמר המגיד להרב בית יוסף ז"ל. וכבר נתערבו הרבה מדברי רעיא מהימנא בתוך ספר הזוהר עצמו, באופן שקשה להבדילם ולהכירם מן הלשון, אם לא מהענין. איך שיהיה ודאי בדור אחרון, ובספר דווקא, נחבר הרעיא מהימנא וספר התיקונים (שמחברם אחד בלי ספק בעולם). וכן רמז המחבר בעצמו כמ"ש סוף תקון ששי דהאי חבורא דיליה עתיד לאתגליא בדרא כתרואה בסוף יומיא, וזה לפי שנתגלה באלף הששי, שכולו ראוי לגאולה אם יגרום הזכות (משא"כ אלף החמישי שנגזר כולו לגלות, עליו נאמר נתנני שוממה כל היום דו"ה כמו שכתבתי בס"ד בתורת הקנאות ובע"א), לכן נקרא אחרית הימים, אף אם בעונותינו יצאו מה שיצאו:

פרק שביעי

[מדרש הנעלם זיופו ניכר מתוכו. והחלטת המחבר על כל חלקי
הזוהר]

א. אכן מדרש הנעלם זיופו ניכר מתוכו בלשונו, וענינו, ושמות האמוראים ותנאים בבליים וירושלמיים המוזכרים בו בערבוביא גדולה, ובלעגי שפה ידבר, חציו מדבר עברית וקצתו ארמית מזויפת, מתדמה ללשון זוהר, וחלופו נרגש מאד. וכן העיד ר"י דמן עכו, שאשר נמצא בספר הזוהר בלשון הקודש דברי זיוף, אבל יש בו גם לשון ארמי משובש בודאי.

ב. ועם היות דבריו ג"כ רובם ככולם אינן מזיקים ומפסידים לנו מאומה באמונתנו, מכל מקום אני הצעיר אומר הדין עם מהרש"ל בתשובה (סי' צ"ח), אע"פ שלעג עליו הרמ"ע נ"ע בתשובה (סי' ק"ח) ואמר עני היה באותה שעה, אמרתי אני עשירות הממון וגדולתו של הרמ"ע גרמה לו, לענות עזות ברב גדול בישראל, ואם היה בעיניו של עשיר עני, על זה נאמר ודל (שעושה עצמו דל על דברי תורה) מבין יחקרנו, אשר דבר כתובתו ודבריו ראויים אליו. ויפה כחו של רש"ל תנוח נפשו בג"ע, שלא היה עד ממהר לקבל כל מדרשי הנעלמים לאמתיים מוחלטים. אמנם עם ספר הזוהר היה לבו שלם, כמו שכתב בתשובה על ענין הגונוין המנוזרות, ועם היות המאמר ההוא ודאי זיוף, כמו שהעמיד בר סמכא עליו שנעשה בימיו, וכמו שכתבתי לעיל.

ג. כללו של דבר העולה והמשא ומתן וויכוח הנ"ל, הוא זה, חבור ספר הזוהר המודפס, כולל שלשה ספרים, האחד והקדמון לשלשתם נקרא זוהר בעצם וראשונה. גם הוא מחובר משלשה חלקים, הראשון שבראשון אין למעלה ממנו, והם מאמרים קצרים נפרדים, בהם גנזו הקדמונים כללי החכמה בדרך קצרה סתומה וחתומה, והם נקראים בשמות מתניתין, תוספתא, סתרי תורה, המדברים בלשון חידה עמוקה, והיו תפוסות בידי יחידי גדולי דור האמוראים, הם הראשונים שהחלו לכתבן על ספר כלשונם, והגיעו אליהם בקבלה מן הקדמונים, תנאים ראשונים עד הנביאים ומשה מסיני, וספורי מעשיות שנזכרו בו, יוכלו להיות מרשב"י הראשון. החלק השני שבראשון, גם הוא זך כתית למאור, בבאור מקראי קודש, פירושי תורה נ"ך, והאדרות, היו למאורות, גם בכללי חכמת האלהות, וככה ספרא דצניעותא, ונלוו עליהם הסבא וינוקא, כל אלה חוברו מן החכם רשב"י אחרון, בזמן אמוראים, או

אחריהם מרבנן סבוראי היה, או בימי הגאונים, וגדול במעלה. ותלה דבריו באילן גדול רשב"י ובנו התנאים, או היו שמותיהם כשם. ויכול להיות שהיו אלה המאוחרים, גלגולי נשמות התנאים הקדומים רשב"י ובנו, או נצנצה בהם רוח מבינתם, ונלוו אליהם גם נשמות צדיקים מג"ע, שסייעו בחבור הדברים הנסתרים.

וכל אלה לשונם ארמית צחה, אך השלישי שבראשון, אין למטה ממנו במעלה ובזמן, והם הנוספות המזויפות שבספר הזוהר, אשר שתו עליו סופרים ומעתיקים, דתלו ביה בוקי סריקי בוקים ומבולקים, כגון שלהי [אולי צ"ל ריש] פרשת ויחי, וריש פרשת שמות כמה דפיין, כמ"ל בברור, כי בלשון אחרת ידבר, מה לתבן את הבר, מלבד שאר שבושים וטעויות קטני הכמות תיבות או איזה שורות או שתי שורות מפוזרים אחת הנה ואחת הנה בספר הזוהר, ששמום בתוכו והחביאום בו, ולא נודע כי באו אל קרבו, כמו בפרשת בראשית (דף ס"א ע"ב) האי אמרתו בקדמיתא יתבא בראש אמיר כו'. שתי שורות וחצי נוספות מזויפות הושמו בתוכו מאיזה מעתיק הספר שהיה לו קצת ידיעה בחכמה, והדברים ניכרים למבין מדעתו, שאינם מגוף הספר, אלה וכאלה נמצאו רבות מאוד על פני ספר הזוהר, וכבר הוגהו רובם, והוסרו מן הספר ע"פ הגהות דרך אמת, מ"מ השאיר עוללות, וגם הגהת דרך אמת אינו צרופה בכל מקום, כמה סעמים נוסח הראשון טוב תואר וישר יותר, כמו שכתוב אצלי בס"ד בספר הזוהר שלי, לכן אין לבטוח בהגהתו בהחלט, לפעמים חדש מפני ישן תוציא. (והנה מצאתי בסא"ב פ"ט, כתב בשם ספר משרא קטריין וז"ל, אל ישתבש אדם במאמר כתוב בלשון הזוהר, פסוק ויהי בנסוע הארון והבא אחרינו שמחשב בו הקץ, ונותן טעם באותם שתי נונין המנוזרות וכו', כי אני מעיד נאמנה שהמאמר ההוא לא תמצאנו בשום ספר ישן, כי בדור הזה נעשה המאמר ההוא, ושרא ליה מריה למי שחברו, כי אני ידעתי את האיש ואת שיחו, עכ"ל).

השני: גם הוא כולל שלושה ספרים, והם תקוני זוהר, רעיא מהימנא, וסקודין, שלשתם דרך אחד להם, שפה אחת ודברים אחדים, מחברם כמו כן אחד ממש, חובר חברים מחוכם, והוא היה עכ"פ חכם מקובל ספרדי מאוחר מאד (בכמו שנת חמישים ואילך, לאלף הששי) אם הוא המקובל ר"מ דיליאון, או שמוא חבירו בזמנו, וטעמו במקומו, ר' נסים בר אברהם. המכונה נביא אוילא, אשר היה לו רוח, מגיד אליו דברי סתר עליון, כענין המגיד של הרב בית יוסף ושאר מגידי בעלטה, כמו שכתוב בתשובת הרשב"א [ח"א סי' תקמ"ח], עיין בתורת הקנאות מה שכתבתי בענין זה בס"ד, או טובים השנים, שהיה להם שכר טוב בעמלם לשם שמים בחיבור זה, ביחוד מאחר שר' נסים איש הרוח היה משולל מכל ידיעה ולימוד, לא ידע ספר, לפי עדות אביו והגדתו לרשב"א, ואשר על כן היה חשוד מאד אצל הרב הגדול רשב"א באיזה מין זיוף שיהא,

אפילו רחוק מאד, כנראה שם, שלא בטח לבו בו ולא האמין בדבריו. לכן העלים מאתנו, ולא השאיר שמץ דבר מאותן רזין שגלה אליו המלאך שלו, והציל עינינו, וזו כשגגה שיוצא מלפני השליט, כי אין ראוי להעלים דבר כזה, שהיינו יכולים לעמוד ממנו על האמת, ושורש דבר נמצא בו, וזו הערה לדוגמתו בקצרה). והיה צריך לחכם בקי יודע ורגיל להעלות הדברים על ספר, לחברם ולסדרם ולהמליצם יפה. וכן הלשון של שלשת ספרים הללו השניים, מתדמים לראשון שבראשון, בשפה ברורה ולשון ארמית צחה וצרופה), לכן יכול להיות שנתחבר ר' משה עם ר' נסים והשתתף בעסק מצוה זה, להוציא לאור חבור הלז ולהביאו לשלמותו, ונקרא על שמו רעיא מהימנא, לאשר על ידו יצא כלי למעשהו, וכענין שקרא הרח"ו ללמודי רבו האר"י ז"ל על שמו עץ חיים, ושמא ניתן לו רשות לר' משה מן השמים ע"י המגיד לעשות כן, כך אני אומר מסברא והשערה, ע"פ הכרח הראיות המצטרפות ומסכימות על כך:

ד. הספר השלישי נקרא מדרש הנעלם, ועלמו"ת אין מספר ענינו ומהותו רחוק ונפרד מהשנים הראשונים, עם שרוצה גם הוא להתדמות להם בצפצוף לשונו, וכקוף בפני אדם, נלעג לשון פעמים הרבה מורכב מעברית וארמית, שאינן עולות בקנה אחד, ומראייה רע, וזיופן ניכר גם מאיכות הענינים, ומן השמות הבדוים, שכינה בהם בעלי הדברים התמוהים וזרים, כדי לתלותן באילנות גדולות זה נראה לי ברור, ולכל אשר עינים בראשו ומוח בקדקדו, וכנזכר לעיל גם מעדותו של הגדול ר' יצחק דמן עכו:

ה. עם כל זה גם הם לא רחוקים מכליותנו, ואינם מפסידים כלום באמונתנו. (אך מה שכתב בפרשת תולדות דף קל"ו ע"א מענין סעודת לויתן, אינו נמלט מתלונה כי בו נתלו הארורים כת שבתי צבי שם רשעים ירקב המאבדים עצמן לדעת והולכים לבית המדרש לקלוט את השמרים, כדי להניא לב בני עמנו וההולכים לתומם וקוראים אל הסעודה המזומנת לצדיקים כפשטי המקרא סוף ספר איוב וסוף ספר ישעיה ופרק ד' דאבות ושאר מאמרים הטורחים בכל ענינם והשתדלותם להניא לב בני ישראל מן העבודה):

ו. שלושה אלה לא נפלאו ממנו. שלמים הם אתנו, כפי הבנתנו ומשמעותם אצלנו, אמנם הצד השובה שבהן, שבכולם נבלעו ונטמעו הוספות מחודשות מזויפות, שאינן מגוף הספרים, נפקא מנה למרמי מדידהו אדידהו, כמו שכתבתי בס"ד בספר השבט לכסילים, ושכאם ימצאו בהם חסרי מדע ריקי מוח איזה דברים מטים מאמונתנו, ומטעים את העורים הבוחרים דרכי מות ומחפשים אחריהם בסדקים ובחורים, כמו שאירע לכסילים חשוכים מוכים בסנורים כת שבתי צבי שם רשעים ירקב שנכשלו באבני הטועים בספרים קדושים הנ"ל, כמו שאמר הכתוב ופושעים יכשלו בם:

ז. ומעתה ידעו בני ברית תשובה כללית (לכל לשון תקום אתנו

למשפט) כי אין אחריותם של הספרים החיצונים הטובים האלה עלינו, ולא החיוב מוטל להאמין בכל אותן דברים זרים, אחר שלא נמסרו לנו מאבותינו ורז"ל בפומבי, מי היודע מולידם האמיתי והממציאם, אחר שנתברר לעין השמש, שנמצאו בתוכן ערכובי דברים שלא נודע מי ומי שהוסיפם מדעתו ובדאם.

ואין זה דבר חדש בחבורים, שככה נמצאו לרוב שנתלו באילן גדול, כמו שקרה בכמה פירושים מיוחסים לרש"י בזיוף, כמו שכתבתי בהקדמת עץ אבות וכן לרס"ג כמש"ל, וזולתם רבים, זוהי דעת בענין חבור הכולל הלז, שהוא ודאי זוהר כשמו, מאיר לבות אוהבי חכמת האמת נשמת התורה, ואוהביה יאכלו פריה, ימוצו משדי בינתה, דבש וחלב תחת לשונה, עץ חיים היא למחזיקים בה, אור נוגה עליהם יופיע, כל לשון תקום אתה למשפט תרשיע, אולם פושעים יכשלו בה העם ממעשיו להפריע, משכימים לפתחה רצים לבאר שחת ולפושעים יפגיע, פגעי נגעי בני אדם לטבח יכריע, ולישרים סודו עמם לשחקים ירקיע, ברכות טוב אותם ישביע, שבע רצון מלא דשן עליהם ישפיע, והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע.

ח. אחר אשר עזרנו כו' עד הגה לברר ולקיים דברי הבטחתנו אשר נדרנו בספר השבט, ולגדור בפני כל עקש לב ונלוז פוחז ונמהר, סוס מיוזן דוהר, המתהלל במתת שקר להביא אתנן זונה בית ה' אשר אמרה אתנה המה לי והרכו לה מוהר, מקדשי בית הזוהר, איה הקדשה בעינים שנתנה לדבריה קדרו עליה שמש וסהר, לריק יגעו בה לעמל ורוח זנונים תהר, חשש תלד קש לשון אש תאכל את הרועה רוח רודף שקר אחר מהר, ולהעד בם פן יהרסו אל ה' עלות בהר, ולהזהר להסיר מוץ מן הבר ותבן מן החט"ה, ולהכות בסלע המחלוקת ויזובו מים צלולים מטילים בין ישראל לאביהם שבשמים שלום נוטה כנהר, ולכן לא לריק יגעתי להסיר פסולתו ושמריו סיגיו ובדיליו להשאירו כסולת נקיה, גם הגהתיו כולו בספר שלי עד יגיה כשחר אורו וכעצם השמים לטוהר:

ט. אשימה נא עיני על דברי בעל אמונת חכמים אשר קדמני להלחם גם הוא על כבוד קבלתנו האמתית ובעד ספר הזוהר, שנינו לדבר אחד נתכווננו, כי בצדקת חכמת האמת אין אומר ואין דברים והרהורים כי מבלעדה התורה האלהית כגוף בלי נשמה, כבתולה יפה עינים אין לה עורת וסומא, זה מושכל ראשון לעוסקים בה לשמה (הם הזוכים אליה, לא תחפוז בזולתם, כמו ששנינו כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה כו' ומגלין לו רזי תורה). גם ספר הזוהר העיקרי, ודאי הוא כליל יופי, מנוקה מכל דופי, ודבריו האלהיים האמיתיים בנחת נשמעים ומקובלים בשופי, מני ומניה תסתיים הך שמעתא ויתקלס עלאה יהא רעוה דתתקבל ויהיו לרצון אמרי פי, ואגב גררא אשים עין

עיוני לראות אם האירו ברקיו, לחקור ממסך דרושיו לברר עסקיו, אך במופלא ממני כל אדרוש כו' רק במה שהורשינו אתבונן. ביחוד בדברים הנגלים בדעות אמוניות מידי דתליא בסברא, ובחידושי דינים והלכות התלויים בסוגיות בהגמרא:

חלק שני

[הערות על הספרים אמונת חכמים, גנת אגוז, ברית מנוחה, ויושר
לבב]

פרק שמיני

[הערות על ספר אמונת חכמים]

א. ואעבור בין בתרי פרקיו, להעיר בכל אשר ימצא שם בדק, ונטה עליה קו לקו, בהקדמה אמר, יפה השיב על זה הרב יצחק אברבנאל, ועם זה יותר בריוח מ"ש רס"ג, אם תכיל הארץ כל האנשים אשר יחיו בתחית המתים כו', אבל במה שכתבו בגלגול יתורץ הכל, לזה אני אומר, מה צורך לרפא שבר הקושיא הלז על נקלה, ע"פ סוד הגלגול הנעלם מאד, ולהניא לב הקורא בענין התחיה ח"ו, אף כי באמת רחוק הוא מהעלות ארוכה ומרפא למחלת שאלת הגאון בדרך זו, אדרבא יש עוד להגדיל התמיהה, שהרי אפילו רשעים יקומו (אם אמנם לא בעדת צדיקים) בתחית המתים, לקבל ענשם בגוף ונפש, ששניהם כאחד הרעו, כמ"ש רבי לאנטונינוס, וכפשט הכתוב ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה וגו' ואלה לחרפות וגו', ואדרבה כן מפורש גם בדברי סבא דמשפטים, שהוא הראש וראשון שהודיע אמונת הגלגול בספרינו הקדושים (ובחכמי קדם קדמו הרבה להודיע דבר זה בעולם). והנה לך לשונו (שמות דף ק' ע"א) בקצור, בספרא דחנוך כו' ההוא גופא קדמאה דשבק, מה אתעבד מניה, או האי בריקניא כו' לפום סכלתנותא דבר נש האי קדמאה דלא אשתלים אתאבד, הואיל ולא זכה, כו', חבריא פקיתו עינייכו דהא אנא ידענא דהכי אתון סברין כו', לאו הכי, חס לאסתכלא באלין מלין. עוד שם (דף ק"ה ע"ב) פתח ואמר מי מנה עפר יעקב כו' ואיהו יתקין כולא ולא יתאבד כלום, וכולא יקום עכ"ל. וכן עוד בפרשת וירא (דף ק"ח ע"א) אמר ר' אבא כולהו בני עלמא

יקומו. ועיין פרשת חיי שרה (דף קל"א ע"א) שם נזכר גם סברת חבריא דסבא, ולא קיימא במסקנא, ואפילו ר"י לא סבירא ליה שלא יקומו לגמרי אותן שלא וכו', אלא שלא ישארו בתחיה, וזהו בודאי כן, אבל מ"מ כלא אתקם, כמ"ש שם, א"כ איפה מי יתן ואדע איך מתורץ הקושיא ע"פ דעת הגלגול.

אמנם לאשר יאמין בדברי חז"ל, אין כאן שאלה כל עיקר, כי הלא מצינו דוגמתן בעוה"ז כמה פעמים, המועט החזיק את המרובה, ביתור בעזרה בבוא כל ישראל ליראות את פני ה', בע"כ הכל צריכין להודות בנס הנפלא הלו, שתחזיק עזרת כהנים שאינה אלא י"א אמה רוחב באורך קל"ה, ששם ישראל נכנסין בשעת צרכיהם לסמיכה ולשחיטה כו', וכולם חייבין לבוא בכל רגל, ולהביא לפחות שני מיני קרבנות עולת ראייה ושלמי חגיגה לכל אחד מישראל, ונודע מהרבי המופלג שהיו אפילו בבית שני בלי מספר, וכל הקרבנות היו נעשים בתוך חמש או שש שעות לכל היותר, בין תמיד הבוקר לשל בין הערבים, ואי אפשר לצייר שיעשו חובותם בתוך זמן קצר הזה, ובמקום דחוק כזה, אפילו רק עשרת אלפים אנשים, כ"ש שהרי היו כמה פעמים ששים רבוא כמפורסם, וכולם מוכרחים לצאת ידי חובה תוך שבעת ימי הפסח וביום אחד של עצרת, ובשמונת ימי החג. זה באמת מפליא יותר מהקפת גלגל היומי את הכדור בכ"ד שעות, כ"ש כשיעויין הבאת כל זכר (שאין קץ למנינם) עם אבותיהם, לעזרה ליראות, ואין להם רשות ליכנס כי אם ב"א אמות של עזרת ישראל, ובמוצאי שביעית במצות הקהל, גם הנשים בכלל ככתוב, כולן העזרה של נשים ושל ישראל מחזיקתן, וכל המאמין רק בתורת משה, לא יוכל להכחיש זאת (ממילא לא ירוחק ג"כ מ"ש רז"ל, מהנס שעומדים צפופים ומשתחווים רווחים) ומי יוכל לשער זאת בדרך טבעי, שאפילו בארץ כולה, גדלה הפליאה, איך החזיקה כל האוכלוסין הרבים ההם (אפילו בזמן בית שני, מוסכם מהכל הרבי המופלג, שהיתה מכילה הארץ שלא בדרך הטבע, עם שלא בא בערך ברכת רבו עם שהיה בבית ראשון), אשר העידו עליהם לא לבד חז"ל, כי גם מאומות העולם כותבי זכרונות הארצות והמדינות זכרו וקיימו דבר הרבי העצום והמופלג אשר לא יצויר שתכל אותם הארץ הלזו הנשמה עתה בעו"ה, שקטנה מאד בערכם שאינה אלא רוחב מהלך שני ימים מהים הגדול עד הירדן כמ"ש במ"ש. ועם היותה רצועה ארוכה מדרום לצפון לערך שלשים או ארבעים פרסאות שלנו, צא מהם ימים ונהרות הרים יערים ומדברות, באופן שלד"ה קצרה היא וצרה במדתה של עכשיו, להתיישב בה אלפי רבבות (כמו שהיו בלי ספק בדרך ישוב שאר ארצות, אעפ"כ ישבו עליה בריוח בנחת שבעים כל טוב, וכולם עולים לירושלים ברגל, ולא אמר אדם צר לי המקום, וכולן באים ביום אחד בעזרה ומקריבין קרבנותיהם, ומביאים גם כל זכורם להשתחוות, ולכן בהכרח צריך להודות למ"ש רז"ל, בזמן שיושביה עליה

רווחא כו') ולא הארץ לבדה, אבל ירושלים העיר היתה מרווחת כנגד כל ישראל, והעזרה כירושלים. ואי אפשר לעשותו משל, אם תקוים רק עדותן של סופרים נכריים, הבלתי נוגעים בדבר, ולא חפצים ביקרנו. ואם בזמן ישוב בית שני כך, היפלא מה דבר כזה וכיוצא בו לעתיד, כי יבא ה' חדשות בקרב הארץ להוליד גופות ויציצו כעשב השדה להציח נפשות, לא יבצר ממנה שתתפשט להרחיב מקום אהלה להרויח לצאצאיה עליה, ודי בזו כאן עת לקצר ועת לחשות:

ב. ועל דבר אשר העיד בעל הספר שם, אודות אחד שהיה כפוי שד כמת בלתי מרגיש, ובחנו לתת בידו נייר כתוב בו שם קדוש, והרגיש ונתפעל ממנו מאד. בכזה גם אנכי בעל הנסיון, כמו שכתבתי בשכבר בעלית הטבע (דף רנ"ט ע"א) שנסיתי כן בנערה עלולה מרוח רעה (אותה שהביא הרש"ע לאלטונא, והראה בו יכלתו להמיתה בעשן גפרית) ע"י טבעת של זהב שחקוקים בתוכה שמות הקודש, שנתתיו לשום באצבעה, ומיד התפעלה ממנה נשתנו פניה והתנודדה כמלונה, זה ראו עיני וכמה בני אדם שהיו עמי במעמד:

ג. בפרק א' הביא דעת החוקרים בטבע העולם השפל, הנה ההסכמה הראשונה שאמר בשם הפלוסופים, ששום דבר לא יבוטל לגמרי, זה אמנם נמצא בזהר בסבא הנ"ל, דאפילו הבל דפומא לא יתאבד, וכ"ש היסודות שלא יאבדו, ולא ישובו אל לא דבר, וכן ארבעה יסודות אש רוח מים עפר, נזכרו בזהר, אכן לא מפני כך אני מחליט שהזהר לקח הקדמות הללו מהסכמת הפלוסופים, אבל באמת יש להנחה זו שורש גדול בחכמת האמת, והפלוסופים הקדמונים גנבו ידיעות הללו מאוצרותינו, ששלטו בהם ושמו בכליהם, ונקרא שמם עליהם.

ד. וכן מ"ש שממה שאינו, לא יתהוו דבר, אין בזה התנגדות לאמונתנו ולתורה ולקבלה חלילה, אדרבה זוהי האמת התורנית והמקובלת, כמו שהיא בחוק השכל מקוימת, לא לבד פשוטה מוסכמת, כי אמנם מושכל ראשון הוא זה, ומכת הנמנעות התהוות דבר ממה שאינו דבר (וכמו שלא יפסד דבר ללא דבר, ולא יאבד מכל וכל, כמש"ל, ככה להיפך, לא ימצא דבר מן לא דבר) שהוא מאמר סותר את עצמו, כי אם אתה אומר, שמן לא דבר, יתהוו דבר, נמצא כבר הוא עצם מצוי, הלא דבר הוא מה שקראת לא דבר, לכן ודאי זה מאמר בטל מעצמו, להניח שיתהוו דבר מלא דבר. שבזה אתה מקיים עצמות ומציאות להעדר ואפס, כי עשיתו נושא. וכמו שהבלתי נמצא, אי אפשר שיפעל, ככה אינו נפעל, והוא נמנע, ולכן פלוסופי בני עמנו שהודיעו דבר זה תחלה (הלא המה רס"ג ובעל ספר מורה נבוכים שקבלה ממנו) נזהרו לדקדק בלשונם בהנחה זאת, שלא ימשכו מכת המדברים, התחכמו להמציא לשון אחר בזכרם הבריאה מאין והיות העולם, אומרים שנברא ונתהווה לא מדבר, ולא ישמע על

פיהם דבר מלא דבר, אמנם באמת לא הועילו בתקון זה רק ליפות הלשון, לא הענין, כי המצא דבר לא מדבר, לא ימנע אם שהמציא הדבר את עצמו, וזה בטל אצל כל בן דעת, שא"כ כבר היה נמצא, ולא המציא דבר. וכן אם המציאו זולתו, הנה הממציאו בהכרח כבר נמצא אצלו בכח או בפועל, וא"כ לא התהווה הדבר מלא דבר, אחר שכבר היה נמצא באיזה אופן. וכן בבחינת הנפעל, צריך שימצא באחד משני פנים ויתויב בטול ההנחה, או שנמצא תמיד. ויפול האומר בפח הקדמות אשר ברח ממנו. לפיכך באמת אין צורך לתיקון זה, ויכלנו עמוד בלשון היות דבר מלא דבר. וכמו שאנו אומרים שהקב"ה הוציא יש מאין, שזה אמנם נאמר (לא בבחינת היותו מהווה מאין, נושא ועצם אל היש, כי האין בידוע שאינו כלום, לא יצא ממנו מאומה ולא יתהווה ממנו דבר, ואין נותן דבר מה שאין לו, אלא בדרך האפיסה הקודמת אל ההווה והמציאות בהכרח, לא יובן מזה מציאות וישות לאין ואפס. כי בבחינה זו אין האין וההעדר הקודם חומר ונושא למצוי אחריו, (עם היותו סבה מארבעת סבותיו) שאין הנרצה במאמר זה, אלא כאומר אחר אין, היה יש. אבל בבחינת סבה חומרית (ר"ל רוחנית, ולא גשמית חלילה) ודאי היש השפל התחתון הלזה, מן היש האמיתי העצמי המוחלט הוא בא (לא ח"ו כמי שאמר צייר גדול הוא אלהיכם, בהאמינו חומר קדמון) לא מצא סממנים, אבל המציא סממנים מחודשים ודאי, נאצלים ומשתלשלים מאתו יתברך, ומאמתת מציאותו נמשכו ויצאו מן היש העליון, (שהכל היה כלול בו במציאות דק בלתי נחשב, כי כמוהו כאין, כענין חבית יין שנשפכה בים הגדול, שלא יעלה בו ציור היין ההוא על לב, אלא כולו מים במים, ופנה להם מקום, ועשה מהם כל הציור, בזמן ובמקום ובחומר שחדשם כולם, לחפצו הקדום, את הכל עשה יפה בעתו) שכך הכתוב אומר בדבר ה' שמים נעשו וגו', דבר ה' ורוח פיו (אינם אפס ואין ח"ו) הם הסממנים שלו שעשאם חומר רוחני, והעצמות השרשי שממנו נתהווה העולם ומלואו.

והוא אמנם דבר פרקי ר' אליעזר החכם האמיתי, במאמרו הידוע שמים מהיכן נבראו, שהרעיש עליו ספר מורה נבוכים את העולם לחנם, מחסרון השגה, ועם היותו נמשך מן היש שאין למעלה ממנו, אך הוא לבדו יתכן לקרותו יש עומד אמיתי, לא העולם היסודי שנשתלשל ממנו. ההווה ונפסד (לרוב ירידתו בהתעבותו ע"י התרחקו ממקורו) מעל מקום יקרא אין, בבחינת העלמו וריחוקו מהשגתו, לאין חשוב אצלנו (ולהפך הדברים המוחשים, עם היותן כלים ונפסדים, קרוים אצלנו יש, בבחינת מציאותם הקרובה אלינו, לכן בהכרח הוצרך הענין להתהפך במשפט לשוננו, לא על דרך האמת בעצמותו), והוא שאמר בעל ספר יצירה עשה את שאינו ישנו, לא יחס בזה מציאות לאין ואפס, אלא בבחינת התעלמות ההשגה במציאותו הרחוקה מאתנו השפלים (כענין

שנראה הכוכב אלינו קטן כראש מחט, לרוב רחוקו מאתנו, עם היותו באמת גדול הרבה יותר מכדור הארצי, כן הדבר גם בהשגת החושים הפנימיים, הרחק מחשגת השכל, לאין יחשב) עשהו ישנו, מצוי מוחש (ובבחינה זמנית, ומקומית, ודאי היה אין לגמרי, בלתי נמצא כאן לפני הבריאה, כל מאומה) אחר שיצא להויה מושגת, וקנה ישות מורגש, מה שלא היה לו קודם היותו. וכל זה הטורח מחמת קצור הלשון הגשמי, המוכרח לדבר בלשון בני אדם קצרי יד, בטבעם החסר הקנוי להם, כאשר יאות לערך שפלותם כחפץ ממציאם, עם היות למעלה בבחינת עצם הדברים ושרשם האמיתי, הענין בהפך, שכל עולם הגבוה מחברו, הוא יש אליו, ואשר תחתיו כאין נחשב אצלו, וכן יאותו שתי הבחינות במדות וספירות עצמן, כידוע ליודעי חן, שכתר נקרא אין, וחכמה יש בבחינה ראשונה שלנו לפי ערך עוצם העלם הכתר, יותר מן החכמה, וחכמה נקראת יש מאין כנודע, וזה יובן רק בבחינת השגתנו, אולם בבחינה שניה (והיא אמנם האמיתית בעצם וראשונה) הדבר בהפך, החכמה לאין תחשב בערך הכתר, וכן ערך הכתר אל האין סוף, כאין יחשב, וכמבואר בתפלת אליהו ביחוד, ובכמה מקומות מספר הזוהר.

והארכתי בזה להצדיק סברת הזוהר וקבלתו בענין הבריאה (גם להסיר המבוכה, ולהאיר החשכה שבדברי המחברים, בפרטות ענין ההיוליס זוכרו המקובל הנאמן הרמב"ן בפירושו לתורה בפרשת בראשית. ויש לידע עם היותנו מייחסים לחומר ראשון הנקרא היולי, העדר צורה, לא תחשוב היותו משולל מכל צורה באמת, שזה דבר נמנע ובטל המצא חומר בלי צורה, רק שלא לבש עדיין צורה ידועה מורגשת מוחשת והוא התוהו כפירש"י) שבתחילת הבריאה היו כל החומרים וכל צורותיהם כלולים בחומר ההיולי, שהיה כעיסה בלוסה דמיונית, מוכנת לקבל כל הצורות השפלים ואין מי שיכול לעמוד על צורתו הכוללת ולבוא עד תכונתו, לכנות לו שם פרטי מגביל ומגדיר מהותו, עם היותו לוקח מאת היונים, המה לקחוהו מאתנו תחילה, רק שינו שמו כלשונם, וממקור הקבלה חוצב, והוא דבר ר"י בונה עולמות ומחריבן, ואם היא גם סלוטופית קדומה, לא תזיק לנו כלל בפנת חדוש העולם, כשתובן על הדרך שבארונה, אין בה נפתל ועקש, אבל מחויבת היא גם ע"פ התורה והנבואה (והסלוטופים התורניים הנ"ל, אין להם שום ראייה להנחתם החפשית, אבל סתירתה מבוארת בכתוב כמושכל, שלשון בריאה מורה על יש מיש על דרך האמת.

ויתכן גם בריאה אין מיש, כי הנה ובורא חושך, וזה בפרטות לפי דעת הטבעיים, החושבים חושך העדר האור בלבד, א"כ נמצאת אומר יש בריאה לאין גמור. אבל לדעתנו החושך הוא דבר ממשי, כמ"ש בס"ד בפירוש ברכת יוצר, אך עם זה יקרא אין, בבחינת העדר אור, שהוא יש גמור אמיתי מוחלט,

ועל כל פנים החושך נמצא מן היש, כי ה' ית' המציאו אחר שלא היה, כי קודם שברא העולם לא היה נמצא כי אם האור לבדו, ואין מציאות לחושך אלא בסבת המצא כדור הארצי והגלגלי, המחשיך ומעכב השפעת האור, הרי כי מן האור שנתעבה ונתגשם והוליד עפריות, ממנו נברא ונתהוה החושך, והוא שאמר האלהי בעל הבהיר, המים הרו וילדו אפלה. על כן אין ספק שעקר הבריאה היא, המצא החושך אחר שלא היה. כי קודם היצירה, היה הכל אור אין סוף, וע"י הבריאה נתחדש גוף חשוך, הוא החומר הגשמי הקדור, ובסבתו נמשך החושך כפול העדרי וקניני, זהו שאמר הכתוב יוצר אור, שנתגלם והקנהו צורה ע"י כך, ר"ל ע"י התגלות האור והשתלשלותו ממדרגה למדרגה למטה ובורא חושך, אחר שלא היה כלל, ובזה עושה שלום בין מתנגדים עצומים שחברם ואיחדם (וע"י עשית שלום בין שונאים טבעיים ומתוך שלום זה המוכרת, נולד המורכב שסופו להפרד ולהשחת, אין רע מזה, כי הוא בין עצומים יפריד) ובורא רע, אחר שלא נמצא רק טוב, והוא אמנם חומר ההיולי בעל הקדרות, שהוא נושא לכל הרע ההפסדי הלז, שקנה מציאותו בבריאה, לא קודם:

נמצינו למדים מכתוב זה שהבריאה בעצם היא היתה בחושך ורע (אחים ורעים הפוכי האור כי טוב ונצחי) ובהם יושג שלום לא בזולתם, בם כל מעשה תקפו וגדולתו של יוצר בראשית ביחוד, ניכרת בעצם הבריאה (משא"כ באור לא נזכר בריאה אלא יהי שיתפשט על הגוף הקדור) לכן אין ספק במאמר המצא יש מאין, מתהפך כחומר חותם, וסובל ג"כ מאמר אומר, שנברא אין מיש, וצודק יותר בכל אופן שיהא, ודעת לנכון נקל ואין עסקנו עם סכל.

גם ראב"ד בפירוש ספר יצירה, כך כתב בפירוש למונח קיים, שלא יתהוה דבר מלא דבר, כמו שהוא קבועה ונטועה בשכל הבריאה האלהי, ואינה דעה הסכמית חפשית, הלואי יהיו כל דעות פלוסופיות כאלה, חיים וקיימים, וכבר אמרתי שבאה להם מקדמונינו האלהיים, אשר הם באמת חכמים, לא פלוסופים חכמת מה להם, מי ישגיח בהיותיהם ובדעותיהם. וכבר צעקנו בכמה מקומות מחבורינו צעקת חמס מפניהם, תועבה יבחר בהם.

ה. פרק ב'. הואיל באר מ"ש רז"ל רוח צפונית פרוץ, על אודות הקור הנמצא שם. הן אמת גם אנכי בר מזליה להך מילתא, והמלצתי זאת על היס הקרוש הנמצא בפאה ההיא (כאשר קראוהו בלעז גלאניאלי) כמ"ש בהגהות ומהדורת ספר שאלית יעבץ, בסוף התשובה שהשבתי ע"ד האחרונים בענין קרש דמבטל מחיצה, דלשטתייהו אפילו-אאוקינוס איכא למידק מאי פריך תלמודא, דהא התם המחיצה בטלה כל השנה, ואמרתי עוד דאי איתא לסברא דידהו, י"ל שהוא מ"ש רוח צפונית פרוצה, שלפי דעה זו ודאי פרוצה במלואה מיקריא:

איברא לקושטא ודאי לאו מילתא היא בלאו הכי, דאם כן, מאי איריא

רוח צפונית, גם רוח דרומית פרוצה היא, כי מקרה אחד הוא לשני המחזוים שתחת הקטבים, בסבת היותם מרוחקים ממהלך החמה בשוב, וכך נקראות עגולותם השתים, עגולה הקרה הצפונית, ועגולה הקרה הדרומית. ופליאה נשגבה מבעל שבילי אמונה, בהיותו כותב ומבאר ציור תכונת הכדור, נכשל בזה, ואמר על אודות שני הקטבים שהאחד אשר בצפון קר, והאחד אשר בדרום חם, והיא שגגה נגלית. אולם לדעתי בהגהותי לשרשים, אין דרום מקום קוטב, כי אמנם שני הקטבים, יקראו בלשון הקודש צפון (בלשון יחיד לא לבד בבחינת תכונתם השוה, כי גם בהיותם קצות הקוטר, שהוא קרוי צפון באמת) בהיותם מסתתרים מבני אדם, ר"ל הצפוני בלתי נראה לבעלי ישוב דרומי, וכן הדרומי נעלם מאנשי ישוב צפוני, לא נקרא דרום אלא קו השוה תחת מסלול השמש, ועל שמו נקרא, להיות דברכתו של עולם שם, ושני חלקי המיושב מימינו ומשמאלו, ובני אדם כולם רואין אותו תמיד. ויסייע לזה גם הכתוב נוטה צפון על תוהו, שהוא החלק השמש שבכדור הארצי, הבלתי מיושב מזה ומזה תחת הקטבים, בהיותם נעדרים מהופעת השמש והנאת אורו וחורמו הגורם הישוב. (ולכן כללם בשם אחד נאות לשניהם יחד), ולא זכר גם דרום למקביל, להיות שם ארץ טובה ומבורכת, לא תוהו בראה, כמחשבת החכם בעיניו, המבהיל את הקורא בגוזמותיו, כמ"ש בספר אם לבינה בס"ד, והחוש מעיד הפכו בודאי, אמנם סבת ישוב הארץ תחת החגורה השורפת, לא ימנענה חוזק חום האקלים, זכרתי במהדורת ספר אוצר הטוב.

ו. אולם בענין מנין הכוכבים, לא יתנגד מה שאמר רבן גמליאל לקיסר (סרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ט ע"א)) בלשון ראשון, כי לשטתו השיבו, שהיתה כדעת הקודמים, אכן ללשון שני, השיב לו ע"ד האמת, כמו שנחברר במציאות עתה:

מ"ש על רלב"ג בפסוק חלוני שקופים אטומים, אני לא מהנדס אני, והשגתי ג"כ על הרלב"ג בזה מסברא דנפשי, כי הוא דבר חוששי, כמ"ש בס"ד בספר אם למסורת.

ז. פ"ג. הנוגע בנסים נסתרים שבתורה, שהכחישום פלוסופים חצופים עמ"ל בס"ד בסימן א' על מ"ש בעל אמונת חכמים בהקדמתו ותדע הכרחיות עצומות להאמין אמתת נסים נסתרים גדולים ועצומים מאד, שלא נחסרשו בתורה, עיין עוד מ"ש בס"ד בלחם שמים פ"ה דעץ אבות, ובעולם ברור (פירושי לסדר עולם רבה) ועיון בספר האמונות לר' שם טוב:

ח. פ"ה. טענת משיכת אבן מגניטש, ופנייתה לרוח צפון תמיד, שעצרו המתחכמים במלין לתת סכתה, ישנה היא, וזכרונה ג"כ בעלית הטבע, וחדוש יתר גדול נפלא מאד ראיתי בה ונסיתי פעמים רבות, שאין מחיצה עבה טמח ויותר עומדת בפניה (אם מפסקת בינה ובין המחט שנגע בה) לבטל

הרגשתה ותנועתה, כי העמדתי הכלי קומפא"ס שיש בתוכו המחט המורה הרוחות, על השולחן או על לוח עב, ולקחתי האבן המושכת והיא מכוסה צרורה בבגד, והחזקתיה תחת הלוח והטבלא מן הצד כנגד המחט, ומיד התנועעה המחט במרוצה ומהירות, אל הצד שפונה אליה האבן ממעל ללוח, באופן שנראה לעין, שאין דבר עב גשמי חוצץ בפני הרוחניות כל עיקר. ויוקח ממנה ראייה חושיית על השפעה העליון, שאין דבר מונעו מלבקוע בתחתיות ארץ ובעמקי תהום, וכמו שמעיד ג"כ ע"ז, כת הצומח הניכר במחצבים ובעץ האלמוג, עאכ"ו שאין לספק באור השכינה, המפלש ועובר הנמצאים השפלים, לתת להם קיום והעמדה, ואין דבר מעכבו.

אולם לא זו בלבד לא ידעו חוקרי הטבע להבין הסבה, כי ככה יש עדיין סגולות אלפי רבבה, גנוזים באוצרות המציאות הלז הנברא, אשר כל חכם לב נלאה להגיד סבתם, יודיעונו נא מה היא סבת השחוק המוטבע בבן אדם לבדו, מכל יתר בעלי חיים, ועל מה זה ע"י דגדוג משמוש ידיים, או בראות דבר שטות, מתעורר בו השחוק מי ומי המניעו ומביאו בכח, בהרגשת כל איבריו והשמעת קול לשמחה, באין מבין איך ובאיזה אופן נמשך הקול המשונה, הבא עם השחוק ותנועת המשחק הזוהר, מתמת הבטה או משמוש קל. וכן עליית וירידת שטף מי הנהרות והנחלים, ההולכים אל הים שעות קצובות וככה הם שומרים עת נסיגתם אחור, ואל מקום שהולכים שם הם שבים, וכהנה רבות המון נסתרות שמבראשית, ועלומות אין מספר.

ט. בענין פירוש הכתוב יבושו זדים, כבר קדמהו לרמ"ז, זקנו של ח"ז הגאון כמהר"ן כ"ץ, וזכרתי בפרושי באופן נאה יותר.

פרק ה'. מה שכתב בענין כדוריות הארץ, והיותה מרכז הגלגל, מספר הזוהר בפרשת ויקרא בשם רב המנונא סבא, וכן בשם מדרש הנעלם. אם האמת אגיד, לשונות הללו אצלי חשודים, אולי הם ג"כ הוספות מזויפות מר' משה דיליאון או מזולתו, ממעתיקי ספר הזוהר ומוציאיו לאור, כי אם אמנם אין להכחיש שחז"ל מודים בכדוריות הארץ, שכן זכרוהו במשנה וגמרא בפרק כל הצלמים (ע"ז מ"א ע"א) בפירוש. וכן הודו בודאי למציאות גלגל מקיף כדור הארץ, שהרי זכרוהו בפירוש ואמרו גלגל קבוע כו', ועתה גם אומות העולם מודים לחז"ל שכך הוא האמת, ר"ל גלגל קבוע ומזלות חוזרים. א"כ על כרחנו נכיר קוצר השגתנו בהבנת דבריהם, כשנחלקו ר"א ור"י אם העולם כאכסדרה או כקובה, וכן אותה שבפר"א, שקורקוסי שמים אחוזים באוקינוס, שדברים הללו מביאים את ההוללים והליצנים מעוטי מדע וחסרי שכל, להתלוצץ וללעוג כאילו חז"ל לא היה להם ידיעה כלל במוחשות, אבל עומק מצפון כוונת לשונם, וקלות הדעת וקצורו של אנשים הבלתי מכירים חסרונם, גרם להם שטות זה, ועשאם כאבן דומם בלי הרגשה, להכיר ולהבין שפירוש

הדברים והבנתם על האמת נעלם מהם, כי לא דברו בעניני סתרים כאלה, אלא עם משכילים דומיהם המבינים לשונם ורמזיהם בחידות ומשלים.

ואולם ראב"ע, עם היותו ג"כ חכם עניו, והרשה עצמו כמה פעמים להתל באיזה דרש, מכל מקום בזה הדרוש הרגיש, שאי אפשר לפרש דבריהם כפשוטן, אבל קלסם וכבדם כראוי ומחויב, כמו שכתב על הפסוק יהי רקיע, ולא רחוקה היא הבנתו בעיני, שהכונה בקורקוסי שמים, החלק התיכוני מהאוויר שהוא מקשיי, והוא ככסוי קדרה, ושם הגשמים הטבעיים התחתונים מתהוים, כענין הטפות העולות מקדרה רותחת, ולפי שלא יכלו עבור משם והלאה למעלה, מחמת המחיצה המפסקת ביניהם, בהכרח נדבקות בכסוי, וחוזרות ונוזלות למטה, כן הדבר באדים החמים העולים מכדור הארצי, בסבת חום השמש וניצוציו, המבשלים שטח זה הכדור העליון, באופן שמעלה קיטורים לחים מימיים מן הארץ, שמתערכים עם יסוד האוויר, ומגביהים עוף עד האוויר הקר שהוא האמצעי שבשלשת חלקיו, העליון חם מאד לקרבתו אל הגלגל, שתנועתו וחום השמש שולטים שם ביותר, אמצעי קר מאד, תחתון סמוך לארץ ממוזג, שהוא בהכרח קר בהפלגה, לסבת פלוש נצוצי השמש בעברם דרך עליו אינם מתעכבים בגבולו, בעבור דקותו ובהירותו (כי הוא ספירי, ואין שום עכירות מיסוד העפרי העולה מן הארץ מגיע עדיו), עוברים מיד בלי עכוב רגע, וכופלים ומכים בשטח כדור הארצי הקשה, על כן לא יוכלו לפלש אותו ולעבור לעמקו הרבה, אבל נכפלים ונסוגים אחור כלפי מעלה, על ידם מתחמם האוויר שלנו בגבולו השפל הסמוך לארץ, ומתמוזג באופן שיהא נאות לבעלי חיים השוכבים בו, ושואפים אותו די חיותם.

ובחלק השני שבאוויר, הקרירות גדול וחזק מאד, שם הוא אויר נקפא, הם קורקוסי שמים, והם קירוי העליות במים (כמו שאמר הכתוב המקרה במים עליותיו, שאותם מים הם ודאי כתקרה, וככסוי קדרה כנ"ל) והוא רקיע השמים לא שמים עצמם שהם גרמים גלגליים העליונים (וגבוהים עליהם עליוני עליונים בגבהי מרומים) והוא הנרמז ג"כ במלת את השמים (שנבראו ביום ראשון), את, לרבות הרקיע הטפל להם, ומתדמה אליהם ג"כ בספיריותו ומקומו בגבול האוויר התיכון המקשי ומרוקע, שכבר היתה לו הכנה ביום הראשון, ונשלמה הוייתו בשני, שבו קרשה הטפה האמצעית, כמאמרם ז"ל, הוגלדה כו'. וכו מזלות חוזרים (כמש"ה ויתן אותם אלהים ברקיע השמים), כדברי חז"ל עם הודאת התוכנים האחרונים, שכתם יפה בנסיונות ובחינות מאוזנות נאמנות, נמצאו כל דברי חכמים קיימים, ומתיישבים עם פשוטי המקראות, בדרך ישר ונאות.

י. אך דברי המאמרים הנ"ל ממדרשים הנעלמים חדשים מקרוב באו, לא מצינו להם חבר בדברי חז"ל הקדומים, מכל מקום לא אתעצם בכך ולא

אקבל עלי אחריותם.

יא. אכן מ"ש בעל ספר אמונת חכמים ואל יקשה בעיניך מ"ש שמן הארץ עד הרקיע וממזרח למערב חד שיעורא הוי, שנראה מכאן לרז"ל הארץ אינה באמצע הרקיע כו' שאין זה כלום, שכשאמרו רז"ל ממזרח למערב, אין ר"ל ממזרח הרקיע למערב הרקיע, אלא מן הארץ עד הרקיע לצד מזרח, ומן הארץ לרקיע לצד מערב, והראיה הברורה כו' מ"ש ממזרח למערב רחוק, שהרי חמה במזרח הכל מסתכלין בה כו', עד והוא פשוט:

אמנם שזה פשוט, שמדברים שם ממצב האדם העומד בארץ ומסתכל בחמה, א"כ ודאי אין הדבור בכאן מקצהו המקיף לקצהו, כי הוא ודאי כפל, והוא ג"כ דבר שמזרחי בפרשת ואתחנן והכי אסברה לן נמי בפ"א במס' תמיד:

יב. אך עם כל פשיטותו, לא נהלם לי כלל הבנת המאמר דתמיד ודחגיגה בשטת המזרחי ולא הונח לי מעוצם זרותו, כשנבין היות הרקיע גלגל המקיף כהבנתם, כי א"כ הלא השאלה אם מן השמים לארץ רחוק או ממזרח למערב, דבר אחד הוא בעינו בודאי, בכל מקום ובכל הרוחות, מן הארץ לשמים הרחקה אחת היא, וכי מה יסופק אם הכדור הארצי עומד במרכז הגלגל המקיפו אינו נוטה לשום צד, (כי הוא באמת משתים, או נמשך בחבלי אהבה אל הגלגל (דוגמת משיכת מגניט) מכל צד בשוה, או נדחף באיבה (כשנאת הגשם החמישי הספירי, לכדור העכור העפרי) ונרחק ממנו מכל צד, לכן בהכרח ישאר באמצע, בחכמת בעל הבירה, תולה ארץ על בלימה) א"כ מה זו שאלה, מה לי בין מזרח למערב, ובין צפון לדרום, בענין זה הכל אחד, ושוה בכל מקום מהארץ, היא רחוקה מהארץ בשוה, ואיך יעלה על הדעת שפלוסוף גדול כאלכסנדרוס, ישאל דבר בטל כזה ולא ידע שכל הקיום היוצאים ממרכז לעגולו שוין, כ"ש שלא יאומן על זקני הנגב שיכחישו זה:

ואם נפשך לומר שהשאלה היא, אם האדם כשעומד במערב ורואה חמה במזרח, רואה אותה ברחוק יותר, מכשרואה אותה בהיותה עומדת בחצי היום נוכח ראשו, גם זו שאלה של הבל, כי א"כ פשוט שדברי זקני הנגב אמתיים, ואיך יכחישו חכמים את הידוע, ויקיימו אפשרות לנמנע, באמרם זה וזה שוין והרי זה כאומר קוטר המרובע שוה לצלעו, לכן לא יכולתי לעמוד על אופנה של סברת המזרחי בזה:

איברא לדידן ניחא, ואהניא לי שטתיה דראב"ע בהא, כנ"ל ברקיע שהוא קורקוסי שמים, והיינו נמי מקצה השמים עד קצה השמים, שהרקיע הוא קציהם התחתון, ושם עשוי כקובה או כאוהל וכמין כפה מלמעלה, ועפ"ז יובן בטוב אידי ואידי חד שיעורא, ודו"ק:

ולרמ"ע במאמר העתים, שטה אחרת בזה לקיים דברי חכמים, יע"ש. אך גם להאדומי הידוע בפ"א מספרו. יש דברים מרבים הבל בענין זה, ולא

חבין דברי עצמו, כמו שיתבאר למעיין שם, עוד הראה באותו פרק סכלות גדולה בידיעת הגיאוגרפיה, אשר חשב להראות בקיאות רבה במלין ע"ג מלין, וכולן סימני שטות וחסרון דעת, ביחוד בענין מצב המדינות, ע"ל בח"ג להלן בחלק שלישי:

[יא] יג. ומדי דברי בענין עגול הכדור הארצי, ואפשרות הקפתו ע"י אדם ברגל ובציות סביב מן הקצה אל הקצה, אזכיר שכבר נתבאר ענינו בחוש לעוברי ימים אל מדינת הודו מזרחית, כי הספרדים שוכני איי פליפו בקצה המזרח, חלוקים במנין וקריאת שמות ימי השבוע עם אנשי הולנדיא השוכנים אצלם בהודו, שכשהראשונים מונים יום ראשון, לאחרונים הוא יום השביעי, והסבה בזה הוא מחמת שהספרדים באו להודו מדינחא, דרך ים כה מצד מערב, ואנשי ארץ תחתית הנ"ל הלכו וסבבו לשם דרך מזרח, בעברם אוקיינוס הדרומי, והקיפו כל האפריקא השפלה, עד בואם שמה, באופן שבני שני המדינות האלה, פגעו אלו באלו, אחר שסבבו את הכדור, אלה מפה ממערב, ואלה מפה ממזרח, נמצא בפגשם זה בזה, עשו בין שניהם סבוב שלם באופנים מתנגדים, לכן בהכרח בימי השבוע הם חלוקים ונפרדים, ויולד מזה ספק בשמירת שבת למסבב העולם, יעוין מה שהכרענו בזה בספר מור וקציעה (א"ח סימן שמ"ד).

יד. פ"א. מ"ש על אבן עזרא מענין טרדת חידותיו, כן תמהתי מעודי בסרט במ"ש בענין שעיר המשתלח, בהיותך בן שלשים ושלש תדענו, שכוונתו עה"ס ולא יזכרו עוד את זבחייהם, שהוא ל"ג פסוקים אחריו, והונה את הקורא לסי תומו, לגנוב לבבו, כאילו ר"ל כשיהא המעיין בן ל"ג שנים (ועל כן כתב שלשים ושלש, כאילו נתכוין למספר שנים) בשלמות שכלו, אז יהא בכחו להשיג הסוד הנפלא ההוא. וכל זה להבהיל הרואה לעמוד משתומם, לחשוב, שצטן סוד נעלם מופלא ברמזיו, ולא עשה מאומה, והנה הכל הבל ורעות רוח, וסליאה נשגבה על חכמים גדולים שנטפלו בלשון זה לבארו, כמו שתמצא בתשובת מהר"מ מרוטנבורק:

אך מה לעשות באיש שהיה חכם בעיניו, לא לבד הטיל ארסו בדברי חז"ל המקודשים, כי זדון לבו השיאו לדבר סרה גם בספר דברי הימים שמחברו סוסר מהיר בתורת ה' הוא הכהן הראש עזרא, כמו שכתב בפרשת תרומה (שמות כ"ה כ"ט) וזה לשונו, ויש שבוש בדברי הימים שהזכיר תחת הקערות מזרקים כו'. ומה נוחיל עוד מאיש הרוח כזה, על כן היה הנקל בעיניו, להתל בדחז"ל והמדרשות הקדושות, הוא היה גבור ציד לפני ה', שקפץ ראשון לתוך אמבטי רותחת מגחלי אש דת והוקירה בפני המתפרצים הרצים אחריו, ללעוג על האגדות והמדרשים.

טו. מה שכתב בענין מאמר מעוט הירח וקטרוגה, עיין מה שכתבתי

בו בס"ד דבר נאה ומתקבל במעמד יום רביעי (קראתיו בית הסהר ושבתוהו חכמים שזכו לנו בו מן השמים בבאור הגון ונחמד:

טז. מה שכתב בשם האסטגנינים בענין הנולד במילוי הלבנה, הוא שלם במזלו. הלא הוא דברי הזוהר (ח"א דף ק"פ ע"ב) אלא שרומז בסיהרא עלאה קדישא.

יז. בענין מאמר על ארבעה דברים מאורות לוקין, עניתי גם אני חלקי מנה יפה בס"ד, יעוין בקונטרס דרוש הספר נקרא שאגת אריה:

[יב] יח. ומ"ש ובוקע חלוני רקיע (עמ"ש בפרק הקודם, מענין הרקיע, אז תבין שהוא על דרך שאמר הכתוב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב כו' אף על פי שהמטר אינו יורד מן השמים כו' והכל הוא כדרך שאמרו דברה תורה כו'. בכאן נמשך בעל הספר אחר הטבעיים לגמרי, שבקיה לחסידותיה (נפל בפחת שברח ממנו) נגד הנראה מפשט דברי חז"ל בתלמוד ובמדרשים, שלא יסבלו הכנה אחרת, אלא שהגשמים יורדים מן השמים ממש, כפשט הכתובים ומשמעותם:

אך אמנם ודאי נראה שגם דעת חכמי הטבע בזה אמתית היא, שהמטר הווה מאדים העולים מן הארץ (וכמ"ש ענינו על דרך הטבע בפרק הקודם) וככתוב גם בתורה אבל ודאי יש שני מיני גשמים ודברי החוקרים יתכנו בגשם טבעי, אולם לפי דברי התורה האלהית והחכמים הנאמנים, ישנו גם מטר עליון רוחני, היורד מן השמים ממש, ומאוצר הטוב דווקא, ומתלבש בגשם גשמי, וזה בהיות ישראל על אדמתן, וברכת ה' היא תעשיר לעם סגולתו, שנתייחד בהשגחה פרטית, והצלחה אלהית למעלה מהטבע באופן נפלא משאר כל האומות ויתר הארצות, ששותין מתמצית ששולח להם על פני חוצות, וכבר אמרו רז"ל מיום שחרב בהמ"ק אין גשמים יורדים מאוצר טוב, ולכן מחלוקת ר"א ור"י בענין מי גשמים היכן נולדים, יש לכל דעת אחד מהם פנים וטעמים, ודברי שניהם קיימים.

ושוב ראיתי עוד שכוונתי לדברי אלהים חיים מסברתי, שכך הוא בפירוש בפרקי ר' אליעזר. ועמ"ש עוד בהגהות השרשים שורש מטר ונהר, שם המתקתי הענין עוד בבאור הבדל שמות גשם ומטר וכנוייו, ע"ש וייתב לבך ותדע כי לא כלשונות הסכמיים לשון הקודש כי הוא יורה על תוכן מהות העצם הנקרא כך בשם שקראתו החכמה הרבנית, לכלול בו עצם סגולתו חלקיו והבדליו.

יט. פרק ז' הביא דברי המערער על ספר הזוהר, שנשען על הריב"ש והרש"ל. לא נאווה לנדיב שפת יתר, מה לו לתלות בוקי סריקי בהנהו תרי גברי רבברי, כי אמנם הריב"ש עם היותו נעדר מחכמת הקבלה, לא הכחיש אותה. אדרבה העיד שנתווכח על אודותיה עם הרב ר' יוסף בן שושאן שהסבירה לו

קצת, וקבל דבריו וקלסם. אלא שלא נתבאר לו הכרחיותה (עיין סימן קנ"ז). וריינו שהוא ז"ל ראה וידע ג"כ שהרמב"ן ז"ל שקדם לפניו איזה דורות, ואין ערוך אליו בכל חכמי ישראל הספרדים בחכמת התורה ובפלפול התלמוד ובחכמות חיצוניות טבעיות, שלא הגיע הריב"ש (עם כל תוקף גדולתו בהוראה) לקרסולי אחד מתלמידיו. וכיון שהוא החזיק בה, קיים ואשר אותה, וקבלה פה אל פה מחכמים קדושים שמסרוה לו, מי יהא רשאי להרהר אחריו.

[יג] כ. אכן הרש"ל הוא נאמן בית חכמת הקבלה, כאשר יתראה ממה שכתב להרמ"א (בתשובה ס"ו) שעשה פירוש על ריקנטי ועל ספר מערכת אלהות. גם בספר הזוהר היה מחזיק לחבור קדוש אמיתי. וייחסו ג"כ לרשב"י חתנא, כפי פשיטות הספרים המביאים אותו, כמו שנראה בתשובותיו (סימן ע"ג) על אודות הנונין המנוזרות. רק על מדרשי הנעלמים היתה עיקר תלונתו בתשובה (צ"ח) בהם לא השגיח לקבל כל הנמצא כתוב בספרים חדשים מקרוב באו, אשר לא נודע מקור מחצבם, בזה יפה אמר.

גם במ"ש שם שאין משגיחין ברשב"י לענין פסק הלכה ודין, בזה הסכימו כל המחברים והפוסקים, שאין לנו בהוראה אלא מה שעולה מסוגית התלמוד, ולא נשים לב בשום דין והנהגה דמצוה למ"ש בזוהר, בין להחמיר בין להקל, במקום שיש ניגוד ברור מן התלמוד. כי אם במקום שאין הכרעה, אז וראי דעת ספר הזוהר מכרעת לילך אחריו, וכמ"ש בס"ד בספרי שאלת יעב"ץ (ח"א סימן מ"ו) אע"פ שהונה אותו הרמ"ע על כך, כולו לועג לו בלעגי שפה, כוח יהא חלקי עם הרש"ל ז"ל (עם שאנו נוהגים בזו כדברי ספר הזוהר, להניח של יד מיושב, שאין לזה שום סתירה עם תלמודנו. רק במה שאמר שם דרך כלל, שלא לסמוך בדינים על דברי ספר הזוהר מחמת שעשה להם חזק ע"פ הקבלה) יישר חיליה וכחיה עדיפא. לכן לא יגהה ממנו מזור המבקש תואנה, לחשוך קבלתו האמיתית שנשתלשלה מדור אל דור ליחידי סגולה, הראויים לקבל אמרת אלוה צרופה. ואוי לו ולמזלו של החולק על אמונת חכמים עמודי עולם יסודי הדת ביד רמה ובזרוע חשופה, אוי לה לאותה בושה ולאותה חרפה, וכבר הכה על קדקדו רמב"ן בפירושו על התורה ביד חזקה ובלי חנופה.

[יד] כא. ומי שאומר בעל ספר מורה נבוכים גלה מעשה מרכבה ומעשה בראשית. באמת מכתו אנושה אין לה תרופה, כי מלבד היותה עזות נסלאה וחוצפא. עוד היא סכלות מאין כמוה ואולת סרוחה ומטונפה, כי הלא בעל הספר מורה נבוכים העיד על עצמו שלא הגיעה אליו בקבלה, ולא באתהו הנבואה בה, רק רצה להתחכם יותר מיכולתו (כדברים נוראים נשגבים מכל עיון אנושי, על זה נאמר ראית איש חכם בעיניו). וכראותו שצלל במים אדירים והעלה חרס בידו, הכיר שבאורו למעשה מרכבה, יגרום שתוק ולעג וקלס מרבה להחיל לכל רואיו, על כן מיד תוך כדי דבור של התחלת הענין הניחו ועזבו

לגמרי, עלובה עסה ושאור, שנחתומם מעיד עליהם שהם רעים חושך ולא אור, טמנה בעפר יחד עד נצח לא יראו אור, ארש עיפתה כמו אופל, בין פארן ובין תופל, ולבן הארמי וחסרות ודי שוא וטיח תפל, ויסוד נופל מי יתן החריש ממנה ותהי לו לחכמה, כמ"ש בשכבר במוסד שני מאוצר הטוב שלנו.

ואיך יתפארו המתפלספים, שהרמב"ם הודיע מעשה מרכבה ומעשה בראשית, אחר שהוא עצמו חזר בו עודה בפיו יבלענה, אם תמתיק בפיו רעה תחת לשונו יכחידנה, ולא דבר ממנה גדולה או קטנה, כי הבין מעצמו יקח בושנה, לדבר בחכמת האלהות חמדה גנוזה, על פי שכל אנושי הדל ומחשבה רזה, הזיות בדויות דברים בטלים, רעות רוח והבלים, לקוחים מאוצרות שוא וכזב של נפרדי אמונה, המתחכמים בפלוסופיא, ובונים במה לעצמם.

לכן אחת אמרתי בעלית הטבע לבית מדות שלנו, שלא אוכל להאמין שהרמב"ם חבר ספר מורה נבוכים, אשר הלך חשכים, ובכל עת אשר אני רואה ומתבונן אליו אני עומד משתומם משתאה על המראה, בפרטות טעמי מצוה שלו, נראים בעיני דברי התול חוכא וטלולא, היש טעם בירר חלמות, וככה מעשה מרכבה שלו, איך אפשר שיהא אדם בעל שכל חכם בעיני עצמו ונבון נגד פניו, לבטוח בעצמו ששיג בשכלו דברים שכסן עתיק יומין והעלימן, איך יעלה על הדעת הבריא, שיוכל ליישב כל הדברים הנראים זרים בתורה ובנבואה ובדברי חכמים ז"ל שכולם מרועה אחד ניתנו (ורומזים אלו על אלו, ומורים באצבע אלהים, על חכמת האלהות נשגבה העמוקה והרחבה המסתתרת בדבריהם) על פי סברות אנושיות דקות צנומות שדופות, שאפילו האומרם תגעל נפשו בהם בלי ספק, אם אזנו מלים תבחן תהיינה לו לחרפות, ככזב סיגים מצופה על חרש צרופות. האם בשביל הבלי רעיונים ההם נפתחו השמים לנביא, ובעבורם חרדו עלינו רז"ל את כל החרדה עליהם, צו והזהירו מאד שלא לגלות דברים שהם כבשונו של עולם, אלא ראשי פרקים לצנועים, ולמבין מדעתו עם כמה תנאים ידועים. העל אלה בקש המלך החסיד גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. וכדומה לזה הרבה בכתוב ובתלמוד במדרשי חז"ל הקדמונים עמודי הדת, ובמטבע ברכות שתקנו לנו והאר עינינו בתורתך וכיוצא בה. הלא כל דברי המתפלספים המסלפים להרכיב דברי תורה ונבואה בחכמת מה להם מזויפות. מלאה שטויות מובאשים מעלים ריח רע כטנופת, הלב נופל והרוח מתעלפת. לא כן חכמת האמת, כשמה כן היא, מעידה על עצמה, שזולתה אין חכמה עמוקה ורמה, רבת החן והיופי, הון עתק אתה אין קץ לעשרה, ארוכה מארש מדה וגו' אין נעימות חזק ועריבות עצום יותר ממנה מתוקה מצוף ונופת, הדבור בזה אך למותר והודעה נוספת, מי שאינו מרגיש בחולשת פלוסופיא אלקית הברויה, שהמציאו האנשים בטלנים עשו לה טלאי ע"ג טלאי, טפלו לה שבוש על שבוש מכסה שקר מעוטפת, ולא הגיעו לרואי בוקר אור החכמה האלהית

חאמיתית, יסודתו בהדרי קודש המתנוצצות בכל אות ותיבה שבספרי הקודש ככלל כגפן פוריה וענפם משתרגת ומסתעפת, ודאי מוכה הוא בסנורים כלו עיניו בחיק נכריה משרכת, דרכיה הומיה וסוררת שית זונה ונצורת לב את העץ ואת האון מנאפת, כתנים רוח שואפת, הזונים אחריה אנושה מכתם דעתם מטרפת:

[טו]. תכלית הדברים כל המעלה בדעתו שהבלי הפלוסופים הם מעשה בראשית ומעשה מרכבה. הוא ודאי אפיקורוס, כופר לא לבד בדברי חכמים, כי גם בתורת משה, שריבוי השמות והכינוים, ופעולות הנראות גשמיות, ומסורות יתרות וחסרות, ותיבות ולשונות זרות, ואותיות מלופפות ונזורות ונוספות, ונקודות ותגים ופרשיות, ומאמרים המתנכרים ומשקלות מורכבות והנקראים אצל בעלי הפשט זרים. הלא כל אלה צווחות ואומרות, דע כי לא דבר רק הוא, ואם רק הוא, מכס הוא. ומהפך קערה על פיה, כי מה שאמרו חכמים הקורא בספרים חיצונים אין לו חלק לעזה"ב, הוא אומר שאותן ספרים כוללים מעשה מרכבה ומעשה בראשית ומכחיש את הידוע ומוחזק באמונתנו מני אז מקבלי התורה ונשתלשלה מדור אל דור ליחידי סגולה, והוא דבר נמנע בעצמו, שיעיז אנוש לבדות מלבו חכמה נפלאה נשגבה מכל רעיון כמוה, גם כי אינו תחת יד האפשרות, אף אם יתחברו כל חכמי קדם ואנשי חשם אשר מעולם, לא יוכלו לעשות המצאה כזו בשכלם האנושי, בלי שפע סרטי אלהי. אך אחר שהושג מציאותה השרשי, דעת לנכון נקל להרחיב גבולה, ולהרבות לה ציצים ופרחים, מה שאי אפשר בכל יתר החכמות זולתה. היא לבדה פרה ורבה לאין חקר, ואין קצה לתכונתה, כבוד מכל כלי חמדה שבו נברא העולם.

נגד זה יש בה סכנה גדולה לבלתי ראויים אליה, ליוקר ערכה, לא כל הרוצה את השם יטול, ולא כל הקופץ, הדיוט קופץ בראש, קל כצבי מודח יבוא ויקסוף. ולא החפץ ימלא ידו ברכה. לא כל הבא להביט אל האלהים יגש, ויבטח שלא יכהו עיניו במראה הגדול, לא כל הקודם לזכות מן ההפקר זכה, כאשר הנסיון הוכיח רבים שתו מים המאריים, ועזבו המתוקים מים קרים, סוף יצאו לתרבות רעה ר"ל. כי עליה ביחוד אמרו רז"ל לדזכי סמא דחיי כו' ורבות ככה.

וביחוד בעל ספר הזוהר הרבה חזון הסכנה לבלתי הגונים לה, כמ"ש כבר בספר השבט, לכן צריך עמה שמירה יתרה, ולהזהר בכל מה שצוו חכמים להתנהג בה ולהתקדש במותר, כדי שלא לתת שום אחיזה לסטרא אחרא ולחיצונים, המתגרים באותם הדוחקים ונכנסים בחצר המלך, בלי הכנה הראויה לגלח שערתם המשולשלות ולהחליף שמלותם הבלות, וטובים בעיני יותר אלה אשר שגו בעין סכלות פלוסופי, ולא רדפו אחר הבלתי ראוי להם, מאלה

המתנקשים בנפשותם לבקש מה שלא יאות להם, כגמלא דבעי קרני כו'. לכן המתפלספים אשר רחקו ממנה. אין לגנותם על ככה, אם נמנעים מחמת חסרון מלמד ומוסר מפה אל פה (שאין כל אדם זוכה להתחכם בה מעצמו) רק שלא ידברו עליה עתק בגאווה ובוז, לקנאתם על שלא זכו אליה, שכבר העידה התורה האלהית, שאחר החטא השכין ה' את הכרובים ואת להט החרב המתהפכת (כנגד המהפכים דברי אלהים חיים ומהפכים סמא דחיי לסמא דמותא) לשמור את דרך עץ החיים שלא לבוא לאכול מפריו כל החושק, פוחז נלוז ועושק, ביחוד הדוחקים הקץ ועוברים על השבועה, ומתוך כך יוצאים לתרבות רעה, כאשר הוכיח הנסיון, והרבינו חזון בתורת הקנאות:

[טז] כב. מ"ש בעל אמונת חכמים בענין אלישע שהלך אחת הנה ואחת הנה, שהלך לצפון ולדרום. היה לו להביא מקרא מסייע, שכתוב מארבע רוחות בואי הרוח ופחי בהרוגים האלה ויחיו. ועל דוגמתו רמז בעל השיר הקדוש, עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני, שהוא אמור לענין תחיית המתים על דעתי. וכן מה שהנביא אמר אומר לצפון חני ולתימן וגו':

[יז] כג. פרק ח' בענין מציאות חכמת הקבלה, לא אוסיף דבר הנה, שכבר דברו מזה למדי הקודמים בכמה חבורים בפרט בספר האמונות והגבאי ומצרף לחכמה וזולתם. המה הציגו השתלשלותה. ובפרטות בעל ספר ברית מנוחה, כאשר כבר זכרנו בפתיחת דברינו אלה, וגם דברנו בפרק הקודם וזולתו. אמנם לבקי ומעיין בתנ"ך ובתלמוד ובמדרכי אגדה ביחוד, יושג אימות מציאותה בלי ספק, כאחת המושכלות הראשונות. לכן הדבור בזה אינו אלא יתרון או חסרון:

[יח] כד. אכן במ"ש מחבר הלז בפרק זה דבר חדש בסוגיא דשמעתא, דנפקא מנה טובא, לא לחדודי בעלמא למשקל ולמטרי בשמעתא. אלא לאוקמי אגרסא נמי לדינא, ולאסוקא אליבא דהלכתא לא אוכל לעבור ולשתוק, כי אין משא פנים בתורה ונתבסם עמו בהלכה. כי הציג לפנינו קושית מהר"ג פונטרימולי על המזרחי פרשת ראה, שכתב על התורה בפרק כל הבשר, בההיא דכל שתעבתי לך הרי הוא בכל תאכל. דפירש"י כל שאסרתי להתרחק ממנו הוא בכל תאכל עולמית, אפילו שלא בעבירה, כגון ע"י גוי כו'. והקשו תוספות, צרם באוון הבכור לתסר אפילו צרמו גוי. וי"ל דרחמנא שרינהו לקדשים שהוממו כו'. ועל זה כתב הרא"ם וצ"ע דמאן לימא לן דאם צרם באוון הבכור אפילו גוי מותר שישחט ויאכל על אותו מום, הרי רש"י חולק על זה שאמר כו' כגון ע"י גוי. ומאחר שתעבתי לך הוא אסור. ומה שתמצו נמי דרחמנא שרינהו וכו'. איכא למימר דקרא בפסולי המוקדשין שנפל בהם מום מעצמו מיירי כו'. והקושיא על זה גלויה ועצומה, שהרי משנה שלמה שנינו הצורם אוון הבכור לא ישחט עולמית דברי ר' אליעזר, וחכ"א כשיוולד לו מום

אחר ישחט כו' מעשה בא לפני חכמים והתירוהו. והיא קושיא אלימתא ודאי. ובעל אמונת חכמים כתב ז"ל, ואני השבתי לו שכוונת התוספות אינה שא"כ לתסר בכור שהתירה המשנה כו'. וא"כ אין כאן קושיא, שהרי על אותו מעשה כתב רש"י שהגוי לא נתכוין להתיר כו'. ומעתה מלא תאכל כל תועבה לא קשה מידי, והטעם משום דבשר בחלב הבשול עצמו אסור אפילו שלא בכוונה כו', אבל בבכור, נפילת המום אינו תועבה כו', וא"כ מה לי שהגוי צרם אזנו, כל שלא נתכוין להתירו, ואפילו ישראל כהאי גוונא מותר כו' דלהצלתו נתכוין. אבל האסור הוא הטלת המום כדי להתירו. ובזה שייך שפיר כל שאסרתי לך לתועבה כו' בין שלא בעברה. הרי תעבתי לך להתרחק מבשולו כו', וכמו כן בבכור כו' כדי להתירו, דבר שתעבתי כו' בכל ענין כו' בין שלא בעברה כו'. אלא ודאי פירוש דברי התוספות הוא דאמרינן בפרק כל פסולי המוקדשין, במאי איכוין למשרייה בהאי מומא, בהאי מומא קנסוהו כו'. וכ"כ התו' בפירוש בד"ה ומי קניס. ומעתה הקשו למה יהא מותר מן התורה, הרי דבר שתעבתי לך הוא, אפילו צרמו גוי כדי להתירו. ותוצו כיון דשרי כו' אינו מתועב. וע"ז הקשה רא"ם דמאן לימא לך שהצורם כדי להתיר הוא מותר מן התורה, הרי רש"י חולק ע"ז וסובר שאסור מן התורה. כמ"ש בין ע"י גוי כו'. וממאי דאמרינן כו' דקנסא הוא, לא קשה מידי דהתם לרבנן כו', אבל לר"א דקניס עולמית כו' אסור מן התורה כו' ומעתה כיון דרב אשי דהוא בתרא כר"א ס"ל כו'. הכי נקטינן כו' ומסיים דהר"ג קלסה:

[יט] כה. ואנא אמינא גברא"ל וקושיא חזינא. פירוקא לא חזינא. וכל דבריו של התרצן אינן אלא תימה. הנה מ"ש שהמשנה לא התירה אלא שכשהגוי אין דעתו להתיר. ומעתה מלא תאכל כל תועבה לא קשה מידי, משום דבבשר בחלב הבשול אסור אפילו שלא בכוונה כו' בשר שנפל לתוך יורה של חלב אסור:

כו. במחילת כבודו לא ידע מאי קאמר, וכי איזה איסור נעשה בנפילת הבשר לתוך חלב יותר מבנפילת מום במוקדשין כי נפלי ממילא, אידי ואידי חדא היא, לא שייך למימר דאתעביד בהו איסורא. ואי ס"ד כהאי גוונא נמי מקרי איסורא, הא ודאי שייך טפי גבי הטלת מום, דנפקא לן איסוריה מכל מום לא יהיה בו, דמשמע אפילו ממילא, לאפוקי בשר בחלב, דמפרש קרא לא חבשל דמשמע בידי אדם דווקא, לא הטפל מאליו, דלא קרינן ביה לא תבשל, והוה לן למשרייה לגמרי. ואי אפי"ה אסור על כרחך צריך לומר דהיינו בתר דגלי לקרא דכל שתעבתי לך כו', למיסר בשר בחלב אפילו שלא בכוונה ושלא בעבירה, אסור הוא באכילה, כיון דשייך ביה איסור בשול תו לא מפלגינן כלל, שאסילו נפל מעצמו ליוורה נמי מתסר משום הכי, א"כ כל שכן לענין הטלת מום, דלכאורה קפיד אפילו אנפל מאליו, מוקרי אתעביד ביה איסור דאיכא

למימר רחמנא אזהריה שישמרנו מכל הטלת מום אפילו דממילא, דמשום הכי כתיב לא יהיה בו פשיטא דלתסר בכל גוונא:

והשתא אי אפילו בהטלת מום, אמרינן שלא בכוונה שרי, אפילו הבא ע"י אדם, על אחת כמה וכמה דהוה לן למשרי בבשר בחלב הנעשה מאליו, ולא חלו בו ידי אדם. אלא על כרחך כדפרישית, דשלא בכוונה ומאליו, חדא מילתא נינהו, ושייך שפיר כל שתעבתי בכל גוונא, בין בידי אדם כל שלא נעשה בעבירה, כגון ע"י גוי, בין שלא בידי אדם לא שנא, ואי ס"ד דבבשר בחלב איכא שום ילפותא לאסור גם הנופל מאליו, דמקרי נעשה בו איסור, א"כ תמה על עצמך, מה הוצרך רב אשי וכן ריש לקיש, לבקש עצות מרחוק, במבוסל ע"י אדם שאסור באכילה, אם כבר ידוע לנו שאפילו המתבשל מעצמו, בלי שום גרם אדם, נאסר באכילה מן התורה, הלא ק"ו הוא להנעשה בידי אדם, שהרי הוזהר על בשולו בפירוש. והיכי קמיבעיא להו לרבנן, מניין לבשר בחלב שאסור באכילה, הא ודאי לא ידענו אסור מן התורה בבירור, אפילו ע"י אדם המוזהר, וגם בכוונה, כ"ש ע"י אדם שלא במתכוין, או שאינו מוזהר (דשוו להדדי) ואין צורך לומר הנופל מאליו ליורה, שאין לו מקרא מן התורה, אלא אחר שלמדנו אסור אכילת בשר בחלב בשום למוד, כדרב אשי או מדריש לקיש, דתו לא מפלגינן ביה מידי, דבין בעבירה, והיינו נמי בין בכוונה, בין שלא בכוונה, ואפילו נפל מאליו, הכל אחד, ומעתה ק"ו הדברים, לענין הטלת מום בבכור, שלא תחלוק בו בין במתכוין לאינו מתכוין, ואפילו הנופל מאליו, ושפיר הקשו תוספות בכל אופן ואליבא דכ"ע נמי, כמ"ש בס"ד, וזה פשוט מאד, בכדי טרח בעל אמונת חכמים לחלק בין הפרקים:

[כ] כז. איברא תו לא דק כלל, א"כ לפי דרכו, במה שכתב עוד אבל בבכור נפילת מום אינה תועבה, אדרבה התורה התירה כו' עד ואפילו ישראל כה"ג מותר כו' שלהצלתו נתכוין עכ"ד. ולית בהו מששא דבבשר בחלב נמי דכוותא שרי, ואפילו איסורי כרת אינן עומדים בפני פקוח נפש, אפילו במתכוין מותר לבשלו (ולא אתעביד ביה איסורא, לפ"ז יהא מותר גם באכילה בשר בחלב שנתבשל בהיתר לצורך רפואה שלא לאכילה אלא למלוגמא, או הנתבשל לחולה שיש בו סכנה, יותר אף לבריא, שהרי לא נעבדה בו עבירה, ולא הוי תועבה לפ"ד) כ"ש באינו מתכוין, מאי שנא איסור דבישול בשר בחלב, מהטלת מום בבכור בענין זה, פשיטא הכא והכא מותר הוי, אפ"ה תרוויהו לא נפקי מכללא דכל שתעבתי לך, כיון דאפילו בשלא בכוונה ושלא בעברה, שייך האי טעמא למיסר אכילה בכולהו כדפרש"י וקושית התוספות שרירא וקיימא.

ומ"ש בעל אמונת חכמים, אלא ודאי פירוש דברי התוספות כו', א"כ לרבנן דפליגי אר"א מן התורה המטיל מום אע"פ שעשה איסור עד"ז נאכל באותו מום, (נשתבש) וכ"כ התוספות כו', ומעתה הקשו למה יהא מותר מן

חתורה כו' אפילו צרמו גוי עכ"ד. וכולם כלים מאליהם ומבולבלים בע"כ, ולא חבין הקושיא כלל, דהתוספות אכולי עלמא קשיא להו וביחוד אליבא דרבנן ודהלכתא, ולא נתכוונו אלא לכשילוד בו מום אשר ישחט עליו, היינו דקשיא להו אמאי, הא אתסר עליה מעיקרא ע"י צרימה הבאה בידי אדם, דאתעביד איסורא עכ"פ ומאי מהני דנפיל ביה תו מומא אחרינא, כיון דכבר אסור וקאי מן חתורה מקמי הכי, מטעמא דכל שתעבתי לך:

[כא] כח. ומעתה קושית המזרחי ליתא לגמרי, שהרי אי אפשר שיהא רש"י חולק על משנה שלמה, אטו רב אשי בשטת ר"א אמרה, הי ניהו מילי דכדי ודאי, ותו אליבא דר"א בורכא היא, דאי איתא לא שייך למימר דקניס ר"א, כלישנא דגמרא דבכורות, והיינו דקשיא להו נמי לתוספות התם בפ' כל ססולי, אבכורי, דמשמע דר"א מן התורה אסור, מכח הכתוב לא תאכל כל תועבה, ואילו הכא בגמרא משמע, דאיהו נמי מטעמא דקנס גרידא נגע בה, ורצו לדחוק, בתחילה אליבא דר"א, ובסוף מפקי דההוא דספרי אסמכתא בעלמא היא, ולעולם ר"א נמי קנס בעלמא הוא דקניס התם ומן התורה מותר אפילו ע"י מום ראשון דבמתכוין, ונשארה קושית התוס' בפ' כל הבשר אליבא דכ"ע אבל ודאי עיקר הקושיא אליבא דחכמים דכותייהו קי"ל, כל זה אינו צריך לפנים, ותמיהת רא"ם כשלה ונפלה מאליה:

גם תירוץ התוס' עולה יפה, מדשרינהו רחמנא לקדשים שהוממו ר"ל מדחוינן דכי הוממו מאליהם, שרו מן התורה, תו לא אפשר לומר כי הוממו ע"י אדם לחסרו משום לא תאכל כל תועבה, דהא ודאי קרא אתי לן לאיסורא, במאי דאתסר מן התורה, אע"ג דלא אתעביד ביה איסור כלל אלא ממילא ושלא בעברה, נמי כדדייק רש"י, וכדאמרן דליכא לפלוגי בהו כלל, אלא כל מידי דאסור מהך קרא בכל גוונא אסור, והשתא קרא דשריותא בקדשים שהוממו, הא ודאי נמי לא שנא מאליהם או ע"י אדם, בכל גוונא שרו, וליכא למיסרינהו מלא תאכל כל תועבה, וזה ברור מאד שדברי הרא"ם תמוהים, ודברי התוס' ברורים, כולם נכוחים למבין וישרים:

[כב] כט. והשתא דאתינן להכי, מה שהעלה בעל אמונת חכמים וכתב בסיום הענין ז"ל, ומעתה כיון דבפרק כל הבשר רב אשי דהוא בתרא כר"א ס"ל, הכי נקטינן. שרי ליה מאריה, שרוצה לחדש דבר מעתה, לקבוע הלכה כיחידאה ושמותי, שאינו משנה במקום החולקים, וכמו שכבר הסכימו טוסקי הלכות, שאין לחוש למנינם, והוא יצא לדון בדבר חדש אשר אין לו שחר, מי ישמע לו, יטול מה שחדש. אנו אין לנו אלא הסכמת גדולי ההוראה, שמן השמים הסכימו עליהם:

ל. גם מה שכתב עוד ומה שתרצו תוס' אינו כלום כו'. כבר נתבאר שגם זה הבל, שאין כאן חילוק בין רש"י ותוס' כל עיקר, ובעל אמונת חכמים

לא חש לקמחיה בכאן. ומה שכתב עוד ואין לומר שגם התוס' כר"א ס"ל כו'. הם דברים בטלים כמש"ל, דליכא דסליק אדעתיה למסבר כר"א, ואפ"ה אליבא דרבנן נמי קשיא להו בקושטא. גם נתבלבל בעל אמונת חכמים הפעם, ולא כלכל דבריו במשפט העיון, כאשר יעיד המעיין הישר, גם הרג"פ לא היה צריך להדחק כלל. ותו לא מידי:

[כג] לא. במה שכתב בפרק ט', אין להוסיף ולגרוע, רואה אני דבריו טובים ונכוחים, אם מאת העקשים יהא לו שומע, וכבר נזכר לעיל כמה פעמים. לב. פרק י'. גם פה אין לי מה לדבר עוד דבר, מה שלא נזכר כבר, ואם אדברה לא יחשך כאבי, באמת כשאני רואה ומתבונן בטעמי מצות של ספר מורה נבוכים נפשי עלי תתעטף ונופלת בחולשה, ובפרטות בטעם ריר, שנתן לקרבנות כדלף טורד ביום סגריר, איזו נפש סובלת ובלתי מרגשת, שתתפתה לאלה וכאלה להפיל השכל ברשת, אם לא מי שנטרפה דעתו שאין תרופה למכתו, או שיפקיר עצמו לבטל מ"ש אנשי כנה"ג על העבודה העולם עומד. עוד אמרו אלמלא מעמדות לא התקיימו שמים וארץ, ומה יעשה לכתוב את קרבני לחמי לאשי ריח ניחוחי, תמה אני אם הסתכל בו, הלא אז יענה ויודה יאמר לריק יגעתי בהתחכמותי, לתוהו והבל התפלספות כליתי כחי, והורדתי לארץ נצחי. ומה יענה לדברי הקרבנות שלעתיד (המבוארים בספר יחזקאל באורך בסופו) אחר שיחדש הקב"ה עולמו ואין עבודת אלילים בעולם.

ודבר זה נשמט מהרמב"ן ז"ל, שלא טען אותו בכלל הטענות שהשיב הוא ז"ל בריש פרשת ויקרא, כמו שכתבתי בספר אם לבינה בעז"ה. שם דברתי עם ספר מורה נבוכים משפטים על הענין הרע הלז, אשר נתן לבני אדם לענות בו סרה, להביא עליו לזות שפתים שנראה כמשחק בתורה. (עוד דבר נפלא למדנו מספר מורה נבוכים בענין הקרבנות של בית שלישי שיבנה במהרה בימינו, שיפסלו לעבוד בו אותם הכהנים שעבדו אלילים בבית ראשון, וכבר מתו לפני כמה אלפים שנים, לא יוכשרו אף אחר שקמו בתחיה וסבלו ענשם, ופנים חדשות באו לכאן, עדיין בפסולם יעמדו, זה הדבר מפליא מאד) מי יעצר כח להכיל כל השגעונות הנכללות בזה בלבד, אשר העמים על עצמו הענותן הסבלן, בעל ספר מורה נבוכים נטה שכמו לקבלן, האם כדי להעמיק בערמה כתחבלן, הוצרכה הכונה האלהית להגביל לכל חטא בפני עצמו, קרבן מיוחד לעצמו נבדל בתנאיו ומעשה עבודתו, וכן למועדי ה' ותמידים ומוספים הנפרדים במיני הבהמות ובמספרם ובנסכיהם, וכדומה לזה פרטים הרבה ותנאים רבים ודינים שונים, שאין שיעור ואין סוף לעומק ורוחב הלכות קדשים (שמפני רוב חריפותם ודקדוקיהם, אמרו כנגד השואל בדברים קלים, כי מטית לשחיטת קדשים תא ואקשי לי) המבוארים לרב רבינו משה ז"ל בספרו הנכבד והמקודש בדיני התורה באריכות רב.

ואיך אפשר לצייר ששני החבורים (ר"ל ספר הי"ד וספר מורה נבוכים) יצאו מתחת יד מחבר אחד, הלא לפי דברי ספר מורה נבוכים כל הלכות קדשים הארוכות הרחבות והעמוקות כמעשה הבל המה, להג הרבה ויגיעות בשר יחשובם בלי ספק המתפלספים, ההולכים בעקבותיו ונתיבותיהם עקשו להם אורחותיהם מסלפים, וכמשפט הזה יגזרו על הלכות טומאות וטהרות נגעים ואהלות, הרבות העמוקות ורחבות אין חקר לדקדוקי דיניהם, לדברי בטלה וריק יחשבו גם הם אצל העקשים ונלוזים, הנבוכים בארש ספר מורה נבוכים, ולפי דעתם אין להאשימם, אחר שמצאו מקום לטעות בדברי רבם, ונוקשו ונלכדו בשורש פורה ראש, כל המסתעף נמשך ממילא, הוי מושכי העון בחבלי השוא שהונח ליסוד, עליו בנו טירות כזב, ויש להם התנצלות ואשמם בראשם כתיב על כן אי אפשר ליחס ספר מורה נבוכים אל הרמב"ם, שזכה וזיכה את הרבים, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, תקלה כזו כספר מורה נבוכים, שהכשיל רבים בתורה בלי ספק בעולם, מי יודע כמה מאות ואלפים, יצאו מן הדת בסבת זה, והיא הסבה הקרובה לתורבן קהלות מישראל הרבות הגדולות ועצומות, ועקירתן מארץ ספרד וצרפת בכלל, צדיק הוא ה', כאשר כבר הודעתי מאז בחלון המצרי, ואלמלא לא היה נמצא בספר מורה נבוכים, רק דבר זה בלבד, ר"ל מ"ש טעם הקרבנות, ראוי לגזור עליו שריפה (וטעותו של אברבנאל מבוארת. כמ"ש בעל הספר) לפי שעשה מן התורה שחוק דברים כאלה וכיוצא בהם, ומדרך כף רגל מועדת להתלוצץ במצות ובעבודה, כאהבת הפתאים הבעוטים, ונוטים ללכת אחרי שרירות לבם, וכבר נשאתי עליהם קינה נהי הגה והי, לא לנצח יודש קצת, ואנכי חזון התלונה הרביתי על ספר מורה נבוכים ומאהביו אש עצור בעצמותי ברצח, מה אוסיף לדבר פה (כבר יחדתי לו מקום בס"ד) למה יהיה כאבי נצח:

[כד] לד. אולם בענין הקרבנות, הדבר מבואר נגלה בהפך ממחשבת המתחכם, כי אמנם עובדי ע"ז לקחום לאותן עבודות של זבחי מתים, מאת עובדי אל אמת בהכרח, אחר שטעו בע"א וחשבוה לעבודה מחויבת (לתת כבודה לאחר מבלעדי ה') שנשתלשלה מראש מקדמי ארץ אדם הראשון, (שהקריב פר מקרין מפריס כנודע), ובניו (גם הם הביאו קרבנם לה' ומנחתם ככתוב) וכן נח (מפורש בתורה ולא היתה ע"ז בעולם) והאבות, כולם החזיקו בעבודה האמיתית שבאה להם מאדה"ר, ונמשכה לדורות ליחידי סגולה, וכדורו של אנוש התחיל הטעות בין ההמון ונתגלגל בהם שבוש הדעת להחליף אל אמת בזולתו (אמנם נתחדשו כתות שונות, יש חשבוה לכבוד ולגדולה, לאל עליון יוצר הכל, שראוי לחלוק מכבודו לשריו הקרובים אליו אמרו עבד מלך, מלך, על כן בחרו שותפים באלהות שתאות לכולם העבודה, ויש שפטו שהבורא מרומם ביותר, באופן שלא תתכן לו העבודה מבני אדם השפלים

ויבחרו להם אמצעיים ככל חפצם, ויחדו להם העבודה ההיא שקבלוה (מאבותם) התחייב להם לטועים שיתנו גם כבודו לאחר, ותהלתו ועבודתו לזולתו, ולא לחינם ובלי טעם (כמחשבת החכם בעיניו) אבל כדי לתת עוז לאלהים אחרים אשר בחרום לאמצעים מליצים או מגינים ומושיעים, ולהוסיף כח בס"א דמסאבא שנפל לחלקם, ובהם אחיזתם ודאי. וכך הוא האמת שבעבודתם הזרה ונכריה והקריבם לאל זר ונכר הארץ, מגבירים כחו, כמו שהעובד לאל אמת, מוסיף כח בפמליא של מעלה, ובהעדר העבודה והפכה, צור ילדך תשי, הן לא יד ה' מהושיע, כי אם עונות מבדילים ומונעים הטוב מהשפיע, לכן הס"א רודף אחר זה להכשיל בני אדם בעבודתו, כי היא חיותו, עד בוא קצו שתתמלא סאתו, ולפיכך אין חייבים בעבודות לע"ז, אלא באותן שהן כעין פנים, שאותן העבודות מוגבלות ומכוונות בעצמן לפעול בעליונים, ולמשוך השפע האלהי לימין או לשמאל, לפנים או לאחור, רחמנא לצלן, כל זה ברור ליודעים.

[כה] לה. ובמה שבארנוהו כאן בקוצר דברים, ישמע חכם ויוסף לקח בענין בריאת העולם בכלל, מה היה הצורך, וכן במציאות טוב ורע, מהיחיד מחויב המציאות, שורש כל דבר וסבת הכל, איך ולמה תצא כזאת מלפניו יתעלה, אשר בכל זה נתבלבלו המתפלספים, לריק יגעו להבל ילדו הנחותיהם, ויצאו לדעת אחרת, וכבר גלינו מקצת דברי טעם בדרושים הללו, בסולם המוצב לפני בית אל, והם מספיקים למוצאי דעת קדושים בינה, ולמבין מדעתו הדברים מבוארים ישרים, ואם הם קצרים. כי אמנם בהמצאת העולמות וירידתם והשתלשלותם, בהכרח נתעבו כל עוד שנתרחקו ממקורה וקנו מקומם למטה בשפל התחתון, התערבו בהם שמרים ופסולת שצריכין בירור והבדלה לנקותם ולזככם, זהו כל תכלית בריאת האדם, ולצותו ולזהירו כדי לזכותו ולבחנו ולנסותו, אם יטרח במלאכת הברור והזכוך וההבדלה, למען יאכל פרי מעשיו הבא בסוף. בשמרם עקב רב, ולא יבוש לבקש מתנת חנם, ונגד זה חויב לו העונש, בבזותו דרך החיים הפתוח לו להרויח הרבה במעשיו ויגיע כפיו, כי יאכל על פי המעשה שם, כי רבה היא על האדם מלאכה מרובה, ותדע כי הכל בא באמתת הנמצא היחיד ממציא הכל יתברך, כי אין אפילו שום פסולת ועכירות בלי נצוץ עליון רוחני וכאשר נראה בחוש שהזבל והצואה צריכין לזבל בהם השדות, כי טמון בהם שמון, הנותן כח בפירות ובצמח, וכן בשמרי היין גנוז כח חיוני העולה מהם ע"י בישול האש נפרד ממנו, והוא עיקר כח היין, וכן באפר מכל דבר הנשרף, נשאר מלח, הידוע לבעלי אלקימא שמוציאים אותו, ונקרא אצלם חומר ראשון, וכן עמקי תהומות שאול אינן ריקנים משפע ניצוץ אלהי שנותן להם הקיום, ולזה הוטל על האדם לעסוק במלאכת ההפרדה והבדלת הטוב מן הרע, כי ע"י כך יתעלה וייראה טוב

ביגיעתו.

[כז] לו. פרק י"א. עסק בלמוד זכות על הרמב"ם ז"ל, כך היא חובתנו ודאי, וכך עשינו בכמה מקומות מחבורנו, כאשר מראשית כזאת חודענו, בשאלת יעב"ץ (סוף סימן מ"א) ובבית אל שלנו, ובאגרת בקורת ובאוצר הטוב ובלחם שמים וזולתם פעמים רבות, כי הוא היה ודאי עמוד הגולה בדורו ובאר הגולה, עוד היום מימיו אנו שותים, והאיר עינינו בכמה גופי חלכות ומוסרים נאים, גם יפה דיבר בהרבה דברים אמוניים אם לא בכולם, אכן בקצתם היטב לעשות, וקלסנום נגד משיגיו ומתנגדיו גם בהם. הנה שכרו אתו וסעולתו. שחזק ידיים רפות עייפי הגלות, שהיו נרדפים בימיו מן המינים והסוקרים המציקים להם, המה אלצוהו לחקור בפלוסופיא, כדי לידע מה להשיב לאפיקורוס. וקורא אני עליו גדולה עבירה לשמה וכל כוונתו לשם שמים היתה. רחמנא לבא בעי וכמ"ש בשכבר בעץ אבות פ"ג. וע"ל, ועיין בדקי מגדל שלי, שם המלצתי עליו עניין אפוד גרעון, ובח"ג מחבורי הלז בס"ד:

[כז] לז. אכן אודות ספר מורה נבוכים אחת אמרתי. חלילה לי להאמין על המחבר הגדול הנאמן לאלהיו ואשר טרח ויגע כל כך בידיעת דקדוקי מצות בכל פרטיהם ותנאיהם אשר באמת מפליא לעשות בעיני כל רואיו אליו ישגיחו בעין יפה, שתהא המכשלה הזאת תחת ידיו, לתת פתחון פה ומקום למינין לרדות לחשוב מעשה העבודה וקיום המצות בפועל ע"ד הדיוק להבל חלילה, כאשר כה עשו כמה מהמעמיקים בספר מורה נבוכים, בה' לסתיר עצה ובסיהם ומפי כתביהם הודיעו לבם הרע, מאסו את תורת ה', נפשם בחלה בעשיית מצותיה ויתעו כזביהם, אף אם עקב רוח אחרת עמו ולבו נכון עם ה', כבר שנינו חכמים הזהרו בדבריכם כו', אלא מחמת הלחץ זה הדחק אני אומר שהוא מעשה ידי פלוסוף אחד, שרצה להחנק ולהתלות באילן גדול, כי אי אפשר להסכים דברי שני החבורים יחדו, כמבואר לבקי בהם, עם שבקצת סרטים מעטים משתתפים שני החבורים, יש גם מקום להתנצל בעדו, ולא כל התסיסות שתפסו עליו מוכרחות, שספר מורה נבוכים עלה כולו קמשונים משונים מדעות חיצוניים, אם בדעות אמוניות, ואם בבאור מעשה מרכבה ומעשה בראשית בענין אמות הנסים לציירם בדרך זר ועקש, ולהכריע הכתובים להוציאן מפשוטן בלי צורך, ונגד המקובל בכל האומה הקדושה. ואם בטעמי מצות שבה מלבו, שפוגמין טעמן יותר ממה שמשביחין. ואם יש בו גם מעט דבש, בטל הוא במעוטו. משא"כ בחבור היד הקדוש, חכו ממתקים וכולו מחמדים. אף אם לא נמלט גם הוא מאיזה תלונה בנוגע לאמונה ביחוד מה שנראה מדעתו כאילו האמין ח"ו קדמות הגלגל, (ובזו הושה זה עם מורה נבוכים, רק באמת גם בעל ספר מורה נבוכים לא הניח זה לאמת מוחלט ח"ו, רק לפי דעת הפלוסופים בלבד. נשתמש בהנחה זו (וכדי בזיון וקצף) חייב ממנה

מציאות האל גם ע"פ דרכם. והוכחתי בבירור שאי אפשר לחשוד אותו בכך כמ"ש בהגהותי לספר מורה נבוכים. ובאמת בזאת הרע לדבר במדע. יותר מבספר מורה נבוכים כי בספר המדע הניחה בדמות מושלם ומוחלט, לא עשה שום גילוי דעת על הפכה, שרי ליה מאריה שנתן מכשול לפני עורי לב, כמו שכבר כתבתי באוצר הטוב, וזו בעיני קשה מכל התלונות הנזכרות להלן. והיא היתה גם דעת אבן עזרא, כמו שנראה מה שכתב על הפסוק ויעמידם לעד. ה' הטוב יכפר בעד. מכל מקום על כרחנו צריכין אנו ללמד עליו זכות גם בזו, שכוונתו על דרך שכתוב בספר מורה נבוכים, ילמד סתום מן המפורש ויגיד עליו רעו אשר כנפשו, או היה תלמידו מחבר הספר ההוא, שקבל ושמע ממנו הדעת ההוא. עכ"פ מעט ארס פלוסופי הנבלע בספר המדע, בטל ודאי אפילו היה ברי"ה בפני עצמה באלף ורבעה. מיני תרגימ"א כולן שוין לטובה:

[כח] לח. פרק י"ב. מ"ש בעל אמונת חכמים מהכרח מציאות חכמת הקבלה בדברי רו"ל, זה לא יכחיש רק מי שיש לו עיני עטלף, או כנפל אשת כל חזו שמש זד יהיר מתעקש, דברי חכמים יסלף, אבל באמת גם בתורה שבכתב לא תמצא בק"ן קולמוס ידו בבוקר אור כחסר יחלף:

אך מה שתלה בוקי סריקי בהרב הגדול החסיד בעל חידושי אגדות [מהרש"א] ז"ל. וכתב מזה תבין כמה טעה הרב בעל חידושי אגדות באמרו שלא נמצאת חכמת הקבלה בדברי רו"ל. במחילת כבודו הוציא לעז על אותו צדיק, ולא הבין דבריו, כי אדרבה הרי הרב הלז שלם הוא אתנו, החליט עשה הנחה ויסוד קיים, שהקבלה היא מעשה מרכבה דווקא ובמדרגה עליונה. ולכן התלונן על אותם המתעסקים בה גם בילדותם, ולא חשו למ"ש גדולי בעלי התלמוד שנמנעו מלעסוק בה קודם שהגיעו לפרק זקנה, כההוא שאמר אכתי לא קשאי, ואע"פ שהיה לו רב הבקי בה ורצה ללמדו, נשמט ממנה בסבה זו שעדיין אינו ראוי למסרה לו. ואיך יערב אדם אל לבו לגשת להרוס אל ה' לראות בדורות הללו, מבלי התנאים שהטילו חז"ל בלומדיה, זוהי ודאי תמיהה גדולה. ורצה הרב הקדוש הזה להתנצל בעדם ולחפש להם זכות מה, וחזר על חלקי הסותר, שמא אותם המקילים בכך ומתירים לעצמן למוד הקבלה בילדותם, חושבים שמעשה מרכבה לחוד, וחכמת הקבלה לחוד, דבר אחר הוא לגמרי, לא נאסר מעולם אף ליונק. נגד זאת ההנחה המדומה, טען ואמר שאם דבר חכמת הקבלה בלתי נוגע במעשה מרכבה כלל כפי שהם סוברים, אז יקשה עליהם קושיא עצומה, למה א"כ, למה לא הוזכרה זו החכמה (חכמת הקבלה) שאינה נוגעת ולא נכללת במעשה מרכבה כפי דעתם וסברתם הכוזבת) בשום מקום לא במשנה כו'. וזה דבר שאי אפשר, שתהא חכמה כזו אמיתית (כמו שהיא אמיתית וודאי) ולא יהא לה זכר בספרי דיני התורה שבע"פ בכלל, לדעת משפטה ומה יעשה בה, ואיך להתנהג בלמודה, באדם ובזמן הראוי, אלא על

כרחך הן הן מעשה מרכבה דווקא (במעלה היותר עליונה שבמעשה מרכבה, שתחויב הסתרה, במדרגה גדולה ועצומה בכל צד חומרא שנזכרה במשנה ושדברו ממנה בגמרא. להזהיר על ההעלמה ביותר, כאשר הוא האמת בודאי, ושבה א"כ התמיהא הראשונה למקומה, על מה סמכו המקילים בה ומבליים ימיהם בה מילדותם, מי התירה להם בהיותם עדיין אינם ראויים, וחסרים התנאים שהטילו רז"ל על למודה. וזהו כוונת הרב זצ"ל, והם דברים נאים יוצאים מפי זקן ותיק, ראויים למי שאמרם, ותוכחה לקלי הדעת שבדורנו זה, העוסקים בנסתרות מתוך דקדוקי עניות דעת ועניות של תורה, ודי בזו ההערה:

[כט] לט. אבל הרב בעל חידושי אגדות זצ"ל נאמן הוא לחכמת הקבלה (אף אם כנראה לא העמיק בה) לא זו מלחכבה ומלפרש כמה מאמרי רז"ל ע"ד חכמת האמת, כנראה בחדושו. ולגדול שכמותו נאה לדרוש בה. ובזה אין ספק בעולם, שמאמרי רז"ל באגדה, מורים ומרמזים באצבע על חכמת הקבלה הנמצאת מדור לדור ביד יחידי סגולה, ונראה היטב לעינים שאינן טרוטות איך גנוזה חז"ל בדבריהם במקומות הרבה, והבליעה בנעימת לשונם ברמזים עמוקים, כדי להסתירה ולהעלימה מבלתי ראויים עליה בחובה, וכן כמה כתובים בתורה עצמה ובג"ך, מאירים ומתמימים דבריהם על פי חכמת האמת, ממש צועקים כבת קול על יסודי חכמת האלוהות המסתתרים בהם וללב מבין בלתי נעלמת. ומי המשוגע שיעלה בדעתו [שמה] שספרו (חגיגה י"ג). על ההוא ינוקא דדרש בחשמל ונפק אשא מחשמל ואכלתיה. שנעשה כן ע"י מעשה מרכבה הכוזבת של ספר מורה נבוכים. אשר אמנם היה למאכולת אש, ע"י גדולי עולם בתחילת הראותו. או עובדא דההוא גלילאה (פרק המוציא יין (שבת דף ס' ע"ב)) דאמרו ליה דרוש לנו במעשה מרכבה כו' ונפק ערעיתא מן כותלא מחתיה באנדיפיה כו'. הכזה יארע לדורש דרשות של דופי מפלוסופיא עם היותם ראויים לכך. ובפרק מי שמתו (ברכות דף כ"א ע"ב) אמרו לכל אין מססיקין חוץ מן יהא שמו הגדול מבורך שאפילו עוסק במעשה מרכבה פוסק. וכי סלקא דעתיה דתלמודא צריכא למימר שרשאי להפסיק במעשה מרכבה של אריסטו. הא חוכא. ודי בזו:

[ל] מ. מה שכתב בעל אמונת חכמים על ענין מאמרי רז"ל מלך שאמר לעבדיו בנו לי פלטין במקום אשפה וכן מה שאמרו מלך בונה פלטין במקום הביבין, שפירשו ביפ"ת על החומר הראשון. ומחבר הלז האריך פה הרחיק לשון ונשבע לשוא, שהם דברים שאין הדעת סובלת. הלא אין תלונתו כי אם על הראב"ד ראש בזמן וראשון במעלה, במקובלים הנאמנים הידועים לנו אחר הגאונים, בפירושו לספר יצירה שמביאו ומקיימו, ועל הרמב"ן ז"ל הנודע בשערי התורה בנגלה ובנסתר מאין כמוהו בדורו, גם הוא סבר וקבל דברים הללו בסבר פנים יפות. והנה דבריו כתובים על ספרו פירוש התורה,

לבאר תוהו שבפסוק ראשון על החומר הראשון הנקרא היולי בלשון יוני, ולא עוד אלא שהוא ג"כ בספר הזוהר, שכך באר מלת תוהו אתר דלית ביה גוון ולא דיוקנא, שזה ממש גדר ההיולי. והרי הוא מאושר ומקוים על פי חכמי הקבלה, וע"פ חכמי קדם אנשי חכמת העולם (אשר המאוחרים שבדורות הללו עם כל התחכמותם הם באמת בפניהם כקוף בפני אדם), ומה לנו ולהסכמת חכמים בעיניהם, המכחישים מציאות חומר ראשון, וגוזרים שלא היה ולא נברא, מפני שהם לא ראוהו בחושם, והלא כמה מהם כופרים בעקר ומכחישים גם מציאות מחויב המציאות, בטענה זו אמר נבל אין אלהים, הלמענע תעזב ארץ, בשביל הסכמתם לא יעתק צור ממקומו) וזו טפשות סכלות ועקשות, לא ראינו אינה ראייה. בשביל כן אין להכחיש מציאות החומר הראשון בתחילת הבריאה, גם הוא דבר שאי אפשר לבדות אותו מן הלב, רק קבלת הקדמונים במעשה בראשית, והוא הוא מקום האשפה והסריות שרמזו חז"ל. ושאמרו עוד שהיה בונה עולמות ומחריבן ואמר לא הניין לי. והן הן דברי המקובלים בספר הזוהר במלכין קדמאין דמיתו, כנודע מספר הזוהר וכתבי האר"י. והוא ההיולי של הפלוסופים הקדמונים, שהוא חומר בלתי שומר תכונתו, והוא ודאי אשפה, דלכי גביל מסרת. והוא דבר החוקים בטבע, שההעדר קודם להויה, והוא אחד מארבע סבות של כל הנמצאים ההווים תחת השמש, הכל הולך אל מקום אחד, דבר אחד ממש:

ולכן לא היה צריך בעל אמונת חכמים להתנגד להם כל כך בענין החומר הראשון גם לפי דרכו. כי דעת לנבון נקל להסכימם, ודברי חכמי עולם עם המקובלים בכאן עולים בקנה אחד, על פי פשוטם כשיובנו על נכון. אמנם נבדלים הם בעומק הדברים, שהחכמים החיצונים אין להם אחיזה רק בקליפת העצין שקדמה לפרי, ולא תגיע יד השגתם אל תוכן הדבר ופנימיות הפרי, כי ה' הטובה על חכמי התורה האלהית, האוכלים מפרי עץ החיים. גם בעל אמונת חכמים קצרה יד באורו מהכיל הבנת דבר זה, ולא תנוח בו כל כך דעת המשכיל. ועדיין יש סוד גנוז בענין בנין פלטרין במקום אשפ"ה (בסוד אשר מילא את אשפתו) לא רחוק מהשיגו ליודעי בינה ומביני דעת לאשורו. ודי בזה כאן:

לא. וכלל אמסור לך. שהנחות הפלוסופים הקדומים כולם ממקור אחד יצאו, ומאתנו המקבלים האמתיים באו להם ונתגלגלו לידיהם, (כמ"ש כבר כמה מחברים), אלא שהלבישום בגדים אחרים, וקראו להם שמות מתנכרים, כך הוא ענין שכל הפועל, שהרבו לדבר בו גדולות נפלאות, ויחסרוהו מעט מאלהים קדומי הפלוסופים. והמאוחרים נסתבכו בענינו מאד, קצתם הורידוהו ממעלתו לדיוטא תחתונה, יש אומרים שהוא פועל בלי ידיעה וכוונה אלא כמקרה הארת האור אל העין, בלי ראייה וידיעה לאור מפעולתו הנמשכת

ממנו, כאחד האיכיות מהעצם. גם נפלו בעבורו במבוכה, איך ישרת הנכבד לנקלה, וזו אמנם סכלות גלויה, כי המלמד ישרת לנער להשכילו, ולא יחשב לו סחיתות. ויש עשו ממנו מלאך שכל נבדל, מניע גלגל הירח. ויש עשוהו חלק מחלקי הנשמה. ויש מאנו בו כלל. כאשר באמת לפי מחקר אנושי, אין להכריח מציאותו. אבל אין לי ספק שהקדמונים לקחה אזנם שמץ מנהו מענין ספירת מלכות, אשר לה הממשלה בשפלים, ונעשית ראש לשועלים, וקראוהו החיצוניים שכל פועל, לפי דרכם והרגל לשונם. לכן צדקו הראשונים, והאחרונים לא הבינו דבריהם. גם האומר שהוא סעיף מהנשמה, לא טעה כ"כ, כי עכ"פ יש לנשמה יניקה והשפעה מאותה המדה האחרונה, שהכל נתון בידיה, הסועלת בעולם התחתון, כי הוא חלק אלוה ממעל, שם שרשה ואחיותה, וחלק לה מכבודו, שכל פועל ושכל נפעל, והדברים עתיקים ברורים למוצאי דעת קדושים בינה.

שוב נזדמן לידי ספר קנה. ואמצא כתוב בו, שהשכל הפועל הוא מטטרון, והיינו הך, כי השכינה היא בסוד נער ונערה כנודע. כי על כן כל נערה שבתורה חסר ה"א כן הדבר שאמר הפילוסוף, שהאל עיין בעולם השכלים הנבדלים, והשפיע ממנו המציאות. וכי מניין לו זה אשר לא יחייבנו שכלו האנושי, גם לא בא אליו בנבואה, אבל לא דבר רק הוא, כי שמעה אזנו שורש דבר, הגיע עדיו מרמזי הקדמונים. אך לא הבינהו על אמתתו. וכי מה בין זה, למה שאמרו רז"ל האלהיים על הפסוק ואהיה אצלו אמן וגו', אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה כו', בי נסתכל וברא העולם. והוא מה שהפליאו לדבר בו חכמי האמת, בענין התחלת בנין העולם, שהמאציל העליון האציל תחלה, מקום אומן וכלי אומנותו, בו נתעטף עוטה אור כשלמה, אח"כ נוטה שמים והאיר פני האדמה. ולעם עליה נותן נשמה. הן זה היה תחלת מעשיו יתעלה, ועוד היום על ידו מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, הכל על פי האדריכל הבנאי הגזבר והגבאי, להשפיע אל הנמצאים די ספקם. אכן הפילוסוף הטבעי קצרה יד תבונתו, לבוא עד תבונתו, ויצא לדעת חיצוני, הבין ממנו דבר מר, להאמין קדמת החומר, ויש מהמתפלספים שהאמין גם קדמות עולם ההויה וההפסד בכלל, ששערוהו נמשך בחיוב כצל מן העמוד. נחלו פתאים אולת מגועלת, לא ידעו במה יכשלו, בהיותם מחוסרי אמנה, מסורת האמת מהם משוללת.

וכן הגיעו אליהם דברים רבים מיסודות מעשה בראשית וחכמת האלהות שהם מעשה מרכבה. והשתבשו אצלם אח"כ, מקוצר יד המשיג ועומק המושג, ונמשכו משבוש אל שבוש, בירידת הדורות ופרידת הענפים משרשם, והתמעטו הלבבות והתרכבו הדעות הגורמות חלוק סברות שונות. כמו שהוא בכל הדברים שנפלה בהם המחלוקת, מחמת התרחקות אור השכלי שבאדם

ממקור הראשון. שבהכרח יתמעט ויפרד, ולכן תשלוט בו יד הטעות ויסבול השבוש. וכאשר הודעתך למעלה בענין הע"ז והזבחים והקרבנות, כי ממקור עליון נורא מרום יצא הטעות לדעת אחרת, וממקום קדוש יתהלך, ע"י רשעים ירטוהו, עוזבי מקור חיים לחצוב להם בורות נשברים, אשר משם נוקרו וחוצבו ממקור הזוהמא, המתדמה כקוף בפני אדם לדוגמא, היא שגרמה להם לרדוף אחר שרשם כמק, ולהפוך עבודת הקדושה לחול ולס"א, בסבתם נפרד מהם השפע הקדוש דודם חמק עבר, ויד הקליפה ורוח הטומאה גבר, עד עת קץ שיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ, ככה אירע בכל הדעות האמוניות בחכמת האלהות והיצירה ומעשה בראשית בכלל, אחר שנתגלגלו ונשתלשלו אותן יסודות קצרים, שנמסרו לחכם ומבין מדעתו, ובאו ליד שאינם ראויים וכדאים להבינם על אמתתם. גם ברוע בחירתם ונטייתם אל הרע ותאותם אל החפשויות, כי נפש רשע אותה רע, לכן כשלו ונפלו בטעויות ושבושים מרים וקשים קשי הסרה. נוקשו ונלכדו ברשת דמיונם, להחליף האמת בשקר ולעשות לו רגלים, או הלכו במועצות בשרירות לבם הרע, להפוך דברי אלהים חיים, להסביר הכזב ולצובעו בגוון שאינו מתקיים, באופן זה קבלו הנחות הקדמונים, (אשר היו אמיתיות בעצמם אם יובנו על הנכונה). צורות מתחלפות ותמורות ושינויים הרבה, כרצון איש ואיש, וחפץ כל כת וכת, אחר שנעדרה מהם המסירה מפה לפה מנאמן לנאמן, כל שכן אם מצאו דברי סתרים כתובים באצבע אלהי, בלשון חידה ורמזים עמוקים וזרים. ורצו להתחכם לבארם לפי דעתם המשולחת, אין להפליא אם ואיך המציאו כל כך דעות רוח והבלים הרבה והנה הנחת הפלוסופים בעשרת צורות שכלים נבדלים המוסכמת בפי כולם, משאיים כאפלטוניים מקיימים אותם. ובאמת לפי שכל אנושי מופשט וערום מכל קבלה קדמונית, לא יוכרח לא יחויב ולא יאומן מציאותם, אם לא על פי מסורת חכמת האמת. יש ודאי יסוד ושורש להנחה זו, שמהשתלשלות מעשר ספירות בלימה בהצורות האלהיות, מהם יצאו עשר כתות דמלאכיא, וכן שבעת המשרתים כוכבי לכת, שרשיהם בשבע תחתונות, ושנים עשר מזלות של כוכבי שבת, ידועים בשם בשני עשר אלכסונות, כנודע בחכמה האלהית, וכנזכר בספר יצירה ושאר ספרי הקבלה. וכן הנחתם בעצם ותשע מאמרות, ודאי יש לו עיקר גדול למעלה למעלה, כמו שכתבתי זה כמה פעמים בסולם בית אל:

וכמו שהוא הענין ביסודות אש רוח מים עפר, שיש להם יסוד בספירות חסד גבורה תפארת מלכות ובמלאכים אוריאל רפאל גבריאל מיכאל. גם דעת בעלי האלקימא המניחים חמשה יסודות תחתונים, כנגדם יש בעליונים מרכבו ארגמן. וכן הענין בכל הדברים, שהמתפלספים המתאחרים מגששים כעורים קיר, כי חסרה להם הקבלה האמתית. שורש דבר נמצא במ בגבהי מרומים, כנודע לחכמי לב בלי ספק, שכל הנמצאים השפלים הם צל העליונים:

רק השמר לך ושמור נפשך מאד, מחבק חיק נכריה, כי רפאים שם בעמקי שואל קרואיה. ואדיעך כי עם היות ההיולי ממקור ישראל יצא להם, וממחצב צור ישראל חוצב, הרפאים יחוללו עשוהו קדמון יחסו זרוע כאל לו, ויחדו לו תוצאות הרעות, לב הותל הטה אותם להאמין שתי רשויות. אחד פועל הטוב, והשני פועל הרע, לא כאלה חלק יעקב, כי יוצר הכל הוא. ואמר עוד יוצר אור וגוי ובורא רע (לתכלית טוב מאד) אני ה' עושה כל אלה, הוא ברא ההיולי הראשון מקור ההפסד, בבחינת הצורה לבדה, שלובש ופושט וחוזר ולובש, אבל בבחינת העצם, אין שם דבר נפסד באמת כי הכל חוזר אל מקורו והולך אל מקום אחד, ושב למקום שבא ממנו. וככה תעו מדרך השכל המתחכמים, בכל מה שתרו אחר לבבם ועיניהם, אשר הם זונים אחריהם, ברוך שהבדילנו מן התועים.

וכן באמונת הגלגול לקחה אזנם שמץ מנהו, ממקבלי האמת בא להם ולא הבינוהו על אמתתו. ויצאו לדעות זרות משובשות. וכמה רחקה דעת סיחאגורוס בזה, מדעת חכמי הקבלה שלנו, כרחוק מזרח ממערב. וככה קרה בכל הדעות האלהיות לכל הזר הקרב כי יצפון לישרים תושיה, לא עשה כן לכל גוי, אשר חלק אותם לשרים וצבאות השמים, ולבחירתם הרעה ניתן רשות גם להטעותם. ע"ד משגיא לגוים וגו'.

ודבר זה אמנם שערתי בימי חרפי. כי חכמת הפלוסופיא מתחלתה ממקור הקבלה נוקרה, אלא שאח"כ נשתבשה בידיהם והיה להם לזרא, ושוב מצאתי ככה לכמה חכמים הובאו דבריהם בפירוש ספר יצירה, עד שאיזה חכם בעיניו, חשב דא ודא אחת היא, ושאין ביניהם אלא חליפי שמות ושינוי תיבות, רחמנא לצלן מהך דעתא שבשתא, אבל האמת כמו שאמרנו שטעו בסתרי החכמה הקדומה שנתגלגלו ובאו לידיהם, ויצאו משיבוש אל שבוש. ברצותם להשען על כינתם בדברים האלהיים, שאין מבוא בהם והקש שכל אנושי. וכן נזכר בספר הזוהר פרשת נח (דף ע"ב ע"א) ר"ש אמר אילו הוינא שכיח בעלמא כד יהב קב"ה ספרא דחנוך בעלמא וספרא דאדם, אתקיפנא דלא ישתכחון ביני בני אנשא בגין דלא חיישי כל חכימן דאסתכלא בהו וטען במלין אחרנין לאפקא מרשו עלאה לרשו אחרא. הרי מבואר כדברי. עוד בפרשת וירא (דף צ"ט ע"ב) א"ר אבא יומא חד אערענא כו' ע"ש עד דף ק' ע"ב:

לב. מה שכתב בענין בלעם, מה אכפת אם אותו רשע יקלל כו' וה' יברך. אין זו קושיא כלל, שאין הקב"ה רוצה לחזור בו ממתנתו, כלום יש רב שנותן מתנה לעבדו וחוזר ונוטלה ממנו, ולכן אין רצון ה' להשיג גבול המחבלים. שאפילו צדיקי עולם והנביאים, לא היו מורשים להכנס במקום סכנה והיכא דשכיח היוזקא, כנודע מכמה כתובים מפורשים. ומה צורך יותר. הלא אסילו בנס יציאת מצרים שאין נס גדול ממנו, ושידוד המערכות כמוהו לא היה

לפניו ואחריו, עד יוסף ה' שנית ידו, כימי צאתנו מארץ מצרים יראנו נפלאות, הלא כתוב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר. שכיון שנתנה רשות כו'. מדוע א"כ יטול הקב"ה מבלעם הכח שכבר נתנו לו. ומאתו יתברך בא לו בחנם הלא יותר הגון שלא יקח ממנו מתנתו, ויראה עם זה שאינו כרשות עצמו: לג. בבאור הכתוב לא יבוא עמוני וגו' שהקדים המאוחר. עמ"ש בספר אם לבינה בעז"ה:

לד. גם בענין קניית מערת המכפלה. יעוין שם דבר נחמד נפלא בס"ד: (לה). מה שכתב בעל אמונת חכמים על דברי ספר מורה נבוכים בפרק ס"ב מחלק א' אודות כח השמות לפעול. לדעתי נקי הוא מתרעומת בדבר זה, כי לא שלל כח פעולת השמות בהחלט אלא בדבור חבור האותיות מופשט הציור, וערום מכל כוונה שכלית אלהית. זוהי מגמת כוונתו בפרק ההוא בענין זה, וזה אמנם דבר צודק ואמת ברור, שלא תועיל קריאת השמות בלי כונה וידיעה מספקת במסתרים האלהיים הנכללים בהם. וכן כתוב בספר הזוהר ובאופן זה ספר מורה נבוכים נצול מכל חשד דבר רע בענין הלז. וכבר נזכר בע"ע [בעקיצת עקרב] מזה, שמנוקה הוא מאותו העון, שחשדוהו מחוסר דעת: (לד). בבאור הכתוב ולאביו שלח כזאת. עיין חבור הקשורים דבר נחמד נפלא ב"ה:

לה. בענין מ"ש חז"ל ששלח יין ישן כו' וגריסין של פול. נ"ל דבר נאה על דרך הנגלה, ולפי שהוא קצר אציגנו הנה, כי רמז לו יוסף בזה שלא יירא מרדה מצרימה ולא יתעכב בארץ כנען כי אלקים חשבה לטובה. שע"י כך ינוכה החצי מארבע מאות ושלושים שנים שנגזר עליהם גלות. זהו ששלח לו יין ישן גימטריא ת"ל, שדעת זקנים נוחה הימנו. אברהם ושרה זקנים, שכך אחז"ל אברהם בירר לו מלכיות כדי להציל לזרעו מדינה של גיהנם. וגריס ידוע שהוא חצי הפול, ונקרא פול המצרי, היא גזירת נפילה וירידה למצרים, שנחלק לחצאין, כמ"ש בפרקי דר' אליעזר (פרק מ"ח) שלא ישבו במצרים רק רד"ו שנה. לכן הוא חוב על ישראל לתת מחצית שקל, כמ"ש בס"ד בברכות הורי פלג ח'. וראה כמה מדויקים השמות שקראו לו בחכמה גדולה עקת נפש, שהוא עקא ודאי לנפש, אך יש בו נחמה ג"כ על כן קראוהו גם חלוק"ת נפ"ש. נפש גימטריא ת"ל, שנחלק ע"י זה מכוון וישר:

לו. מה שחזר להזכיר מענין פעולת השמות. שכחשו בה הרמב"ם ותלמידו בספר מורה נבוכים, כבר אמרתי שלדעתי מוצל בעל ספר מורה נבוכים מעון זה. אך מפרשיו הרעו. וגרועים הם מאותו תלמיד שאמרו עליו ריקה אלמלא לא ראית לא האמנת, והללו אלילים עינים להם ולא יראו, לא השכילו נפלאותיו של הי"ת כי גאו, המים הזדונים מי שחו, של היוני שקע מוחם ברפשו, הטבעו כבזו רגליהם עד אם שאו. ער"ם צרי הדת מאין ישוב הדעת

מרעה אל רעה יצאו:

לז. פרק י"ג. במה שחשב הר"מ חכמת הטבע למעשה בראשית כו'.
 כבר הארכתי בזה במוסד הרביעי לאוצר הטוב יעוין שם. ואולם ודאי שחכמת
 הטבע תתכן להקרא מעשה בראשית ביחס אל מדרגת פשט המקרא. וכמו שלא
 יכלו הפשטנים לתת טעם וסבה לזרים הנמצאים בו לרוב, וככה בטבע ימצאו
 זרים למהלך הטבעי, לא ידעו הטבעיים עלתם. ודמיון זה, חכמת הדקדוק, שגם
 היא המצאת חכמים אנושיים, לא לבד שלא מצאה ידם די השג סבת מלות
 הזרות ונקודות מתנכרות, ופעמים היוצאים מן הכלל, הנה אפילו לחסרות
 ויתרות, וכן האותיות הנוספות במשקלי השמות והפעלים והמלות המצויים
 מאד בכתוב, קצרה ידם למצוא להם עילה. רק הסתפקו לחפות על חסרון
 השגתם באמור, כי הנה מאותית האמנתיו הנוספות, כסגולה מיוחדת ללשון
 הקודש. אך מאמר זה לבדו על כרחם לכסות על חרפתם, עם היותו אמתי
 בבחינה חיצונית. כנראה לכאורה הוא דרך טבעי ללשון העברית אך בלי ספק
 לא עשה בעל הלשון הקודש דבר לבטלה. אבל גנו בהם סתרים, והעלימם מן
 הבלתי ראויים להגיע עדיהם, צפנם ליראיו ולישרים סודו, ככה הדבר במהלכי
 הטבע, ובפשטי הכתובים, ובכללי הדקדוק, מקרה אחד להם, זרות ושפל:

אמנם חכמת הטבע של אנשי העולם, היא מלבוש הגס העב למעשה
 בראשית, שהוא הפרי הגנוז ועצם הענין במהותו, וחכמת מה היא הטבעית של
 סלוסופים, שעוסקים בקליפות החיצונות הנזרקות, שאינן למאכל ולא נחמדים
 להשכיל, כי אין להם השגה רק במקרים, ככל מעשה החושים החיצוניים. כי
 השם [לשון שכחה ונשיה עיין איוב ל"ט י"ז] אלוה חכמה אלהית האמיתית,
 שכל עסקה בפנימיות ועצמות, לכן היא לבדה תקרא מעשית, שבכחה להמציא
 בריות חדשות בפועל כמעשה חז"ל. כרבה דברא גברא. ורב חנינא ורב אושעיא
 דמברי להו עגלא תלתא ואכלי ליה (סנהדרין סה:). וזוטרא דבכו מחיה מתים
 (ע"ז י' ע"ב) מלבד שאר נסים שנעשו על ידיהם.

ונמצא גם בדורות אחרונים כזה כמו שכתב הראב"ד בפירוש ספר
 יצירה, שנעשה כמוהו לפני ריב"א. ויעוין בספר תשובת אבי מורי הגאון [שו"ת
 חכם צבי] סימן צ"ג שזקנו הגאון מוהר"ר אליהו בעל שם עשה אדם ע"י ספר
 יצירה. וסיפר לנו אבי מורי הגאון ז"ל איך בראות הרב שיציר כפיו מתגדל מאד
 מתגבר והולך בכח השם שדבק במצחו, דאג פן יהיה לו למוקש, וישוב
 למשחית ומחבל, לכן מיהר הרב להתגבר עליו וניתק ממנו הקלף שהיה כתוב
 השם עליו המונח במצחו, ומיד נפל הנברא ההוא לארץ, גוש עפר כשהיה.
 אמנם בנתקו את השם ממנו שרט את רבו בפניו. כך שמעתי מפה קדוש בילדותי
 כמה פעמים.

לכן ודאי הם נקראים שותפים להקב"ה במעשה בראשית, שהם

מוסיפין כח בפמליא של מעלה, ויודעים לעורר שרשים עליונים, ולפתוח מקורות אורות אלהיות, להמשיך השפע הטוב. ופלוסוף הכסיל בחושך הולך, אם ישיג דבר ידיעה בטבע, הוא במקרה ואפילו בכמה דברים טבעיים לא ידע סבתם הקרובה השפלה. אין צריך לומר הרחוקה העליונה שנעלמה מהם, כי לא חלק להם בבינה. לכן אם החוקר כל היום כמוס וסוד ירבה, לא תשמע ולא תאבה, גם כי ירבה שוחד דברים לחשוף מים זרים מגבא.

הנה יעמוד המעיין משתאה משתומם, אם יראה עד היכן פרצה חוצפת המתורגמן בן תבון מעתיק ספר מורה נבוכים כלפי שמיא בשער פירוש המלות שלו על חכמת הטבע, כי הרים יד בתורה, ושלח יד בלשונו בפרשת בראשית דבר מר אוי לעינים שכך רואות, ואוי למדפיס ספרים כאלה מחדש, להרבות התיפלה ולעורר עונש חדש על כותבי פלסתר ההם, אחר כמה מאות שנים שכבר ירדו שאולה:

ומעשה מרכבה של רד"ק, כבר זכרנו באוצר הטוב, שראוים לעיין בהם בשעי דבית הכסא במקום שאסור להרהר בדברי תורה, או בשעה שאינה לא יום ולא לילה, ה' ישמור רגלי חסידיו מן המכשלה. אך קרוב ליראיו ישעו ואל ישובו לכסלה:

לח. פרק י"ד. [מדבר] במעשיו הגדולים של הר"מ ז"ל ומדותיו האלהיות. כן הודיע גם בספר צדה לדרך בהקדמתו. גם האר"י ז"ל גלה עמוקות בסוד אחיזת נשמתו כי גבהה מאד, יעוין ספר הגלגולים. לכן חובה ודאי להפך בזכותו, ולא לתלות ביה בוקי סריקי דספר מורה נבוכים, כי אמנם זולת זה כל חבוריו בתורה ובאמונה, ממנו יתד ממנו פנה. כולם נכוחים למבין וישרים ליודעי בינה. חוץ איזה פרטים ומעטים, שלא יפלא אם שגה בהם מחסרון קבלה, ושכל אנושי עלול לחטוא, גם מבחר מין האנושי טעה איזה פעמים, לכן לא יחסר ממעלתו דבר. בפרט דרחמנא לבא בעי, וכל כוונתו ז"ל היתה לטובה, וכל מגמתו לחזק מוסדי הדת (לזכר עולם יהיה צדיק שזיכה את הרבים, ושמעותיו בפניו כל יום, שפתותיו דובכות בקבר, וזכה לבניו אחריו. כמו שנכתוב לקמן) אך המשולחים הנתעבים ונאלחים ההולכים אחר שרירות לבם, אין בהם תבונה, קלקלו הרסו ובלבלו מה שבנה, ונתלים באילן גדול, כה עשו גם בדת האלהית להפך דברי אלהים חיים מבלי אמונה. ועל כזה ארז"ל. אמר הקב"ה למשה כתוב והרוצה לטעות יטעה, כי ישרים דרכי ה':

לט. מ"ש בשם ה"ה מהר"יב במ"ש רז"ל למשפחותיהם יצאו ולא הם. לפי שכל בריה שאין לה עצם אינו מתקיים י"ב חודש, דבר נכון הוא. אך מ"ש שבהכרח שמשו בתיבה, הוא מתנגד למ"ש רז"ל שלשה שמשו בתיבה וגו' ולא היה צריך לכך. כי י"ל שנקבותיהם מעוברות באו אל התיבה:

מ. מ"ש בשם הרמ"ז במ"ש רז"ל בפסוק יברכך ה' וישמרך כו'. גם

זה דבר ישן שנאמר בשם גדול הדור כמוהר"ר העשיל ז"ל. ומ"ש בשמו בענין התדבקות דוד באברהם: כהא מילתא בר מזליה אנא. כמ"ש בשכבר בסולם (דף כ' ע"ב) אמנם ההקדמה מג' האבות, ישנה היא, לקוחה מספר הפליאה, הביאו הי"ד:

מא. פרק י"ח. טען על הרש"ל שכתב הקבלה הזאת היא חדשה. שרי ליה מריה. שהוציא לעז על אותו צדיק רש"ל, שלא כדת של תורה, וחשד אותו במכחיש הקבלה כל עיקר. במחילת כבודו שקר ענה ברב הגדול ז"ל, כמו שכתבתי לעיל (פרק ח' אות כ') יע"ש. ומהלשון עצמו שהעתיק הרב המחבר בעל אמונת חכמים מתשובת רש"ל, הוא מוכחש. שהרי מעיד על ר' שמשון מקינון שלמד סתרי הקבלה. מכלל שמקיים מציאותה. ושמא גם על הקבלה החדשה, שגלו אותה תלמידי האר"י ז"ל נתקנא מהרש"ל ז"ל, באשר לא נתפרסמה באותו זמן, ועדיין לא יצא טבעו של האר"י וגוריו בעולם בימי רש"ל. אכן עיקר קפידתו של הרב, היתה על המורים הלכה מתוך משנת הקבלה. וביחוד של מדרש הנעלם החיצוני, נגד העולה מעין סוגית התלמוד והכרעת הפוסקים. על זאת הקפיד והתרעם. והדין עמו. עיין מה שכתבתי בס"ד בספרי שאלת יעב"ץ (ח"א סימן מ"ז):

פרק תשיעי

והערות על הספרים גינת אגוז, ברית מנוחה ויושר לבב, ועדות ר' יצחק דמן עכו וחקירתו על התגלות ספר הזוהר בימיו בספרד]

מב. מענין שלשלת הקבלה מן הגאונים. כבר העידו על זאת רבים וגדולים וימצא המעיין מלא כף נחת בספר האמונות לר' שם טוב ובפירוש ספר יצירה לראב"ד ובספר ברית מנוחה ובספרי הגבאי. אבל מה שחשב בעל אמונת חכמים, מה שכתב אבן עזרא בהקדמתו לפירוש התורה שרס"ג פירש בפסוק יהי אור כפי דעת המדות הנזכרות לחכמי הספירות, שכוונתו על עשר ספירות בלימה הידועות בחכמת האמת, לא עמד על דעת אבן עזרא בכאן. כי לא נתכוין לחכמי הקבלה העוסקים במדות האלהיות וספירות הקדושות. אך כוונתו ידועה

בזה על בעלי חכמת הכוכבים והאסטרולוגיא שהם נקראים אצלו חכמי המדות והספירות. כמ"ש בפירושו בפסוק יהי מאורות, ופרשת משפטים וזולת כי לגלגל יקרא ספערא בלטיין, וידוע בגיאוגראפיע יאמרו ספערא רעקטא כשעומד האופק עם הקוטבים ביושר. ספערא אובליקווע, כשעומדים באלכסון. ופלא בעיני שנעלם זה מבעל אמונת חכמים בהיותו לועזי בתולדה ולשון לטיני בו נתגדל ורגיל על שפתו ואנוכי משולל ממנו, שפת לא ידעתי אשמע. עכ"פ זה ברור, כי לא נתכוין אבן עזרא לסודות הקבלה כלל במקום הלז. ולא בשום אחד מסודותיו וחידותיו אשר הונה בהם בני אדם, ההולכים וקוראים לתומם לשונותיו בעמקי שפה כאילו ידבר גדולות ונפלאות והמה מהבל יחד, רק אצטגנינות גדולה היתה בלבו, בה כל התגדרותו ובדיות סודותיו והזיות סתוריו בפירוש התורה. וכן חבר בה ספר קראו ראשית חכמה, בו גלה ערות האר"ש חכמת מה היא לו מבטלמצוס הערל וטמא לקחה כהולך רכיל. ושמה בכליו תליו וקסתו ולצוד ציד פתאים אדם אכל. אמנם הר"ם ז"ל נפשו געלה באותה חכמה והכזיבה בפה מלא, כאשר נראה בעליל באגרתו לחכמי מרסיליא ואמר שאינה חכמה אלא טפשות.

ומשם נראה כזב ודבר שקר שבאגרת אחרת המיוחסת ג"כ לר"מ שכתבה לבנו ומזכירו לעיין בפירושי אבן עזרא ומפליג בשבחו מאד, שבח המגיע לכזבים נגלים, מרבים הבל של חטא. כי בה העלה מדרגתו למעלת אברהם אבינו ע"ה, אוי לעינים שכך רואות, אוי לאותה בושא, אוי לאותה כלימה:

אבל האמת מאיר. להכיר זיופה של אותה אגרת מתוכה מסרחת. כי הלא א"כ בנה כעת ביתו. וכבר סתר את אשר בנה בהכחישו חכמת האצטגנינות בכל עוז. כמ"ש באגרת הקודמת הנ"ל. ואיך א"כ יפליג בשבח פירושו של אבן עזרא על התורה כל כך. שאין בו שום דבר של חכמה. רק במלאכת הדקדוק והמספר וחכמת משפטי הכוכבים הכוזבת לגמרי אצל הר"מ. וגינה אותה בתכלית הגנות. הלא ודאי אותה אגרת (הנ"ל הראשונה שבספר אגרותיו המודפס) מסוכסכת. בדויה היא על שמו ז"ל. מאחד שבורי [מבורי] המתפלספים (כדרך שחשוד אצלי בעל ספר מורה נבוכים) וזה אמנם מוכרח מאד:

לכן אין לתמוה גם משאר דברי הוללות שנמצא בה. כגון מה שהלעיג במלאכי אלהים קדושי עליון חכמי הצרפתים (אשר האירו עיני הגולה, עשו אזנים לתורה אלמלא הם, כבר נשתכחה תורה מישראל על עסקם בתלמוד גנה מאכלם ומנהגם. חס ליה לר"מ למימר הכי, כי המבזה ת"ת הרי הוא אפיקורוס, ולא על בעלי התוספות לבדם עותה האגרת ההיא, כי על בעלי התלמוד יצא דבר הלעג במאכלי הבשר שור ושום. דמר אמר לא אכילנא בשרא דתורא,

לסיכך לא היתה דעתו מיושבת עליו להשיב שואלו דבר ורב אמר לתלמידו, כד מוזמנין לך למיכל בשרא דתורא ייזיל עד תלת פרסי. והפליגו חז"ל בטובת חשום, שמעתי מאבי מורי הגאון ז"ל בשם הגאון החסיד כמהר"ש אבוב, שאמר בפה מלא, שלא יכול להאמין, שתצא כזאת האגרת מתחת יד הר"מ ז"ל חנודע לחסיד גדול, שיבזה בעלי התוספות בלעג ולהג הרבה ואם היה ז"ל מרגיש בסתירה הנ"ל שבין שתי האגרות הנ"ל המיוחסות לר"מ, היה מכריח בכח שהיא מזויפת בודאי, מאחד שונא בעלי תלמוד אפיקורוס בדאי:

ובוא אראך מה בין אבן עזרא להרמב"ם, הראשון הוליד בן פריץ, שיצא לתרבות רעה, כמוזכר בספר תחכמוני, ולא הניח בן כמותו. אמנם הרב החסיד הרמב"ם, לא בלבד הניח בן ממלא מקומו, רבינו אברהם, וכן נכדו רבינו דוד, גדולי עולם שירשו גדולתו, והמה בכתובים מפורסמים בחבורים, לבעלי מעשים ות"ח את עצומים יחלק שלל, אלא שגם אחר ארבע מאות שנים, עדיין היה זרעו נכון לפני ה', עומדים ומשמשים בישיבה לפני עמוד ההוראה הרב בית יוסף, כמו שכתב מדבריהם בכמה מקומות. אבל יותר מזה זכה הרמב"ן ז"ל, שנגלו אליו גם תעלומות חכמה האמיתית, ולא עסק בדברי החיצונים בשקידה, אבל תקע אהלו בבתי מדרשות של שם ועבר, הרבה ישיבה בתלמוד, ועל מאורות צפונים ידו הדה, וזה האיש משה גדול מאד, זכה שזרעו קיים עדיין בעולם, מהם נמצאים גם היום כמה ת"ח בברבריא, הרלב"ג ורשב"ץ היו מיוצאי חלציו, והגאון מהר"י ששפורטש ז"ל קרוב לדורנו, הוא היה דור י"א לרמב"ן ז"ל, בודאי זרעו לעולם יהיה, כזה לא נודע עוד לשום אדם בגולה שזכה לכך.

מג. אמנם רב סעדיה, לקחה אזנו שמץ מנהו, מדברי חכמי האמת, אבל לא האמין בהם ובדבריהם, אך חרפם וגדפם, כנראה בספר האמונות והדעות שלו, שלעג הרבה על אמונת הגלגול שנקראת אצלו ההעתקה.

גם בפירוש דניאל המיוחס לו, ואכן לשקר עשה עט סופר, המכנה סירוש הלז על שמו, ואיננו אלא לאחר זולתו אחרון, אשר לקח איזה דברים מסירושיו של רס"ג. כנראה אף פירוש ספר יצירה, מכונה על שמו בשקר כמו שכתבתי לעיל, ותראה שחשבם לכופרים ומינים ר"ל, שרא ליה מריה. גם בעל ספר מורה נבוכים פרק א' עד ג' מראשון, ירמוז על דעות בעלי הקבלה, ודחאם בשתי ידי. ובאמת הוא פוסל במומו, כי ריבוי דבריו בשלילה והסברת תארי ה', הם מלות בלתי מושכלות, מכל מבחן אמיתי עצמי שלולות.

זה שייך לדבריו לעיל אודות האגרת שבה משבח הרמב"ם את הראב"ע ומדמה אותו לאברהם אבינו].

ועברה גוררת עברה. שטות אחת מושכת אחריה שטויות רבות. וכמשל הדיוט. שוטה אחד עושה שוטים הרבה. כי עתה מקרוב קם מהביל אחד

לטול אל השם. עשה פירוש לפירוש של אבן עזרא בה"מ ענה בשם הר"מ, שקר מוחלט כאילו כתב עליו מאברהם עד אברהם לא קם כאברהם (כאשר ברו הליצנים מלפנים כיוצא בו, ממשה עד משה כו'. תפת רוחו ונפשו של הממציא גוזמאות כאלה. לפגום כל הנביאים חכמים וזקנים שעמדו לישראל. תמק לשונם בפיהם של בדאים כאלה. חרף אל הבוידים יבושו זדים). וטוב היה לפתי זה ללמוד לה"ק (כי לשונו סרוח בלוי ונשחת, בלעגי שפה ידבר ולא שמר אל אדוניו אבן עזרא המולך במלאכת הדקדוק והמליצה) תחת אשר בילדי נכרים יספיק, להניא לב בני ישראל מעסק תורתם ומלמוד ידיעת חובתם, כי חיי מתושלח לא יספיקו לקרוא ולעיין כל ספרי החיצונים שהשיא ב"א לעסוק בהם. והנה הוא עושה פ"י על אבן עזרא ולא הבין דבר פשוט, שכן במלת את שכתב אבן עזרא בפירושו לקהלת. שהמלה בלועה ממין השורש. כמו בת אמת וכן חטין, אמר הפתי שהוא ט"ס דמוכה. ולא ידע ששורש חטה, חנט, כי על כן המלה דגושה. גם עד נאמן על זה בארמית חנטיין, תחת חטים. הנה הוא הטועה לא הסופר. ככה הראה עוד סכלות דאפי' מקרא לא קרא, בתחילת באורו לפירוש אבן עזרא דקהלת, אמר וחלילה לומר שהי"ת ברא הרע, והנה הי"ת בעצמו אמרו, כמ"ש אני ה', וגו' ובורא רע (ואמנם הרע נברא לתכלית טוב, כמו ששינינו בספר יצירה הרע מבחין את הטוב, ועיין סולם שלנו).

ואמר עוד, ואנכי בראתי משחית לחבל, באמת אילו לא היה נחשב סכל, הייתי חושבו לאפיקורוס מאמיני השניות, אבל סכלותו הצילתו. ככה ההביל עוד עה"פ בלילה, אמר וחלילה לדמות שינה לפניו ב"ה, החכם הוא מהמשורר האלהי, שאמר עורה למה תישן ה', לא נשתמש אפילו בדרך הדמוי, וזה הנמהר מחליט שחלילה אפילו לדמות שינה כו' עם שבודאי אין הלשון אמור בעצם כדרך פעולה גשמית אלא בדרך השאלה והעברה בלבד כנודע, בביאור כל פעולות גשמיות הנאמרות בו יתעלה. (וזה בערך בעלי החומר נצטרך לכך, לסלק ממנו יתעלה כל מקרה בני אדם, אשר בעפר יסודם, אבל לבעלי חכמת האמת דרך גבוהה מזו ליודעי חן ולישרים סודם). וכהנה רבות עמו, שאם הייתי נטפל לבאר כל ההבלים, היה צריך לחבור קטן בפני עצמו, שאינו כדאי ודי בזה למבין.

אכן לא יכולתי להתאפק מהעד בעם, שלא יכשלו בלשון מדברת גדולות להרבות המכשלות את הרשעים פורקי עול, דבהפקרא ניהא להו, וכי לא משנה שלמה שנינו, אף הקורא בספרים החיצונים אין לו חלק לעוה"ב (אם אמנם כתבנו שם בלחם שמים התר קצת, לעיין בהם באקראי דרך עראי, כדי לידע מה להשיב את האפיקורוס, ועפ"ז למדנו זכות על הר"מ ז"ל, אשר הציקוהו המינים המונים את ישראל בהבליהם, ועיין לחם שמים פ"ד דאבות, לכן בעל כרחו נזקק להם להשיבם ע"פ דרכם. ועם זה (אף שנראה שהיה לו

עסק בהם דרך קבע) בודאי לא היה עקר עסקו כי אם בתלמוד והוראה, כמו שנגלה לעין השמש מגודל מעשיו בחבורו הי"ד החזקה, ופירושו למשניות שית סורי מלבד פירושו לתלמוד. (כמו שהעידו הכותבים בזמנו) הן יתנו עידיהם שעסק בתורה לשמה, ויגע בה מאד, לכן ודאי לא עשה שאר חכמות אלא טפל, וחזיר גם מרבים כמו שכתב בפרקיו (והעתקנו לשונו בחלון צורי), ושאר חיבוריו התלמודיים שלא נתגלו. אבל שאר החכמים התלמודיים שהיתה להם ידיעה גם בחיצונות, לא עיינו בהם בקביעות לגמרי, ולא נטפלו בהם רק בנצרך מאד, נסתפקו בשם בהכרחי, כאשר יתראה מהרמב"ן ז"ל שגם הוא ז"ל היה לו יד ושם, עשר ידות בכל החכמות כמפורסם, ולא עשה בהם שום חבור מקטון ועד גדול, אכן בתלמוד ובהוראה עשה חיל, חבר ספרים אין קץ, בהם זכה לשם חסארת ולעטרה בלתי נעדרת. אבל חלילה לאיש ישראל לעסוק בחיצונות דרך קבע, והרי זה בכלל דבר ה' בזה, כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, כמ"ש חז"ל, ולא התירו אף למי שלמד כל התורה לעיין בחכמה יוונית, אלא בשעה שאינו לא יום ולא לילה, כ"ש להתמיד על ספריהם הכתובים בלשון לעז. ואין צריך לומר ההולך לבית מדרשיהם, לשקוד על דלתותיהם, שעל ידי כך ממילא מתבטלת עונת אילת אהבים, וסוף עוזבה לגמרי ושוגה בזרה, ונהם באחריתו בכלות שארו ובשרו בבית נכרי, כאשר הוכיח הנסיון ברבים אשר קרבו אל פתח ביתה, מאסו באשת נעורים לא יספו עוד לדעתה, מן ההתר באו אל האיסור, כרובם כן חטאו, להקל ראש במצות, לא זזו משם עד כפרם בתורה ובנבואה, ועיין מה שכתבתי בספרי שאלת יעבץ (סוף סימן מ"א) תוכחת מגולה בענין זה. והנכון שראוי לת"ח לעיין בידיעות העולמיות הנצרכות לאדם, כאשר הוא מדיני בטבע במקום שאינו רשאי להרהר בדברי תורה, כמ"ש ג"כ בספר הנזכר (סימן יו"ד).

ועדיין לא נתקררה דעתי במה שסיים המתחכם בקונטרסו הנ"ל, להעיר הקורא שיפנה לעיין בספרי הנכרים, (כי אין אותן ידיעות מחוברות בשפת עברית) שאינם מועילים לגוף, ולא מצילים לנפש, לא מצליחים לא בזה ולא בבא. וקורא אני עליו מה תעיר ומה תעורר שנאה בין ישראל לאביהם שבשמים, ולא גלו ישראל מארצם ולא מארצות אחרות ששכנו בהנה בכבוד, רק על דבר זה, כמו שאמר הכתוב ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם, ואם מעט דבש נמצא בדבריהם צף על גביהם, הלא הארס טמון תחתיהם, כמו שהארכת למעניתי בשכר בחלון מצרי שם תראה מלא דברי. ומה ראה רופא ולא לו, להניא את לב בני ישראל מהביט אל האלוהים, לעשות תורתם קבע, ודברי חכמת אנשים עראי כאמור, ואם ישימו לב לדבר השאת הפתי הלז, להשליך אחרי גוים דברי אלהים חיים, ולשגות יום ולילה לחכמת מה אשר לא תועיל ולא תציל ממות נפשם, כ"ש שלא יזכו לאור באור החיים, שאינה אצל אלה,

כדברי רב האי גאון בתשובה שהביא בעל עין יעקב בפרק אין דורשין (פרק ב' דחגיגה), ולא יניח להם מהזמן אפי' לקרות ק"ש בעונתה, ולהתפלל עם הצבור לפני קונו (כמו שכן עושים רובם) למצוא חן בעיני אדונו אשר בראו והמציאו, עשה שאינו ישנו, לבחננו ולנסותו לדעת את אשר בלבבו אם יעמוד במלחמת יצרו להתגבר עליו, לנצחו להכניע גאונו וזדונו, ואם יעלם ממנו ויפותה לו להמשך אחר שיחה נאה כשור אל טבח יובל, סוף נפשו עליו תאכל, כי ישוב ריק ונעור מכל טוב אמיתי וילך בלי חמדה יגוע בלי דעת מקור מחצבו, לא יראה עוד המקום אשר בא משם לא ינהר אל ה' ואל טובו, כי לא ידע מאומה מחובותיו הנפשיות והעולמיות, אשר בעבורם הובא הנה, אצ"ל שישאר בער ולא יבין להורות בדת ודין משפט אמת, מכ"ש שלא יזכה לנשמת התורה, ויראת ה' טהורה, כי זה כל האדם חלק אלוה מעולמו, עם זו יצר לו יספרו תהלתו ושמו, (היא התורה שכולה שמותיו של הקב"ה כנודע), לא עשה כן לכל גוי אל אלהיו ידרוש, כי כל הגוים ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו בשם ה' נלך, לא מראש בסתר דבר אלהי ישראל להגות בתורתו יומם ולילה, לא יתורו אחרי לבבם ועיניהם, לא ילכו אחרי שרירות [לבם] הזונה אחרי הבלי נכר, שאין בהם רווח ושכר, וחדוש ששתק זה (המתפאר בחכמות אנושיות הבלתי מצטרכות כלל) מידיעת עריכת מלחמה, ועשיית כלי משחתה ומפצה, אבק שורף וקנה השרפה והנלוה אליהם, תחבולות רבות גדולות ורחבות, נמצאות בחכמה ומחשבת חושב, ותעלתם רבה (יותר מכל אלה שזכר) לנצח האויב, חרבות ליישב, אולי נהיה גם אנחנו ככל הגוים נעזרים להם, לעלות לכבוש את ארצנו מיד אויבנו יבחר לנו את נחלתנו, והלא על כרחנו נשמור את השבועה שלא לעלות בחומה, ולא נייגע עצמנו במלחמה א"כ על מה זה ניגע לריק בדברים שאין בהם מועיל כל מאומה.

גם מדוע החריש ממלאכת האלקימא הנכבדת, אשר יש בה ברכה, גם למי שלא עמד בסודה התכליתי, תועלתה רב בחלק הנגלה ממנה, ממנה תוצאות רפואות הרבה, חיים ומות בקרבה, ואוהביה יאכל פריה, אבל דרישת מותרי החכמות אשר אינם לעזר ולהועיל, רק להתגדל ולהתגדר בהם, זה פרי עטרת גאות שכורי עוברים את פי ה', להתהלך בתקות העמים, אשר מנע ה' מהם יפת פעמים, וכל זה גורם העושר השמור לבעליו לרעתו, אשר ניתן על הרוב לעניי הדעת, לראות היעמדו בנסיון לחקור על ידו למצוא אוצרות חמודות מזהב, ולחפשם ככסף וכמטמונים, כי בצל החכמה בצל הכסף עודנו הדבר בענין הרע הזה אשר נתן ה' לבני אדם לענות בו לזכות על ידו ונהפך להם לרועץ.

אספרה נא הנה אשר קרה לי עם אחד אוהב נאמן בעל כיס גם למדן וירא שמים, והחשיב עצמו כתלמידי הנה הוא קצף עלי מאד על שמנעתי

מללמוד לשון צרפת, ביחוד אצל מי שאסרו חז"ל ללמוד שום דבר ככתוב בחלון מצרי יע"ש, חשבתי יקבעם לטוטפות בין עיניו ויחשבם לאבני חפץ, אך הוא מאס בהם וקראם דברי שגעון והחכם בעיניו חשב לתת טעם בלשונו כריר חלמות, באומרו מה חטא יש בלמוד לשון, ולא שם לבו לדברי, כי פשיטא אין קסידא ללמוד לשון גרידא, ממי נעלם שיוסף ידע שבעים לשון, והסנהדרין היו צריכין להכיר בשבעים לשון, והיא ודאי מעלה גדולה ויקרה, מי יתן ואדע מלמד הלשונות אלך אליו במקלי ותרמילי ילמדני, מי יתן ואמצאהו, עטרות אענדנו לי, אבל כוונתנו הלא גלויה היא למי שלא הוכה בסגורי הפתיות, לא נחעורו בחשכת חשקת עולם כלה כענן, את אשר יראה יגיד כי לא נתרעמתי רק על הלומדים הלשון הלו אצל ערלי לב ובשר, ומחנכים עצמם בו מתוך ססריהם, המיוסדים על אדני בוז, נכול פה חשק ותאות היצר המבעיר בניאוף, ולסיד בוז לעשתות שאנן בוחרי חיי ההפקר, שחוק וקלות ראש עגבות ותעתועים, בו משתעשעים ומתגעגעים, כידוע לכל איש אשר המביט בהם ושומע אחריהם, כי נעמו לנער חסר לב עד יפלח חץ כבדו, על זה גדלה הצעקה את פני ה' ודאי, ולא עוד אלא שגם מפקחי האומות הרגישו בכך, על כן מאסו בו עוגבים, גם נפשם בחלה בו. כאשר עתה ראיתי בעיני, באחד מחבורי מוסר הכלים (שנודמן לידי לקרותו במקום שאסור להרהר בדברי תורה) שמזכיר עון זה להתפש, באמרו איך ע"י למוד לשון צרפת, וההתמדה בקריאת ספורי מעשים מבודים, שחברו ויסדו לגנוב לב הקורא, ולהמשיכו ללמוד לחנכו להיות שלם בהכרת אותו לשון, למד והרויח הרבה בידיעות הטומאה של עיניי אהבת נשים וחשק הניאוף, ומלוי תאות היצר הרע בשלם שבפנים, ומתאונן על כך ומעורר ומזהיר להמון הערלים למנוע עצמם מהם (הלא הוא נמצא בחבור רומאן הנקרא דעהנשר ראבינסאן) אז נקרע לבבי בקראי זאת, ובראותי שאפילו כשרי בני עמנו, כמתוקנים של הגוים אשר סביבותיהם אינם עושים, ואינם אובים לשמוע מוסר ישר מאוהב נאמן לה' ולעמו, אוי כי הגענו לימי הרעה הגדולה הזא. שגם אדם אחד מאלף מצאתי ראיתי צדיק לפני בדור הזה חשבתי לסחות יתקבלו דברי אצלו ואצל אדומים מתי מספר, איך נהפך לי סורי הגפן נכריה רדפני עד חובה, שרי ליה מריה ושקליה למטרפסיה.

הערות על ספר גנת אגוז

מד. ומה מאד תמהתי מבעל ספר גנת אגוז (דף כ"ט סוף עמוד ג') שכתב שהעיר אותו הרמב"ם ברמזיו הנאמנים בדבריו. וזה דבר זר שיתלה

המחבר הלז חכמת הקבלה במי שלא היה לו בה חלק ונחלה. (עם היות כבר נודע מ"ש בספרים שבסוף ימיו זכה לה. אבל לא נודע שורש אם דבר נמצא בו) אף [אם] אמת הדבר. זה הענין שאמר כאן המחבר בלשון הבדלה במין. מספר מורה נבוכים לקחו. ואין בו רוח סוד ולא יש בו איסור משום גילוי דבר כמוס, דבר פשוט הוא ידוע מעצמו לאדם כלשהו בעל שכל אנושי שיודע להבדיל בין ענין לענין:

ככה מצאתי עוד לבעל ספר גנת אגוז (דף נ' קרוב לסוף ע"ב) כתב ג"כ בלשון זה, ור"מ מימון העירני על זה בספר המדע:

הנה גם מזה כנראה שידיעת מחבר ספר גנת אגוז. לא מקובלת היא אצלו. והתחכם מעצמו בדברי מי שלא הגיע לרואי בוקר אור הקבלה האמיתית. (וכן עשה בד"א שהרכיב דברי פילוסופיא בדברי קבלה, שאינם עולים בקנה אחד). ומאחר שבאתי לידי מדה זו. הגו סיגים מכת"ב נבחר, לשון צדיק בספר הזוהר ושאר ספרי קבלה, לא אחדל מלהסיר המוקשים גם מספר קדוש הלזה, אף אם רוב דבריו פשוטים הם. ונ"ל שמחברו אינו בעל ספר האורה, כי לא יראה ולא ימצא בו שום דבר וענין פילוסופי. גם לשונות שני הספרים משונים זה מזה (אשר אולי גם כן מעתיקיו היו בעוכריו באיזה מקומות מעטים), למען ישאר כתב צרוף ומזוקק. ואגב ארשום גם מה שיש לי לפקפק בדבריו (אע"פ שאינו שבוש) גם אכתוב קצת ביאור גם הג"ה עליו:

בדף ז' עמוד ד'. הרחיב פה בלשון פילוסופי במציאות הרע וכתב ז"ל ואין להקשות מאמרו כי ירד (רע) מאת ה' וגו' עש"ב:

ונ"ל שעל דרך הקבלה האמיתית א"צ לדחוק בזה, כי אין כתוב ירד רע מן יה או מן ה' או מה' אלא מאת ה', כענין וראית את אחורי. המ"י, וכן דרשו רז"ל על הפסוק ואראה את ה'. אספקלריא שאינה מאירה:

דף י"ז עמוד ד'. שא"כ היינו מגיעים לאמתת שדי. היה לו להביא הכתוב שצוות אם עד תכלית שדי תמצא:

דף כ' ע"א. כתוב בזה הלשון. כמו שתמצא ביהושע ויאמר לעיני כל ישראל כה אמר ה' אלהי ישראל שמש בגבעון דום. לא נמצא כך:

בדף כ"ג ע"א. זה לשונו. כמ"ש עשר ספירות בלימה כלמר בלתי מהות הויה כו' עש"ב:

לפי דרך זו, יאמר עשר ספירות בלי שם מ"ה דאלפין, שהוא בתוכם וחוצה להם, איהו שקיו דאילנא ונשמתו דעץ החיים. לכן הוא נחשב לעצמו יחיד, והם נמנים עשר ספירות בלתי מה. כי אז הם י"א, ואינם אלא עשר ספירות בלימה. כי לא יתחשב בהם (שאינו תחת יד המספר, ואינו כאחד המנוי כנודע), אע"פ שהוא מתיחד בתוכם ואדוק בהם כשלהבת בגחלת:

שם ע"ב שיטה ח' צ"ל נמצאים (אלא) מהויה ונשמטה מלת אלא.

וכהנה רבות ט"ס בספר הלז, רק מחמת היות הלשון כמו שהוא בדפוס כאן חרוף וגדוף, לכן תקנתיו:

בדף כ"ז ע"ב. האריך לתת טעם להתר הבערת האש במקדש לעבודה לפי דרכו. אמנם לפי דעתי לא נפלאה היא לתת בו טעם פשוט כי באש שע"ג המזבח נתקיים ג"כ לא תבערו בשבת, לפי שהאש ההיא הובערה מן השמים. ועם שאמרו ז"ל אע"פ שהאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט זהו בתחילה, אבל משהיתה יוקדת ולא כבתה, שוב לא היו צריכין לכך, אלא מרבין לה עצים, שתוקד בהתמדה. ועל זה לא נאמר לא תבערו אש, אלא בכל מושבותיכם, שאתם מבערים באש של הדיוט לבדה שהוא חלול שבת. משא"כ להבעיר אש שמימיית שאינה שוכתת אין בה חלול, אלא שמ"מ צריכין אנו לטעמו של בעל הספר בשתי מלאכות שהותרו בעבודה:

דף ל"ג ע"ב. זה לשונו: ולפי זה נאמר כמקרה הבהמה גם אני יקרני. אגב שיטפא נתחלפו לו שני מקראות כתוב אחד אומר כמקרה הכסיל גם אני יקרני, ואחד אומר כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה ומקרה אחד להם:

דף ל"ד עמוד ג'. זה לשונו באמרו גם זרע אברהם וגו'. צ"ל אל זרע אברהם כו'. הוא פסוק בירמיה (סוף סימן ל"ג) אך ראש הכתוב מתחיל גם:

דף ל"ו ע"ב בראשו. זה לשונו וא"כ אין מלכותו כשאר מלכות המלכים. כל זה אמת ודאי מושכל ראשון הוא אבל לא נתיישבה בכך הקושיא העצומה שאינה מצד קבלת המלכות. שבוזה האופן יספיקו דברי בעל הספר. אבל עקר קושי הענין הוא מצד היות שם מלך ממאמר המצטרף, וכמו שאין לומר ולקרוא בשם אב מי שאין לו בן, וכן אין קרוי אדון מי שאין לו עבד, כך אינו נקרא מלך בלא עם. אלא כך צ"ל שיש מלך בכח ומלך בפועל וזהו ההבדל העצמי בין המלך האנושי שאינו נקרא מלך, בלא עם המכתירים אותו ומקבלים עליהם עול מלכותו, כי אז אינו מלך בפועל, ולא בכח יגבר איש. כי אמנם בסור העם ממשמעתו, הוא גרוע מהדיוט. על כן יאמר עליו, ובאפס לאום מחתת רזון. מה שאין כן במלך מלכי המלכים הקב"ה. גם בטרם ברא הכל, מלך בכח. לאשר היה בכחו לברוא עם ועם, ברצותו למשול עליהם בכל זמן שירצה. לכן לא חסר בשום פעם משם תואר המעלה וכענין כלל הידוע לרז"ל שטר העומד לגבות כגבוי דמי:

בדף מ"א עמוד ג' ולא תמצא קדרות החמה (אלא) ביום. כצ"ל:

בדף מ"ב ע"ב. ושט. קשיא לי אי ושט קחשיב לחשיב נמי קנה. ותו דבספר יצירה שממנו לקח את זאת, לא מני ושט. ומני דקין:

ואספר יצירה נמי קשיא. דקחשיב קורקבן וקיבה בתרתי. והא היינו קיבה בבהמה היינו קורקבן בעוף. כי קורקבן בעוף כקיבה בבהמה והיה נ"ל שצ"ל כרס תחת קיבה. אך חלילה לשלוח יד בספר יצירה. שמא נתכוין לתת

רמז לאדם ובהמה וגם לעוף ביחוד:

שם בהיותו (צורת) העולם. [כן] צ"ל.

דף מ"ה ע"ב. בראשית שסודו בראש קדוש. ר"ל קדוש מנין ת"י.

שם. וכן תמצא לשון זכר ונקבה באמרו רוח עברה בו, לשון נקבה.

רוח נכון לשון זכר. היה לו להביא מפסוק אחד. ורוח גדולה וחזק.

דף מ"ו ע"ב צ"ל המהלך התמידי:

שם עמוד ג' שיטה ד' צ"ל משביע לעבדים:

שם שיטה י"ג ואצ"פ שיש רבים (חושבים) שהענין כו', כצ"ל.

דף מ"ז ע"ב. וכן השם הראשון הסובל אותם שהן יה שמו. הוא דין

גמור ומוחלט. לי נראה הדבר בהפך ממה שכתב בעל הספר אדרבה שם יה הוא

רחמים גמורים כנודע שהוא בחו"ב, בסוד או"א. ולכן שם זה נהגה (שאין בו

אחיזה לס"א כן שם אהיה) ונכללו אליו שס"ה ל"ת שיתמתקן על ידו אבל שם

ו"ה רומז בזו"ן. ששם התחלת הדינין ויניקת הס"א כידוע. לפיכך שם זה אינו

נאמר ונקרא בפני עצמו שלא יתאחזו בו החיצונים שניקתם מאחוריים של שם

זה (לכן נקרא הס"א אלהים אחרים) ונכללו בו רמ"ח (חסד לאברהם) מצות

עשה. להמתיק הגבורות שבו. לכלול מדת יום בלילה. ומדת לילה ביום.

אמנם נראה שמצא בעל הספר מקום לטעות בו בדבר זה. כמה שכתב

בספר התיקונים (דף ה' ע"א) עיין מה שכתבתי שם בהגהותי בס"ד. והכתוב

ברוגז רחם תזכור, מעיד ג"כ על אמתת דברי בודאי. עם שהביאו בעל הספר

להלן בהמשך הענין. והוא לנגדו:

דף מ"ח ע"ב בסופו. בכל מועדי השמחה יש שם תקיעה פשוטה,

כולי. ובמועדי הדין יש בהם תרועה. כמדומה רצונו לומר שלא היה במועדי

הרגלים רק תקיעה לבדה, ובר"ה תרועה בלבד. וא"כ הוא, נשתבש המחבר,

רחמנא ליצלן מהאי דעתא:

שם סוף עמוד ד', ויאמר בזה על הצר הצורר אתכם והרעותם תרועה,

ואין שם תקיעה כו' וכן תמצא בתענית הגשמים, הריעו בני אהרון הריעו. גם זה

שבוש, טעות בדבר משנה, הלא שנינו שם קודם לזה, תקעו הכהנים תקעו. וזו

פליאה, איך לא ראה מה שלפניו.

דף מ"ט ע"ב. ואמנם מה שכתוב במועדים ותקעתם בחצוצרות אינו

צריך לבאר כו' מה היא התקיעה הנאמרת בפרשה זו שהיא פשוטה בלי תרועה.

לא ידע לגמרי תלמוד ערוך שלהי סוכה, משנה וגמרא, דתנן התם אין פוחתין

ממ"ט תקיעות במקדש כו':

שם. תקיעות זכרונות היא תקיעה פשוטה ואין שם תרועה. גם זה דבר

זר ומר, ישחקע הדבר ולא יאמר. ואני תמה על גדולי ישראל שנתנו הסכמתם

על הדפסת ספר זה שלא בדקו אחריו תחלה, שרא להו מרייהו. כן מנהג קלי דעת בדור הזה. ואסיים דברי השגתי על ספר גנת אגוז בדבר טוב, לפרש חידתו במאי דפתח ספרו, זה לשונו ואני כבן עשרים וששה שנים, סמכתי על עשרים וששה. רוצה לומר על שם הוי"ה שמספרו כ"ו. ובהיות שנותי כתר תורה. רוצה לומר מספר "כתר תורה", שעולה בגי' "עשרים וששה":

הערות על ספר ברית מנוחה

[מה]. עתה אדבר קצת על אודות ספר ברית מנוחה, זה ספר תולדות אדם גדול, שהעיד עליו האר"י ז"ל לפי מה שכתבו בשמו, אמנם הוא עמוק עמוק מי ימצאנו הפך מלשונו של ספר גנת אגוז הקדום בדברינו אלה. (שני מחברים האלה ספרדים היו, וקרובים זה לזה בזמן ובמקום) שרובי דבריו שוטים וידועים ומעורבים בדברי פילוסופים, מה שלא יראה וימצא בספר הזה, שהדבור ממנו עכשיו, רק ענינו לשון קבלה קדומה ומסותרת מאד, ומביא כמה מאמרים בלשון ארמית בשם רשב"י, שלא מצאתים ולא ראיתם עד הנה בספר הזוהר שלנו שבדפוס, גם כבר זכרתי לעיל לשונו בפתיחת ספרו, בענין שלשלת קבלת סוד השם המפורש וחכמת האמת ובקצת דבריו נטה ממה שכתבו שאר מקובלים, גם הספר הלז נשתבש מאד מסכת מעתיקיו, והגהתיו ג"כ כפי יכולתי, עם שלא יכולתי להסיר כל מוקשי ט"ס שבו.

ואבאר הנה גם קצת לשונו בתחלה הספר (דף ב' עמ' ב' בראשו) עלה למעלה כמנין ש"ש (ר"ל שש קצות, ש"ש גי' מט"ט וסנדל) וקרא שם המקום מחנ"ה (גי' מלכות), (ועיין להלן בדף י"ט) והוא ודאי שבעה, ונקרא שמו ים ומלח (והוא ים האחרון שנקרא ים המלח, מל"ח גימ' ג' גבורות ממותקות, מל"ח ממתקת את הבשר קודש, ועי"ז נכנעה ס"א, ותקח מרים את התוף (גימ' לילית) גימ' סכו"ת (והוא כנגד סכו"ת בנו"ת, ע"א דכותים) ונמתקה המר"ה, (בשרשה ונעשית) הרמ"ה, מקום המצפה, גי' ר"ך, שנתרכך הדין שבה ונתבסס:

דף ז' ע"ב. שהוציאו התורה לתענועים, צ"ל:

שם. הנשיאים שהביאו.

דף ט' עמוד ג'. מתפשט מן המקור צ"ל:

דף י"א ע"ב. ותשש כח הסכל, צ"ל בבי"ת, כמו בכתוב כשל כח

והסכל (נחמיה ה):

דף י"ב ע"ב שפרימון, הוא מלשון אמרי שפר, שפרה עלי, קרוב לענין

תפארת: שם זה דרינן מורכב מן זהר והדר.

דף י"ו ע"א. היה חקוק השם בשער הארון. לשון זה אינו מובן לי, כי לא היה שער לארון רק הכפורת מכסה עליו, והיה צ"ל על הכפורת: שם. והיתה קו אחת נקשרת במעיל הכהן של משי כו' והיה ג"כ מנענע הקו. זה צ"ע שאפילו צלצול קטן יש בו משום יתור בגדים, וכ"ש של משי, שאינו ממין של בגדי כהונה, שהם אינם אלא צמר ופשתים. גם בספר הזוהר פרשת אמור, נמצא דוגמתו (כמ"ל דף י"ב ע"א) ומטעם אחר, שאם ימות כ"ג בפנים, שיוציאוהו על ידו, והוא קשה מהראשון, עמ"ש בחי"ג יומא: שם ע"ב. כ"ו מעלות היה מן ההיכל הפנימי למקום שהיה עומד שם הארון. זאת נפלאה היא בעיני, כי לא נמצא כך בשום מקום במשנה, אלא ההיכל ובית קודש הקדשים היו בשטח אחד שוה, וארון היה מונח על אבן השתיה גבוהה שלש אצבעות. זולת אין דבר שנוי בין שני המקומות, רק אמה טרקסין, או פרוכות מבדילים ביניהם:

דף י"ט ע"א. שעה תשיעית שעת ששון וברכה ושמחה היא שעת המנחה. זה דבר מתמיה, שהוא הפך הנודע בפי כל המקובלים, שאז היא שעת הדין. וכ"כ אוי לנו כי פנה היום, אולי כיון בעל הספר לשעת מנחה דשבת, שהיא ודאי עת רצון מאד כנודע על פי ספר הזוהר, עם שסתימת לשון המחבר אינו מורה כך, ה' ידיני לזכות, כמו שדנתיו לזכות:

דף ל' עמוד ד'. והוא אינו (נראה ונשמע) מתוקף, כצ"ל.

דף ל"ג ע"ב, צפניה כהן הראש. כמדומה צ"ל כהן הראש או צפניה כהן המשנה: זהו רק קצת מעט מזער שהגהתי בו תיבות שמוטות, והערה קצרה הכרחית:

גם לרש"י בספר ליקוטי פרדס, מצאתי שרמז בחכמת הקבלה, זכרתיו בבית אל בפירוש הקדיש, אצ"ל מהרוקח ואבותיו ורבותיו רבינו יהודה ורבינו שמואל החסידים הגדולים הידועים בשם, שהופיע רוח הקדש עליהם נודעים במקובלים מרבותיהם שקבלו החכמה האמתית מגאוני בבל, ואין להאריך בזה. שהוא מן המפורסמות:

וחדוש מצאתי, שמעתיק פי' המשניות לר"מ, סדר מועד בהקדמתו רומז ג"כ בחכמת האמת, והוא היה בזמן רשב"א אדם בלתי מפורסם כלל, כנראה היה חזון חכמה זו נפרץ מאד בספרד בכל עבר ופנה:

[נשוב עתה לספר אמונת חכמים]

[מז] מה. פרק י"ט. אין לי לדבר בו מאומה, רק לחזק מ"ש בסיום סרן זה, שלא ידמה כל תלמיד בדעתו שיוכל ללמוד ספר הזוהר מפי ספרים בלבד, כי כמה הציצו ונפגעו, כאשר שמענו כן ראינו בעו"ה, בכת הנצמדים לבעל פעור שבתי צבי שם רשעים ירקב נבוכים הם באר"ש סגר עליהם המדבר עמוק תעו ויצאו מה שיצאו דלו מאנוש נעו, הפרו חוק עולם מוסר פרעו, אל קדוש ישראל לא שעו, יותר מסדום ועמורה ומן האמורי הרעו, כתנות אור מעליהם קרעו, ובגד בוגדים מקורי עכביש יארוגו לכסות מערומיהם באשמנים כמתים דירתם קבעו, בחושך שמש יכוסה בבלי דעת יגעו. לכן אין די באר באזהרה יתרה שלא יהרסו אל ה' לראות באור עצמת חכמת האמת מבלי שמוש חכמים הרבה בנגלה תחלה בכל חלקיו מלא כרסו בבשר ויין ידיעת המעשה באמת, ושמירתו בלי זיוף, ופרישה וקדושה ובקשה תדירה וחפשה כמטמונים נעלמים בל נודעו, אז תבין יראת ה' ודעת קדושים תמצא ורגלי חסידיו ישמור רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו. ביחוד עכשיו צריך שמירה מעולה ועצומה שלא להכשל בכתבי פלסתר חקקי און ומכתבי עמל של שבתי צבי שם רשעים ירקב ותלמידיו הארורים, אשר התערבו בין ספרי המקובלים, ביחוד כתבי חאר"י נודיפו מאד על ידי המתועבים הללו:

וזה לשוני במשנה לחם אחר שחקרתי אם למוד הקבלה בכלל הוא בכלל חלמוד תורה ששקול כנגד כל המצות. זה לשוני שם ריש פאה, אך חמתי וצערי על המניחים למוד המעשה עקר, וקובעים עצמן כל ימיהם לעסוק בחכמת הנסתר לבדה, כאשר שמעתי נתפשט מנהג זה החדש במדינות מזרחיות, שאין פונים ללמוד ידיעת קיום מצות, רק לחפש בסתרה של תורה, ע"י ספר הזוהר וכתבי האר"י בלבד, ובעו"ה היא היתה למכשול עון, גרמה סרצה עזה בישראל, שע"י כך השליכו אחרי גוים שמירת התורה, מצא השטן סתח סתוח להשיאם לפרוק עול תורה מעל צוארם, וללכת בשרירות לבם להשביע יצרם בעבירה, ולהצמד לבעל פעור חדש מקרוב בא שבתי צבי שם וישעים ירקב, והודחו אחרי רבים גם בארץ פולין, גם באשכנז ופיהם מעירין אונגארין, אוי לדור שכך עלתה בימיו, אשר אם זכרתי ונבהלתי ואחז בשרי טלצות, וכבר נודע בעולם כמה חבורים שיצאו מתחת ידם, השלכתי נפשי מנגד ונלחמתי באויבי ה', צוררי תורתו הקדושה אשר יצאו להדיח עם ה', והחזיקו רבים בחלקלקות, הי"ת יעקור אותן המינין הארורים ימחה זכרם, ורוח הטומאה יעביר מן הארץ במהרה. שלא תאבד האמונה על ידם ח"ו, וכבר מלאה הארץ זומם האמת מפניהם. ועיין מ"ש בתשובה בס"ס קנ"ג, על אודות לשון ספר

הזוהר על העוסק בתורה שאין מבקשים ממנו דין וחשבון, ובספר שבירת לוחות (כ"ז).

וענין הקבלה וספר הזוהר חלילה חלילה לנו מה' להניח ולעזוב למוד החמוד קיום המצות ע"פ התלמוד שהוא שורש יסוד ועמוד התורה והאמונה, ממנו יחד ממנו פנה, בו נראה חכמה ובינה, ולא תמצא חכמה ויראת ה' וחסידות האמיתית אלא בעוסקים בו לשם שמים לא להתגדר ולהתייחר, כדברי רב האי גאון בתשובה הביאה הכותב בעין יעקב, ועליו אדני הזוהר ביחוד יצוקים יסודותם מיוסדים, ואיך יתכן לעקור השורש ולהרוס היסוד, וישאר הבנין שעליו עומד פורח באויר, ואין לו על מה לנוח ולהשען, אף גם לא המדרש הוא העיקר, ואין תלמוד תורה גדול אלא שמביא לידי מעשה, ואין חדוד וחריפות ועומק ושכל ישר, אלא בהיות התלמוד, שעל זה מעיד ספר הזוהר גם הוא, דקב"ה חדי בפלפולא, וממנו יקנה דעת ישר. מה גם שסודות ספר הזוהר וסתריו בתלמוד גנוזים, (ועשו) [ועל] מאמריו המה בנויים, לכן היועצים להניח שקידת למוד התלמוד תואנה המה מבקשים עקשים ונלוזים, אלא [הוא] צריך להיות העקר, שהוא היה כל מעיינם של תנאים ואמוראים, ולא אמרו אלא צפית במרכבה:

והלא אנחנו שוכני בתי חומר, צריכים לידע מה חובתנו במקום חושך הלז, ע"י כך נראה אור עולם עליון, ולא עם הארץ חסיד כמ"ש באורך בראשית ספר השבט, וגם בספר מטפחת הלז טפחנו [על] פני העקשים הטפשים החושבים להתאמץ לעלות במרכבה וליכנס בחדר מלכו של עולם, לבוא דרך שער הרוזים, אל האוצרות הגנוזים, ולא שוטים מוחלטים הם פראים פתאים, אשר לא יכלו לפלס אפילו החומר החמישי, איך יעשו שקר בנפשם לעבור משם והלאה, במקום שאין חומר כי אם צורה, לא חושך רק אורה, והלא אפילו נפשם הצרורה בחיקם, לא יוכלו להשיג מהותה ואיכותה וצורתה וייגעו לשוא לחקרה, כי ישובו כלי השגתם ריקם, ואיך לא יבוש ויכלם החופש בתעלומות רמות לאויל חכמות, אם בשער החכמים לא יפתח פיהו, להבין ולהורות מה יעשה ישראל בדין ודת על כל המעשה שם, ולא יראה פן יקראנו אשם, אף כי עתה כל שוטה סכל שאין לו ידיעה אפילו במחויב ונמנע ומשולל מכל הבחנה, לא דעת ולא תבונה, ואפי' מקרא לא ידע, לא תלמוד ולא משנה, אף בלה"ק לא חלק לו בבניה, עוסק ולומד בספר הזוהר מבלי ידע בין טוב לרע, ובודאי אינו יודע אפילו לקרוא קריאה ישרה בספר הזוהר ושאר ספרי קבלה, כמו בנגלה, כי לא ידעו אפילו שפת עברית, אף כי בארמית, רטין ולא ידע מה רטין. עיין ספר הזוהר פרשת ויחי (דף רכ"ה ע"א) שחוץ לארץ אינה מסוגלת ללמוד חכמת האמת.

[מז] ונעויתי משמוע כי עתה מקרוב קמו כת חסידים חדשה בואלין

סאדליע, ובאו מהם גם למדינה זו, שכל עסקם בספר הזוהר וספרי קבלה, ומאריכים חצי היום בתפילה, הרבה יותר מחסידים ראשונים, שלא היו שוהים בחסילה עצמה אלא שעה אחת בלבד, אבל יתר על זה עושים אלו לפי מה שאמרו לי בתפלת י"ח תנועות זרות משונות ומגונות, מטפחים בידיהם ומנענעים לצדיהם ראשיהם כפופים לאחוריהם, ופניהם ועיניהם פונים למעלה, נגד מה שאמרו רז"ל שצריך להיות העינים למטה ולב למעלה, ובתנחומא לא נאמר להיות עינים למרום אלא בשעת קדושה וסגורות, כמו שכתבתי בסולם. וחרמ"ע בתשובה אסר כל תנועה בתפלה, וכמה כרכורים כרכר למצוא פשר דבר, להתיר רק קצת התנועות הגוף בנחת אחר וקדם, לעורר הכוחות ורוחות חיוניות בלבד הותר, כמו שכתבתי בסולם בית אל שלנו שם, והקדמונים בחסלתם היו בלי הרגשה, ועל פי ספר הזוהר היתה שומה בעמדם תרפינה כנסייהם ואלה עושים כנפים לעוף השמים. ותמה על עצמך אם לפני מלך ב"ו יעשו כן, הלא ישליכום לארץ עד שאיברייהם יתפרקו, וכל גרמיהון הדיקו, כאמת אם הייתי רואה עושה אלה שלא שערם אבותינו זצ"ל החסידים האמיתיים ומראה גדולה, גזרתניהו לשוקיה בגזרא דפרזלא:

אגב אזכיר כאן עוד כי לא ידעו כמה יכשלו אותם חסידים שוטים, כי סומכים על כל הנמצא כתוב ונדפס, בלי יודעים ענינו שרשו ומקורו, הנה בודאי אומרים גם הבקשה הנדפסת בס' קטן שערי ציון, המתחלת אור גנוז, ומסיימת בגנאי מינות של שכתאי צבי שם רשעים ירקב, רמוז בחרוז שקודם האחרון צמח במלכות יראו, הרי הציג כאן צבי מודת בר"ת. שרי ליה מריה לרמ"ז, עם חיותו הוא העד הוא הדיין בגביית עדות שנעשית בפניו בוויניציאה, על אודות אויל הנביא העזתי הכזב ומשפטו, שם פעלו גאוני עולם כליון חרוץ לנדותו ולהבדילו לרעה מכל שבטי ישראל, כאשר קבעו בדפוס באותו זמן (והצגתיו לאות לבני מרי בתורת הקנאות שלי) והא היה אחד מן המנויים באותו מנין הגדול, וחתום על כתב העדות והגלוי, וטובל והשרץ בידו, על זה אמרו אלמלא לא היית עמנו, כו' או היית עמנו ולא נמנית עמנו כו'. אבל מ"מ אין למנוע מללמד זכות על החכם הזכותי הלזה, שאולי חבר זמר זה בתחלת הרעש של חש"ן שר"י שערכב השטן את העולם, וטעו בו גדולי הדור קודם שידעו ממנו כל מאומה רע, אך אחר שיצתה סריותו לחוץ, ונודע כי הבל הוא מעשה תענועים ולא הניחו ה' אלא לנסות בו את ישראל, היש את לבכם נאמן עמו יחעלה לסבול עול גלות ואוהבים את אביהם שבשמים בכל נפשם ובכל מאדם, ולא יבטחו באדם, אז פנו אליו עורף, סרו מעליו, מאסו בו ובגלוליו, והודיעו לגולה, הטעות ותחבוליה. גם זה ר"מ זכות כאחד מהם זכאי יצא, לא הואיל וזלך אחרי צו צוא"ה רותחת שקוצה.

ומדי דברי להסיר הגלולים והשקוצים. שחסרי דעת אחריהם רצים,

נפש רעבה לתועבה, כל מר מתוק כלבא בכפניה גלולי בל'ע, כאשר זה חזיתי ואספרה שרבים רצים אחריו שקראו מחברו משנת חסידים, והנה הוא נמשך אחרי ספר חמדת הימים שמחברו נודע בצערים הנביא שקר הנ"ל כמו שחתום עליו בראש זמיר עריצים. כאשר הודעתי מאד בסיום בספר תורת הקנאות מלא ספרו בשקוצי רמז ואין מספר לשבתי צבי שם רשעים ירקב. וחדש מנהג בס"ע דל"פ כמו שכתבתי במור וקציעה בס"ד במקומו. וזה המשנה ידו על התחתונה. ולהיות הספר הלז שאול הוא [היה] בידי על שעא חדא בשעה שהייתי טרוד מאד לא יכולתי לשום עין עיוני עליו. ואי"ה אראה לקחת מועד לעבור עליו גם כן לידע מה שמץ דבר נמצא בו:

הערות על ספר יושר לבב לבעל משנת חסידים

[מח]. שוב נזדמן לידי חבורו הנלווה אל משנת חסידים שקראו "יושר לבב" וראיתי בו שערורה, וארשום כאן קצת מה שמצאתי בו שמץ דבר בעברי עליו ברהיטא, בזמן שהשאילוהו אלי, (דף א' ע"ב) שלא יכלו ליישב מפני מה קוראים ומתפללים לשם הויה המיוחד לפרצוף ז"א, ולא לשמות הפרצופים הגבוהים כו':

זאת השאלה לא מחכמה, ונדמה כאלו לא ידע מאומה מכל למודי האר"י וספר הזוהר (אחר שעסק בכולם קבצם כעמיר) שכולם מלאים מזה ששם הויה ב"ה כולל ה"פ קוצו של יו"ד רמז לכ"ע עד א"פ, י"ה בחו"ב, ו"ה זו"ן, והוא אילנא דחיי דרך כללות (אף אם דרך פרטי רמז בת"ת ופרצוף ז"א) ולו אנו מתפללין וקוראים משבחים ומפארים, חלילה להתפלל לאחת המדות לבדה, שהוא כופר בעיקר, ולא לא"ס בבחינה מפשטת אותו ממדותיו, כי הוא הקוצץ בנטיעות ודאי, הא אין התפלה אלא ליחיד הקדמון א"ס ב"ה, המתיחד במדותיו עשר ספירות בלימה, הכוללים ה"פ אצילות, ובכלל כל העולמות הגבוהים, בשם הויה נרמזים, שבו שוכן בעצם, והוא אילנא דחיי. וכן אמרו בתקונים (דזוהר חדש דף י"ב ע"א דפוס ויניציאה) המתפלל לעץ החיים אין תפלתו חוזרת ריקם, אף אם דרך פרטית רמז בת"ת ובז"א, שעל ידו מתגלה אור פני השפעתו ביחוד, ומשם בארה ע"י זווג שני שמות הויה אדני בשלום, ותהא הכוונה להמשיך השפע להם, אבל חלילה להפרידו ממקורו. או שלא לכללו בכל מדותיו בשמותיו בקראו אליו ר"ל, כי הוא עובד ללא אלהים, ואמר הכתוב אשגבהו כי ידע שמי ע"ש בסולם בעז"ה, מבואר למבין שיודע לייחד

שם הויה בידיעה הנזכרת, ואם לא יכלול בו אפילו מדה אחת, ויחסר רק שם אחד, אין השם שלם ולא הכסא שלם, אלא יכוין שהכל כלול בשם הויה אין עולם גבוה ועליון שלא נכלל בו, שכל השמות והמדות הם בערך איבריו (כנודע שכח"ב מוחין, בחינת ראש ח"ב, עיני ה' המה, חו"ג, זרועות נ"ה שוקיים ורגלים) (שוקיו עמודי שש קצות) י"ה יסוד ראש הגויה ועטרה, וכן השמות שאינם נמחקים, לרמזים בו יתעלה, יה אהיה בכח"ב, אל אלהים בדרועין, אהו"ה במלת לשון, אל שדי במלת המעור הויה צבאות אלהים צבאות בנ"ה, שם הויה ב"ה גוף האילן, הכולל כולם, ובכולם בחינות עצמות וכלים) ותקונו וטכסיסיו ומלבושיו של האדם העליון ית' הם, והא"ס יחיד קדמון שוכן בהם הוא נשמתם, הוא מאצילים להתאחד בהם ונטעטף ונתלבש בהם (כהדין קמצא דלבושיה מניה וביה ולהופיע ולהשפיע על ידיהם לתחתונים. סוף דבר שם חויה הוא האילן העליון עץ החיים לחמנו [שממנו] מתפשטים מאורות רל"ב מלבד ע' ענפין) כוללים עולמות עליונים וגבוהים עד א"ס, ומשתלשלים ממנו עולמות אבי"ע תחתונים, הוא שוכן בהם ומחיה את כולם, וע"י לבושי שם אדנות, אנו קוראים ומתפללים אליו לייחדו בכל כניותיו, להאיר פניו אלינו ע"י חשטעתו ביחודו בם, בילא"ו. וע"ד פרטי אליו מתכוונים להמשיך דרך שם ההשפעה, כי הוא קו האמצעי, ובחינת המכריע במדות, שהוא הנבחר בהנהגת העולם, אלא שלפי הזמן שליטת ההנהגה משתנה, אם לחדס אם לרחמים אם לדין, ולפיהן תהיה הכוונה להמשיך המדה ההיא אל הכרעת הרחמים. ועיין חקוני זוהר חדש (דף כ"א ע"ב מדפוס ויניציאה) בפסקא ואית למשאל כו'.

בסיום ההקדמה עשה רמז באות ה' (הויה שלם) שעולה תכ"ז, זה מקום חשד רומז לפ"ק של השנה, שניבא עליה העזתי ברוח שקר.

בהתחלת הספר בהגידו חלומו כנראה התחיל בדברים בטלים, במה שכתב שזכה לראות בנו (של אליהו) יונה בן אמתי כו', ולא ידעתי לו מנ"ל, כי לא נזכר במדרש (פרקי ר' אליעזר) אלא שבן הצרפית הוא משיח בן יוסף, אבל לא שהוא בנו, אדרבה נזכר שם שאמרה מדוע באת אלי בתשמיש המטה, והוא אמר שמתוך צערה אמרה כך, א"כ נמצא מוציא לעז על אותו צדיק.

מ"ש על מאמר רז"ל, מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, על דעתי אינו יוצא מידי פשוטו (אחר שזכה לחכמה ובינה) לפי שהדעת והידיעה ביד האדם לקנותו ולהשיגו אם יטריח עצמו א"כ הוא מאבד עצמו לדעת, שיהא ועדר ממנו, לכך ודאי הדין נותן שאסור לרחם עליו, מאחר שעל עצמו אינו חס, לאסוקי מי שנגזר עליו להיות טפש, מאי אית ליה למעבד:

שוב בא החלום ברוב דברים, המעידים שלבו היה נוקפו בהם, אולם המסוק שנפל בפיו בשנתו (ה"ב) ואולם בעבור זאת העמדתך וגו', והיה (נמכר בעיניו):

תמהתי מראות איך לא חלי ולא הרגיש, כי לא בשורה טובה היתה לו בו, וכאשר בעו"ה הוכיח סופו, כי לא טוב היה ר"ל. (דף ו' ע"ב). מ"ש לאסור חקירת האחדות מכל וכל, פגע ונגע בכבוד בעל חובת הלבבות, ועמו סיעה גדולה גאוני עולם ונ"ל, מלפניו ומלאחריו שנכנסו בשער החקירה הזו ויצאו בשלום, כגון הגאון רבינו סעדיה ורמב"ם וזולתם.

ולא עוד אלא שנוגע גם בכבוד האר"י ז"ל, שממנו רצה להוכיח איסורה של חקירה זו, והנה מצינו שהאר"י ז"ל צוה לגמור בעשי"ת קריאת ספר חובת הלבבות. ומ"ש בעל הספר בטעם המניעה מזה, אין בו טעם וריח כלל, בשגם כמעט אי אפשר היות אדם ערום ממנה, למען יידע מה להשיב את האפיקורוס, גם לא נפלאות ולא רחוקה היא. ומוכרחת ביחוד, כדי שלא לטעות ח"ו בהנחות של חכמת האמת, שלא ידמה ח"ו ריבוי מחמת מנין ספירות ומדות, לכן האומר נגד זה, חוששני לו מחטאת, הי"ת יצילנו משגיאות, ועמ"ש באוצר הטוב בראשיתו מענין זה.

ומ"ש בסימן י"ב, דאף אם החושב הצמצום כפשוטו גם נותן בו פגם תמונה של הקו, מ"מ למעט בתפלה הכי עדיף עכ"ל. לא דבר נכונה, כי אין בזה שום תפלה ופגם חלילה, אם האמין הצמצום כמו שהוא דבר מוכרח מעצמו (כמו שכתבתי לעיל כבר בספרי הלז) אם רוצה לשלול מהבורא ית' כל כעור וגנאי כמחויב לו, מה שמץ דבר נשמע בו בציירו הקו לשכון כבוד בתוכו. ואם הוא אמונה מדומה שכלית לא הרחיקה זה התורה ממנו ית', רק הזהירה אותנו מלצייר בדעתנו שום תמונה מוחשת מורגשת גשמית שתוכל לצייר דמיונה מוחש, אבל לא שללה תורה שלא לחשוב שעשה לו הי"ת תמונה אלהית למענהו, לכבודו להיות בו נהוה. והלא מקרא מפורש הוא בתורה דמרע"ה ותמונת ה' יביט, הנה יש מציאות תמונת ה', והיתה מושגת למרע"ה בהבטה רוחנית שכלית, מה שלא זכה ילוד אשה זולתו, ואין מצדה חסרון ופחיתות ופגם כל עקר, אדרבה זהו שבחו, וזוהי גדולת גדולתו, שהכין בשמים כסאו ובארץ הדומו, להכיר שמו, אשר לא יכילון בראוי תעצומו, להופיע עליהם ממרומו, גם נעלם מהם יקר כסא כבודו ומקומו:

סימן י"ג. האריך לשון ענין הצמצום אם הוא כפשוטו, וכבר קדמתי לכתוב בזה במטפחת זו ח"ב, שלע"ד אין זה צריך לפנים, כי ודאי בהכרח גמור, אינו יוצא מידי פשוטו, והוא מהמושכלות הראשונות לבעל דתנו הקדושה אם לא לאפיקורסים משוללי הדת שאינם מודים בבריאה ובחדוש העולם בכלל, הם ודאי לא יאמינוהו, ומה לנו להם אטו בשופטני עסקינן, על כן האריכות בזה אך למותר, והוא דבר פשוט מוכרח ומוכרח מעצמו למאמיני פ' בראשית, ומדוע יקשה להאמינו יותר מאמונת החדוש, וכמו שאין החומר העור יכול לצייר איכות ומהות דבר הבריאה בשרשה, ועכ"ז אין דבר עומד בפניו מלהאמינו, ולא

תתנגד לו ההקשה השכלית, לכללו בכת הנמנעות, ככה הוא ענין הצמצום ממש דומה בדומה, לא יאמן מלקבלו קבול מדעי, אך יחליט ויגזור שאי אפשר לבריאת העולם מבלעדו, ושזולתו הבריאה בכללה נמנעת.

ובוא אראך דוגמתו בעולם, בא"י שבהיות יושביה עליה רווחא, ובחורבנה גמדה. וכן בכמה מקומות מצינו המועט מחזיק את המרובה, כ"ש ברוחניות, שלא יקשה ההתקפלות והתקמטות עם התפשטות. ואנו רואים גם באויר היסודי שלנו, שנקמט ע"י חום, גם ע"י כלי מעשה נקלט הוא, ונמשך ונשאב לחוץ, מן המקום שהיה סגור בו ומורק ממנו, וגם מבעלי חיים יכולין להוציאו, בלי שנשלל ממנו החיות ע"י משאב עשוי בחכמה, לשאוב ולשאוף חרוחות החיוניות שבבעלי חיים ונעשה המקום פנוי מאויר כלל, רק רושם מעט מניח בו ממש (וכן אנו רואים נצוצי אור השמש מתקבצים במרכז הזכוכית) על אחת כמה וכמה ביוצר הכל, שלא יבצר ממנו לעשות מקום פנוי וחלל נדמה ריקן, לאסוף רוחו ונשמתו אליו כדי לפנות המקום לברוא בו בריותיו. ואין זו תנועה מקומית, כי עדיין לא היה מקום, וע"י הצמצום וקמוט עצמותו באמצעותו, הוא שהוציא מקום לעולמות, ע"י אצילות עשר ספירות בלימה שהם עשר הויות. וראה צמצום עולה בגי' ר"ס. כמנין עשר פעמים הויה. אולם אי אפשר להגביל הצמצום בצדדים, שאז יוליד זרות כפול ושקר לחשוב הבורא כעל תכלית ח"ו, והעולם שנברא בלתי בעל תכלית, וזה בטל נמנע אצל כל בן דעת כל שהוא:

אכן מ"ש בסימן זה דאפילו נוק' דו"א כו' אין עצמותה מתפשט בעולם, בזה לא דבר כהוגן בעיני, ונראה כמכחיש פשטן של מקראות מלא כל הארץ כבודו, וכן הארץ הדום רגלי, וכן על כל הארץ כבודך, וזולת הרבה, ובלתי השפעת אורה אין קיום והעמדה לעולם. מי לא ידע כי יד ה' עשתה זאת, הלא היא המחרבת ים וגו', ומלכותו בכל משלה ואין מקום פנוי מאיזה ניצוץ ממנה, כמ"ש בסולם, אין צריך לומר במקום מקדש מעט, ששוכן כבודו עמנו גם בארץ לא לנו, וכמ"ש ז"ל שמעו קול שכינה דאתיא, וכתוב אלהים נצב בעדת אל, אמרו בירושלמי שאמר שלמה חמיתה מצומצם ביניהון, אין צריך לומר במקום כפות רגליו ית' על אדמת הקודש עם שוממותה, קדושתה במקומה לעולם, זה גלוי וידוע מאד, ויוכל אדם לראות בחוש איך אפילו הרוחניות העב והגס הנמצא בחמרים ארציים שלנו, מפלש ועובר כל הגשמים העכורים והגסים בלי מעכב ומונע. כאשר תנסה באבן המגניטס, אם תשימהו תחת הטבלא, ותחזיק עליו המחט ברזל, מיד תתנועע ממעל כנגדו ותרוץ אליו כרין אל חשוקו להדבק בו, ולא יעצרנה הגשם.

סוף סי' יו"ד. זה לשונו ולכן כל הפעולות נשללו מס"ר כו'. אפשר להיות כולם מים הרעים הללו שתו מיני פאדליע שם רשעים ירקב והתהוללו

מאד כמ"ש בשבט בס"ד, כנראה האיש הזה בעל ספר יושר לבב, עיר פרוצה היה, חפץ בהתגלות לבו, ושקליה למטרפסיה. בסימן כ"ב כתב, לעולמות אין חוט האין סוף נמשך בתוכם, עיין מה שכתבתי (בשבירת לוחות האון דף כ"ב עמ' א' ב').

עד כאן יכולתי לעיין בו, אח"כ לקח הספר מידי מי שהשאילו לי, ובספר משנת חסידים לא שמתי עיני בו כלל, מאחר שלפי דבריו קבצו מכתבי האר"י. אך את זאת אני אומר ומצוה לבניי ויוצאי חלצי ותלמידי ואוהבי ורעי ושומעי הסרים למשמעתי, הריני גוזר ואוסר עליכם להתפלל על פי משנת חסידים, גם לא מתוך ספר כתיבת יד שקוראים תפלה ע"פ כתיבי האר"י שסדרה ר' מאיר פאפירש, ולא חלו בה ידי האר"י ולא רח"ו תלמידו פעל כל זאת, אף ספר כוונות האר"י לא נעשה לכוין דווקא כך בפועל רק על דרך הלמוד. ואם בארץ ישראל תלמידיו יכלו לכוין בתפלתם על הדרך שלמד הוא ז"ל, מ"מ עכשיו קצרה דעת בני אדם, ובלי ספק תתבלבל דעת המכוין בהם, ויותר ממה שיחשוב להרויח, יפסיד בודאי. על כן אני מזהיר ומתרה בבני אדם השומעים לקולי, שלא יבקשו לילך בגדולות ונפלאות מהם, הלואי יוכלו עמוד בכוונות כלליות, שסדרתי בבית תפלתי קב ונקי. ולא שאני נותן דופי בכתבי האר"י חלילה לי מה', אלא שאין הדור כדאי לכך עד יערה עלינו רוח ממרום. ועתה אזלת יד בעו"ה, ולא יאמר אדם אני ארבה לכוין, ולא אסור מיני דרך, כי יעשה בנפשו שקר, אף כי עתה שנודייפו כל כתיבי האר"י, גם ההעתקות מלאים שבושים וטעות סופר לרוב מאד, כאשר ראיתי בעיני תפלה של האר"י ביד אחד מהמתחסדים, והיא מלאה שבושים קשים, ולא חלי ולא מרגיש. לכן אנשי לבב שמעו לי אל תתאוו לעלות ולעוף השמים בלי אבר, כי יפול הנופל ויביא עליו שבר, שנו מדותי כי הם תרומות מתרומות וטוב לכם מעט ביראת ה' רחמנא לבא בעי ובה' תשימו סבר:

[כאן חוזר המחבר לדברי בעל אמונת חכמים]

מט. פרק כ'. גם בזה לא נשאר דבר להעיר עליו או להימין או להשמאיל, ובודאי כך הוא בכל הענינים מהדיעות הנגלים והנסתרים, אין אחד בהם נמלט מפרטים נפלה בהם המחלוקת, וקדרה עליהם חשכת המבוכה הלבועבור זה נעזוב אותם כולם, ונשאר כעיר פרא ראמות לאויל חכמות בשער פתוח כאולם, לא יפתח פיהו יעמוד נכלם. וכבר ארז"ל גם על ידיעת הדברים, שאין אדם עומד על דברי תורה אא"כ נכשל בהם. פ"ד דגיטין (דף ל"ח ע"א)

ואין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא, במעשה בעיון ובמבטא, ואמרו לא עליך המלאכה לגמור כו', כן יאמר הפקח לא יגונה הרודף אחר החכמה, עם שלא יגיע לתכליתה. גם הפלוסוף עם היותו ממשש באפלה באלהיות, חבב אפילו הדברים המסופקים בהם. ואמר שהמעט המושג בתכמת האלהות נעלה מאד ויקר מהרבה בטבעיות:

ג. פרק כ"א. דבריו טובים ונכוחים כבר נשנו זה פעמים למעלה. אולם בענין ההיוליו וכן בדבר שכל הפועל, כבר גיליתי דעתי למעלה ולא זר הוא אתנו, אלא שנשתבש ענינו אצל המתחכמים. ושוב זכני ה"ת לראות בפירוש ספר יצירה שהובאו בו דברי רב האי גאון. בספר הקמיצה שכתב כדברי ממש. אך מה שהוסיף להכחיש כאן הנחת זוהר וצורה ומקרים וגוונים, לא ידעתי מה חטאו לו, ואם המתפלספים החדשים משתגעים בהם להשיג גבול ראשונים, וחשבו להתגדר עליהם, כבוד הראשונים במקומו עומד, וכל רוחות הדמיון אינן מזיזות את יסודותיהם מלהשכילם, ובהיותם בלתי מתנגדים לתורה ולקבלה ולא מפסידים עלינו מאומה. על מה זה נתעקש לההבילם:

נא. פרק כ"ב. במה שכתב מן החכמים בעיניהם אשר נקל זאת אצלם לגלות דעתם נגד רז"ל, לא הגיע למחצה ולשליש ולרביע. כי רבו כמו רבו, (אך בענין מה שהשיג על רד"ק על אודות מלת סלה. אין זו השגה כלל כי פשוטו של מקרא דבר אמת הוא. והרי כיוצא בדבר מצאנו ראינו במלת נא שארז"ל שאינה אלא לשון בקשה, ובודאי לא שללו בזה מקומות הרבה שאינו סובל ענין בקשה. וכן המתרגם נטה מזה בכמה מקומות שתרגם נא כעץ. כמו שתרגם מלת עתה. והוא היה אחד מהמקבלים הקדמונים מחכמי המשנה) את אשר הרעו האנשים האלה השחיתו התעיבו עלילה, לסור מני דרך כבושה בלי בושה. הסיגו גבולות עולם לעשות מן המסלה.

אמנם מה שקראו לכח המדמה שטן. ולכת המתעורר יצר הרע. לא חטאו כל כך, עם היות הראשון ודאי טעות עצום מתולדת המדמה. כי השטן הוא כח נפרד ודאי. אך הכח המדמה. הוא כלי משחיתו בלי ספק. וכן היצ"ר עם שיש גם לו שורש עליוני, מ"מ שליטתו הוא בכח המתעורר בודאי, וזה דבר מורגש ומושכל, (וכן הוא גם במדרש הנעלם בפ' וירא (שהיה אצל בעל אמונת חכמים במדרגת ספר הזוהר עצמו)), לכן יתכן ג"כ לקרות כתות הללו שטן ויצ"ר ע"ד העברה בהיות עכ"פ בהם אחיזתו ושכונתו באמת. וצריך להזהר עוד מסתויי כתות הללו בעבור הצר השוכן בקרבם. יצר סמוך תצור צור תעודה, שלא תפול ברשת זו טמן ורגלך לא תהא נמעדה. כי על כן הארכנו על אודותם בחלון צורי:

נב. ובענין מבוכת חשכת הפלוסופיא הטבעית אשר לא תשיג ידם די ציור ומציאות הסבות בשרשי המוטבעים. הלא זה דבר ראש הטבעיים הוא אמר

שענין שכלו כשנעניין אל הדברים שהם אצל הטבע בתכלית הבאור, דומה לענין העטלפים כשמעיינים לאור השמש, לא יוכלו להביט אליה. כמו כן יראה שיהיה השכל אשר בנו, עם הדברים אשר בנפשם שכל ברור כי יש לשכל אנושי מעמד וגבול, נתן לו השי"ת לא יוכל עבור. ועיין לחם שמים פ"ג דאבות שם הארכנו מדעתנו ב"ה ומדברי קבלה. וכבר זכרנו דברים רבים בספר הבקורת, להכחיש הנחותיהם ויסודותיהם על כן חלילה לנו להשגיח בשום דבר מכלליהם חדשים עם ישנים, במקום שמתנגדים לרז"ל בדיני התורה, שלתכלית זה כתבנו אותה אגרת ליסוד מוסד וכלל גדול בהוראה:

נג. ולענין ההרחקה מלמוד הפלוסופיא. משנתנו היא הקורא בספרים החיצונים, (ורמזה החכם מכל אדם בודאי באמרו ולמה תשגה בני בורה וגו' וכהנה רבות עמו. מורה באצבע על ענין החכמה הנכריה. ויש להמשיל ענין זה של עיון חכמות חיצוניות המתוקה בתחלתה ומרה באחריתה) (כענין מעט דבש צף על פני ארס, שהנפתה בו והולך אחר המתיקות ובו לעז, ימות בנפש מרה מהרה בטרם ירגיש בארס, אם בר הרגשה הוא, נברא לו תבלין ותרופת הקאה), אל הענין הנודע הנמצא במקומות המרעה, שיש שני מיני עשבים, האחד מתוק והוא סם המות לבהמה, ובצדו צומח עשב מר, והוא סם חיים ותרופה בדוקה לראשון, לכן הבהמות הרועות כשמרגישות שאכלו מן המתוק הממית מהר חיש הולכות ואוכלות מן העשב המר, ובזה האופן נצולות וממלטות נפשו ממות. ועל דרך זו מה נמלצו דברי חכם במשליו האלהיים שהמשיל החכמה המתנכרה לנופת תטופנה שפתי זרה וגו' ואחריתה מרה כלענה זהו ענין שני הצמחים ממש. והנה בני אדם הנפתים בדבש ממית גרועים מבהמה דאמדה נפשה ואינה נמשכת אחר המתיקות שבפרי כחש. וזאת העצה היעוצה לעלול מבליעת עלוקה מיד ישלח ידו אל עץ החיים ואכל וחי לעולם. אכן דווקא לעסוק בה בקבע נאסר, אבל לא לבד הותר מכללו בדרך עראי, אך חובה היא כדי לידע מה להשיב לאפיקורוס. כמ"ש בס"ד בלחם שמים ריש פרק חלק, ובפ"ב דאבות, ועיין שאלת יעבץ (ח"א) סוף סימן מ"א. כי ביחוד עכשיו שנתרבו ספרי פילוסופיא, שנתערבו בתוך חבורי חכמי ישראל, לא סגי בלאו הכי לדעת שורש דבר נמצא בם, ולברור סולת מתוך פסולת. ושמעתי מאבי מורי הגאון שבימי החכמים הגדולים שהיו בארץ פולין מלפנים, בימים הראשונים אשר היו טובים מאלה, היו ראשי הישיבות מכריחים תלמידיהם הלומדים בישיבותיהם, שילמדו ויעיינו עכ"פ גם בספרי עקרים ועקדה, לידע על מה אדני שרשי האמונה הטבעו, ובאמת שספרים הללו קרובים לשכר ורחוקים מהפסד (אף אם לא כל מ"ש מדעתם מוכרח, הלא עת ומשפט ידע לב חכם) וכיוצא בהם, ויתר עליהם הכוזרי וספרי רס"ג ובעל חובת הלבבות, יש בהם שכר טוב למעייך בהם לעתות ידועים.

נד. ולאבד זמן רב בקריאת ספר מורה נבוכים, ודאי לא טוב הדבר, אם לא כדי להשיב על הזיותיו ובדיותיו, אולם ספרי חכמות חיצוניות של אומות העולם בספריהם, לא הותרו לעיין בהם, אלא בשעי דבית הכסא, כמ"ש בשאלת יעבץ (סוף סימן מ"א) ועיין שולחן ערוך שלנו א"ח סי' ש"ו, אכן עכ"פ צריך למלא כריסו תחלה בבשר ויין התורה כמ"ש באוצר הטוב.

נה. דף ל"ג בראשו. כתב וז"ל וכן מימי נערותי נתקשיתי מאד על מעשה אסתר. והוא כי אשה שנבעלה לנכרי היא זונה דאורייתא ואסורה לכהן, וא"כ היא פגומה מאד. במחילת כבודו לא הבין דברי רש"י שעיקר הפגימה הוא ע"י שנעשית עברה בגופה, לא ידעתי במה נתקשה כלל, וכי נעלם ממנו שיהושע בן נון (אשר לא היה אחריו כמוהו) נשא רחב הזונה, שהיתה מופקרת לכל כמ"ש רז"ל, ולא היתה פגומה מחמת זה להנשא לישראל, והעמידה כמה נביאים, כמ"ש פרק קמא דמגלה, שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב, ור"א אף חולדה הנביאה. וכן הושע נצטוה לישא אשה זונה מופקרת (וארז"ל מ"ט חבל רצין לישא גיורת, הוריות דף י"ג ע"א) ועמ"ש שם. ועל מה שאמרו (ברכות דף ח' ע"ב) איכא דאמרי לא תנסב גיורת, ולא כל אדם ולא כל חמקומות ולא כל הזמנים שוה שכבר נודע שאין למדין מן הכללות) על אחת כמה וכמה אסתר שאנוסה היתה, ולהצלת כל ישראל באה לכלל זה, שאפילו אם חיתה עושה ברצון, לזכות תחשב לה, דגדולה עברה לשמה, כמ"ש מיעל (עם שלסי מ"ש בפנת אבן בוחן שלנו, אין ראייה מזה לדין שלנו יע"ש) עכ"פ אין כאן סגם כל עיקר, לא לבעלה ישראל, שהותרה לו אנוסה, ולא לזרעה, שכשרים הם וראוים לכהונה, ואפילו עבד ונכרי שבאו על בת ישראל נשואה ואפילו ברצון, הולד כשר. ושאיני כהנים דרבתה בהם תורה מצות יתרות, לכן בזה אין אנו צריכין לגמרי למה שכתוב ברעיא מהימנא (ח"ג רע"ו ע"א), על אודות אסתר שנתחלפה בשידה לאחשורוש, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו (ועיין ספרי אם לבינה בשירת דבורה במ"ש בס"ד) אמנם הקדמה הנ"ל היתה לאבן מכשול לכת הארורה המרשעת, בשבתי צבי שם רשעים ירקב משתגעת הלואי שלא נמצאת בספר רעיא מהימנא, כי ממנה לקחו המופקרים לעשות טלאי למרדעת, של חמור של ריחים טוחנות בבית האסורים הותרה להם הרצועה על כן אותה כת ארורה והשכורה מכוס קובעת, אפילו חמור בשוק תובעת.

נו. ומה שחשב בעל אמונת חכמים שמצא הכרח לדבר גם במדרש נגלה שזכרו קבורת ר"ע אחר שנהרג על קידוש השם, והוליד מזה שמ"ש בגמרא שהיו שוקלין בשרו במקולין, גוף אחר זימן להם כו'. אין מזה ראייה של כלום, כי אף אם היו שוקלין בשרו, מ"מ הניחו עצמותיו שהם בנין הגוף, והם שנקברו, גם מי אמר ששקלו כל בשרו, ואם שקלו קצתו, לא הספיקו לעשות כן ככולו, עד שבא אליהו ז"ל בחברת תלמידו וקברוהו (ומה שצריך באור באותו

מעשה, מה היה צריך אליהו ז"ל לסיועת ר' יהושע הגרסי בעסק קבורתו של ר"ע, האם לא יוכל עשוהו לבדו, י"ל לפי שר' יהושע תלמידו ומשמשו בבית האסורים, היה כבודו של ר"ע בו, כדרך שאמר רבי בשעת פטירתו, יוסף ושמעון כו' שמשוני בחיי כו'. גם רצה לזכותו במצוה רבה זו, בעד שמושו לרבו, ושיראה בעיניו מה רב טוב לצדיקים בג"ע) זה פשוט ואין צריך כלל לדמותו לענין שנזכר ברעיא מהימנא על אודות אסתר, שאין דעתי נוחה בו, להוציא דברים מפשטן, על החדושים כאלו אנו בוששים, ועל הראשון דאסתר אנו מצטערים, שהרי בפירוש אמרו חז"ל שעמדה מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי, הא ודאי דתלמודין לא ס"ל לגמרי מה שכתב ברעיא מהימנא בענין הנ"ל, כי א"כ לא היו צריכין לכך כלל, כ"ש שאין להוסיף המכאוב בהוצאת דברים מפשטן. גם בענין ר"ע שאמרו עליו שהיו סורקין בשרו והיה קורא ק"ש, א"כ ודאי הוא ר"ע הקדוש שסרקו בשרו מעליו וששקלוהו, ועוד שאמרו בשני המקומות שנזכר מעשה דר"ע. ששאלו מלה"ש ומרע"ה, זו תורה וזו שכרה, על כן דמיון משובש הוא זה.

נז. מ"ש בענין יהויקים דבר נכון הוא, וצריך להסבירו עוד קצת ע"פ דרכו, כי אמנם לא כחש ולא כפר בעיקר גמור (כלשון בעל הספר) היה, אלא אדרבה מכיר רבונו ומורד בו (ויסכים לזה ג"כ שאמר קמאי לא ידעי לארגוזי, מכלל שיוודע ומכוין להרגיז ולנאץ) וזה בחשבו להגביר כח מדה"ד שתשפיע בס"א, שבאופן זה לא יצטרך לאורו של הקב"ה ע"י עבודתו. זוהי מחשבת ע"א בכלל, והיא שהסתה לכת שבתי צבי שם רשעים ירקב הארורה חדשים מקרוב להקים מזבח לבע"ל פעור. לא כמכחישים וכופרים בעיקר, אבל באמת יודעים שחוטאים ומתכוונים למרוד. שהשיאם השטן בדמיון משובש הלז, שצריכין להשביע הקליפה יותר מדאי, ולהמשיך לה השפע עד שתבקע כריסה, ע"י כך הפכו קערה על פיה לעבוד ללא אלוה, ולעשות מעברות מצות וממצות עברות, הי"ת יקנא לשמו, וישפוך עליהם זעמו, ויעקור המינים המשוקצים במהרה ויחמול על עמו.

נח. אך מ"ש בעל הספר, ואחר כמה מאות מהשנים שהיה בגיהנם כו'. אגב שיטפיה כתב כן, כי אין דינה של גיהנם, אלא י"ב חדש בלבד כנודע. גם מ"ש רבה בר אבוח, נתחלף לו בר' חייא בר אבוח. ואף מ"ש בפירש"י דפ' הנשרפין שהוא היה זקנו של ר"פ. לא ידענו רמז מניין לו, וכמדומה שאין זה מפירש"י, רק איזה גליון משובש.

נט. בדף ל"ה ע"א כתב שבבית המקדש ראשון היו בו עשרה כרובים. זה שבוש, עשרה מכוונות וכיורות וכן מנורות וכן שולחנות מצינו, אבל כרובים לא נתחדשו שם רק שנים, שהיו עומדים בבית, נוספים על של משכן, שאותם היו בכפורת בלבד.

ס. שמא רצה לומר שהיו עשר אמות קומתם, וכן מקצות כנף לכנף עשר, וטעה וכתב עשר כרובים. כתב עוד שם שכאשר השכינה בתוקף אורה במקום אחד כו' המקריב חוץ מאותו מקום חייב כרת כו', ובשאר הזמנים מצוה גדולה להקריב בבמה. דבריו הללו שלא בדקדוק, ומביאים מכשול לקורא לפי תומו, כי לפ"ד עכשיו שאין השכינה בתוקף אורה במקום אחד (אע"פ שלא זוה ממנו, ודאי אין זה תוקף אורה) מאחר שהמקום ההוא שמם ובטלה עבודה, ושכינה עמנו בגלות, כצפור נודדת מקנה, יהא א"כ מותר ומצוה להקריב בבמה חלילה. הלא שנינו משבאו לירושלים נאסרו הבמות, ולא היה להם עוד היתר:

גם מ"ש כמו שהיה במשכן שילה ובבית עולמים, שמעולם לא זוה שכינה כו', דכ"ל להו כחדא, אינו מכוון. כי אחר שחרבה שילה הותרו הבמות, משא"כ בבית עולמים. וכן אע"פ שהוקם המשכן והיתה שורה (עם) [שם] בתוקף אורה, משבאו לגלגל הותרו הבמות. וכן כשבאו לנוב וגבעון. אבל הענין הוא, שבמדבר ובשילה היה לה דירת עראי, ובינתים לא היה אלא טלטול, וכמשה ואהיה מתהלך מאוהל אל אוהל, ובבית עולמים היה דירת קבע, שקדושתו במקומו אע"פ ששם. הא למה זה דומה, למלך שנסע למדינה, לראות את ערות הארץ ולן בכפרים, מדי עברו בארץ ודרך נסיעתו, לא נטה שם אוהל כלל אפילו לדירת עראי, כי לא זאת המנוחה ולא זאת המרגעה, רק כעובר אורח השרוי באכסניא, כענין שבתוב למה תהיה כאורח נטה ללון אצל בעל הבית, כגר בארץ נכריה שעינו ולבו על ביתו, לשוב לאחוזתו ולנחלתו, אשר עזב מבלי דיוורין (כי לא נתנו לאחר) עד השלימו המסע, וישכון כבוד בארצו, ומושב יקרו כבתחלה. ובעל ספר אמונת חכמים כוונתו רצויה, אך לשונו ודבריו אינם רצויים, לא מבוארים היטב.

סא. מ"ש בענין ירבעם. לא היה צריך לכך ליישב דעת הטועים, עם שאינם דברים רחוקים, ויש לו סמך ממ"ש רז"ל בעגל של מדבר, שגנבו מטטרמולין של מעלה, ואין נאה להאריך בזה שלא להרחיב דרך הפרצה ולהרחיבה בפני הפרוצים, ההולכים בחשכה, עוזבי דרך ישר ממשוכה, פרצה קוראה לגנוב דעת העליונה, לכן עת לקצר באלה. ועיין ספר הזוהר יתרו (דף ס"ז ע"ב). אך מה שכתב עוד וא"ת איך הניח הקב"ה שיצליח כ"כ מעשה שטן כו' ואמר תשובתו וחטאות ישראל יש בעוצם קצפם על רחבעם כו'. בזה רפא שבר על נקלה, כי הלא הי"ת נתן לירבעם עשרת השבטים קודם שחטאו ישראל בכך, בחיי שלמה כבר נתנבא לו אחיה על כך, וידעו ישראל מאז, כי לכן קראוהו לירבעם ממצרים מיד אחר מיתת שלמה, א"כ נקיים היו ישראל מעון זה לגמרי. אדרבה עוד לפני משורת הדין נהגו עם רחבעם להחזיק במלכותו אם היה נאות לבקשתם הראויה, הלא א"כ תשובתו אין בה ממש וטובה היתה שתיקתו:

עם שלא נפלאה ולא רחוקה היא האמתלא לישראל שנכשלו בע"א, מאחר שהקב"ה העיד עליהם כזאת פעמים שלש באמרו למשה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה, וכן אמר משה כי תוליד בנים וגו' והשחתם ואמר כי ידעתי אחרי מותי השחת תשחיתון וסיים הפסוק, וכן כמה פעמים כפל ושנה הדבר, נראה כאלו מוכרח להתקיים הדבר, וכענין שלמדו רז"ל, זכות על דוד שחטא בבת שבע, כמו שדרשו על הפסוק למען תצדק בדברך, דלא לימרו עבדא נצח למריה, וכן אמרו בספר הזוהר על דרך זו דוד בדחנא דמלכא הוה:

אבל באמת השאלה הבל, שהשואלה רוצה לבטל הבחירה וא"כ מדוע המתין בשאלתו זאת, כי שאל נא לימים הראשונים למן היום אשר ברא אלהים אדם וצוהו על עץ הדעת, למה הניח הקב"ה שיצליח כ"כ השאת הנחש שישכב מיתה ליציע כפיו ולכל תולדותיו, ומה זה היה לו שהימים הראשונים היו טובים מאלה בעיניו. הנה כי לא מחכמה שאלת על זאת, כי זה כל האדם הכל בידי שמים, חוץ מיראת שמים, הארץ נתן לבני אדם לענות בו כפי בחירתם החפשית על כן לא לרחבעם חטאו, כי לה' לבדו, ששמעו לירבעם לעבוד ע"ז, שאפילו לעבור על מצוה קלה אין רשאין בשביל גזרת המלך:

סב. ואי קשיא, הא קשיא, ירבעם גופיה מאי הוה ליה למעבד, כי כנראה לא היה אפשר לו להתיר העליה לרגל, כמ"ש והרגוני, וגם רחבעם הלא יתפשהו ויהרגהו. ולמנוע העליה לבדה, ולעזוב ישראל מבלי עבודת אלהית כלל היה ג"כ כנמנע, שכבר נקשרו בעבודה. ואפי' אם היה אפשר, עדיין לא נתיישב איך יהא רשאי לבטל הוא וישראל מחובות הרגל, והקב"ה לא נתן לו המלכות רק בתנאי שישמור מצותיו וחוקותיו כדוד, והאיך יהא זה, אם הוא מוכרח לבטלם ולעקרם. אכן גם זאת השאלה לא תקום, כי ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישרים אתו והנה כתוב וישלם יהושפט עם מלך ישראל, עם היות זה צדיק גמור, וזה רשע גמור, על אחת כמה וכמה אם היה ירבעם כשר, הולך בדרכי ה' שומר מצותיו, שלא היה צריך לירא מאומה, שומר מצוה לא ידע דבר רע, ואפילו מלכי ישראל הרשעים, כמה מהם היתה ידם תקיפה על מלכי יהודה כ"ש אם היה המלך הראשון שנתמנה על פי ה' צדיק, שהיה נותן לו עוז ותעצומות ואימה על מלך יהודה ומכניעו תחתיו, להיות עמו בשלום. גם מחמת מעוט כבודו בישיבת העזרה, לא היה חסר כלום אם היה בוטח בה' אשר המליכו, היה מטיל מוראו עליהם מכל מקום, לכן קוטן אמנה גרמה לו, מידו היתה לו זאת בבחירתו הרעה, וגאותו שטרדתו מן העולם, עם העוזרים לרעה שלא ינוצלו בתואנה, בכל החוטאים בזדון שלא תועיל להם אמתלא וטענה:

אמנם יש עוד בענין זה דבר מפליא מאד, שכפי הנראה וניכר מספורי הנביאים, אפילו נביאי ה' הגדולים, לא עלו לרגל בשום זמן, כאלהו אלישע עמוס וחבריהם, אשר היו מצוים אצל מלכי ישראל תמיד כפי הנזכר מהם

במקרא. ואם היו עולים, לא ימלט שהיה נזכר מזה מאומה. גם א"כ היו מלכי ישראל הרשעים הורגים אותם, ואנו רואים שהיו תדיר נמצאים אצלם ומדוע לא עזבום והלכו להם. אם רוח המושל עלה עליהם, מקומם לא הניחו ולא באו לשכון בארץ יהודה לקיים חובות הרגלים, טצדקי [מצאון] למפטר נפשיהו ממצות מועדי ה', ובזו לא היו אנוסים, כי מצינו בכתוב שכמה מהשבטים נכנעו ויבואו לארץ יהודה כמה פעמים. ולעמוס נאמר לו תוזה ברח לך ארץ יהודה, ולא אבה. אבל גם תשובה זאת לא נפלאה ולא רחוקה, כי בודאי על פי ה' עשו, שלא להניח ישראל בלי נביאים שלוחיו להוכיחם ולהזכירם, שלא יאבדו באולתם לגמרי, וגודל מצות התוכחה, היא שדחתה מ"ע בשב ואל תעשה:

סג. מ"ש בעל אמונת חכמים להפוך בזכותו של אחאב. נשמט ממנו העיקר שהיה בעל תשובה ג"כ, כמ"ש מקרא מלא ויקרע את בגדיו וישם שק על בשרו ויצום וגו', עד שכבר תפול השאלה, מדוע נגרע הוא ממנשה, שאמר ר' יהודה עליו שיש לו חלק לעה"ב, לכן בגמרא אר"י כל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב מרפה ידיהם של בעלי תשובה, ואילו באחאב אין משמיע כזאת. ועיין בספר אם לבינה, כתבתי עוד על אודותיו וטוב מדותיו, גם בענין שליחות ירבעם לאשתו אל אחיה יע"ש.

סד. מ"ש בעל הספר מענין סוד הצמצום, שספר לו הרמ"ז שפלוסוף מעמנו בקש שיבארוהו לו, וכאשר התחיל לבארו לא יכול הפלוסוף לשמוע והלך לו. ואני אפלא מהפלוסוף ההוא אם היה מבני עמנו מאמין בחדוש העולם, מדוע היה זה קשה וזר בעיניו, הלא הסוד הלז עם כי נורא מאד הוא ומי יכילנו, מ"מ מהמושכלות הראשונות הוא כי הלא כל הפלוסופים אשר מעולם מקיימים, כי הי"ת הוא מקומו של עולם, ואין העולם מקומו, א"כ בהשכלה ראשונה כבר מצויר הצמצום בהכרח, ואי אפשר לצייר הבריאה באופן אחר, אלא שצמצם האין סוף אורו הבלתי בעל תכלית מן האמצע לצדדין כי באופן אחר אי אפשר (אם לא יהפוך קערה על פיה, ויחשוב את הבורא בעל תכלית ועולמו בלתי בעל תכלית, וזה בטל ונמנע). ופנה המקום אל העולמות, המציאן כחיקו, והוא יתברך מסבבן מכל צד וחזר ופתח להם צנור השפעת אורו הנאצל עליהם וזה פשוט מובן מאד. לפי דעתי א"צ לידיעה זו לא נביא ולא מלאך לא נשמת צדיק מג"ע לגלותה, כי השכל האנושי הישר מעיד עליו כאילו השיגו כחוש, ביחוד המאמין בתורה ובחדוש, אין לו המלט מזה, ותמה אני אם יש שום פלוסוף להכחיש את זאת, אם לא יאמר בדבר אשר אין לו שחר. וייחס לאל אמת מחויב המציאות גזויות [גשמיות] וכיעור הרבה מאד בלי מספר, מה שנמנע להעלות על שפת לשון, ומוקצה מן הדעת לכל מי שיש לו בו מוח בקדקדו דמודה במציאות אלוה, אם לא יאמר נבל אין אלהים, ואף המאמינים עולם קדמון על כרחם יודו שאין דבר חוצה לו יתעלה:

סח. דף ל"ז ע"א. זכר דברי סדר עולם, דערב פסח שיצאו ישראל ממצרים יום חמישי היה כו' ושעל פי זה יבוא לנכון שעצרת הוא יום מתן תורה וחמישים לעומר, דאילו למ"ש במס' שבת כו', לא נתנה תורה עד יום נ"א, א"כ לא ידענו למה נעשה י"ט ביום חמישים. במחילה לא שפיל לסיפא דההיא סוגיא, דמייתי נמי בהדיא ההיא דסדר עולם, ואוקמה אליבא דחכמים דבששה בסיון נתנה תורה, א"כ לסוגיא דתלמודין נמי אתי שפיר וכרבנן, ולא חלה הקושיא אלא על ר"י.

ואף היא אינה קושיא כלל, שבאמת אינו תלוי זה בזה, ובזמן שהיו מקדשין ע"פ הראיה, לא היה עצרת קבוע לעולם ביום ידוע בחדש, דהא תני ר"ש עצרת פעמים חמשה פעמים שבעה, גם מתן תורה, אפילו לר"י לא היה בנ"א לספירה, כי במדבר לא קרב העומר, ולא ספרו עד שבאו לארץ, הקריבו עומר וספרו, וכבר נזכר מזה בדברי הקודמין ובריב"ש (סי' נ"ו ובעוד מקומות) מ"מ יפה אנו אומרים זמן מתן תורה ב"ט דעצרת, שאנו עושים בששה בסיון בשטת חכמים.

סו. שם ע"ב מה שכתב בפ' ישא ה' פניו: אין לו פנים, ועיין מה שכתבתי בעז"ה בפירוש ברכת כהנים בבית אל שלנו פשט נכון.

סז. על מ"ש הריב"ש, עיין בעבודת הקודש לגבאי. ובאמת מ"ש הריב"ש מפסוק גול אל ה' דרך. במחילת כבודו הבל הביא, ההוא בדרך ארץ כתיב, שלא ירבה להשתדל בו, ולהתחכם יותר מדאי בהשגת חפצי עולם עובר, כ"ש שלא יעסוק בעול וחמס אלא יבטח בה' בהשגת פרנסתו והדומה. אבל ההשתדלות והכוונה העצומה בבקשה מאתו יתברך היא הנכספת לשי"ת, ותפלת ישרים רצונו. ומ"ש בעל אמונת חכמים עוד יסתכל שאם חטא אחד בטומאת מקדש וקדשיו, צותה תורה שיביאו מדם השעיר כו'. הוא לשון בלתי נאה ומגומגם, כאילו לא צותה תורה כך בהחלט, אלא דוקא אם חטא אחד, אך מה נעשה למחבר זה שטבע לשונו אינו ברור כטוב לבבו ורצונו. והנוגע בענין מעשה הקרבנות, כבר נז"ל למדי, ומה לנו עוד לזעוק יותר על המתפלספים המלעיגים על העבודה, שאנשי כנה"ג אמרו שהיא אחד משלשה עמודי עולם, ואלמלא מעמדות לא נתקמו שמים וארץ.

סח. דף ל"ה ע"א. מ"ש על אודות האדום הידוע ר' עזריה מן האדומים. כבר הראינו סכלותו בשאלת יעבץ (סימן ל"ג) ובמגדל (דף מ' ע"ב) ואי"ה נייחד לו גם מדור בפני עצמו בשגם שקליה למטרפסיה. גם ע"י גדול בדורו מהרל"פ. אך מ"מ לא נעשה לו עול, ולא להיות לו עגל לרש בחנם. כי מ"ש עליו בעל אמונת חכמים שבקש להדיחנו מעל ה' כו'. במחילת כבודו שקר ענה בו. כי הדבר ברור שתוספת השנים על חשבוננו מזמן היצירה לא ידחה סדר קביעותנו בשום אופן. ובהר"ד אינו כתוב בתורה. ולא נזכר בתלמוד. (ובזמן

שהיו מקדשין ע"פ הראיה ודאי לא היו משגיחים אליו) כי אינו אלא סימן בעלמא הונח מרבי הלל וסיעתו מתקני הקביעות בגלות, בהסכמה על מנין שנות עולם, המה יסדוהו מפני ההכרח, למען יהא בידנו חשבון קבוע שוה לכל. ואם יצויר איזה תוספת במנין השנים שלפני הזמן שהחל חשבון מתקני [החשבון] עבורינו בשביל כך לא נפסד החשבון מעת שהוחל במאומה, ולא יססיד עלינו כלום עוד כל ימי הארץ, לא יזח ולא ימוט לעולם. אמנם כפי אשר ירבה התוספת. על פיו מבקש מולד ראשון זולת בהר"ד אשר יאות לנו לפי חשבוננו. וכבוד חשבון קביעות שלנו לעולם במקומו עומד, זה פשוט מאד לתנוקות:

ובמ"ש [על] האדום ההוא התנצלותו בזה באריכות מאד, על כן לא ישיגהו עון אשמה זאת כלל וכלל, ודבריו כנים וישרים שלא חטא בכך. רק במה שנטה לספורי הבלי הגוים אשר פיהם דבר שוא בזו ודאי נטתה אשורו מני דרך, וגרם לו שיהיה פתי מאמין לכל דבר, אך לא נתכוין למרוד בה' ואין צריך לומר בשום דבר הנוגע למעשה חלילה. אדרבה נראה שהיה ירא ה' בפועל (רק בשסתיו חטא, ביחסו לחז"ל מעוט ידיעה בספורי דברי הימים, מה שאינו נחשב חסרון בחקם, וכן הוא האמת כי לא היו צריכין להם אשר היתה להם ידיעה אמיתית. לא כמו שחשב שהיו משוללים מידיעה זאת לגמרי לפי שאינה הכרחית לדיני התורה, שידיעתה בלבד מוטלת אליהם. זהו השטות שנתגלגל בה בכל ספרו), ומה לנו להוסיף על חטאו את אשר לא עלתה על לבו. אולם בענין קלקול חשבון דורות עולם, לא המציאו הוא בלבד, שכבר מצא פרצה סתוחה לפניו. אמנם לא נשתמש בה להיות כלי חפץ לסדרי קביעותנו חלילה. אך לטובה היתה כונתו בזו ודאי, כדי להכות על קדקדם של מחשבי קצין. וכן אסילו אם ידומה שחטא בכך, מ"מ קורא אני עליו בכאן גדולה עברה לשמה, והנה שכרו אתו, שקעקע יסוד נופל של הטפשים בעת ההיא, כי סכנתם גדולה מאד לכל הגולה, כמה נפשות אבדו עולמים בראותם כי התעו אותם המבקשים חשבונות רבים בהבטחתם, והונו אותם חשבונותם, אבל חלילה לשום לב לשום תוספת מנין בשנות היצירה, אף כי להשגיח בספורי דברי הימים של חול. חלילה חלילה חולין טמאין הן, ולא יגעו בקדשי שמים, רחוקים הם מאתנו כרחוק ארץ משמים. וכבר זכרתי בפירושי עולם ברור לסדר עולם. ובהגהותי לצ"ד. כי לא לבד על חז"ל עותה קלקלתם, כי גם למקראות אשר הם למופת ולאות, חטאו פשעו בשקרי ספוריהם ומניני שנותיהם, לכן האיש הישראלי ירחיק עצמו מהבלי הגוים בילדי נכרים לא יספיק, ישמח באשת נעוריו בה ידבק, אילת אהבים ויעלת חן על לומדיה, דדיה ירווהו בכל עת אתה כל הון עתק, עמה רצון מה' יפיק:

סט. בוא וראה מה גרם עון המתפלספים ההולכים בשרירות לבם

וחושקים בדרכי הנכר, כי הביאו על עצמם קללה. שלא עשו כמתוקנים שבהם, הלא לטובה שמם נזכר. כמ"ש לפנינו בעל אמונת חכמים משם חכם באומות העולם גאלאטין (וכבר הובאו דבריו ולשונו הלזה בכמה חבורים משלנו ועמ"ש בספר השבט קרוב לסוף ס"ד) רק מפני שאינם מצוים ביד כל אדם. אציגם נא הנה, להיות לנו לכסות עינים נגד הפתאים והילך לשונו. הקדמונים בעלי התלמוד למדו והורו סודות, כמעט בלי תכלית במשלים וחדות, ולאותם שאינם מבינים אותם נראים דברי שטות ודברים בלתי ראויים, ולפי האמת נמצאים צפונים בהם סודות אין מספר, ומוזה נהיה טעות היהודים אחרונים, שלהיות אינם יודעים דרך הקדמונים, כאשר מדברים בעיני הטבע והאלהות, הם מהפכים הרבה סודות שבתלמוד לצחוק ולגדופים. עכ"ל. והאריך עוד להוכיח טעות חכמי אומות העולם המלעיגים על דברי רז"ל, ורצה שיעתיקו הלשון ללשון לאטין ושילמדו בו תלמידים נוצרים בבית הספר, וכבר זכרנו בלחם שמים פ"ד דאבות כמה מחברים נוצרים שעמדו כאריות נגד המשטינים ומקטרגים על התלמוד, היו לו למגן ולצנה. ואגוסטין הגדול שבהם קרא התלמודיים ארגו הספרים, ושבח מאד את התלמוד, ואמר אין ערוך לחכמת בעלי התלמוד. וכן כמה אפיפיורים וחכמיהם היו מחבבים התלמוד מאד. וכ"כ בספר שבט יהודה בספור החלום אשר חלם המלך אלפונסו (והוא דבר מפליא מאד) שם מזכיר איך אמר המלך ששמע מכומר שאמר לו שבהחבא היה הוא ורעיו לומדים עם חכם אנוס חכמת התלמוד. ואמר שאחר ימים ושנים שלמד ראה כי חכמה עמוקה היא מכל החכמות:

ע. מ"ש בסוף עמוד הנ"ל. ועל דרך זו אני אומר שכדי לצאת מן סכנת המינות שלא לתלמוד מלאכת הרפואה כו' מפי האדוק לעכו"ם כו'. אמת שמן הגמ' נראה שאין זה אסור אלא בד"ת כו' עם כל זה אפשר כו' אין רוח חכמים נוחה הימנו. אשתמטתיה תלמוד ערוך פ"ק דע"ז (טוב) אין מוסרין להם תנוק ללמדו ספר וללמדו אומנות (והובא גם בש"ע י"ד קנ"ג) פרש"י משום דמשכי ליה למינות. הא בהדיא דאפילו בסתם נכרי שאינו אדוק אסור:

ואי משום דלא אמרו אלא בתנוק. הא לאו מילתא. דלרבותא נקטי מסירת תינוק, אע"פ שאביו או ב"ד משגיחין עליו מוליכין ומביאין אותו, נכנסין ויוצאין ובאין אצלו, לראות ולעיין אחריו ועל עסקיו. כ"ש בגדול שאין לו מי שיפקח עליו, גם מטעם שלא ירגילנו במשכב זכור, שייך נמי בגדול כקטון, והחששה בגדול יתרה כאמור. ועוד נעלם ממנו שאסור להתיחד עמהם, והלומדים אצלם אומנות בקבע, כמה פעמים מתיחדים עמם, וכל זה בשאינו אדוק, אבל באדוק אפילו לילך להתווכח עמהם (אפילו במקום שרבים מצוים, אפילו דרך אקראי בעלמא) אסור. כדאמרינן פרק כל כתבי רב לא אזיל לבי אבידן, שמואל לא אזיל לבי נצרפי, ואע"פ שחסידים וחכמים גדולים היו, לא

חלכו אצלם אפילו לשעה קלה, משום אל תקרב אל פתח ביתה:

ותו באדוק מי עדיף מרב שאינו דומה למלאך ה' צבאות, אל יבקשו אפילו תורה מפיהם (ועיין מה שכתבתי בתשובה הארוכה בסוף ספר קיצור ציצת נובל). ואע"פ שאינו הולך אליו אלא ללמוד אומנות, מ"מ האדוק כל מגמתו למשוך למינות כל הקרב אליו. לכן הדבר פשוט שאיסור גמור הוא ויש למנעו בכל כח, כי זוהי הסבה החזקה והעצומה להתפשטות צרעת המינות באומתנו מבלי משים. ועיין שאלת יעבץ סוף סי' מ"א שמלאתי פי תוכחות עד ו' לאחד שגלה שלא למקום תורה כדי ללמוד אומנות להרחיקו מכיעור וגנות, כ"ש ללמוד מאדוק דמשיך ודאי למינות, שאיסור כפול ועון חמור הוא. ולמוד החיצונים וספריהם הוא שהיה בעוכרינו, הוא עיקר סבת חורבן בית שני, והיא שגרמה עקירת קהלות ישראל הגדולות בחכמה ובמנין מכל ארץ ספרד וצרפת, כמ"ש בשכבר בחלון המצרי. ולענין למוד מרב שאינו הגון. עמ"ש בס"ד בתשובה הארוכה בסוף ספר ציצת נובל:

עא. מ"ש בענין עדים זוממין, הרגו אינן נהרגין. שהשטן ואומות העולם וצדוקים ומינין מונין אותנו, להכריח מזה בטול דעת חז"ל בעלי החלמוד, כאילו הם הופכים ללענה משפט, לזכות את החייב ולחייב את הזכאי חלילה, ומבקשים מזה עלה על תורה בע"פ למשדי תכלא בכולה, כמ"ש בס' אוהל יעקב (סי' ז') באורך:

ואני הצעיר אומר קושיא ותמיהא כל עיקר אינה, הבל יפצה פיהם של מכחישי הקבלה הנאמנה, אשר לה משפט הבחירה, גם בחקירת השכל משקול הדעת ואזון פלס הבחינה בחכמה ובתבונה, ויש ללעוג על המסרבים לקבל האמת המוכרח בעצמו, וכי מי אמר להם כי אלה המוזמים שקר העידו, לתת להם דין רוצחים ודאים, וכי אי אפשר שיכזיבו אלה האחרים שהזימום, תרי וחרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני, סמוך אהני, הא ודאי חדוש הוא שחדשה תורה. ואינו בדיני דתות נמוסיות. וכן אחז"ל עדים זוממין חדוש הוא. א"כ אין לך בו אלא חדושו. דווקא לא הרגו נהרגין, כמשמעות הכתיב כאשר זמם בברור. וטעם גדול יש בדבר, שכיון שהוזמו עד שלא נהרג זה, הרי מן השמים הוכיחו שזה צדיק הוא, והם יזמו להרוג נקי חנם, לפיכך תשוב מחשבתם הרעה בראשם, כי ה' גלה על עונם להציל נפש נקי צדיק. משא"כ אחר שנהרג זה, אנו אומרים כודאי עדים ראשונים אמתיים, והאחרונים המזימים אותם שקרנים, שאם לא כן לא היו מסכימים מן השמים שיהרג זה, והיה הי"ת מסבב לעכב הריגתו. ואף היה להם למהר לבוא לב"ד, עד שלא יוציאו זה ליהרג. זו ג"כ חוכמה שבדאים הם, ולכן המתינו עד שנעשה בו מעשה, כי מתחלה חשבו שמה ימלט זה מדין מיתת ב"ד, והרבה ריות והצלה בלמוד זכות מאיזה צד קודם שיגמר דינו, ולא יצטרכו לענות שקר ומה להם לחוב בדמן של עדים

הללו הנאמנים, אכן אחר מעשה רוצים להנקם מהם בשקר. והרי זה גם כענין ונקי וצדיק אל תהרוג כי לא אצדיק רשע, שאם לא היו כנים בעדותן, לא היו יוצאין מב"ד זכאין, אלא היו מזימין מקדימין ובאין, עד שלא יוציאו זה להריגה. הרי נתבאר שדין ישר וצדק הוא, וסכלות היא למערערים ומפספטים כנגדו, כ"ש כשיצורף לזה שעדים זוממין אינן עושין מעשה, רק עקימת שפתיים נחשב מעשה, שאין להוסיף על המפורש, לעשות בהם משפט מות. גם בעבור מה שלא נאמר ונתפרש בתורה להמיתם. ואף אם יהא ח"ו כמחשבת החכמים בעיניהם, אין עונשין מיתה מן הדין שהוא ודאי כלל שכלי:

עב. מ"ש בפסוק ויאמר אדני וגו' אל נא תעבור וגו' שלדברי האומר חול הכתוב מכחישו שנקוד קמץ. לא דבר נכונה, כי אין בזה הכחשה. הלא גדולה מזו מצינו בגמרא סוף פרק שבועת העדות. שיש כמה שמות הויה במקרא שהם חול, ופסקו כן הפוסקים, עם שאין זו דעתנו יעוין פנה שנית לאוצר הטוב שלנו (רושם מ'), כ"ש בשם אדנות זה שהוא ג"כ דעת אחד שם בגמרא (אע"ג דלא קי"ל כותיה) חלילה לומר שהוא מוכחש מצד זה. ויותר מזה נמצא, שהמלאך נקרא בשם רבו, כענין שכתוב בהגר ויאמר לה מלאך ה'. וכתוב בתריה ותקרא שם הויה (והוא קודש אליבא דכ"ע) הדובר אליה אתה אל ראי. שהשליח נקרא בשם שולחו, כמו שנמצא בכמה מקומות. וכמו שאמר מנוח אלהים ראינו. על כן אין מצד זה תמהוין על דעת האומר למלאך אמר אדני אל נא תעבור. והנה מקרא מלא הנה אנכי שולח מלאך לפניך וגומר כי שמי בקרבו (אף כי אל) [כלל] היודע בסתרי תורה. לא יקשה מאומה בזה:

עג. העתיק ממנו מלין. במ"ש שעיקר קיום מ"ע לקבל שכר, ועונש המבטלם מעט, ואין בו מלקות כו'. אמנם עקר העונש על מצות לא תעשה, ולכן יש בו מלקות מיתה בידי שמים כרת ומיתת בית דין. והשכר הוא מעט ובלתי עקרי. כגון ישוב אדם ולא עבר עבירה. נותנין לו שכר כעושה מצות:

סוף מאמרו זה סותר לתחלתו. כי אחר שהניח עקר קיום מ"ע לקבל שכר הרבה, והיושב ולא עבר הרי הוא כעושה מצוה (שהיא משנה שלהי מכות) א"כ מה בין זה לזה. ואם נתכוין לומר שאין להיושב בטל מעבירה לעולם איזו [מצוה] שהיא, אפילו אם נזהר מחמורה שבחמורות, רק שכר קטן כמקיים מצות עשה קלה שבתורה. מי הגיד לו זה. וכמדומה שנעלם ממנו (בשעה שכתב דברים הללו) שיש גם מצות עשה שענשן כרת. והן מילה ופסח, הרי שיש גם במבטל מצות עשה עונש גדול (מ"ע) מאד. א"כ הריני אומר היושב בטל מלא תעשה פשוט. יש לו שכר כמקיים מצות עשה פשוט. והבטל מלא תעשה חמור, שיש בו עונש מיתה וכתר, הוא נוטל שכר כמקיים מצות עשה דמילה או פסח, שבודאי שכרן מרובה מהמקיים מצוה קלה, כפי ערך חומר המבטלה. שלא ידומה ישתוה שכר החמורה עם הקלה. עם היותנו בלתי יודעין מתן שכרן של

מצות, בודאי שכר החמורה מרובה משל קלה, שהרי החמורה דוחה את הקלה, וכן מסורש במשנה שלהי חולין, עאכ"ו למצות חמורות, הא על כרחך שכרן של חמורות עצום הוא ממנו, אלא לענין ששכר הקלה גם הוא הרבה מאד הדברים אמורים, שלא יקל אדם בקיום הקלה. ויחשוב שאינו מפסיד בה הרבה, שאפי' בקלה נאמר אריכות ימים כמו שכתוב שלהי חולין. ועיין לחם שמים ריש פרק ב' דאבות ושאלת יעבץ (סימן י"ח):

עד. סמוך ל"א ארורים. הציג מ"ש ארור מקלה אביו ואמו שבשמים שנכשל בו המחבר בעל אמונת חכמים, שהזכירו זה פעמים לשבח, ועבר על מה שכתוב שם רשעים ירקב. ושלא במתכוין יפה כיון קולמוסו, שסמכו ענין לו, שכל הפרשה בנוסף ונואפת נאמרה כדאיתא פרק אלו נאמרים (סוטה ל"ז): ולענין הקושיא על תוס' דעירובין (דף ק' ע"א) דבערוב דם לא שייך לומר ליתי עשה ולדחי ל"ת, מגמרא ריש פרק דם חטאת, דפריך ליתי עשה ולדחי לא תעשה דבליעה אע"ג דהויה נמי בפשיעה. לא קשה מידי דהתם גבי דמים שנתערבו בדמים, סתמא דמילתא פשיעא היא, כי מדוע הניח דם הקרבן הראשון ושהה לזרקו כמצותו ולא עשה את אשר לחטאת ראשונה, או הנשחט ראשון דשהוי מצוה לא משהינן. הלכך כי עבר ושהה עד שנתערבו לו פשיעה היא ודאי, משום הכי שפיר קאמרי תוס'. דליכא למימר ליתי עשה ולדחי ל"ת. מה שאין כן הנה בבליעת דם חטאת בבשר הזבחים, מי לא עסקינן דמקרי ונגע שלא בפשיעה דמידי דשכיח הוא, ולא הו"ל למידק כולי האי, א"כ דנגע מאליו או באונס, כה"ג ודאי שייכא קושיא דליתי עשה כו', ואצטריך תלמודא לשינויא אחרינא זה פשוט וברור. ומ"ש התועב על זה, אין לו טעם וריח. ואין להאריך בדברי רוח:

אמנם גם מ"ש בעל הספר לתרץ מדעתו, והוא דכל היכא דאמרינן דאתי עשה כו' היינו כשהעשה ול"ת בדבר אחד כו' כגון יבמה ממזרת דבגוף אחד איכא עשה דיבמה יבוא, ולא דלא יבוא ממזר. לא היה לו להביא את זה, שהרי לפי האמת אין עשה דיבמה יבוא דוחה לאו דממזר, רק לפי הסלקא דעתין הוא אומר. ומה לו (ולנער) להביא דבר שאינו:

ולפ"ד היה יכול לעשות דמיונו בריוח ממילה בבהרת, אבל כשהעשה בדבר אחר ול"ת בדבר אחר ונתערבו, לא אמרינן בזה אתי עשה כו'. וסבב להכריח דעתו זאת, באמרו דאי לא תימא הכי בשר שלמים שנתבשל עם בשר טרפה יהא מותר לאכול, משום דאתי עשה כו': זה הכרח של כלום, דטרפה ודאי חמור מלא תעשה שבמקדש, שהוא איסור כולל חולין ומוקדשין. ותו דלא תעשה ועשה הוא כדאיתא בספרא, אותה תאכלו ולא טרפה. משום הכי ודאי לא אתי עשה גרידא וקדחי, אבל בלאו גרידא, ודאי אתי עשה ודחי ליה אפילו בשני דברים. כדמוכחי כמה סוגיות דלא קפדינן אלא דבעידנא דמיעקר לאו

מיקיים עשה, ואז בכל גוונא דחי. או היכא דאפשר לקיים שניהם לא דחי, אבל היכא דלא לעולם דחי. ולא אשתמיט תלמודא בשום דוכתא לאשמועין כי הק סברא דכשהם בשני דברים לא אתי עשה ודחי:

ומ"ש והם הם דברי התוס' בעירובין דהכא, ע"י פשיעה הוא בא, והיה יכול להתקיים העשה בלא הלאו. (אין הבנה בלשונו זה. כי אין אפשר להעמיס זה בדברי התוס', ואם לכך נתכוונו מה להם לסברת הפשיעה. והיה להם לומר דשאני הכא דגופין מוחלקין הם, או תערוכת שני דברים הם, ואין עשה דוחה לאו בכגון זה. אפילו בלי פשיעה) אבל בשר שלמים שנגע בחטאת גזרת הכתוב הוא (א"כ אמור גם בדמים שנתערבו גזרת הכתוב הוא, דהזאה ודלא תגרע, ולדחי לאו דלא תעשה. נמצא עדיין קושית התוס' עומדת) ולא משום תערוכת שהוא דבר כולל כל האסורים, ולא יהיה צריך כל אשר יגע. טעה בזה. דתערוכת טעם הוא שכולל. אבל איסור מצטרף להיתר אינו כולל כל האיסורין, אלא בחטאת דווקא גלי רחמנא דמצטרף, וחולין וקדשים לא ילפינן. ולר"ע הו"ל נזיר וחטאת שני כתובים ואין מלמדין והא ודאי אצטרך קרא דבליעת חטאת בבשר שלמים, דחדית לן דהיתר מצטרף לאיסור, אע"פ שהם שני דברים חלוקין וטעמא דכתב רחמנא יקדש, הא לאו הכי הוה אמינא דאתי עשה ודחי, אפילו ל"ת שבדבר אחד, וחזרה הקושיא למקומה. אי איתא לסברת התוספות, דבמידה דפשיעה לא דחי, מאי אצטרך יקדש, דלא ליתי עשה ולדחי, בלאו הכי נמי לא דחי, כיון דפשיעה היא וכ"ש שהרי שני דברים הם ג"כ, כסברת בעל אמונת חכמים. לכן מ"ש וכן נראה בברור מן הגמרא דפסחים דהיתר מצטרף. אין בו טעם, איברא איפכא מוכחא בהדיא ההיא סוגיא:

גם מ"ש וא"ת כו'. לא השיב כלום. וכן מה שכתב עוד ובוזה נבין דברי רש"י כו' ונבין ג"כ קושית התוס'. כל הדברים יגעים, אין בהם טעם כל עיקר ולמבוקשו אינן נוגעים, כמבואר למבינים וליודעים.

עת. מ"ש ובוזה תבין למה אנו מברכין על נטילת לולב כו' ומ"ש הפוסקים מהטעם להיותו ארוך, אינו מספיק. לא ידע שהפוסקים לא המציאו טעם זה, אבל תלמוד ערוך הוא פרק לולב הגזול (סוכה דף ל"ז ע"ב), הואיל ובמינו גבוה מכולן.

עו. מ"ש בענין שאפילו הרוצה להחכים ידרים, שצריך כמו כן לעשות לנטות גופו לאותו צד. זה דבר שאין ספק בו, שאין לזוז מפשטן של דברים בענין המעשה, וכן כתבתי בס"ד בשאלת יעבץ (סימן מ"ז דף מ"ח ע"א) דהאי מאן דבעי למהוי חסידא, צריך שיסכים המעשה בפועל עם הכוונה.

עז. מ"ש בטעם הבא על נערה המאורסה שחמור מהבא על אשת איש. יש למצוא לו טעם גם בדרך הנגלה, לפי שעגמת נפש גדולה היא לשניהם, ר"ל לארוס וארוסה, יותר מאשת איש, כי על כן חוזר מעורכי המלחמה. משא"כ

כנשוי שאינו פטור מלצאת למלחמת מצוה, רק בשנה ראשונה. והרי זה בהפך ממה שעלה על דעת בעל הספר להקל דין המאורסה ע"פ סברא מופשטת וזרה, לולי דרך הנסתר, אזיל בתר אפכא, גם ודאי אין פגמה של קטנה מרובה כשל גדולה, וכמ"ש בס"ד בלחם שמים סוף פרק בן סורר ומורה.

גם מ"ש לפ"ד בטעם הדבר, לפי שמחיצת הבתולים נשברת, ע"י כן הדם יוצא, משא"כ בבוגרת בתוליה נושרים. אינו מכוין, דהא קי"ל גם בבוגרת יש טענת דמים, ובוגרת אין בתוליה נושרין, לא אמרו כך, אלא בנחבטת על גבי קרקע, ואפילו היא קטנה, וכן מי שפסיעותיה גסות, ולכן גם היא כשרה לכהן גדול לדברי ר"א ור"ש, דמיהא מקצת בתולים אית לה ודאי:

עח. מ"ש בישוב דר"מ דקטנה מזנה ברצון נאסרת על בעלה ישראל, ע"ס אותה שאמרו פ"ק דכתובות, וכ"ת אותו מעשה מ"ט לא אסרוה אונס הוה, הא קמן דאילו ברצון הוא, היתה אסורה עליו אע"ג דקטנה הואי. ואין לומר דה"ק התם אונס הוה, משום דפתוי קטנה הוא, דא"כ מאי אבע"א כו' דפירושו אסילו תימא גדולה, והרי קראי מוכחי כו'. ולא היה לו לומר בלשון זה, אלא דעדיפא הו"ל למימר, דבאמת התם אונס הוה פירושו משום דפתוי קטנה הוא, מ"מ תסייעיה לר"מ דמשו"ה מסיק תלמודא אבע"א כו', דהדר ביה משינויא קמא, משום דס"ל לקושטא פתוי קטנה לאו אונס, ובהכי סלקן כולהו סוגיי דאידיכרא הך מילתא דפתוי קטנה שפיר, לדעת הר"מ נמי, דההיא דפרק הבא על יבמתו (יבמות דף ס' ע"א) נמי לעולם אימא ר"פ הוא, דנאדי משנויא דרבא ומוקי לה בכ"ג, מה"ט דל"ל הך סברא דאונס בישראל שרי, וק"ל. וכן ההיא דפרק ארבעה אחין דילמא דיתויא הוא דקדחי תלמודא, אי משום הכי לא תתני הוחלפו דאיכא למימר דסברא כמ"ד פתוי קטנה אונס הוא, כך יש ליישב דר"מ בדוחק:

ובאמת הכא בגמרא דכתובות, אינו אלא דיתוי, דאפילו אם תמצי לומר לאו אונס הוא. איכא לשנויי בגוונא אחרינא, איברא לקושטא דמילתא, סתמא דתלמודא פשיטא ליה, דפתוי קטנה אונס הוא.

ותו על כרחך ההיא דפרק קמא דכתובות, בלאו הכי לא מוכחא מידי. דבין אי תימא פירושו דאונס התם, משום קטנות או אונס ממש, תקשי לך, בין הכי או הכי, מ"מ תאסר עליו דלא גרע מנטען, וכמו שכתבתי בס"ד במור וקציעה לאבן העזר (סימן י"א וקע"ח) דפשיטא ב"ד אוסרין אותה, אע"ג דמדאורייתא שריא, א"ה אכתי קשיא מפני מה לא אסרוה אלא משו"ה הדר ביה מההוא שינויא. ואצטריך לשנויי כדרשב"ן, דסליק שפיר טפי, משו"ה מההיא ליכא למשמע.

עט. מ"ש (דף מ"א סוף ע"ב) ולכן גר כו' טבל הרי הוא יהודי גמור לכל דבר. שרי ליה מריה כיחידאה אמרה להך מילתא, ונתן מכשול לרבים אשר

לא יחכמו.

פ. דף מ"ב ע"א. כתב עוד קשה למה יבמה זקנה מ"ע גמורה ליבמה אע"פ שאינה ראויה לילד: אין זו דעתי, אלא כה"ג כופין לחלוץ, כמ"ש שם במקומו בס"ד, ומה שכתב עוד אם היבמה איילונית כו' ומותר לבוא עליה. זה אינו, שאסורה עליו משום אשת אח שלא במקום מצוה, וכן אמר הוא עצמו בסוף ולכן אסורה ביבום, נמצא סותר דברי עצמו. ואם אולי כוונתו שאיש אחר מותר לבוא עליה, אינו לשון נקי, כלום חסר לומר שמותרת להנשא, או לקחתה לו לאשה, ומדוע יוציא הלשון מגונה, גם אף על פי שמותרת, אינה נבחרת, שלדרי"י היא זונה האמורה בתורה, ואסורה לכהן, ולד"ה גרועה היא מזונה. אפילו לישראל, מאחר שאינה בת בנים, כל בעילותיה כזנות חשיבי, אף על גב דרחמנא שרייה, לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר, כדי להצילו מעברה. דומיא דיפת תואר וזונה דשרו, ואילונית פחותה מהן בודאי.

פא. אכן מה שכתב עוד וכמו כן סריס חמה וסריס אדם, אע"פ שמותר ביבום כו'. חזר ואמר שלא כהלכה בשני אלו, כי סריס חמה, אינו בן יבום, ולא בן חליצה, וסריס אדם אם היתה לו שעת הכושר, אסור ביבום, שהרי פסול לבוא בקהל, אלא חולץ. באמת אני עומד משתאה משתומם, איך נשתבש בעל הספר כל כך, שיצאו תקלות כאלה מתחת יד יושב על כסא הוראה, להתיר איסורי כרת רחמנא לצלן. כנראה היה בקי בדברי אגדה יותר מגופי תורה, אף על פי שהוא עוסק בהם ג"כ, כפי הנראה מדבריו, בהכרח לומר, שהיה הלמוד הראשון עיקר והשני טפל. כן לא יעשה, כי לא המדרש הוא העקר אלא המעשה והרי ע"י הפוך זה, רבתה המכשלה, על כן דבר זה צריך הזכרה ואזהרה יתרה. ונפקא מנה נמי למדחי הא מקמי הא, שלעולם ידיעת המעשה קודמת בחיוב והכרחית ביותר, וביחוד למורי הוראות, לדעת מה יעשה ישראל:

פב. כתב עוד וכמו כן נבין למה תקנו אלמנה נזונת מנכסי יתומים, ולא היבמה. לשון זה אינו מכוון, כי אין מקום לנכסי יתומים אצל יבמה, שאין שם יתומים, אבל נתכוין לומר, נזונת מנכסי בעלה (בין יש יתומים, או לאו), מה שאין כן ביבמה שאין לה מזונות אלא שלשה חדשים הראשונים בלבד.

פג. במה שכתב ליישב קושית בעל כסף משנה בפרק ב' מהלכות צרעת. יפה כיון, וגם בלאו הכי לא קשה מידי, כמו שכתבתי שם ובלחם שמים במקומו בס"ד.

פד. אמנם מה שכתב, שהקשו לו דברי הרמב"ם אהדדי, שבפרק י"ב מהלכות אבות הטומאה כתב גזרה כו' והוא כרבא כו'. ובפ"ג מהלכות מקואות כתב אבל לקודש אין מטבילין כלים בתוך כלים טהורים כלל, ואפילו היה בסל ובקופה, והוא כו' אילא כו', והשבתי שאין נראה להר"מ לפסוק כרבא כו' אלא כאבא שאול כו' וכרב נחמן אמר רבא בר אבוה דאמר י"א מעלות כו' ולדידיה

איכא טובא כו', וכמ"ש כו', דבריו הללו משובשים, במחילת כבודו, כד ניים ושכיב אמר להני מילי, דהא דרב נחמן אזדא לה אליבא דרבא, לא אתיא כו' אילא לגמרי, ודאבא שאול נמי כדרבא סלקא:

ומ"ש תוס' אין לו ענין כלל לדרב נחמן, וכן מה שכתב עוד בעל אמונת חכמים, ואמנם כדמוקי כו'. וכל הדברים יגעים, אין כדאי לשום לב אליהם. אבל גם הקושיא טעות לא מחכמה שאלוה המקשנים, כי הדבר פשוט וברור שלא הבינו דברי הרמב"ם, ששני המקומות אחת הן, ועולין יפה בשטת רבא, דקאי ליה כאבא שאול, והיינו בטל טהור דווקא, אבל לא בטמא דאמרינן מגו, כדמפרש רבא. וכמו כן פירש הר"מ דעתו יפה בריש פרק י"ב דאבות חטומאה, והן הן הדברים שחזר ושנאן סוף פרק ג' דמקואות, אבל לקודש אין מטבילין לתוך כלים טהורים ואפילו היו בטל, והיינו לתוך כלים טהורין דווקא, אבל לתוך סל טמא, מטבילין אפילו לקודש, כמו שמפורש בפרק י"ב דאבות חטומאה באר היטב, שעליהן אמר בפרק ג' דמקואות, כמו שביארנו במקומו, חרי שדבריו בשני המקומות אחת הן, מכוונים בדיוק גדול בשטת רבא דוקא. וחמה תמה אקרא על בעל אמונת חכמים שאמר שלא נראה לר"מ לפסוק כרבא מסברת הכרס, ואיך אפשר זה א"כ מנין לו לפסוק שאם היה טמא עלתה טבילה לכלים שבתוכו אפילו לקודש, לר' אילא מי שמעת ליה, הא איהו דס"ל משום חציצה ודררא דאורייתא, ולא שני ליה בין כלי גדול לקטן ובין טהור לטמא, הא על כרחך לא עיין גם בלשון הר"מ, כמו בסוגיא דגמרא, דלא סלקא ליה שמעתא, וכבר נתבאר שהקושיא הבל שאין בו ממש, ופסקי דר"מ בהא דייקי טובא ונהירין כשמש.

פה. פרק כ"ה. הביא דברי בעל ספר יוחסין על אודות ספר הזוהר, כנוהו על שמו של רשב"י אע"פ שלא עשאו כו' כמ"ש שהמשנה וספרא כו' אליבא דר"ע אע"פ שאלה הדברים נעשו על פיו יותר מששים שנה אחרי מותו. לשון זה נמשך על חבור המשנה כו', לא על ספר הזוהר, גם לא נמצא שם מ"ששים" בפירוש, אלא מס', ויוכל להיות ט"ס, וצ"ל מש', ר"ל שי"ן שנה. וזה מכוון יותר, כי ר"ע היה בזמן הבית, וספרי המשנה והברייתות נתחברו אחרי מות רבינו הקדוש כשלש מאות שנה אחר החורבן, אבל ספר הזוהר לפחות נתחבר ג' או ד' דורות אחר רשב"י התנא הידוע. וזה בעיקר גוף הספר בלבד, נמו שכתבתי לעיל כמה פעמים:

פו. דף מ"ז ע"ב. ז"ל, ומעתה גם ספר הזוהר כך היה שכל האדרא כו' נכתבה תיכף ומיד שנאמרה כו'. כבר זכרתי בח"א במטפחת זו ח"א (פרק ה') מה שקשה לי על זה, שבאדרא מביא ומייסד סודותיו על ספרי רב המנונא סבא ורב ייבא סבא. וכן בהרבה מקומות מספר הזוהר. דבריו מיוסדים על דברי הני חרי אמוראי בבלאי ידיע ובקיע שמיהו בתלמודא דידן. ורשב"י דזוהר, הוא

האומר הדברים בשמן, והוא המפליג בשבחם, ובאמת לא אוכל להאמין שהיו רב המנונא סבא ורב ייבא סבא בימי התנאים, אף כי קודם רשב"י דמתניתין. וכמו שהארכתי בשם דברי טעם, ולא אשתמיט תלמודא בשום דוכתא להזכיר רב המנונא סבא ורעהו רב ייבא סבא, בדור תנאים. ולכן בהכרח צ"ל אחת משתים, אם תרי רשב"י ותרי ר"א בריה הוו, ורב אבא כותב האדרא, אינו רב דגמרא, או שרשב"י דזוהר ובנו ר"א וחבריהם, נשמות מג"ע היו שנתעסקו בחבור הקדוש הלז, כמשמעות בכמה מקומות מזוהר, וביחוד בריש ספר התיקונין. אין מנוס מאחת משתי אלה:

פח. אכן מה שכתב עוד בעל אמונת חכמים וזה לשונו, אמנם שאר כל הדרשות של רשב"י כו' היו לומדים בע"פ כו' עם שבענין עשיית החבורים או לפחות סיומם ע"י אחרים זולת מחבריהם, זהו דבר שאין ספק בו כלל, וכמ"ש בספר יוחסין, וביחוד בענין ההשלמה והחתימה, הלא כך היה הדבר בספר תורתנו הקדושה עצמה, שהשלמה יהושע, ודיהושע אסקיה אלעזר וכו', ודוד כתב ספר תהלים, ע"י עשרה זקנים שהיו כמה אלפים שנה לפניו, כך אירע בכל ספרי הקודש שבכתב ושבע"פ (עיין בפרק עושין פסין (עירובין דף י"ט ע"א)), תנא רבה בר מריון בדבי רבן יוחנן בן זכאי, וכה"ג טובא בגמרא דילן. וכאשר נראה בפרטות בספר תנא דבי אליהו, שחובר בדור אחרון של גאונים. אבל זה אי אפשר כלל, כי נזכרו בו באורי הגדה של מאוחר אמוראים, כגון ספורי מעשיות רבה בר בר חנה דהספינה, וכן עובדא דר' פרת דדחיקא ליה שעתא כו' וכיוצא באלה, מלבד מ"ש בו מדברי ספרי אחרונים שהיו זמן רב אחר התלמוד, כאשר הראינו בבירור גמור, באופן שאין נמלט מערבובי דברים רבים, שאין ליחסם לחכמי התלמוד כלל, ורוב דברים כאלה נוגעים לס' רעיא מהימנא ביחוד. ומלבד שבושים קשים שנטמעו בתרומת ספר הזוהר, וכבר גלינו דעתינו בפשר דבר, ועל המעיין לבור את כל זה, הבוחר הראוי אשר יבחר ויקרב לזרות ולהבר התבן מן הבר.

פט. פרק כ"ו. מ"ש בעל הספר, שמצינו שהובאו דברים בתלמוד משם אמוראים, וכבר קדמום אמוראים זהו ודאי מצוי ורגיל בגמרא כמעט בכל דף שאומר תנינא להא דת"ר. או הני תנאי כהני תנאי, או מסייע ליה למר, תניא נמי הכי, וכדומה לזה הרבה, שהתלמוד עצמו מגלה ומגיד את זאת, שאמורא אחרון כיון למה שכבר נשנה כברייתא בימי התנאים, או דפליגי אמוראי בפלוגתא דתנאי, על דרך שאמרו חכם עדיף מנביא, דאמר גברא רבא מילתא ומתאמרא משמיה דגברא רבא אחרינא כוותיה, ודלמא בר מזליה הוה. פשיטא שהיתה תורה שבע"פ ביד הקדמונים רבה ארוכה ורחבה מאר"ש, יתר הרבה ממה שנמצאת ביד האמוראים, אחר שכבר נשתכחה רובה, שהרי מסכת ע"א דאברהם אבינו ארבע מאה פרקי, ושלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו

של משה, ור' אליעזר בן הורקנוס היה שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה, וכן בעקירת קשואין, ודואג ואחיתופל בעו תלת מאה בעיין במגדל הפורח באויר, וכיוצא הרבה הפליגו מתורתן של ראשונים, והאמוראים קבצו מעט מזער, וחזרו ויסדו כמה הלכות שהחזירו מפלפולם, ואחר כך נודע שכבר קדמום חכמי המשנה שכמה דברים שאמרום אמוראים וכווננו לדעת אחת עם התנאים מלפנים. ואין ספק שככה ארע לרוב, גם עם כמה חדושי הלכות שנתחדשו בדורות אחרונים הללו. וגם אשר נחשוב שחדשנים אנחנו יתמי דיתמי, יש שיאמר הנה זה חדוש, כבר היה לעולמים אשר היו מלפנינו. וכל זה אינו מעלה ארוכה למבוכה שבספר הזוהר בענינים שכבר זכרנום, וביחוד ממ"ש בסימן הקודם וזולתו, אחת היא על כן אמרתי, שעכ"פ ידי אחרונים מאד שלטו בו בלי ספק, וכאשר קרה בהרבה ספרים, כמו שכתב בעל הספר ג"כ משם כמה מחברים.

צ. מה שכתב מלשון זה "מבחוץ" שבספר הזוהר, תהלה לאל כבר הרגשתי ג"כ בזה משנים רבות הגהתי בגליון ספר הזוהר שלי, וכמ"ש בס"ד בשער השיר. דוגמתו בוא ואראך בתרגום המכונה 'ונתן, בפ' קדושים על הסוסק (ויקרא י"ט כ"ו) לא תעוננו, לא תהוון באחודי סנהדרין עינין, שהוא סליאה נשגבה בעיני הכל, אמנם בפנים לא היה כתוב אלא באחודי עינין, ר"ל אחיזת עינים, וסנהדרין, אינו דבר אחר רק ציון מראה מקום שהיה כתוב על הגליון, להודיע מקור הדבר. כלומר שפירוש זה של לא תעוננו שיוורה על אחיזת עינים, הוא במסכת סנהדרין, שם שנינו בפרק ארבע מיתות. ר' עקיבא אומר זה האוחז העינים. והסופר כתב תיבת סנהדרין מבחוץ, עם סימן נוכח הפירוש שבתרגום, או ע"ג באחודי עינין, ונתגלגל הספר לידי מעתיק בור, כסבור שצריכה להיות תיבה זו בין מלה אחודי ובין מלת עינין, והכניסה לפנים בין שתי המלות בתוך, וכן נדפס, ונעשה ממנו אחיזת עינים לקורא לפי תומו.

צא. מ"ש עוד שם מענין ספרים רבים שנאבדו מאתנו. לא היה צריך להרחיק עדיו, כי הלא כזאת יתראה בחכמת הקבלה עצמה, הרבה ספרים שמביא ר"מ בוטריל בפירוש ספר יצירה מגאונים קדמונים, ועינינו לא ראו אסילו אחד. אך מ"ש בעל הספר: הראב"ד בפירוש ספר יצירה הזכירו (ר"ל ס' הזוהר) וראב"ד זה היה מהקדמונים כו' והזכירו בשם מדרשו של הרשב"י. דברים שאינם הוא אומר, כי אני קראתיו מרישיה לסיפיה בקשתיו ולא מצאתיו. אבל בפי הבחיי היתה שומה, וכן בעל ספר עבודת הקודש קוראו מדרשו של רשב"י. גם מה שחשב בעל הספר היות הראב"ד המפרש ספר יצירה קדמון מאד טעות הוא בידו, כי מביא דברי בעל ספר מורה נבוכים, בענין לשון עברי שנקרא לשון הקודש. ומ"ש בעל הספר והרמב"ן הביא דבריו בפירושו לתורה, ר"ל ס' הבהיר, אבל ס' הזוהר לא זכרו הרמב"ן בפירוש התורה, כי

תהלה לאל אני בקי בו. וזה ודאי מקום תימה, כי הרמב"ן נודע בשערי הקבלה שמו, והשיגה ידו די הספרים למלאכה, והיה סמוך ונראה לדורו של ר' משה דיליאון מלפניו, אף כי י"א שהרמב"ן מצאו בא"י במערה ושלחו לקאטלוניא כמ"ש בספר יוחסין ועיין בסמוך. ואם כנים הדברים, איך לא יזכיר דבר ממנו בספרו על התורה, שבסופו מזכיר ביאתו לארץ הקדושה וכל החידושים שראה ומצא בה, והגיה ג"כ מאז מ"ש בפירושו בענין באור כברת הארץ, ובענין מדת השקל שחזר והודה לפירש"י, ואיך ומדוע ישתוק מספר רשום כזה. וגם בהיותו נצרך לו בהרבה מקומות מפירושו, שעושה ברזי סודות התורה, שהיה יכול להעזר בהם הרבה יותר מדברי הבהיר, שלשונו צר וקצר, כל זה פליאה גדולה. ואפילו הרשב"א (שהיה עם ר"מ דיליאון בדור אחד) בפ' אגדות שלו, שרומז ג"כ הרבה בסתרי תורה וחכמת האמת, ספר הזוהר לא ישמע על פיו, אבל תלמידו ר' בחיי בפ' התורה, מביא דברי ספר הזוהר כנ"ל, על פרשת משפטים על הפסוק וכי יצו אנשים. גם בספר ברית מנוחה מביאו, ומפליג בשבחו עיין מה שכתבתי לעיל. כן בספר העקרים מעתיק לשונות ממנו, ובעל העקדה ור' שם טוב בס' האמונות מעתיק ממנו הרבה מאמרים.

[הערות על עדות ר' יצחק דמן עכו]

צב. אמנם לאהבת האמת האהובה אצלי מכל אהבת חמדת תבל, הבל הנעשה על הארץ, לא אכחיד אמרי קדוש אחד מדבר בענין מציאות חבור ספר הזוהר והראותו מתחלתו אשר הודיע החכם החסיד בעל ספר יוחסין בשם הרב המקובל ה"ר יצחק דמן עכו, אשר העתיק בעל ספר אמונת חכמים מקצתן, ואני אציגם הנה כולם בשלמות ככתבם וכלשונם כהוייתן, כדי להביאם בכור הבחינה, לחקור אחר הקול דלא פסק, לחשוף משכיות לבבם של בעלי השמועה, אם יש ממש בדבר, או האם הכל הבל דברי בדוי מרוח שקר שטף ועבר, ולב חכם שומע לשפוט בין אמת לשקר, ולהבין דבר מתוך דבר, יודע מבין כן יאריך לתקוע מסמרות נטועים בעלי אסופות בהכרעה מאוזנת בכוחה הגובר.

זה לשונו, שנת נ"ג. ה"ר משה מליאון שוכן באוילא (והוא מואד אל חג'ארה) היה בזמן הזה. ולמען תספרו לדור אחרון אודיעכם מה שמצאתי כתוב, שר' יצחק דמן עכו הלך לחקור על ספר הזוהר. שכנראה שהיו דבריו מופלאים ישאבו ממקור העליון, ואשר הוא לשון ירושלמי נראה שדבריו דברי קבלה ואמת, ואשר הם לשון הקודש הם דברי זיוף. אמר ושאלתי את

חתלמידים אשר נמצא בידיהם ספר הזוהר, מאין בא להם. ולא ראיתי דבריהם
 מכוונים, יש מי שאמר שהרמב"ן מצא אותו בארץ ישראל ושלחו לקאטלוניא,
 וחביאו הרוח לארגון ונפל בידי ה"ר משה דיליאון. וי"א שמעולם לא היה חבור
 של רשב"י, רק שר' משה ידע שם הכותב, ובכתו יכתוב דברים מופלאים, ולמען
 יקח בהם מחיר רב, היה תולה עצמו באילן גדול, שהוא רשב"י ור' אלעזר בנו
 וחבריו. ואבוא אל עיר ואליאדוליד, ואמצא שם ר' משה דיליאון, וישבע לי
 שספר רבי שמעון בן יוחאי הנו בבית ישיבתו באוילא, שיראה לי בלכתי שם.
 ובשובו לביתו מת באריבאל. ואבוא אל עיר אוילא ואמצא שם חכם זקן ושמו
 ר' דוד דפאן קרובו, ואמצא חן בעיניו ואשביעהו לאמר אם היה יודע אמתות
 ספר הזוהר, אם היה אמת אם לא. ויאמר החכם כי נתבאר לו בודאי שר' משה
 בשם הכותב היה בודאם. וסבת האמתות הוא, כי ר' משה הנזכר היה כותב
 סודות ונפלאות לעשירים אשר במלכות ההוא, ולוקח בהם מתנות רבות זהב
 וכסף, ואותו היום כל מה שהיה מרויח היה מפזר. עד שביום מותו לא נשאר לו
 אס"י פרוטה. ואשתו ובניו ברעב ובצמא ובעירוס ובחוסר כל. וכשמעי מיתתו
 קמתי (והלכתי) אל ה"ר יוסף דיאוילא שהיה עשיר גדול, ובחייו לקח ממנו
 ממון גדול, ואומר לו עתה הנה עתך עת דודים תזכה לספר הגדול, ותקח הספר
 מיד אשתו במפה יפה שתשלח ביד אשתך, שהיא כעת ערומה. וכן עשה וישלח
 מתנות ביד אשתו אל אשת ר' משה הנז', ותשבע לה אשת ר' משה הנז'
 שמעולם לא היה לו ספר לאישי, רק מלבו ודעתו היה כותב. ואומר לאישי למה
 אתה תולה עיוןך בחכם אחר, הלא טוב היה לך לומר שמשכלך אתה כותב,
 ויודוך כי תיטיב לך. ואישי ענני שאם הייתי אומר שמדעתי הם, לא יחשיבו
 אותם ולא יתנו לי מתנות בהם, ולכן אני תולה אותם ברשב"י וחבריו. ואח"כ
 דברתי עם בתו, ואמצא דבריהם מכוונים. אלה הדברים אשר דבר אלי החכם
 הזקן ר' דוד. ואסע מאוילא ואבוא אל טאלאבירה מצאתי שם חכם מופלא, שמו
 ר' יוסף הלוי בן ר' טודרוס המקובל, ואחקרה שמו [שמה ממנו] ולדעת מה
 שידו מגעת בידיעת ספר הזוהר. ויאמר אלי דע באמת כי היה ביד ר' משה הנז'
 ספר הזוהר אמתי. וסבת אמתות דברי הוא, כי היה נותן לי קונטרסים, ואני
 לבחון הספק הזה, לקחתי קונטרס אחד מבין הקונטרסים, ואמרתי לו שנאבד
 ממני, שיתן לי ממלא מקומו. ויאמר לי הראה לי אחרית הקונטרס הקודם לו,
 וראשית הקונטרס המתאחר, ויכתוב לי קונטרס. וארא ואין ביניהם שינוי כלל
 אסילו תיבה אחת, רק שפה אחת ודברים אחדים, היש נסיון גדול מזה. אחרי זה
 באתי לטוליטולא, ואמרו לי שבחינת החכם ר' יוסף הלוי אינה בחינה, שאולי
 קודם נתון הקונטרסים לאדם, היה מעתיק אחד לעצמו, ואח"כ מתוך אותם
 וקונטרסים אחד בביתו היה כותב לאחרים. ע"כ הדברים שהביאם בספר
 יוחסין. ואחר זה נדפסה הגהה אמר ש"ש (ר"ת שמואל שולם). הוא המביא ספר
 יוחסין (לדפוס) הנך רואה בעיניך סכלות הדוברים על צדיק עתק לא ידעו ולא

יבינו ההופכים ללענה דברים שהם כבשוננו של עולם. ודברי הספר החתום לזר יחשבוהו וישימו לאל מלתו. וראיותיהם וטענותיהם הבל ואין בם מועיל. ע"כ מועתק מספר יוחסין דפוס קושטאנדינא. דברים ככתבן:

ואני אומר הנך המעיין רואה בעיניך כי לא דבר ריק הוא. ומי שהעתיק אותו מקצת שהציג בעל אמונת חכמים בספרו, מיגז גיזז להו, ולא אמר דבר בשם אומרו. חזי מאן גברא רבה דקמסהיד, ה"ר יצחק דמן עכו הנודע בשערי החכמה, והוא טרח הרבה בחקירה. כדי לעמוד על האמת ידיעה ברורה ודבר עם האיש הנחשד ועם אוהביו וקרוביו כגופו ממש, יגע ומצא ביניהם סתירה, לכן הציע הדברים כמו ששמעם ולא קבל עליו אחריותן, לגלות דעתו לאיזה מהצדדים הוא נוטה, מאחר ששקולים הם ודברים הניכרים חזא ביה, ולא אויבים דאפיקו לקלא. והניחם למי שדעתו מכרעת, כי באמת ההכרעה היא יקרה.

מכל מקום נחזי אנן. הא ודאי ר"י דמן עכו שאמר דברים בשם חכם זקן קרובו של ר' משה דיליאון, לאו קטלי קני ניהו, ואף בעל ספר יוחסין דטרח ואייתי להו, לאו בכדי קטרת, (ור' שמואל שולם מנו, ומידי טעמא קאמר), וידים מוכיחות יש, ורגלים לדבר שלא הוציא דבריו לבטלה, הלכך ודאי הפשרה שאמרתי טובה היא וישרה, שכך היא חובתנו וכך יפה לנו שלא לומר משה בדאי הוא, חלילה לו להמציא שקר ולבדות כל עקר ספר הזוהר מלבו, ולתלותן ברשב"י אשר לא היה ולא נברא, אף כי לישבע לשקר רחמנא לצלן. ואילו היה נשבע שהוא המחבר העצמי הממציא כל ספר הזוהר בשכלו הייתי יותר חושדו במשקר. ונראה שמכל מקום נמנע לתת עינים לדבריו מחמת הוספות שהוסיף בו משה מדעתו. גם אי אפשר לחשוד אותו זקן חכם קרובו יבקש טובתו, יוציא לעז על אותו צדיק, בלי המצא בו שמץ דבר מכל וכל. ושגם אשתו ובתו ישבעו לשקר, ויוציאו דבה על ר' משה דיליאון שחייבים בכבודו וגם שהוא נגד תועלתם, ומה הנאה להם בכך, זהו דבר שאי אפשר לשמוע, ושקרא לא קאי.

אלא איתא להא ואיתא להא תרוויהו קושטא קאמרי. מכדי שקולים הם ויבואו שניהם. דלכי דייקנין בהו, לא סתרין אהדדי. איברא ר' משה דיליאון בקושטא אשתבע. דספר הזוהר המכונה ע"ש רשב"י. הגיע לידו ודאי (בכך סרה תלונת בעל אמונת חכמים, שלפי דבריו הנ"ל מה שכתוב בספר הזוהר מהיכלין ומדורין ושמות מלאכים הכל שקר גמור, חלילה לא תהא כזאת בישראל). ולא חשוד שום אדם מישראל על כך לבדות ענינים עיקריים כאלה. אלא כל הקדמות והנחות סתרי תורה מענין מעשה בראשית ומרכבה, ברית הן הן מעשה מרכבה שנמסרו למשה מסיני, והגיעו בקבלה מדור לדור. יהא בעל ספר הזוהר הראשון מי שהוא, חכם קדמון הוא, גם הוא לא בדה אותן מלבו ח"ו. אבל ע"י

ר' משה דיליאון או זולתו חברו שכמותו נתחדש נתחבר עכ"פ ס' רעיא מהימנא ותיקונין, שעיקרן אינן אלא חבורי דרשות ופשטים וצחיות למסבר קראי ולתת חבלין בדברי אגדה דתנאי ואמוראי, ע"פ הקדמות והצעות נודעות בחכמת האמת.

על אלה נתכוונו דברי האומרים שר' משה דיליאון בדה אותן הדברים שכללם ככולם תחת סוג שם ספר הזוהר. והם אמנם דברים חדשים שהעתיק מלבו ודאי חכם ספרדי דווקא ולא אחר, כאשר הכרחנו בראיות חזקות והוכחות עצומות שאינן סובלים הכחשה. ולא נשבע ר' משה דיליאון שגם אלה הם בכלל ס' רשב"י. אבל הוא תלה אותן ג"כ ברשב"י (ומ"מ גם שמו קרא עליהם ברמז. במה שכנה הספר בשם רעיא מהימנא), ויפה עשה כמ"ש ר"ע לרשב"י בקשה להחנק, כי היכי דלקבלוה מניה. אין הפסד בכך, כי הלא באמת מכל מקום כל דבריו מיוסדים על אדני פז הקבלה האמיתית, בצדק כל אמרי פיו, כולם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת. וגם בפירוש נזכר ברעיא מהימנא שאומר ובחבורא קדמאה שרומז בו על ספר הזוהר העקרי הראשון הקדמון אשר הוא או זולתו בחברתו, השית עליו נוספות ברעיא מהימנא ותיקונין, שהוא ודאי חבורא בתראה מחודש ע"פ חכם מקובל נאמן ספרדי, שנחה עליו הרוח, והתחברו אליו נשמות מג"ע לגלות לו רזי תורה, ומשום כך אינן דברים בדוים חלילה, אלא גם הם דברים שהם כבשוננו של עולם, קדושים וטהורים אמרי נועם, אין בהם נפתל ועקש, זולתי איזה פרטים מעטים שרשמנו במקומות אחרים מזה החבור שנראים מתמיהים וזרים לא נודע מבטן מי יצאו אותן דברים. שמא נוספו אח"כ ע"י מעתיקים וסופרים, או גם המגידים הרוחניים אינם נקיים מתערובת איזה טעות ושבוש במאמריהם (כאשר העיד האר"י ז"ל על מגיד של הרב בית יוסף), וככתוב ובמלאכיו ישים תהלה. אף כי בזמן הגלות ובחורין לארץ אינו מהפלא, שאי אפשר לבר בלי תבן. כך הדעת מכרעת באמת ובחמים, ובזו כל דברי חכמים קיימים:

צג. פרק כ"ז. אכפל ואייתי מ"ש המפטפט כנגדו, להכחיש גם דברי המגיד של הרב בית יוסף עמוד ההוראה, שכל בית ישראל בגולה נשען עליו, שנתן נפשו ולבו על התורה, הוא המשביר מידי אביר, ולא נאה לטפל בדברי איזה ריק פוחז ונמהר, שמגרה יצה"ר בעצמו לפגוע בקדוש ה' ברוח כביר, אטו נרשיעי ובשופטני עסקינן, לא דברה תורה במתים בחייהם האומרים ללשוננו וגביר. ותמה אני מן בעל אמונת חכמים. ששתק לגמרי ממעשה תקפו וגבורתו של האר"י ז"ל וידו החזקה בחכמת האמת. וזו יותר ראייה עצומה על אמתת החכמה, ואין ערך לדברי ספר מגיד מישרים אל עצמת חכמת האר"י, שאף מי שלא ראה ולא ידע עוצם פרשת גדולתו, יבין ויכיר אם יסתכל באור האלהי והמוסיע שנתגלה והושפע על ידו בתוך זמן קצר, ונפת נשמת רוח חיים בדברי

המקובלים הקדמונים שהיו סתומים וחתומים, וע"י הקדמותיו ודרושו, לשון ספר הזוהר הולך ואור. אשר כל מי שיש לו מוח בקדקדו יעמוד משתומם ויפלא על המראה הגדול הזה, כי נורא הוא מאד ומי יכילנו, לית אנש על יבשתא די מלת מלכא דעלמא יכיל להחיה, אלהן די רוח אלהין קדישין ביה. ובלי ספק בעולם נשמות צדיקים ונביאים מג"ע, גלו לו אותן הסודות העמוקות הנשגבות, גם אליהו ז"ל היה רגיל אצלו כמפורסם ומוסכם מכל אנשי דורו קדושי עליון ואנשי מופת, נתנו עדיהם ויצדקו ויאמרו, כי איש אלהים קדוש הוא, ודבריו דברי אלהים חיים. והן הן עדיו הן הן גבורותיו ונוראותיו, ותוקף חכמתו וגודל חסידותו, ומעשיו ונפלאותיו ועניניו עצמו מספר, לא יכילם ספר, ויעוינו קצתן בסוף ספר הגלגולים, ובכתבי שבח יקר תפארת האר"י, ובהקדמת האלשיך והקדמת ס' תומת ישרים, ויצא בכל העולם טבעו ויהי בכל הארץ שמעו, באופן שאין מקום הרהור בעולם על מציאות החכמה האלהית עיונית ומעשית:

צד. פרק כ"ח. התעורר בטענת המקשנים המקשים עצמן לדעת אחרת, הורסת גבולי הקבלה הקדושה הנאמנה ועוקרת, וכעסתה צרתה הומיה וסוררת, למען הרעימה על קיום המצות בדקדוקיהן האלהיים, באמרם אליה מדוע את עוברת את מצות המלך ה' צבאות, אשר צוה לתקוע בר"ה תשע תקיעות, וחכמים יגידו כי מפני הספק תקנו שלשים קולות, ואיך אמרו בזוהר שכולם צריכין למצוה מן המובחר, והאריך בכוונתם בשל"ה ע"פ האר"י, והרי זה הפך המשנה והגמרא בפירוש. כך הוא לשון בעל אמונת חכמים בסיום הטענה, (כי אמנם בהתחלת עריכתה לא נקשרתי בלשונו הארוך) ממינים המונים את ישראל כהבליהם, לדחות חכמת האמת בשתי ידיהם, כיוצא בה מצאו מקום לרדות בשני זוגי תפילין. והטריח עצמו בה"ס מאד, בהצעת הקדמות שונות, דומות למרובות והנם למשא על המעיין.

צה. אולם יפלא בעיני על מה הוצרך להתעכב בתשובת הטענה, ולילך סביב למרכז דרך ארוכה, שנותן פתחון פה לבעל דין לעקם ישר ממסוכה, בהיות דרך קצרה וישרה לפניו, ואין אנו צריכין לבקש חשבונות רבים להעלות ארוכה למבוכה, וכמעט מובלעת התשובה בתוך לשון הפרכא, כי מי יסופק במציאות חיוב קיום מצוה מן המובחר, שיש לו כמה מקראות, כגון זה אלי ואנוהו, ובקבלה הוא אומר כל פעל ה' למענהו, ולכן דרשו חז"ל התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה לולב נאה, ציצית נאה, תפילין נאים, ס"ת נאה כו' וכורכו בשיראין נאין. ותניא גבי סוכה סככה כהלכתה ועטרה בקרמין ובסדינין המצוירים ותלה בה פרכילי ענבים כו'. ותנן גבי ביכורים שלש מדות בבכורים עקר הבכורים עטור הבכורים ותוספת הבכורים. וכיוצא באלו הרבה בתורה שבכתב ושבע"פ. שראוי להתהדר לפני מלך, לקדם פניו ולעשות רצונו, באופן המשובח האפשרי והיותר מובחר והשלם שיתכן לאוהבו נאמנו, ככל

חראוי לדבר דבר משמירת דתי המלך. ולהסיר ממנו כל ספק ופגם שיצויר במינו, למען יהא אהוב ורצוי לקונו. עם שלא באר היטב מתחלה להעשות דווקא על זה האופן המהודר ושלא יצא ידי חובתו באופן אחר. הרי מלבד שהשכל יחייבהו להתאמץ ולהתחכם בכל יד האפשרות, לחקור איך ובמה למצוא חן בעיני אדונו, להרבות כבודו כדי להשיג אהבתו בכל כחו ואונו, הלא גלה מאמרו שאינו מתרצה לכל אדם בשוה, אלא הכל כפי השגת ידו, ככה החובה עליו לכבדו מהונו ובמאודו, וילמד הסתום מן המפורש, כי אין מדרך התורה להאריך, והניחה הפירוש לחכמים, ורצון מלך בעבד משכיל.

כיצד הנה חלק הכתוב בקרבנות חובה בין קרבן עשיר לבינוני, ובינו למנחת עני כנודע. הגע בעצמך כשיתנדב עשיר בקרבן נדבה ממין פחות וגרוע, מאחר שלא נתבאר בתורה, שיביא דווקא מן היפה, ואינו אלא נדבת לבו, הלארצון יהיה. וכבר הוכיח הנביא לאנשי דורו בכיוצא בזה, וכי תגישון וגו' חירצן או הישא פניך וגו', וארור נוכל ויש בעדרו זכר וגו' וכתוב בתורה כל חלב לה', והאחד המיוחד שבעדר, ולמדנו מתחלת בריתו של עולם נאמר בהבל הביא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' וגו', וההפך בקין. ואמר המשורר עולות מחים אעלה לך. וכתב ר' ישמעאל בן אלישע על פנקסו לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה. ואמר החכם כבד ה' מהונך וגו' וארוז"ל כל מה שברא הקב"ה לכבודו בראו, שנאמר כל פעל ה' למענהו. וקלוסו.

וכן מצינו בבית גרמו בלחם הפנים ובית אבטינס במעשה הקטורת, שסזרו חכמים ממון רב מתרומת הלשכה (שהיא קודש) כדי לקיים מצוה מן המוכחר. וכן שמו הון עתק של הקודש לכתונת כ"ג וכדומה, לא חשו להוציא מעות לחולין בשביל כך להתנאות במצוה, אע"פ שבודאי יוצאין י"ח בפחות, וכשלא היו נמצאים בית גרמו ובית אבטינס, מ"מ היו יוצאין ידי המצוה. כיוצא בה מחללין השבת משום מצוה מן המוכחר, שכן חוזר על ציצין המעכבין את המילה, ואע"פ שאם פירש אינו חוזר מכלל שאינן מעכבין אפ"ה לכתחילה, מחללין עליהם השבת. ולא זו בלבד, אלא יש כמה גופי מצוה בתורה שאינן אלא לכתחילה, ובדיעבד יצא אפילו לא עשאו לגמרי, כסמיכה ותנופה. ואם עשאו שיירי מצוה, מעלין עליו כאילו לא כפר. וכן שנינו במותר השמן של מצורע, ריב"ז אומר שיירי מצוה הן כו' בין שלא נתן כופר ומעלין עליו כאילו לא כיפר. וכן אתה אומר בנענועין שכלולב, שבנטילה והגבהה בעלמא יוצאין ידי חובת המצוה, ואעפ"כ מצוה ג"כ לעשות הנענועין כהלכתן, ובלי ספק יש להם טעמים עצומים בדרך הנסתר, ומפורש בתלמוד ראב"י ממטי ומייתי ליה ואמר גירא בעיניה דשטנא. ואמרו שיירי מצוה מעכבין את הפורענות. ומדוע יגרע כח תקנת התקיעות בזה, אף אם אינן לעכב. ובענין הנענועין שגם הם אינן מעכבין.

וכן מצינו אפילו במצוה דרבנן חנוכה, שדקדקו חז"ל מצוי השיעור לחובת המהדרין ולמהדרין מן המהדרין, ואמרו חז"ל (בבא קמא דף ט' ע"ב) בהדור מצוה עד שליש במצוה. בוא וראה כמה שכר הדור מצוה חביב בעיני הש"י, אמרי במערבא עד שליש משלו, מכאן והילך משל הקב"ה. וכתבו תוספות שם שאוכל פירות בעוה"ז. והקדן קיימת לעוה"ב:

מעתי אחר שהתבאר ברור כשמש שעשיית מצוה מן המובחר והדור מצוה, יש לו עיקר מן התורה בחיוב גמור ומפורש מפי חז"ל, ושהזריז וזהיר בו הרי זה משובח ונשכר, והעצל בה נענש, אם אינו מקיימה על צד היותר טוב, בשלמותה הראוי כמסת ידו, כמו שהבאנו לעיל מפי הנביא מלאכי. וכן אתה מוצא בראשית מציאות העולם שעל דרך זו נתרחק קין הסתיר ה' פניו ממנו ואל מנחתו לא שעה. אשאל נא למלגלג בסתרי תורה, אם הוא מאמין רק בפשטי התורה ובדברי חז"ל בכל לב, ויודה בהנחה שגופי המצוות יש להם שורש בעולם העליון, שנעשה ע"י כך איזה תקון חביב להשי"ת וצורך גבוה, שעל ידו הוא נזכר לטובה, ונשכר לפי מעשהו, הלא בהכרח יודה גם כן בשבח מצוה מן המובחר ומהודר, שיש לו עליה שכר טוב, לפי תוספת הנאה שיש לבוראו ממנה. ולא עוד אלא שזה השכר מוכן ומזומן להשתלם מיד בעוה"ז, אע"ג דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כמ"ש תוס' הנ"ל, וכמו שכתבתי בלחם שמים (פ"ג דאבות) ובכמה מקומות, ולמה א"כ ישולל טעמו של דבר ההדור מצוה בדרך הסוד, אחר שכל עניני העולם התחתון הם צל העליון, וכל פעולות התחתונים נערכות על דרך זה, לפי הטוב המושג מהן בסדרי מרכבה, והפכו, לסבב פני ההשפעה למטה לטובה, או לעכבה למעלה. והוא הדבר גם בשלשים קולות שתקנו חז"ל, עם שלעיקר גוף המצוה יספיקו ודאי תשע קולות לחיוב החלטי שאי אפשר לפחות ממנו מכל מקום לעשירי הדעת לא יבצר מהם, לקיים המצוה בשלשים קולות עכ"פ, על דרך מצוה מן המובחר, ולמהדרין לא יספיק פחות משיעור ששים קולות, ולמהדרין מן המהדרין גם זה אינו מספיק, אלא דווקא מאה קולות להביא המצוה לידי קיומה בשלמות האפשרי. ולכל זה שורש ויסוד גדול בדרך הנעלם שבחכמה האמתית, עם שאינו דבר הכרחי להמון, לכן הקלו בו. גם היו קצתן עושין יללות, וקצתן יבכות (עד שידמה כספק, וע"ד האמת אינו ספק), שכל הקולות הללו כשרין בשופר לכתחילה, ולצאת י"ח החיוב המוכרח, משא"כ ליודעי בינה, ודאי הכל צריך, (והנה העם הארץ שקרא את שמע ואומר, ואייבת את ה' אלהיך, אומר הקב"ה ודגלו עלי אהבה, ואם יקרא כן היודע ומכיר לדבר כהוגן, אין קץ לענשו. והבלתי יודע לכזין בקבלת עול מלכות שמים רק אמונת אחדות פשוט, ודאי דיו, והמשכיל אשר חננו ה' מדע והשכל בסתרי תורה, מתבקש ממנו לייחד ה' במדותיו, כמסת יד השגתו), והאיש ההמוני אפילו קרא רק ק"ש שחרית וערבית, קיים מצות

והגית בו יומם ולילה, כדברי רשב"י בפרק שתי הלחם (מנחות צ"ט ע"ב), והוא עצמו אמר (ברכות ל"ה ע"ב) אפשר אדם חורש כו' תורה מה תהא עליה, ואי אפשר שיסתרו דבריו זה את זה, הא ודאי הללו לת"ח אמורים. כמ"ש עוד כל מי שיכול לעסוק בתורה ואנו עוסק, עליו נאמר כי דבר ה' בזה, וראו חכמים להשוות המדה בו לפחות בסדרים הראשונים דמיושב כדי שלא תהא נראית תורה כשתי תורות, כדברי רה"ג (או שהשעה צריכה לכך, גם מטעם אחר כמש"ל בס"ד). ועדיין הניחו להדיוטות לנהוג מנהגים שונים בתקיעות דמעומד, כרצון איש ואיש, שלא להעמיס על הצבור ביותר, וכדרך שעשו בכמה דברים, להקל על המון העם, או על המקדימין למצוה, כמ"ש הקורא עם אנשי משמר ואנשי מעמד לא יצא י"ת, וכן הרבה.

ודרשו רז"ל על הפסוק חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך, הרבה גזרות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתים. הרי שחז"ל אמרו שאין בו משום בל תוסיף, ואמרו חמורים דברי סופרים מדברי תורה.

צו. ואם תשאלני אם מרע"ה היה תוקע שלשים קולות, אוכל להשיבך. לא שלשים בלבד, אבל גם מאה כסדר שאנו עושין היום (ע"פ הירושלמי) ומהו המונע. ויותר מזה אמרו בפירוש קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תבשילין, ואע"פ שלא נצטוה רק בשבע מצות מאחר שיש שורש ועיקר גדול לדבר, ולמי יתכן לעשות יקר ותפארת למצוה יותר ממנו. וכמו שגם ודאי קיים מצות לולב בנענועין בהולכה והובאה, עם שלא נתפרסמה בתורה רק לקיחה גרידא, וכן נאמר במצה דלילי פסח, עשה ודאי גם הוא שלוש להדור מצוה, וכן אתה אומר בארבע כוסות, שבודאי עשה אותן הוא ככל ישראל. כיוצא בדבר אתה אומר בשלמה שעשה עשר מנורות, לעטר ולסבב בהן מנורה של משכן, וכן שולחנות עשרה, וכיורות עשרה, להדר בהן את של משה, וכי חעלה על דעתך שעשאן בלי שום טעם כעיקר ורמז לדברים עליונים.

כיוצא בזו מצינו לחז"ל בכוס של ברכה (ברכות נ"א ע"א), (ר"י) רב חסדא מעטר ליה בנטלי, וכן בנטילת ידים הפוחת אל יפחות מרביעית ויוצא בו ומססיק גם לשנים ולשלושה מדוחק, מאן דלא אפשר ליה טפי. ומאן דמשי ידיה מלא חפניה, יהבין ליה מלי חפניה טיבותא. ונתבאר שאין בכל אלה משום בל תוסיף, אלא כל המוסיף הרי זה משובח, וכן אתה מוצא בסדר הבדלות כו', ולא יהא אלא מפני הספק, מ"מ בכלל מצוה מן המובחר הוא, ויש לכל הספקות שורש למעלה, וכבר ארז"ל בפירוש גם על החולקים במחלוקת שהיא לשם שמים (כמחלוקת הלל ושמאי, אע"פ שבטלו דברי שמאי, וב"ש במקום ב"ה אינה משנה) שסופה להתקיים, כי אלה ואלה דברי אלהים חיים, ואמרו שמא תאמר מאחר שאלה אוסרין ואלה מתירין, היאך אני למד תורה מעתה כו', אלא עשה אונך כאפרכסת כו' שכולן נתנו מרועה אחד, אל אחד נתנן רועה אחד

אמרן מפי אדון כל המעשים, הרי שאפילו דברי היחיד המבוטלים ברוב, מחמת שכבר אמרה תורה אחרי רבים להטות) מפני תקון קבוץ המדיני, דלא סגי בלאו הכי, מ"מ למעלה מחלוקת במקומה עומדת, שלכל אחד מהדעות יש לו מקום בבחינה מיוחדת ובעת זמן זולת זמן. וכן אתה מוצא אף בדינים וכל בת יורשת נחלה לא נאמר אלא לאותו דור, וכן מצינו כמה מצות זמניות, ושלמה תקן עירובין ונט"י, יהושפט חדש כו'.

והנה כמה מצות נתחדשו בעת זולת עת, להתר ולאסור, עריות קודם מתן תורה היו מותרות, וכן בשר נחירה וגיד הנשה וחלב, וכן רוב המצות. וגם אחר מתן תורה, כשבאו לארץ הותרו להם קדלי דחזירי, והותרו הבמות, אח"כ חזרו להאסר בשתייהן, ובארץ כמה פעמים הותרו אסורי כרת להוראת שעה. כמ"ש שאכלו ישראל ביום כיפור בחנוך בית עולמים, וכמ"ש בגדעון, ואליהו בהר הכרמל. ובגלות, גזר דניאל אף על פתן וינן של גוים, וגם מה שנתחדש בבית שני ובגולה מפני הספק, כ"ט שני של גלות, בודאי יש לו שורש גדול למעלה לפי הזמן, וכן הרבה דברים קצתן נתחדשו בבית שני, וקצתן בגלות, וקבצתים כאמ"ר במקום אחר.

ועוד הלא תשים לבך, ענין ברכת המזון שהיא מן התורה ככתוב. ואמרו חז"ל משה תקן לישראל ברכת הזן יהושע ברכת הארץ, דוד תקן על ירושלים כו', שלמה על הבית, הטוב והמטיב ביבנה תקנוה, וכן היה הענין בתפילה שעיקרה דבר תורה, כמו שלמדנו מלעבדו בכל לבבכם כו', ואתו אנשי כנה"ג ותקנו י"ח ברכות, וביבנה הוסיפו ברכת המינין, וכן הדבר בנוסחי התפלות ומטבע ברכות, שלא באו לכלל תקונן וסדורן (כמו שהם בידינו) אלא בימי תנאים ואמוראים. כמו שכתוב בכמה מקומות בתלמוד. ורב ושמואל תקנו מרגליתא בבבל, וכן בברכת נישואין, וטובא כה"ג. הרי לפניך ברור כשמש, שגם ענין המצות הכל לפי הזמן והענין והאדם, ולא בא תיקונן והכשרן על סדר נשלם וגמור בפעם אחת, ויסבול התוספת והשינוי והחילוף בעת זולת עת, ובזמן בלתי זמן:

ולא עוד אלא שמצינו חדוש גדול שאף באיש אחד הופקע איסור לזמן. שעבד עברי רבו מוסר לו שפחה, ולהפך יכול אדם לאסור עצמו במותר לו, ע"י נדר, ולקדש עצמו בנזירות כרצונו.

צו. אבל עוד צריך להודיעך, שיש כמה ספקות עצמיות בדיני התורה שהן קיימות וכן נמסרו למשה מסיני, וכן מסרן למקבלי התורה, בתורת ספקות בלי הכרעה (והוא שדרשו רז"ל (ר"ה כ"א ע"ב) חמישים שערי בינה נבראו בעולם וכולן נתנו למשה חסר אחד שסגר בעדו). שגם הוא היה נוהג בהם על צד חומר שבהן. ומזה הסוג תמצא מצות בכל הדומם צומח חי מדבר, בקרקע, סוריא יש בה דרכים כארץ ישראל וכחוצץ לארץ, קדושת אמה טרקסין אם

כלסנים או כלחוץ, בצומח, צלף ואתרוג יש בהם דרכים שוים לפירות האילן ולירק. בחי, הכוי יש בו דרכים שוה לבהמה ולחיה, ותחש שהיה בימי משה בריה בפני עצמה ולא הכריעו בה חכמים אם מין בהמה או מין חיה (פרק במ מדליקין (שבת כ"ח ע"ב). וספיקא דעזא כרכוז, פרק אלו טרפות (חולין נ"ט ע"ב). ושמונה ספקות דעופות (שם דף ס"ב ע"ב) וזרזיר, (שוב מצאתי בפירוש רבינו שמשון פרק ח' דכלאים משנה ה' מביא בשם הירושלמי ששה ספיקות דלעיל, ושייר טובא. האנדרוגינוס שוה לאנשים ולנשים, וכך מצינו בכמה הלכות, כמו ביבמה אם קדושין תופסין בה.

וכך נמצא בתורה האלהית, חמשה פסוקים שאין להם הכרע וכן ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים (יומא נ"ב ע"ב) וזולת זה הרבה שנמנעת בהם ההכרעה, והולכין בהם להחמיר. וכן בספק בהרת קדם לשיער לבן, דאפליגו בה קב"ה ומתיבתא דרקיעא, הא ודאי איתא להא ואיתא להא, בבחינה ידועה, בדרך הסוד הנעלם, שאין לך דבר שאין לו שעה, ולא נאמר בכזה מי איכא ספיקא קמי שמיא, כי כך ראתה חכמתו ית"ש שימצאו גם סוגי ספיקות בערך הודאים אצל בעל דעה, הניח לספקות כאלה טבע קיים שלא ניתן להכרעה, אבל הן כאמצעיים בין הסוגים הודאיים.

כאשר ימצא גם בטבעיות, שיש בין סוגיהם אמצעיים רבים כמו בין דומם לצומח, ספוג ימיי ואלמוג. בין צמח מושרש ובלתי מושרש בקרקע כמהין ופטוריות דמאורא קא רבו. בין צומח לחי, אדני השדה, והחלמית. החלזון בריה שבים שצובעין בדמו תכלת, והוא בעל חי סגור בין שתי קליפות קרויין מושלן בלשון אשכנז) אי אפשר לעמוד עליו אם הוא דג או צמח, כי יש בו חיות ותנועה, ואינו זז ממקומו, כי הוא נעוץ ותקוע בקרקע הים. וכן אם המרגלית כך הוא גידולה ולא נרגש בה תנועה. ועופות התלויים באילנות בחרטומיהן כמוזכר בש"ע.

בדומם, הכסף חי ממוצע בינו ובין המתנועעים. והמחצבים הזכוכיים מתמצעים בין מתכות מוצקים לבלתי מוצקים. בין מיני האבנים (הבלתי מוצקים), ובין המתכות, בדולח הריי, וכמה מיני זנים זכוכיים ומלחים שונים וגסרתיים. בין מתכות מחצבים בלתי נתכים, מארקסיט וכסף חי. ואם ישבר כלי זהב או כסף ונחושת, אי אפשר לרפא בהם, לעשותן שלמים ולחברם במינם, רק דווקא ע"י אמצעי שיש לו שני טבעים שונים. כגון כלי הזהב ע"י התוך זהב וכסף יחדו יהיו תמים. וכן כלי כסף שבור, ע"י התוך כסף ונחושת, וכן כולם ע"י הטסת אבר, באופן אחר לא ישוּבו להדבק שבר אל שבר. וכן במיני הגוונים יש אמצעיים רבים פתוכים (שעושים מהם הצללים שקורין שאטירונ"ג) כדי לחבר בין ראשי הצבעים, שבאופן זה מתייפים הציורים ע"י מראות בינונים. וכמו ששנינו יש לציירים סממנים כו'. ולבניני החומר וכותלים צריכין אבנים

גדולות (שהם עיקר הבניה והגזרה) וקטנות בינוניות ושכורות לעקר הבנין. גם נקח דוגמא מהתחלת המצות. מתחלה נצטוו אדה"ר רק על אחת, עד שעלו לשבע מצות בני נח, לאברהם נוספת מילה, לבני יעקב גיד הנשה, במצרים שבת, במרה באלוש נתרבו לעשר, בהר סיני עשרת דברות, בהר למד מרע"ה תרי"ג ופירושן בתורה שבע"פ. הנה את מי יורה דעה, לגמולי מחלב. ר"ל, דוגמת הילד בהגמל אותו משדי אמו, בתחלה מסמסין אותו די חלב עזים ללחמו, ומיני דייסא וביצים ומחנכין אותו אחת לאחת עד שירגילוהו בלחם ובשר. וכן החולה כדי שישוב לבריאותו, מרגילין אותו במאכלים ומשקים רכים ודקים (כמוזכר באגדה באסוותא דמסיין לר' צדוק) כפי הראוי למזגו החלש, עד שיתחזק ויאכל מאכל בריאים. וכן חקרו הטבעים בראותם ירידת הדורות פלאים, וחסרון מדינות במשקים חזקים, ומבריאם מחלאים, מצאו עשיות השכר ושרפת מים חיים, לעזור לטבע מה שחסר לו, והמציאו כמו בריות חדשות כאלה. וככה נמצא להם כבריה חדשה הנייר. למלא חסרון הקלפים. וכן הדיו לכתיבה:

בחיי יש מחודשים אחר הבריאה, הפרדים. ובהם מינים מתחלפים. וככה נתחדשו בצומח מורכבים רבים. ויש דומם שאינו נשרף, כמו הזהב ופשתן הר"י (המיאנעוסאו אסביסטוס בלע"ז) שעושין ממנו בגד ואריג גם נייר, ומגהצין אותו באש. וכן בחי, הסלמנדר. אין האש שורפו (ויש בבעלי חיים שאינם בני תמותה, כחול ונשר).

ועוד בין מתנועע לבלתי מתנועע, הוא אבן מגניטש, שקונה תנועה ע"י התקרבו לברזל, וכן שאר אבנים סגוליים מושכי התבן או האפר, שיוצאים מהם אדים נסתרים, מתגלית תנועתם בפגשם בחומרים שתדמה הטבע אליהם. ובין החי והמדבר, יתמצע הקוף והפאפגיי.

בצורה האנושית עצמה ימצאו מינים רבים מתדמים בצורה בלבד, כפרא אדם יערי ודולפין בני ימא, ואף בבני אדם ממש יש מהן דומין לבהמה כלודיים אוכלי בשר אדם וכנים שלהם למעדנים, וקולם ודבורם כשריקת אווזין וקריאת תרנגולין הגדולים, אינו אדם רק בצורה. ויש להפך נקראים בני אדם בשתוף השם בלבד, והם אלהיים ממש, כאדם הראשון חנוך משה רבינו ע"ה אליהו ז"ל. וישראל אמתיים קרויים אדם בעצם. ובבעלי שכל אנושי, תרין אומין דקרבין למהימנותא כמו שכתוב בספר הזוהר (ח"א דף י"ג ע"א). ובבני דעת חיצוני בין בעלי אמונה וזולתם, הטבעיים הבלתי מכירים אדון בעל הבריה ית', וכת שבתי צבי שם רשעים ירקב שדין יהודאין, כמו שכתוב בספר הזוהר.

בין בני אדם למלאכים, ממוצעים שדים ומלאכי חבלה, גם בהם יש שפלים, וגבוהים עליהם, כי בכל היסודות ישנם, אם עפריים מימיים אויריים, אשיים. וכן במלאכים, בכל עולם מעולמות אצילות בריאה יצירה עשייה,

נמצאים מלאכים שונים עליונים ותחתונים, ובכל אלה מינים ממינים מחולפים, לחסד ולרחמים, לדין, ולאכזריות חמה, כמו שיש חילוף בין סוגי דומם צומח חי מדבר למיניהם בטבעיהם ומדותיהם. וכן הדבר בבעל חיים הטמא יש חילוק ואמצעי במינוי בסימני טהרה, הגמל הארנבת השפן והחזיר, שיש בהן סימן טהרה אחד (כמו שיש דוגמתם באדם, מי שפושט טלפיו כו').

וכתבתי בלחם שמים דהיינו טעמא שאינן צריכין מחשבה והכשר לדברי ר"ש. ובשמונה שרצים יש חילוק בין קצתן שיש להם עורות, וקצתן שעורותיהם כבשרן, לענין הלכות טומאה. ובלחיות שבאדם, בין שני קרומי המוח נמצאת כעין ליחה, אי אפשר לעמוד עליה, אם היא ליחה באמת, או אור. וכן עולה מן הדם שבלב, אד ממוצע, עד שנעשה רוח חיים. הסחוס, ממוצע בין עצם לבשר. הגלגל ממוצע בין הגשם לרוחניות כי יש לו משיגי חגשמיות, ואין לעמוד על אמתת מהותו, אי אפשר להחליטו לגשם, ולא לבלתי גשם. וכן הלוחות אבן מעשה אלהים ונתגשמו, והנם אמצעים בין רוחניות וגשמיות. ואפילו בלימודיות גדר האלכסון נמנע הידיעה בטבעו. בין תורה שבכתב ושבע"פ יתמצעו הקריין ולא כתבן וכתבן ולא קריין והם הלכה למשה מסיני. וכן כל אותן הלכות שנמסרו למשה מסיני, כמרבה נסוך המים כו' וכן כל מה שנקרא דברי סופרים, וכן חצי שיעור וזולת הרבה. עיין קונטרס סייג לתורה דברים הרבה בדינים והלכות נראים כאילו חדשום סופרים ויש להם באמת עיקר גדול בתורה.

גם במעלות המדותיות, אמצעיות רבות בין גבולי הקצוות, כמו בין האומץ לב ומורך לבב, הגבורה. בין הקמוץ והפיזור, ההסתפקות והנדיבות. בין האכזריות והחסד, הרחמים. ביו הזולל וסובא והמתענה, האוכל לשובע נפשו. בין חרון אף, והרצון, אריכות אפים. בין חומד ובלתי חומד, המסתפק בשלו.

הכלל, בין נטית הצדדים, קו הישר מכריע המשכיל בהם יכלכל דבריו במשפט, ופעמים רבות תקשה גם בהם ההכרעה, לטובה או לרעה, צריך עיון גדול ועמוק בהיטב ידיעה. בין נבואה לרוה"ק יתמצע הבת קול. וכן הרבה. וכן במרכבה העליונה ספירת מלכות היא זנב לאריות, ונעשית ראשון לשועלים, והוא המלאך הגואל דלזמנין דכר לזמנין נוקבא (זוהר ח"א דף רל"ב ע"א) ובה כמה מדרגות זו על זו. וכמש"ע (שם דף רל"ז ע"א) דא כנסת ישראל שאיהו כבוד דא על דא, דא דכר ודא נוקבא, וכן הענין בהשתלשלות העולמות עד שנגיע אל הנאצל הראשון, שאי אפשר להחליט לו אלהות לבדו, ולא לשלול אותו ממנו, אלא ליחדו במקורו האין סוף השוכן בעה"ת, וגם במדותיו וספירותיו ובהיכלו כבוד, ומלבושו עמו נזבד זבוד.

כללו של דבר בין כל הסוגים הגדולים ימצאו אמצעיים שיש להם איזה איכות מזה ומזה, באופן שאי אפשר להכניסם תחת סוג אחד, אלא הם

מורכבים מטבע וסגולה של שני סוגים סמוכים במדרגה, ונראים כתלויים ועומדים בספק קיים לעד, שלא הגיעו לפלגות חקרי לב, להחליטם מאיזה סוג ביחוד הם. וכן נמצאים בלשון הקודש, מורכבים זרים למדקדקים, שלא יגלו להם להכניסם במין כלליהם.

ככה יש מצות מעשיות בתורה, שאין אופן עשייתן נקשר בדרך מיוחד דווקא, אלא יש לו פנים ותנאים שונים, כענין מצוה ראשונה היא קדוש החודש, שבאה עליה הקבלה כזה ראה וקדש. ומ"מ אינה תלויה בראיה לבדה, כי יתקדו שמים עבים ולא תראה הלבנה בזמנה, הלא בהכרח תצטרך לידיעת החשבון ג"כ. וכן להפך אם תראה, ויקרו הדחיות, הלא תבוקש עלה שלא להשיג בראיה, הנה המצוה הלזו נראית כאילו שלט בה יד הספק באיזה דרך תתקיים, והאמת הוא שנקשרת בשני הדרכים, ומורכבת מהם. וכן עבור השנה מורכב מדרכים שונים וזולת. גם התרועה כאחת מהם, תוכל להתקיים בדרכים שונים, ותסכול הרכבתם ג"כ, ולכל זמן ועת לכל חפץ תחת השמים, ששרשו בשמים ממעל. גם תואר עשיית התפילין מזה המין שלא נתפרשה בתורה, ותכלול שני הדרכים שנמשכו ובאו מדור לדור. שיספיק אחד מהן איזה שהוא, לצאת ידי חובת האיש ההמוני, ולחכמים נאה להתעטר בשניהם, כמו שאמר הכתוב כי ירא אלהים יצא את כולם:

והנה באדם הלז יש בו דברים שאינם נחשבים עצמיים לו כשער וצפרנים, שגם בלתם הוא אדם, אבל הם קשויטי, ואם יעדרו ממנו אע"פ שמכל מקום אדם הוא ואדם שמו, אך אינו נאה מבלעדם. וכן אם יהא ערום ויחף וחשוף שת, עדיין אדם יקרא, אלא שהוא מכוער וכליו ומלבושיו הם תכסיסיו הראויים לו לשלמותו ותכשיטיו, כמ"ש ויגלח ויחלף וגו' וכן בכל דבר הנמצא פה אתנו בין דברי דומם צומח חי מדבר, בין בכלי אומניות ותשמיש הנאה נאהב, והכעור שנאווי ומתועב. והנה כתוב ויכינו המנחה עד בוא יוסף, ומה צורך הכנה דרבה כל כך למנחה שנתפרשה, ולא כתוב ויביאו לו המנחה שכבר ידועה בכתוב, אלא לומר שהכינו אותה להגיש לפניו בכלים נאים, כמו שיאות לאדון גדול כמוהו. וכן הצורה הנעימה והקול הערב נשתבח בשיר השירים, והדבור הנעים והמליצה הרצויה נמשלים כתפוחי זהב במשכיות כסף.

הנה ערכתי לפניך שלשה סוגי מצות, אם עיקר גופי מצות ואם קשויטתה ותכשיטתה והכשרן על אופן המשובח והמובחר, ואם אשר התחדשו בזמנים שונים גם ממוצעים ובינונים, והראית לדעת דוגמאות רבות גם בטבעיות ולמעלה מטבעיות בכולם נמצאים ערכים ויחסים מתחלפים מתדמים לאלו. והכל צריך והכרחי לבנין העולם העליון והתחתון. מעתה לא יסופק אדם שכך חובתו וכך יפה לנו להזהר בדקדוקי מצות, ולעשותם על צד היותר טוב ונאה במינם וענינם כל האפשר, לפי האדם המקום והזמן המוכשר.

וכמדומה שהדברים הללו מספיקים די והותר להניח דעת נכון וחכם לב להסיר כל ספק, שיעלה במחשבת המפקפק, אם לבבו נאמן לה' ישר עם תורתו הקדושה, וסמוך על עמודי התוך שלה, אשר כל בית ישראל נשען עליהם ועל דברי דודים לבם מתרפק, ואין לנו עסק עם עקשים ונלוזים עוזבי תורה, החולכים אחר שרירות לבם הרע, מגרים יצה"ר בעצמם שלח אצבע דבר און לא יוכלו להתאפק, בוראם כף עליהם סופק, ואשרי אוזן שומעת דברי חכמים קול דודם דופק. מעתה אני חוזר לדברי בעל אמונת חכמים.

צח. פרק כ"ט. לענין ההקדמה השניה שעל הרוב תחת הענין הפנימי חרמוז לקחו בתלמוד החיצון, הרומז להעלים הנסתר זהו דבר אין ספק בו, כענין שכתב הרשב"א בתשובה לענין טעמי מצות, ויעיין בחבורינו בכמה מקומות, וביחוד במהדורת לחם שמים פרק ד' דראש השנה (וכבר נדפס בשמי אצל סרישת הרא"ש לס' זרעים, זה שלשים ושנים שנה) אבל בזה אין אני נסכם עם בעל אמונת חכמים, באמרו על מה שאמרו הני עשרה מלכיות נגד מי כו' אבל לא נתכוונו לעשרה הלולים כו' אלא לענינים פנימיים כו'.

לא כך אני אומר, אלא זו וזו אחת הן כשלהבת קשורה בגחלת וכגוף ונשמה. וכמו שאין מקרא יוצא מדי פשוטו עם היות שבעים פנים לתורה, לא יוסשט (אם לא מהכרח גדול), כן ד"ת לעולם קיימים כפשוטם ומשמעם. במקום שאין מכריח לשנות המשמעות:

צט. כתב עוד קשה מאד מה שאמרו שמן התורה חטה אחת פוטרת כל הכרי, שזה מיחזי חוכא ואטלולא, ומה תועיל חטה אחת לכהנים. זו התמיה אינה חלה כל כך על תרומה גדולה, כי הלא מכל מקום בלתי יש לכהן גם חרומת מעשר מאותה תבואה עצמה ותצטרף, על כן אין חדוש שיספיק בתרומה גדולה כל שהוא, ודוגמא במתנות עניים, הפאה אין לה שיעור, כי אחר שיש לעני זולתה לקט שכחה ומעשר עני כולן מצטרפין לחשבון גדול. ויותר יש להסליא על החלה שאין לה שיעור, מה יעשה הכהן ממהו עסה גרידא. אבל גם זה אינו מהפלא אם יועיל ויספיק אפילו כל שהוא לזון ממנו הכהן, בזמן שישאל מסובין על שולחנו של מקום, וכהני מפתורא דרחמנא קזכו, כענין שאמרו בחלוקת לחם הפנים יש מגיעו כפול כו', יש אוכלו, ויש שמותיר. וכן אמרו ברות שהברכה היתה מצויה במעיה של אותה צדקת, ועכ"ז שחטה אחת פוטרת הכרי, וכל שהוא חלה פוטרת העסה מחיוב המוחלט, אעפ"כ לא יפטר העשיר בכך, ולא ינקה מעונשו, שמנוע טוב והדור מצוה מבעליו בהיות לאל ידו לקיימה כחובתו הפרטית כפי המסורת, וכמו שכתוב ג"כ כבד את ה' מהונך ומראשית כל (פרי) תבואתך. הירצה מלך הכבוד לכבדו בחטה אחת וכיוצא בה, אם לא לעני שאין לו במה לקדם פניו יותר, אז חביב הוא לפניו ודאי, יותר מדורון גדול של עשיר, וכמו שמתרצה במלא קומצו של עני (ונהנין ומסתפקין

ממנו כל צבאות מעלה) נגד שור פטם של העשיר.

ק. לענין הבא על הגויה שהאריך בו בעל הספר, עיין מה שכתבתי בס"ד בלחם שמים פרק הנשרפין, ובמור וקציעה אה"ע (סימן י"ז) ובחלון המצרי. לכן לא אחזור להכפיל עוד הדברים בכאן, רק דבר אחד אוכיר הנה, כי גדלה קנאת ה' על הדבר הזה יותר מעל עבודת אלילים, כי בעגל לא נפלו רק כשלשת אלפי איש, ובדבר כזבי נפלו כ"ד אלף, ואע"פ שלא נתפרש שעבר אחד בפרהסיא, זולת זמרי לבדו.

קא. אך מה שכתב בעל הספר, ועוד ראייה לזה מדאצטריך רחמנא למשרי יפת תואר, ש"מ נכרית דלאו יפת תואר מדאורייתא אסורא, ואין לומר דדוקא באשת איש אצטריך למשרי, דבגמרא מוכח בהדיא דהא דאמרין סופו להוליד בן סורר ומורה בכל ענין קאמרי. והכי גרסינן (סנהדרין ק"ז ע"א) מלך שכמותי יהרגנו [בנו], אמר ליה מאי טעמא נסבת יפת תואר, אמר ליה יפת תואר רחמנא שרייה, אמר ליה מ"ט לא דרשת סמוכים כו'.

לא הבנתי ראייה זו, דכיון דלא אצטריך שריותא דיפת תואר אלא באשת איש כדדייק קרא, וכמ"ש גם הרא"ם, אע"פ שהניחה בצ"ע, כך הוא העקר, הבו דלא לוסיף עלה, א"כ מנין לנו להוסיף שגם הנולד מיפת תואר שאינה אשת איש יהיה בן סורר ומורה. וסתמא דההיא סוגיא נסיב דוד במלחמה מעכה שהיתה יפת תואר, אשת איש הוא, כמו יפת תואר דקרא. וטעמא רבה נמי איכא במילתא, דדוקא אחר שנבעלה לערל קשה לפרוש (כמ"ש ז"ל) על כן כשלוקחה במלחמה גירותה בעל כרחה הוא, ולבה לא נכון עמו, ובן הנולד ממנו הוה ליה ממזר דרבנן מבני ט' מדות, ולכן אמרה תורה בבנות מדין כל אשה יודעת איש הרוגו. מה שאין כן כשלא טעמה טעם ביאה, דאפילו לכהן חזיא, כמ"ש החיו לכם, והלא פנחס היה עמהם. הרי כאן ראייה מפורשת מן התורה שעל כל פנים הפניות השבויות במלחמה מותרות גמורות לישראל מיהא לדברי הכל, אין בהם משום בשר תמותות לגמרי אלא כשרות טובות וישרות, והרי הן כשאר גיורות, שאפילו לצדיקי עולם הקדמונים היו נבחרות, עם שבודאי אין כולן שוות, משום הכי אמור רבנן לא תנסיב גיורת, אבל אשת איש דגוי שאינה יפת תואר, ודאי אסירא. והביא הרא"ם ג"כ ראייה לדבר מדמעטינן מאשת רעהו אשת גוי ממיתה משמע הא איסורא איכא. ובהכי ניחא טפי קושיא דרא"ם אליבא דמ"ד שלא הותרה לו לבוא עליה במלחמה אפילו ביאה ראשונה, למה לי קרא, כיון שבבית בצניעא בא עליה הא לא אסרה תורה אלא דרך חתנות, ובלאו הכי נמי לא קשה מידי שמאחר שכונסה לבית אין זו צניעא, אלא פרהסיא, והרי כאן חתנות ממש אפילו אינו בא עליה, כמו שאמר הכתוב ולקחת לך לאשה והבאתה אל תוך ביתך, הרי שלקוחין הן הכניסה לבית, וכדרך שנקראת האשה נשואה ביהדות משנכנסה לחופה, אע"פ שלא

נבעלה:

קב. רע עלי המעשה שחזר בעל הספר להזכיר לשבח את הפגום זה של סעמים הביא ד"ת בשם ערל וטמא, זורו רשעים מרחם שם רשעים ירקב חסח רוחו ונפשו ולפי שהיה לבו נוקפו לילך אחר שרירות לבו הרע, הקשה עצמו לדעת, כאשר הוכיח סופו שסורו רע טמא קראו למו, הולך אחריה כשור אל טבח ועודנו לא ישוב בדור אחר ימח שמו. ולענין הקושיא ותירוצה של חוס' בהזהב, אטו אשינויי ניקו ולסמוך, ועמ"ש שם בס"ד, ובביאור אגדה דחמש אשות, שנזכרה במסכת גיהנם, כמ"ש בס"ד בעלית היראה:

קג. בענין תפלת ערבית רשות, עיין בדרוש נחמד שקראתיו תפלת ישרים, שם מבואר כל המאמר בס"ד כל אמרתו צרופה.

קד. פרק ל'. כל מה שכתב בפרק זה הם דברים טובים ונכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, עליהם אין להוסיף ומהן [אין] לגרוע, וכבר גליתי דעתי בענין, וכוונתי בזה לדעתו, שכך השכל הבריא מכריע, רק את זאת ראיתי להביא לו עד מסייע, לשטתו של בעל אמונת חכמים בענין התפילין, שכך כתוב בסירוש בתקוני זוהר חדש (דף י"א ע"ב) וז"ל, ובגין דלא בקיאן אלין דדרא בתראה שוין תרי זוגי דתפילין ע"כ. הרי מפורש שבדורות אחרונים נתחדשו שני זוגות, כדברי בעל אמונת חכמים וכן מחשבת כל חושב.

אמנם יש כאן אליה וקוץ בה, מלשון זה ג"כ סתירה, למ"ש שיש דבר סוד וסתר וטעם נעלם לחידוש זוג שני של תפילין בגלות, הרי בעל הסוד עצמו אומר שמחמת חסרון בקיאות עשאוּם בדור אחרון, וזה סותר כל בנינו ומקעקע חבירה, ונפל פיתא בבירא. אך כבר זכרתי בחלק הראשון מזה החבור שבעל ספר תיקוני זוהר, אינו כלל מחבור הזוהר העצמי, וכמו שדבריו הללו מוכיחין על אמתת הכרעתי בענין החבור הקדוש הלז.

אכן בנוגע לשתי זוגות תפילין, דעתי נוטה יותר לסברת מהר"ב ז"ל, שכך היו הלכה למשה מסיני אך לא נמסרו כי אם ליחידי סגולה, כמו הרבה דברים פרטיים שנודעו מתחלה, ונשתכחו בגולה, מ"מ נשארו קצת רשמים לדורות הבאים, שלא ימחה זכרונם מישראל, ואשר מצאום חשבום לדברי מחלוקת, ועל דרך האמת אינה מחלוקת לגמרי, אלא דרך מיוחדת שלא נתגלתה אלא לצנועים, ויש לה שורש גדול בסתרי תורה שלא נמסרו ביד כל אדם. כי ודאי אי אפשר לצייר שיעוז אדם מופלא שבסנהדרין, לחדש דבר מעתה, אף כי לשנות הסדר והתואר במצוה חמורה כזו, שהיא תפוסה ביד כל ישראל, כי מי ישמע לו לדבר כזה, והלא אפילו על דבר מנהג קל שבקלים שהעדרו טובה ממצאותו, מרעישים הצבור שלא לשנות מנהגם במאומה, ואיך יעלה על הדעת שיעמוד אדם בגלות ויאמר כל התפילין ביד הכל פסולין, ולא כך כמו שנהגו ועד עתה, אלא כך צריכין להיות, ויקובלו דבריו. הלא אפילו ההדיוטות יעמדו

נגדו, ויאמרו מי הוא זה שבא לרדוננו, ולגרשנו מהסתפח בנחלת ה' ולא שקר נחלו אבותנו, וליתזי כולהו תפלין עד האידנא היכי כתיבן, ותפילין בי בר חבו משכח שכיחי. אלא אין ספק שהזוג השני גם הוא היה מעולם, אבל בצנעא לעומדים בסוד ה' בלבד. ואין כל אדם ראוי לאותה אצטלא. לכן יש דבר שיאמר ראה זה חדש, כבר היה לעולמים.

אולם בזה אני מסכים כדעת בעל אמונת חכמים שבגלות הצורך בהם יותר לכל אדם מטעם נסתר. ואיך שיהא עכ"פ עכשיו הדבר מוכרע ומידי ספק לא יצאנו, איזה דעה יותר אמיתית, מכדי שקולים הם, ויבואו שניהם. הרי הוא ספק של תורה ובמצוה חמורה, לכן ודאי ירא שמים יצא את כולם, עם שלא יהא לו עסק בנסתרות:

[סיכומי המחבר על ספר הזוהר]

קה. ולמען לא יסופק אדם בתמצית דעתי, ותכלית כוונתי בחבורי זה, שטרחתי בו לברר ענין מציאות ספר הזוהר ומחברו, פן יחסדני שומע, או לא ירד לסוף דעתי, הקורא ספר זה בהעברה בעלמא, ויחסדני ח"ו למעלים אמתת מחשבתי, כאשר כה עשה בעל מצרף לחכמה, שנתן מקום להרהר אחריו ח"ו שאין לבו נכון עם חכמת הקבלה. כי אמר לא יודע לאדם תכלית דעת המחברים מתוך הספרים. ואם כה יחשוב עלי אדם, ח"ו ישיב לי גמול רע תחת חפצי להועיל להיטיב לו, כי כל מגמתי להסיר המכשול מדרך עמי, וזהו שהביאני עד הלום, לגלות כל מצפון לבי בעסק זה, אחר שהיה טמון גנוז וצפון בין קירות לבי שנים רבות, מהכרח העצום אלצני לפרוץ בגדר שתיקתי, כי ראיתי את עני עמי, השעה צריכה לכך שלא יהיו נבוכים באר"ש נכריה. אשר היה בעכרם של המתפרצים למסר מעל בה'. כאשר הודעתי בפתיחת דברי, ועת לחשות ועת לדבר, על כן אמרתי אדברה וירוח לו להסיר כל פקפוק וגמגום ספק.

והריני מבאר בזה באר היטב, ודעת שפתי ברור מללו, שהמכחיש קבלת חכמת האמת, הוא בעיני מין ואפיקורוס גמור, וכמ"ש רז"ל הכופר באות ונקוד ואפילו תג שבתורה הרי הוא אפיקורוס, ואין מקום לתג וכתר אותיות אצל הטבעיים, שאפילו בחסידות ויתרות אינם משגיחים כידוע, ור"ע היה דורשם, לו אנו שומעים, שמסר לנו תורה שבע"פ, ובכללה החכמה הגנוזה הצפונה ליראי ה', לא להוללים בעלי ברית הטבע, שבה בקע אותם וטבע, אשרי כל חוכה, מה רוב טוב הזוכה, ע"י מעשיו ושמרו את התורה בכל לב:

וכלל אומר לך כל דברי קבלה הנוטים מדרך התורה (שמסרוה לנו רז"ל דור אחר דור עד אנשי כנה"ג, והם ממשה מסיני, והאירו עינינו בפירושה במשנה וגמרא) כמלא נימא לא תשמע ולא תאבה, הרחק מעליהם דרכך, והנסיון הוכיח שאפילו המזלזל בקלה שבקלות מדברי סופרים סופו יוצא לתרבות רעה כנודע, ועושה שקר בנפשו ולהמיתה מתבקש, אך רעה הוא מבקש, לעצמו וזולתו טומן מוקש ופחים בדרך עקש, שומר נפשו ירחיק ממנו, ועם ההולכים בתורת ה' יהא חלקו מכל משמר (סייג לתורה) נצור לבך כי ממנו תוצאות חיים, אשרי דרכי ה' ישמורו ותורותיו ינצורו:

והנני כופל את הפרק לאשר ולקיים בכל תוקף את האגרת הזאת, על דבר ספר הזוהר, בכל כחי, כפי כן לבי, נאמנה את אל רוחי, ועם קדושים העומדים בסוד ה' נאמן, סתרי התורה המקובלים הנגדרים בחכמת האמת אשרי הזוכה להם הנחמדים מזהב ומפז רב וגו' (חי נפשי, היסוד הגדול שבחכמת האמת, וידיעת ה') נשתבח בו הכתוב בכמה מקומות, בתנ"ך בתורה, כי שמי בקרבו, בנביאים השכל וידוע אותי, בכתובים, אשגבהו כי ידע שמי. מלבד שאר מקומות הרבה. [הדעה] האמיתית לדעת למי אנו עובדים הלא הוא מפורש בתורה באר היטב, בפרשת בראשית בפסוק נעשה אדם וגו', ויברא אלהים את האדם בצלמו וגו', ובפרשת הנה אנוכי שולח מלאך וגו' הכל הולך אל מקום אחד) ושיר המשובח שבשירים קודש קדשים מיוסד על כך ביחוד. איה דבר מבואר יותר מזה, הלא דעת שפתי וברור מללו, לא יעלמו אלא מנעדר הראות, וכסיל לא יבין את זאת. והמשכיל יבין מ"ש בדניאל די שליטין שמיא, ח"ו להבין שיש שלטנות לשמים הגלגלים, הגרמים הסובבים עלינו החומרים, אבל הוא סוד שם שמים, המורגל בפי חז"ל, בכל מקום במשנה ובתלמוד ואגדה, ובארתיו בזמרת הארת שלי. והוא סוד הכתוב וזכור את בוראיך, ודעת לנכון נקל.

גם הארכתי למעניתי בענין הלז בסולם מוצב ארש"ה לפני בית תפלתי שם הרחבתי הדבור להסבירו למתחילים להבין להשכיל באמתת השם הנכבד והנורא, ועשיתי לו סימניות רבות בדוקות ורמזו אין מספר, בספר עמודי שמים וברכות שמים ובלחם שמים (דף ע"א ע"ב) ובשבירת לוחות האון ובתורת הקנאות ובשמוש, קבעתי כמה מרגליות מאירות וחיות, קבצתי מירכתי אר"ש, ופזרתים בחבורי, אחת הנה ואחת הנה, לפאר בית מקדשי אל חי, אשר יסדתי לשמו הגדול יתעלה, בו כל מעייני לתת כבוד לשמו, תאות נפשי הם ותשוקתי, אף אם מצער היא השגתי בה, עונותי הטו אלה וחטאותי מנעו הטוב ממני, שלא זכיתי עדיין לחלק גדול בהם. מ"מ במעט שחנני קוני, אשמח כעל כל הון, ויקר בעיני מכל סגולת מלכים (ותהלה לאל עשיתי להם סימניות רבות בספרי חיבוריי ביחוד בספר עמודי שמים ועיר האלוהים וברכות

שמים, נטעתי בהם עץ החיים פריו למאכל ועלהו לתרופה להתיר פה אלמים, ובזולתם קבעתי בהם מרגלית טובות מאירות עיני השכל וידוע את ה', כי כל מגמתי מיום היותי על אדמתי להרבות הונה של תורה, ה' חפץ להגדילה ולהאדירה, להראות כבוד עשרה, הון עתק אתה, להראות העמים והשרים לראות את יפיה הודה והדרה, את כל יקרה מפז ומפנינים מעוטררה:

ובעז"ה אחר חתימת חבור הלז, נעלה לרצון לפני ה' על מזבח הדפוס גם ספר ציצים ופרחים, אשר חנני ה' לאסוף מלא כף נחת רוחי, אשר חפשתי במטמונים במכמני חכמת האמת ואוצרות הקבלה ומצאתי דודאים נותני ריח כשדה חקל תפוחין קדישין, המה ישעשעו נפשם ואומר רזי לי רזי, להניח לי מעצבי ומרגזי, ואם יהיה ה' עמדי ויחזק על ידי, אוציא לאור עולם, גם הגהותי ותיקוני עם קצת פירוש בספר הזוהר שלא כהגהת דרך אמת (אך כעת קשה עלי הדבר לטרוח במנות השיטות, כדי לציין המלות המוגהות והמתוקנות להעמידן על מלאת):

ואודות ספר הזוהר אחת אמרתי שהוא ודאי כתר המקובלים דבריו דברי אלהים חיים, לא איתי אנש על יבשתא די יכול להחויא כדנה, אבל חלו בו ידי מאוחרים, וחכמי הקבלה הוסיפו בו דברים הרבה שאינם מעיקר ספר הזוהר, מ"מ גם בהם כרובם אין בהם היזק ניכר כל עיקר, וקרובים לשכר ולריוח יותר מהפסד ונזק. אבל ברוב דברים לא יחדל שגם דברים משובשים נתגלגלו בתוכו בודאי, שהפסדם מרובה משכרם, כאותן שרשמתים בחלק א' מחבור זה, ובאלה אין להשגיח, שבודאי לא יצאו מפי רשב"י, ואפילו אמרם יהושע בן נון לא ציינתא ליה. ולא עדיף מספר שמושא רבה, שידוע הוא מימות הגאונים, ונזכרו בו דברים משם חכמי תלמוד האמוראים, ולא השגיחו בהן הפוסקים, מדברים מתנגדים לתלמוד, שהוא העמוד הימני, אשר כל בית ישראל נשען עליו, (ואפי' מדברי בה"ג שהיה גאון ודאי, בכמה מקומות לא שתו לבם אליו, כשנראה להם כסותר שיטת הגמרא) דחאום בשתי ידיהם, שכך חובתם, וכך יפה להם, כי אין לנו אלא דברי תלמודנו. שהוא מסורת בידינו מאבותינו בתורה שבע"פ:

קו. ואודות המחבר, כבר פרשתי ובארתי דעתי היטב בחלק ראשון, ומנה לא אזוע, עד שיראני זולתי הפכה, ואודה על האמת ואקבלנו, איך שיהא התערובת הפגום שנמצא בספר הזוהר, אשר ציינתי ובארתי שם נראה בכמה מקומות כתורה חדשה. ותו קשיא לי טובא על אותן המראות הגדולות וכנופאי של מלאכים וגילוי שכינה שזכרו בספר הזוהר לרוב, ביחוד באידרא, ובגמרא (חגיגה י"ד): קחשיב ג' הרצאות, ותו לא, וד' שנכנסו בפרדס, טפי לא, ואי איתא דרשב"י דספר הזוהר, הוא התנא הידוע, אם כן אמאי לא קחשיב ליה, לא בהרצאות ולא בנכנסים לפרדס. עוד יש לתמוה שבספר הזוהר נראה שהיו

רגילים אצלו נשמות וצבא מעלה, ובגמרא סוף פרק ד' דמעילה מצאנו ראינו שנתרעם על שלא נודמן לו אפילו מלאך בעת צרה, אולי היה אותו מעשה קודם שעמד בצער המערה, מ"מ אידך הא קשיא:

עוד זאת הפעם אדרוש לבית ישראל, אף אם כתבתי לך שלישים במועצות ודעת, ואשרי דרכי ישמורו, שומרי אמרת קדוש ישראל ובריתו ינצורו, לשקוד על דלתותיה יום יום, לדרוש דבר ה' לדעת לעשות את כל מצות ה' ולשמור חוקותיו ומשפטיו וללכת בדרכיו, הם הם גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו וזוכרי פקודיו לעשותם זהו העקר לא המדרש אלא המעשה. וכמו שחתם החכם מכל האדם ספר החכמה, סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור, כי זה כל האדם.

וכבר דברתי משפטים על הקובעים כל עיקר למודם בספר הזוהר, ומשליכים אחר גיום למוד ידיעת המצות ואופן קיומם כהוגן, כמו שכתבתי בס"ד במשנה לחם בס"ד, אל תאבה ולא תשמע להם. ואע"פ שכתב ברעיא מהימנא פרשת נשא וכן בספר התיקונים, דבהאי חבורא יפקון מגלותא ובגיגיה וקראתם דרור, שמאמרים כאלה הניאו את לב בני ישראל מן העבודה, ומניחים התלמוד וכן כל ספרי פוסקי דינים והלכות, ואינם חוששין לגמרי לדעת מה יעשו, רק כל מגמתם ספר הזוהר לא זולת. ובאמת הם מעכבים הקץ, וכמה תקלות יצאו מזה בעו"ה, וגרם חיי הפקר ותרבות רעה ר"ל, וע"י כך מתחזקת הכת הארורה החדשה של שבתי צבי שם רשעים ירקב, הדוחקת הקץ, וסבבה לאויבי ה' חרפו עקבות משיחו, אוי לדור שכך עלתה בימיו, שע"י המינות גוברת בעולם. וכבר הראינו לעינים פקוחות, שאין לסמוך על בעל ספר רעיא מהימנא, כי להשביח מקחו אמר כן, ועם כל זה לא היתה כוונתו לבטל למוד קיום המצות המעשיות, ולהפריע העם ממעשיו חלילה. כי האמת כדברי רב האי גאון הוא, לא תמצא יראת שמים וחסידות, אלא בעוסקים בתלמוד גדול שמביא לידי מעשה, הלומדים לשמה המה היוצרים אשרי להם, חלק אלוהי מעולמו, ארבע אמות של הלכה, הליכות עולם לו, עולמו יראה בחייו, ישמח בתלקו חלק אלוה ממעל, פקודי ה' ישרים משמחי לב וגו', על ידיהם יעלה מעלה מעלה יגביה אבר, ויתקיים בו מ"ש חז"ל כל העוסק בתורה לשמה (דהיינו על מנת לקיימה) זוכה לדברים הרבה כו' ומגלים לו רזי תורה, לא וולתה בזה ונעשה כמעין המתגבר:

בהא סליקנא ובהא נחיתנא ס' הזוהר קודש קדשים הוא, גם ס' רעיא מהימנא והתקונים ממנו הוא כמעשהו, אלא שהראשון קודם הרבה בזמן ובמעלה, בדור הגאונים חובר, ובעל האחרון דווקא חכם מקובל ספרדי היה, כמו שהוכחתי בראיות מופתיות לעיני השמש, שנשתמש בלשון מחברים ספרדים ביחוד. ואם חכם עדיף מנביא, אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד.

ואמנם נלוו אל מחברי ספרי הסודות והסתרים הללו, מלאכים שלוחי עליון ונשמות קדושות, שסייעו באותו מעשה ופעולה אלהית, כמו שנזכר בראשית ספר התקונין, וזה דבר מוסכם אמיתי שארע כך הרבה, לגדולי הדורות אפילו בגלות, אין צריך לומר לקדמונים. וכן כתב הראב"ד בפירושו לספר יצירה (בהקדמתו) בסיום חמשים שערי בינה, זה לשונו מפי חכמים קדמונים אשר היו מתנהגים על דרך הקבלה האמתית כמו שאמרו ל"ב נתיבות פליאות חכמה שקבלו חכמי משנה כו', שהאבות רבותיהם היו מלאכים ידועים שלוחים מלפני המלך הקדוש יתעלה שמו כדי ללמדם ולחנכם מנתיבות החכמה הקדומה כו', והאריך להזכיר שמו של כל אחד מהמלאכים שנשתלח לאדה"ר לאבות ליוסף הצדיק למרע"ה ולאלהיו ז"ל. וכן משמע בספר הזוהר על הפסוק זה ספר (בראשית דף נ"ה ע"ב), ובכמה מקומות. וגם התנאים ואמוראים וגאונים נמצא שהיה אליהו ז"ל רגיל אצלם, וכן ספר הקנה והפליאה מעשה ידי חכם מאוחר הוא, נעשה ג"כ בעזר אלהי פרטי ע"י שלוחי עליון שנלוו אליו לסייעו. וגם בדורות האחרונים נתברר ונודעו כמה חסידים בכך כמו הרב בית יוסף שהיה לו מגיד רוחני, והוא מהמפורסמות שאין להכחישם. וכמו שנתקיים דברי נביא אוילא בדורו של רשב"א, ורשב"א ז"ל עצמו עם שהוקשה הדבר בעיניו להאמינו, תקע בו מסמרות חזקות (שו"ת הרשב"א ס' תקמ"ח) יעוין תורת הקנאות שלנו:

ועכ"פ נראה בעליל, שנצנצה רוח"ק גם בבעל ספר רעיא מהימנא, יחא מי שיהא, כי צייר גדול היה לצייר בדיוק עצום מכוון מאד, דמות הפסול המכוער המשוקץ הצורר שבתי צבי שם רשעים ירקב וסיעתו הנדחת. שקראם ערב רב שכל סימניו ומצרייו מצריי שאל ואבדון, ארבע מאות שנה בטרם היותו, כמו שהעתקנו לשונותיו במזבח גדול, שם תמצאנו באר היטב, והוא פלא ודאי, ממש דברי נבואה, וכן מלפנים הודיע כמה מענין כתות המינין המתרבים בעולם, והעשירים החצופים ועזי פנים שבדור קציני סדום המתנשאים על עם דל, המושלים בישראל באחרית הימים, ומבוזים בעיניהם, ומיד עושקיהם כח, הרודים בעם, ומנהגם עם הת"ח מראשית כזאת הגידה ברעיא מהימנא בהרבה מקומות ממנו, בהרחבת הלשון בכל האופנים, דבריו נאמנים ומכוונים:

אמנם מה שקרו שבושים גם בספר הזוהר גם ברעיא מהימנא ותקונין. אינו מהפלא. כי מלבד ששלטו בהם ידי סופרים מעתיקים ומריקים אותו מכלי אל כלי. שהוסיפו בו מדעתם דברים נולדו במוחם. שמו אותותם אותות עליונות. על כן לא נמלטו גם מחסרונות (כמו שכתב בשלשלת הקבלה שאלמלא היה נמצא ספר הזוהר כולו, היה כמותו גדול כמו משא גמל) כמו מהוספות מזויפות, אם טובות ומעולות, אם סיגים כזב (ופסולת, כמו שאמרו

גם ביושבי לפני חכמים) על חרס מצופות, כאשר הראינו ג"כ והצגנו דוגמא מהן. ואפילו נאמרו ע"י מגיד ורוח, שומע אין להם, כמ"ש האר"י באיזה דברים שכחש המגיד להרב בית יוסף עם שהיה מלאך קדוש. ובאר בספר הגלגולים מאיזו סיבה יקרו הטעיות ושבושים גם בדברי מגיד עליוני. ולא זר הוא אתנו כי הלא מצינו דוגמתו בתלמודנו הקדוש. העמוד הנכון שכל בית ישראל נשען עליו שגם בבת קול ששמעו תנאים קדושי עליון על אדמת הקודש. ובאותו דור דעה של תנאים ראשונים שהם קרובים לנבואה (ואע"פ שלמדו מן הכתוב שמשתמשים בבת קול) לא השגיחו לסור בשבילו מדרך התורה כמלא נימא. והתריס ר' יהושע בבת קול ואמר, לא בשמים היא, שכבר נתנה תורה בסיני, וכתוב בה אחרי רבים להטות. והכי קיימא לן אין משגיחין בבת קול. על אחת כמה וכמה בדור אחרון ועל אדמה טמאה, שאין משגיחין במגיד ורוח ומלאך, לבטל אפילו אות אחת מן התורה חלילה, כי דבר אלהינו יקום לעולם מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל שבועות מטות אומר סלה. על כן אומרה לנששי הימיני או השמאילי, לא תטי ימין ושמאל מכל דברי התורה אשר צוה ה' את משה עבדו (ולא תסור מכל הדבר אשר יורוך מורי התורה האמתיים ההולכים בתורת ה' אף לא פעלו עולה, העומדים בפרץ הרוצים בתקנת הגולה, שה פזורה הצולעת והנהלאה ושומרים אותה מכל דבר רע ונבלה, ומכל פח מכשול ותקלה) צרופה אמרתך מאד ועבדך אהבה, מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי, יהי שם ה' מבורך מהעולם ועד העולם נצח סלה, רננו צדיקים בה' לישרים נאווה תהלה, כי לאלהים מגיני ארש מאד נעלה:

עתה יידע האיש הישראלי הנאמן לאלהיו כי אין חיוב אמונה בכל מה שנמצא בספר הזוהר שבדפוס, גם לא בכל מה שבא בכתבים והעתקות משם האר"י. אף הוא ז"ל העיד בשעת פטירתו, שאפילו תלמידו המובהק רח"ו ז"ל לא הבין ולא ידע באמת אפילו הקדמה אחת בסתרי תורה על בורייה, רק מעט מזער. כמ"ש בנגיד ומצוה. (ור' מנחם די לונזאנו השיג גם על האר"י בספר עומר מן) ומה יענו שועלים קטנים שאינם בקיאים אפילו בלה"ק, ולא ידעו שפת ארמית, המתחכמים ללמוד ספרי קבלה מעצמם או מרב שאינו הגון, כ"ש אחר שנתברר שעלו עשבים רעים בשדי חמד ספר הזוהר הנ"ל הצריכים ניכוש, לסי שאינם עולים בקנה בינה אחד עם קבלתנו הישנה הקדומה, ואין הכל בקיאים (בתורה) לשמה, שיסיעום מן השמים להסיר סיגי בדילים מכתב צרוף ומוץ ותבן מן החטה ושבולת מן פסולת, ושמרים מן היין המשומר ופקסים מן השמן הזך כתית למאור. לכן בני השמר והזהר, ראה העידותי לך היום, ואל תעשה בנפשך שקר, לומר אני ארבה לחקור, ולא אסור מני דרך כל עיקר. ועיין בהקדמת הרמב"ן בפירושו לתורה, סוף דבר תימין לבי בדברי המקובלים, או חשמאיל בספרים חיצונים, הט אונך ושמע דברי, חכמים וחידותם, במופלא

ממך כל תדרוש במכוסה ממך כל תחקור, ואל בינתך אל תשען, אל תהי חכם בעיניך כבדרשי בעל ספר בחינת עולם, ולבך לא ימהר להוציא דבר לפני האלהים, כבעל נשמת חיים סוף הספר. אלא האמן במה שהאמינו אבותיך (שאל אביך ויגדך וגו' שאל נא לדור ראשון וגו') ורבותיך, בעלי המשנה ססדרה וחברה רבינו הקדוש, תלמידו של רשב"י התנא האמיתי, תלמידו של ר' עקיבא, תלמיד ר' אליעזר ור' יהושע, תלמידי ריב"ז, תלמידו של הלל הזקן, שקבל מן הזוגות, שקבלו מן הנביאים ומזקנים עד משה מסיני, ומדברי התלמוד אשר יסדו תנאים ואמוראים. אל תטה אשוך לא תסור מכל הדבר אשר יורוך ימין ושמאל. וכל הבא לבטל תקנה שבתקנותיהם דע כי רעה הוא מבקש, היום אומר עשה כך כו', כמו שהורה הנסיון בכל מי שהתחיל להקל בגזרת חז"ל, סוף יצא לשנות דת. לכן ירדה תורה לסוף דעתו של זקן ממרא, וצותה להמיתו על המראה קלה שבקלות, נדון על שם סופו כבן סורר ומורה, הוקשה הוא הימנו. לכן צריך שמירה מעולה מקבלה מזויפת המוליכה אל התופת, אשר חרשו חורשי און רשעים ועוטי עמל, בגד בוגדים עושי חסידות (עם חברותיה מנאפת) פסולה, ה' רגלי חסידיו ישמור ואל ישובו לכסלה:

חתימת הספר

בטרם אסיים חבורי זה, צריך אני על כרחי להודיע צערי לרבים, מה שקרה לי מטפש אחד אב בית דין דק"ב הרוצה בק"ב ותפלות, המתחבר לרשע תועב מפורסם אשר יצא לשנות דת בבירור גמור, כאשר נודע מאז מעודו מעת שיצא מבטן אמו כשעבר על פתחי ע"א מפרסם לצאת, והחזיק במרדו שנים רבות כתב ידו מעידו, כשף הסית והדיח, רבים שתו מימיו המאריים ואבדו עולמם על ידו, כאשר נתברר בבירור שאין אחריו בירור למולים ולערלים, וכבר נודע בצערים פעלו, כמה חלול ה' גרם בעולם, וכמו שמפורסם בספרינו, וכמה ממון שקעתי בריב לה' לבער אשרה זו, וה' שם היה, לולי ה' שהיה לנו, כבר בטלה תורה מישראל, ואבדה האמונה חלילה, הוא המין מתחלתו ועד סופו אשר החזיק ביד האוררים שבפדאליע, אשר קמו לבלע ולהשחית שארית ישראל, וכל יסודם בנו על זה הצורך, אשר היתה ידו אתם במעל כאשר מנו בו בפה מלא, והוא לא די שלא התנגד להם במאומה אך שלח בנו הנער הכסיל ובער אצלם, לחזק יד מרעים, ונעשו אגודה אחת וקשר רשעים, והוא התמיד להריץ אגרותיו אליהם, בכל זמן הרעש לא פסקה זוהמתו, להבטיחם ולהיטיב לבם לחזקם ולאמצם לקראת המלחמה נגד ה' ועמו ולהחזיק בקמיהם לשמחה

ועל זה יסדתי ספר שמוש גדול, לחזק ידיים רפות לב התקוה לאמץ, שלא יתייאשו מן הרשעים, ולא ייראו אנוש מעול וחומץ:

וה' חשף את זרוע קדשו לעיני העמים, ותהלה לאל לא על שוא הבטחתי, כשנקראתי לבוא לעזרת ה' בגבורים, מאת קציני ראשי ארבע ארצות, לא שמת' לאל מלתם. והכנסתי את עצמי גם בתגר הזה עד צוארי, בעד אמונתנו ותורתנו הקדושה, נלחמתי באויבי ה', והשלכתי נפשי מנגד בעד עמנו ותורת אלהינו, כאשר הפקדתי חיי וכל אשר לי כאן במקומי, שלא להשחית נחלת אבותי, לולי זאת כסדום היינו כנודע. וגם מי שלא ידעו ולא הכירו מימיו וראה רק ספר מירס לוחות עדות שלו, את אשר יראה יגיד שהביא בידו שברו ואדו, עשה התנצלות ונקיון, המגין עליו כעל ראש יונתן העלה קיקיון, ועתה מה ראה כסיל זה לדבר בשלוחי עליון, ואם אותי לא חשב (אם חכמה אין כאן, זקנה יש כאן, וידוע לכל, כי לא אוהב בצע אני, ולא רודף אחר הכבוד הייתי, מימי חסצתי להיות קבל וקיים. ואלמלא הייתי אוהב הרבנות כבר הייתי יכול להיות רב מדינה גדול בימי חרפי, אחרי מות חותני הרב ע"ה, ואין כאן מקום להאריך בזה. שלכל ידוע, אדרבה ברחתי מן הגדולה כבורח מן הנחש) מדוע פגם בכל גדולי הדור המקנאים לה', וביחוד הזקן שבהם הגאון הנ"ל. ואותו כסיל פער סיו לבלי חוק בצואר עתק, לומר עלינו שבגאווה ובוז דברנו על צדיק עתק. אומר לרשע צדיק אתה יקבוהו עמים יזעמוהו לאומים.

באמת לא רציתי להתגרות גם בסכל הזה לשלם לו כגמולו, והייתי סבלן גדול נגד זה הפתי, כאשר כבר הייתי איש ריב ומדון עם אנשים אשר לא נשיתי בהם ולא נשו בי, כי יד ה' עלי חזקה, ראיתי את הארץ והנה בוקה ומבולקה, ואמרתי אשים ידי למו פי, מה גם שאינו לפי כבודי, כי שאלתי וחקרתי על אודותיו, לדעת מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן, כי לא ידעתי מאתמול שלשום, ועניני אנשים ידועים היודעים ומכירים אותו, ואמרו שאין לשית לב אליו, כי הוא שוטה לא ידע בין ימינו לשמאלו, וכאשר גם ספרו מוכיח ועד, כי דרך נשים לו בתשעה קבין שיחה בטלה, ולהתהדר להתגדר בפני עמי הארץ. ולטול עטרה לעצמו שאינה הולמתו, לכן נתן עטרה לכלב, כדי שישלם לו במטבע שלו. על כן לא נטפלתי בפתי הלו, וויתרתי הסעם על חטאו, אף כי מימי לא חששתי על כבודי, רק על כבוד ה' לא יכולתי לוותר, מאן ספין מאן רקיע חלק שמים מי יתיר, ובשמים עדי כי לא טבלתי קולמוס בעסק ביש זה ובכיוצא בו, רק לכבוד ה' בלבד, הוא יתברך הידע ועד, והמעמיד לי אוזן להשתדל במקום שאין איש גודר גדר ועומד בפרץ רחב הלו, כי קנאת בית ה' אכלתני וחרפות חורפיו יתברך נפלה עלי, ותבער ביעקב כאשר להבה, כרואה את הנולד, כמעט קט אבדה האמונה, לא היתה תקנה לדבר.

וה' הזרית שמש צדקתי בכל העולם, כי גם אחרי כל הרעש הגדול

שהיה לנו פה עם הנחש הזקן, וחשבנו שכבר שקט ארסו, חזר וניעור ע"י בנו הנער המשוקץ, אשר בנה פה במה לשקוץ שבתי צבי שם רשעים ירקב, וכבר נעשו כל התועבות כאן ביד רמה, עד אשר קנאו לה' הטובים שבבחוריו והעידו בפומבי, על כל הרעה אשר עשו האב ובנו להקים מזבח לבע"ל פעור, על כן לא יכלו עוד לראות ולסבול את כל הנעשה, אף האנשים אשר החזיקו בידו והיתה ידם עמו במעל ראשונה, אך בפעם הזאת יצאו נגד בנו וכת ארורה שלו, וגרשום מפה ונחרב בית במתו, והיו לדראון עולם, כמפורסם בעולם, ועתה מי יוכל עוד להחציף פניו כל כך, להכחיש הידוע מעשה עוכר ישראל הלז, ואפילו אם לא היה נודע מהתועב הזקן כל מאומה רע. הא כמאן קרינן אף לרשיעא בר צדיקא רשיעא, כר"י ואומרים ארור שזה ילד שזה גדל, כ"ש הידוע לכל, שהוא החזיק ביד בנו הפוקר ילד שקר, בכל עוז בכל התועבות הרעות והרבות, ונודע דשותא דינוקא בשוקא דאבוהי. ואם אמרתי אשכחה שיחי כי גם שנאתו גם קנאתו כבר אבדה, גם היום מרי שיחי, אדברה במר רוחי, הלא און מקיר תזעק וכפות מע"ץ (עון צבי) יעננה, חרפוני צוררי בעצמותי ברצח, כי הניח אחריו קללה, האויב תמו חרבות לנצח, שרשיו הרעים עדיין מתעים ארץ מעררין ואונגרין בנו הנער זרע מרעים, ותלמידו הנתין ער האליץ תפח רוחם ונפשם, עדיין הם דבקים ואדוקים בפגר מובס שבתי צבי שם רשעים ירקב, ומדיחים עם ה', על זה גדלה הזעקה את פני ה', הוא יעקור אותם המינים המתועבים וישרש מארץ זכרם, אחר שאבד סברם, כאשר ראינו שנתקיים בהם כל חוטא ומחטיא את הרבים, אין מספיקין בידו לעשות תשובה, וכל באיה לא ישובון, למען לא ישחיתו ארץ ומלואה.

על כן כלכל לא אוכל, נלאיתי נשוא האגרות הבאות אלי ממרחקים, על אודותם, כי לא שקטה הארץ לא יכלה שאת אותם, לכן עדיין מלאתי מלין בשני כאובות חדשים, יבקע מקול מלחשים וצפפונים קשים, כפתנים חרשים, והנני מנקה עצמי הפעם נגד ה' ואדם, כי על אפי ועל חמתי היתה לי להתחר במרעים, והרכה סרבתי מלהתגר בו מלחמה, באיש מלחמה עם ה' מנעוריו, אך אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', ה' יעצה לחלל גאון כל צבי, ונתן בלב שרי יועצי סו"ם ג"ק [סופרי מתא ג' קהלות] להמלך בי, הבטיחונו כי אחרי עצתי לא ישנו (כמבואר בספור המעשה בספר מיוחד בספר וספור כאמת תורה) מתחלה בפה רך, ולבסוף בפרך, וכיון שנעשיתי בעל הקורה, לא יכולתי להפטר מלהכנס בעוביה של קורה, ליטול קורה וקיסם מעיני הקוסם, ופי הכלבים החורצים לשונם לחסום, ואודיע נאמנה כי קויתי לשלום בבוא המי"ן הנה, בודאי הוא היה טוב בעיני וישר לפני מכל זולתו שהיה בא לכאן לישב על כסא הרבנות, שאפילו אם היה נער ובער מאיש, לא היה עושה לי אפי' קצת מכל הכבוד יקר וגדולה, והכנעה עצומה, כמו שעשה לי הזקן אשמאי בראשית בואו

חנה, (את חטאי אני מזכיר, שאמרתי מתחלה בפה מלא שעשו חלוף טוב, מחמת שהיה כתופס ישיבה ומרביץ תורה עד לבסוף שנתגלה שהרביץ גלולים ברשות הרבים וברשות יחידו של עולם).

ואספר האמת רק אפס קצהו, כי בשתי דרשות ראשונות נטל רשות ממני בתפארת גדול ושבח עצום מאד. אע"פ שלא הייתי שם בבה"כ וגם לא הייתי אז זקן בא בשנים כלל ובי"ט של ר"ה שהיה תכף סמוך לביאתו הנה, שלח אלי את הרב ר' לייב פרעגיר ע"ה (שהיה אח"כ רב בגרידץ) לדרוש שלומי בגינו ולברך אותי בשמו ברכת השנה טובה שמנה דשנה ורעננה. בלשון רחב מאד, גם צוה עליו לאמר לי שרוצה לעשות לי חטיבה, מאחר ששמע שעשו לי החלפנים (המוקצים שבהם חותכי ופוסלי המטבעות, גם מביאים מטבע פסול לעולם) שהטילו ארס דבתם בספר עמודי שמים על לא דבר, בכך דעתו להעביר קול כרוז במחנה בבית הכנסת, ולגזור שכל איש בעל בית דשלושה קהלות, מחויב שיהא לו ספר תפלה שלי בביתו, ככה היו דבריו אלי, ובודאי היה דבר זה שוה לי הון רב, הרבה יותר מאלף או אפשר אלפים ר"ט. אם הייתי מניחו להוציא מחשבתי אל הפועל, כאשר היה חפץ לעשות בכל לב בלי ספק (כי כל מגמתו היה ללכדני ברשתו, ולהדיחני בחלק שפתי, להיות ח"ו מכת שלו) אכן אנכי השיבותיו דבר, לך אמור לאדוניך אני מחזיק לו טובה וחיות בעד טוב לבכו הנאמן אלי, ואשלם תודות לו על מחשבתו הטובה, אבל חלילה לו מלבקש לעשות כדבר הזה, לכוף בני אדם שיקחו ממני ספר מחבורי בעל כרחם, אין זה דרכי ומנהגי, אינני עושה קורדום מחבורי, חס לזרעא דאבא, אין כוונתי בהדפסת ספרים שלי אלא לשם שמים, לא להטיל משאי על שום בן אדם יהא מי שיהא, והרי ספרי חבורי מונחים בקרן זוית, הרוצה לקנות יקנה, ומי שאינו רוצה, יניחם, ולא אכפת לי.

ואודות המום שהטילו האנשים ההם בניב שפתיים, בספר עמודי שמים, מה לי בכך אם אנשים כאלה יגנוהו לא יגונה, ואף אם ישבחוהו לא ישובת, אבל הא לך ספר עמודי שמים עם חברו ב"ש [ברכות שמים] ומגדל, הביאם לרבך בגיני, והרי הם שלו במתנה, רק אמצא חן בעיניו לשום עינו עליהם, ולעיין לחקור בהם היטב, ואם ימצא בהם דבר שאינו מתוקן ושלא כהוגן, אל יעלים ולא יכחיד ממני דבר, ואודה לו כפלים, מאם אמר שטובים הם, כי בזה יעשה חפצי, שלא תהא המכשלה תחת ידי חלילה, והוגד לי באמת שישב עליהם כמה ימים רצופים, ועיין בשקידה בשני ספרי אלה, ושבתם בהסלגה גדולה בפני שונאי חנם, כאשר הכל מבואר בהרחבה בספר המיוסד על המאורע. א"כ מי פתי יסור הנה להכנס בתגר קשה על חנם עם איש כזה, שהיתה לו יד גדולה וחזקה, ולא הרע לי כל מאומה בתחלה.

ולא עוד אלא שגם אחר שנמשך הענין כל כך עד שהוצרכתי לברוח

מכאן הוא עשה כל טעדי להחזירני הנה, ואף התרצה לחלוק עמי כבוד הרבנות עם הכנסה בשוה, ולהשיבני בכבוד אל מקומי ולביתי, רק בתנאי שאהיה עמו בשלום, כאשר השתדל בזה איש מסוים קצין גדול ונכבד ומחר, ומה אעשה וה' עשה זאת אין שלום אמר ה' לרשעים, כי ידעתי לא היתה כוונתו אלא לפרוס לי מצודתו לפתותני להיות סר למשמעתו, לכן שחקתי לדברי הפשרנים שהטריחו עצמם הרבה בכך, להוציא הענין אל הפועל להשלים אתו, אכן אמרתי להם וכי בשביל כבודי וכבוד בית אבי עשיתי מה שעשיתי, ולא דורש דמיון הייתי, טוב לי פת חרבה ושלוה בה עם יוצרי לעבד לו מאהבה, מבית מלא זבחי ריב אוכל ניר רשים. ובחמלת ה' עלי ובזכות אבותי ז"ל השיבוני אל ביתי ובני ביתי, ויבוא יעקב שלם, בגופו בתורתו ואמונתו לבית ישראל, אף אם הפסדתי ממון הרבה ע"י הריב לה', אשר נתארך מאד ונתקפחה פרנסתי ע"י כך, הן ידעתי לא לריק יגעתי, לא לתוהו והבל כחי כליתי, אכן משפטי את ה' ופעולתי את אלהי, למענו מסרתי נפשי ועל קדוש שמו יתעלה הפקדתי חיי. ואני ידעתי גואלי חי, לא יחרף לבבי מימי, יהי כרשע אויבי ומתקוממי כעול, אשר חשבו לדחות פעמי, תהי אחריתם כמוהו (ויעוין באגרת שכתבתי לקהל רעכניץ אשר דרשוני).

ועתה אדבר משפט עם האיש הנ"ל וסיעתו אשר הכריחוני לפתוח פי בעל כרחי, אחר שאחזתי בפלך השתיקה זה כעשר שנים שאני רואה עלבוני מצד זה הטפש, שחטאתו כתובה בספר חקוקה בעט ברזל ושתקתי, אמרתי טוב לי להיות מהנעלבים ואינם עולבים, ולא עשיתי לו מאומה, רק שהצגתי אגרת תלמידי בספר שמוש, ואני הייתי כמחריש ולא עניתי אליו. אך עתה שמעתי מאחרי קול רעש גדול, על תלמידי מה"ר ליפמן הנזכר, שכתבו עליו שטנה, איזה אנשים מקצה המחנה שבק"ב בני נבל גם בני בלי שם, כל חוטא ואשם, פערו פיהם לבלי חוק, עשו מדמו של תלמידי הותיק וירא ה' הכל שחוק, לתבוע עלבון רבם הנטפל לעוברי עברה, וחשבו להטיל ארסם גם בספר שמוש משני פנים של זעם, בחשבם עצמם חכמים משבעה משיבי טעם, האחד מחמת שהאגרת של תלמידי נכתבה בשנה מאוחרת לפ"ק של החבור, והשני אמרו שלא נודע שם המחבר, ומחשבתם הרעה ניכרת לצייר הספר הגדול והקדוש הלז כאילו מזויף מתוכו, ועשו עצמם כאילו לא ידעו המחבר מנו וצעקו מבין צפרני רגליהם, עשו עצמם תובעים לא לבד עלבון רבם השוטה, כי אם גם עלבון של רב הפגר, ושלכלב מת בחייו רחיים ורקב ישראל ופרציו, באמרם שעשו חרם על זאת שלא לדבר מענין זה. ומחמת כן ירדו לחייו של תלמידי.

על כן עתה נקי אנכי מדמי הריב החדש הלז שעוררו אנשים ריקים בוקי סריקי, ומחויב אני לא לבד להציל את הנרדף מיד עושקיו כח, כי לקדושים אשר בארץ החיים המה קנאתי, וגם דמם הנה נדרש, וספרי הכרך

חנוּרָא הלו אשר נעשה להקים עולה של תורה על רגל, ולהרים קרן האמונה על דגל, ונתחבר בעזר אלהי פרטי כחכמה כתבונה ובדעת, אשרי המבין בו בלב רואה ואוזן שומעת, יודה לה' חסדו אשר גבר עלינו בדור יתום הלו כמו בכל עת, המבליג שוד על עו להעמיד שפל כמוני לשום רסן בפי אויבי הדת ולהטיל עליהם אימתי אותם תבעת, ואפילו חכמי אומות העולם הודו לדברי, ונתגלגל זכות על ידי תהלה לאל חי. ודבר שנצטערת עליו נתקיים ביד, בכל אופן היותר טוב, וכל מה שאמרתי מתחלה בהתעוררות רעש המינין בפדאליע, והודיעוני אנשי ארבע ארצות צערם, והבטחתים בה' שלא ידאגו ולא ייראו רע, עשה פרי למעלה והצלית, כאילו נזרקה נבואה בפי, ויסדתי החבור העצום הזה בלי דופי, המקודש לה' להיות לאות ולמופת בישראל הנאמנים לה', ולאות לבני מרי, שלא ילכו עם ה' בקרי.

אף אם ידעתי כי לא יועיל לנחשים צפעונים אשר אין [להם] לחש, וכסי המדומה גם אלה שבק"ב המתעברים על ריב לא להם, לא טובים הם מאותם זרע מרעים, פרי כחש, ופרעו אנשי זדון, כי לא עם ר' ליפמן הנזכר אתם מחרחרים ריב ומדון, בהדי ידי מינצו דציידנא טביי ופשיטנא משכייהו ואריכנא מגלתא, ועבידנא לתורה, דלא תשתכח מישראל, על מה זה תריבו עם תלמידי הישר והכשר, ותסיתו לבלעו חנם, הלא עשה כתובתו, ואם אני מכסה, הוא היה מחויב לתבוע עלבוני ועלבון חברי סיעה גדולה וקדושה, מגדולי הדור מכל חכמי אשכנז וזקניה (מלבד של שאר ארצות) איש לא נעדר אשר לא בא לעזרת ה' והסכים למעשינו לגדור גדר על בית ישראל. א"כ מה ראה רבכם הסתי להתגרות ברעה לא ידע שחרה, להלעיג במלאכי האלהים גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו מה לו ולצרה, מי הכניסו לתגר לשלוח רסן מפניו, ואם אינו מכת הארורה, לפחות הוא כסיל לא יבין את זאת, מה טיבו של עוכר ישראל אב ש"ץ עם בנו זרע מרעים, מה שנודע ונתברר לכל המון ישראל מקצה, ואף הערלים פרסמוהו בספריהם, וכל ת"ח שאין בו דעת כו', וכתוב אומר לרשע צדיק, ומרשיע צדיקי עולם מצוקי ארץ בלי דעת, הלא תועבת ה' הוא ודאי, אי אפשר לו בלי ריח רע של מינות שנזרקה בו, לא לחנם הלך זרזיר כו', וכל עורב למינ"ו לדומה לו.

גם מקרוב ראינו בו סכלות אחרת צרעת ממארת, שרצה להביא בדוסוס, ס' תפלה עם כוונת שמות, והציג בברכת שומע תפלה דברי עגבות, נתן לאלהים תפלה והרהורים רעים, ומעורר הכוונה לעניני חשק וניאוף ר"ל בתוך התסלה, ומפני חלול ה' נמנענו להציגו הנה, זהו המתחסד להאריך בכוונת התסלה, וב"ה גדרנו בעדו שלא יכול להוציא מחשבת פגול אל הפעולה, ושכרו של שאר בשרי הגאב"ד מבערסלו אתו, שסייע באותו מעשה לבטל מלאכתו, להסיר התקלה, הרי אנו רואים מה טיבו של עוכר זה המתעבר על ריב לא לו,

ולא ידע יחקרהו:

והנה אתם מודיעים שהטלתם חרם במקומכם שלא לדבר מעסק זה של התועב, בעל הקמיעות לצוא"ה רעב, א"כ ממילא רב לכם נלכד בחרם שלכם לכו עשו בו דין, כן משפטו אתם חרצתם, לחשבו מועל בחרם ולנהוג בו נידוי, מאחר שהתחיל הקלקלה, ופרץ הגדר תחלה, וארח לחברה עם פועלי און תצמיד מרמה, ונתן לאלהים תפלה, ובמלאכיו ישים תהלה, ומה לכם עם תלמידי הישר בעיני ה' ואדם, יישר כחו וחיליה לאורייתא, שתבע עלבון אמו כנסת ישראל ומוסר אביו שבשמים, אשר הקים חכמי דור דור דורשיו, לעמוד על משמרתו להגן על אמונת יהדות, שלא לנטוש תורת אמנו ועם אלהינו שלא יתעו בשוא, וימחו און הטועים בטרם יך שרשיו, לולי זאת כמעט קט אבדה האמונה:

והנה חסנו עליכם אך הפעם, ולא פרסמו שמכם, שמא תחזרו בכם, ותכירו מעלליכם בלתי טובים, ותכופו לאב"ד שלכם, לעקור העלה נדף ההוא מספרו, ולמחוק שם המין ולמחות זכרו, ירחיק מאהלו עולה, וירחיק עצמו מהכיעור והכת הרשע, ולא יביא עליו חשד היותו מכת שבתי צבי שם רשעים ירקב האמולה, ויבקש מה' ומגדולי ישראל שפגע ונגע בכבודם מנו ומחילה, כי אז ישא פניו ממום, ויסיר ממנו עקשות פה ולזות שפתים ולא תהיה זאת לפוקה ולמחלה, אם כה יעשה, ננהוג עמו כמו כן במדה זו, ונסיר דברי גנאי שנזכרו עליו בספרינו, לא יזכרו ולא יפקדו עוד, אך אם עוד תקשו ערפכם, ותאמצו את רוחכם, ותחזיקו בתרמית ובזדון ורוע לבבכם, לשבח כת שם רשעים ירקב, אזי תדעו כי נעשה אנחנו המוטל עלינו לפרסם את החנפים, להודיע בעולם טיבכם, ותעלה רקבובית בשמותיכם. תגלה בקהל חרפתכם, לשמצה בקמיכם, משלי אפר זכרוניכם. עתה דעו איזה דרך תבחרו לכם. האמת תריבון לבע"ל, אם אתם תושיעון אותו, אשר יריב לו יומת עד הפוקר, אם אלהים הוא יריב לו כי נתצנו את מזבחו, וזבחנו כהניו וכמרי עשינו הפקר.

ועתה אשיב על עקב בשתכם, לענות כסילים באולתם, להסיר מעלי עקשות פיכם, אשר חשבתם לתת דופי בספר השמוש הגדול והקדוש, ולהשיב שבעתים אל חיקכם, למען בושת פניכם. ודעו נא כי תואנה אתם מבקשים בטענה של הבל, היות פרט השנה של החבור מוקדם לאגרת אחת ושתיים הנמצאות בו, מה בכך בשביל כך אינו פסול, הכי עלה בדעתכם להכחיש הידוע, כאילו חלילה האגרות מזויפות, לכו שאלו לנתיבות עולם גדולי ארץ פולין אם לא המה הרהיבוני בנפשי עוז, לעבוד בקשרי מלחמתם נגד כת הארורה, וכתביהם ביד, והג"מ אברהם כו' מזאמשט ז"ל ראש המדברים בוועד דארבע ארצות, הוא לא הניח לי לשקוט על שמרי, לא נתנני השב רוחי ממלחמה הראשונה אשר עמנו פה הכבדה עלי מאד, ואכתי לא פלטינן מנה,

בעוד ראשונה [בידי] פקודה שניה ממהרת לבוא והטילו גם אנשי ועד הנ"ל משאם עלי, ואנכי לא מריתי אחור לא נסוגותי גוי נתתי וגו', כאשר הכל מבואר באריכות בספר הגדול הנ"ל, חכו ממתקים וכולו מחמדים, ומה פגם יש אם באמת נתחבר בשנת תקי"ח, (גם העכבה לטובה היתה, כי בתוך כך חקרתי ודרשתי היטב על אודות המופת אשר נעשה שם בארץ, כאשר הכל מבואר בספרי הנחמד הנ"ל, שלא נתעצלתי מדרוש ומחקור הרבה בענין זה, והיה צריך זמן רב מהכא להתם ומהתם להכא), ומה פוגם זה בגוף הספר, שבזמנו דברתי ויפה דברתי, בוויכוחים נוצחים, ולבות האבן בו נימוחים, כל זה נעשה יפה בעתו שנת תקי"ח, ונתעכב מלבוא בדפוס עוד שנה או שנתים. בתוך כך באו עוד אגרות מענין הרע ההוא בתחילתו, וטוב ומתוק בסופו, והכנסנום לאות בתוכו, ומשנת הפרט קטן לא זוה ממקומה, כי השנה ההיא אמנה אמיתית נבחינת זמן ומציאות החבור ככתבו וכלשונו בלי השקיף על זמן איזה אגרות שנצטרפו אליו, בעוד שהיה החבור מעוכב ומחוסר זמן הדפוס.

וכמה פעמים הפציר בי הג"מ אברהם כהן וצ"ל לשלחו לידו ולהביאו בדפוס זאלקווע, כמבואר בכתביו ואגרותיו (שבידי, ומוצגות גם בספרי שמוש באמת ובתמים, ואם לא תאמינו אנקר עיניכם, בגופי האגרות להציגם ליד הבקי ומכיר כתיבת יד הרב הנ"ל, גם כל האגרות שבדפוס, ונדע דבר מי יצדק) ולא עלתה בידו, עד בוא עת רצון לה', להעלות על מזבח הדפוס לרצון לפני ה' ולזכות הרבים, לפקות עיני עורים. ומה שמץ דבר מצאתם בו (תמה אני אם תוכלו לקרות בו קריאה ישרה, כ"ש שלא תזכו לעמוד על ערך המרגליות ואבני אקדח שבו) וכמה ספרים קדושים וחבורי טהרה ארע להם ככה כאשר הודענו בחבורנו הלזה שככה ארע גם במדרש ספר הזוהר ביחוד, שהציגו בו דברים מאוחרים בזמן כמה מאות שנים, ודי בזו לטענת הבל הראשונה.

אמנם לטענה השניה הבאתם עליכם תאניה ואניה, מי עור עיניכם מלראות שבכל החבור אני עסוק בו מתחלתו עד סופו, שמי נקרא עליו אני הוא המדבר, ואלי האגרות כתובים וקוראים בשמי, ואני העונה לבני עמי ולאומי, לנחמם לדבר על לבם להחזיק ידם בתורת אמת בל ירפו ידיהם, ושמתי דברי בסיהם, מה יענו לכסילים ומה ישיבו לאפיקורסים הנבלים, ותהלה לאל שגלה עמוקות מני חושך על ידי אני העני ודל מסכן, וחפץ ה' בידי הלא הצליח פרי למאכל נחמד להשכיל ועלהו לתרופה, לא יבול כאלה נובלת עליה שפת אמת חכון לעד, ועד ארגיעה לשון שקר, כל לשון תקום אתי ארשיע, ונודע בשערים שמי כי איש אמת אני ומשפטי לאור עמים ארגיע, א"כ מה ראיתם בוקי סריקי להתלות בקורי עכביש, ולכתוב על פנקסכם דין עסק ביש, כאילו לא ידעתם מי המחבר הספר.

ואם מפני שלא הצגתי שמי בפתח השער לשבח ותפארת, כדרך גסי

הרוח מחברי ספרים שאינם צריכים לעולם עם מחבריהם, וטוב להם להיות גורפי ביבים, מלחלל שם שמים ברבים, מענין חבורו של רכסם שמגבב ומביא דברי הבלים, להונות בהם הבריות ולהציג שמו כשם הגדולים (ועד"ז קרא בשם התועב, אשר ידע שיש לו יד תקיפה במדינתו, למען ישלם לו כגמולו לעשות לו שם גדול, כדי להריק ע"י כך כיסי בעלי כיסים, כגמל"א דאכ"ל כיס"י, כמנהג הרבה חוברי חבר לסמיכ"ה, ולעשות בהם סחורה להרויח על ידיהם שם וממון להעלותם מבור שפלותם, אבל תורה חוגרת שק מאוננת ומקוננת מפני תגרים הללו, שמורידים כבודה לעפר, ועושים ממנה קורדום וגרון, לעקור שרשיה להכרית ענפיה, ותהי לשחוק בעיני עוגבים ומלעיגים על העוסקים בה, אשר שמוה ככנור ביד זונה נשכחה, לסוב בעיר לדפוק על פתחי נדיבים מרבה שיר למען תזכר, לומר עליהם ראו אלה בניה עושי שכר, עגמ"י נפש, אין עיניהם כי אם על בצעם, ולהרבות כבודם ומעלתם, הודם והונם ולהגדיל שמעם, לכן יציגו הם יד ושם בשערי ספריהם, בשבח המגיע לכשפ"ם, ומרבין להציג הסכמות מאנשים דוגמתם הרוצים בכך, להתפרסם על ידיהם כמו כן בתוארי זיוף עם נקודות הכזב. מפני שהם כגומלים זה את זה להרבות שבחים ותוארים לקרוא להם שמות כשם הגדולים אשר בארץ, ולקשור להם עטרה שאינה הולמתם, ומתגאים ומתנאים בטלית של ת"ח שעליהם כמרדעת של חמור.

לא כאלה חלק יעקב עם ה' נאמן, הוא יתעלה יודע ועד, כי לא נתתי עיני במה שאינו שלי, לא נטה לבי אחר הבצע, ולא להתיגר ולהתגדר במלאכתי, אין מגמתי (בקיום אזהרת החכם) עשות ספרים הרבה (כעשרים ספרים בין גדולים וקטנים אשר כבר באו בדפוס תהלה לאל, מלבד אשר בכתובים עדנה כהנה וכהנה) ויצאו לאור עולם, לזכות בהם את הרבים בלבד, ולתקנת הדור והעולם צריך להם בודאי והכרחיים מאד, לא נטפלתי בענינים נודעים או בלתי צריכים ומייגעים, ואצ"ל שלא הטרחתי עצמי וזולתי, ברוב דברים ולא. בחידודים בלתי מלובנים, ולא בהמצאות עקושות וסבוכים מהופכים. עד סירים סבוכים, רק להרבות כבוד שמים בלבד בתורת אמת ואמונה הישנה הקדומה תורת ה' תמימה, להגדילה ולהאדירה להרבות הונה ויקרה הודה והדרה, לא לכבודי ולכבוד בית אבא, על כן לא בא בשערי שום אחד מחבורי שמי מבואר, לשם ולתהלה במעשה ידי להתפאר, לא הדר לי ולא תואר, וכמה מהם לא נקרא שמי עליהם כלל, אם לחשיבות הענין, שלא לטול עטרה לעצמי קבועה באבנים טובות ומרגליות, ואם שלא יקרא שמי על האשפה והסריות, וככה אינני שולח מהם דורון לעשירים, לא לרחוקים ולא לקרובים, לא ליחיד ולא לרבים, כמפורסם בעולם. ואם יתן לי איש את כל הון ביתו, בוז אבוז לו באהבתה של תורה, היא לי לבדה עוז ואורה, (והספרים שעמדו לי ביוקר גדול והון עתק, אשר הוצאתי עליהם בעניי, מבלי הטלת משא

על בשר ודם בעולם לא בהדפסה ולא במכירה הייתי לאבן מעמסה, אף אם נחרוקן בורו של יעקב, עיני על עצמי ובני ביתי לא חסה, כאשר כל זה בלתי נעלם.

ומדוע א"כ הייתי צריך לשנות מדתי בספר השמוש לבדו, ומתוכו מבואר היטב וניכר, שאני בעל הספר ושמי עליו נזכר, אך הלא כי זה הטפש ואלה שוטים יאלצוני לפרוץ גדרי אך הפעם, ואודיע בשער בת רבים, כי אני הוא המחבר ספר שמוש המדבר בצדקת עם נושע בה', ואני הוא שחברתי גם ספר המטפחת הלזה שיעדתי עליו בספר השמוש, וענתה בי צדקתי כי כל מעשי לשמים כונתי, אני הוא איש תם, ובאמת שמי נחתם, המקנא לשם ה' באמת, ואסילו יהבי לי כל חללי דעלמא לא משנה בדבוריה (ומובטח שלא תשתנה צורתו, וצלם אלהים לא יסור ממני תתן אמת ליעקב מעי אמי הזכיר שמי, ומבטן קראני יעבץ שם כינויי, ואחר שנאבק אי"ש עמי הוסיף לו שם, ישראל לעבד לו בראני, מעבדות בשר ודם בן חורין עשאני, לחץ ברור שמני. לבשר ענוים משחני, לחבוש לנשכרי לב שלחני, לפקוח עינים עורות בחרני, עינים הייתי לעור, רגלים לפיסת, על שתי סעיפים אני, שנאתי הבלי שוא ואני אל ה' בטחתי, המחזיק בימיני, גם עד זקנה ושיבה אל יעזבני, חיל בתורה יאזורני, דרך שקר יסיר ממני, ותורתו תורת אמת יחנני, לא תמוש מפי ומפי זרעי עד עולם, ועל אדמת הקודש יביאני, בנחמה יראני, לעבדו כשמחת לבב יזכני, תחת הצער הגדול הארוך שסבלתי על חלול ה' הגדול בזכרי זאת דאבה נפשי מני עוני, מאנה הנחם נפשי עד יראה ה' בעוני, ודבר טוב ישמחני, אגילה בישועתו יאר פניו אתנו סלה או יניח לי מעצבי ומיגוני, צדקתו תרנן לשוני, אכי"ר:

וזה אשר אשר כתבתי לברלין לאחד מאוהבי נאמני על אודות זה הכסיל אשר עשה בזדון, לגאות מדון, לדעת איך אתנהג עמו ועם סיעה שלו הרעה למען ידעון שדון, ולא יאמרו מי לנו אדון:

החיים והשלום ילוו אל אדוני הנכבד נופך ספיר ויהלום התורני הרבני המופלא בין אנשים גוברי חריפין כאוצר בלום:

כבר השיבתי על אגרתך עה"פ כפה"ע באורך, ועתה באתי ע"ד שנחחדש כעת, אתמול הגיעני מכתב מתלמידי הותיק כמו' ליפמן הנזכר כ"ץ מדנציג צועק ככרוכיא שחברו עליו תרגולי בית בוקיא, ופגעו בו קנאים תולדות השנואים, היורדים עמו לחייו על דבר קנאו לה' גם הוא, כאשר הוצגו אגרותיו אלי כתוב בספר שמוש, שמושא רבה לאלהה דישראל, לאמונתו ועם סגולתו. ועתה קמו עליו עדת מרעים בק"ב, הרוצים בק"ב ותפלות כודאי המה מכת הארורה של שבתי צבי שם רשעים ירקב. עם רבם הכסיל האכ"ד שם אשר

החזיק באזני כלב. בספרו אשר קראו ס' הפר"דס (קרי ביה הפר"דן שש בגוונים שלו, סימן לשוטה מילין ע"ג מילין, תראה) אשר ערב לבו הטפש ההוא להציג את שם המין צורר היהודים אשר הלך לתופת, לאות למופת, כי הוא מאנשי בריתו ברית חדשה לכפור בתורת רוחו הקשה, וזה הבער פוגע ונוגע במלאכי אלקים עולים מן האר"ש, לקנא קנאת ה' אחר עבודת אלילים לשרש, (וביחוד גדול הדור כמו' יושע זצ"ל אשר היה גם רבם של ק"ק ברלין) באמרו עליהם שדברו על צדיק עתק בגאווה ובזו, תמך לשונו של זה הסכל קסט"ו בידו תחליף ומחצה וחלפה רקתו, לשון מדברת גדולות תהלך בארץ לתת דופי ביראי ה' וחושבי שמו, ושקדו על תקנת צאן הנדחה נחלת ה' ועמו (שלא יאבדו ולא יפלו ברשת זו טמן מין קשה כהמן, רב של מהומה רב הפגרו) וקנאו לה' ולתורתו ואמונתו לבית ישראל, לכן אין ספק אצלי שזה האויל גם הוא מאנשי כת המודחת, ולא לחנם הלך ז"רז"ר אצל אור"ב, דוב אורב הוא לדעת יהדות, וכבר יצאה סריותו לחוץ באליל לאר"ש ע"י בנו הנער המשוקץ הבער. שעדיין הוא אבן נגף לבני ישראל בארץ פיהם מעררין ואונגרין. עד היום לא שקטה הארץ בעבור שקץ זה מאן דאחמי לן בעילאי (טביא דבי עילה ושחיתא אביו דאתצד בי"ט לרבנן, י"ט לנו) יחמי לן בתתאי. ולולי כי האב"ד ההוא מק"ב מכת הארורה לא היתה תקלה גדולה כזו באה לידו. להראות בפומבי באזני כלב עז נפש, ומתחבר לרשע רע לשמים ולבריות, מין קשה לישראל יותר מהמן, תועב מפורסם שיצא לשנות דת ולהפר ברית עולם. את ה' הוא מגדף ביד רמה, ותהי אחריתו של כסיל הלז וסיעתו, האומר לרשע צדיק אתה כמוהו כמוהם כת המולך, כגללו לנצח יאבדו תועבת ה' גם שניהם, ושנוייהם וחלופיהם בגולם, מאנו הכלם, חיישינן לגמלים גמולי מחלף, חטאה גדשו סאה מלאה. נא אש"ב חקור אחר החתומים על אגרת בת מחלת לב המונחת השלוחה מק"ב להנ"ל לרדוף איש טוב וישר דרך תלמידי הנ"ל. ובקשתי להודיעני נא מי מהם בני נבל גם בני בלי שם הללו שהכניסו עצמם בתגר הלז להתגרות ברעה מה להם ולצרה. ודי כמה שמראים שחברים הם לאיש משחית רחיים ורקב ישראל ופריציו אשר החריב ק"ק לובלין. וארח לחברה עם אייבשיצר שם רשעים ירקב. ולא יבצר ממך מזימה לתת רסן בפי הכסילים ההמה ע"י אוהבינו ושארנו קרובינו ע"ק המפורסם בברלין גם אהו' החכם הנכבד הת"ו כ"ה פכ"פ יצ"ו בוודאי יקח ג"כ חלקו במצוה לגבור בפני עושה עולה ושלוש מני הטרוד יעקב ישראל ס"ט.

אגרת הלז כתבתי בנחץ לא ישוער כי פתאום לפתע בא אלי אוהבי מ"ד שדרך מזומנת לו לברלין בשעה זו ולא יכולתי להתיישב בדבר לכאר דעתי היטב ישמע חכם כו'. רק זאת אזכיר אודות סכלות האנשים ע"פ הללו החושבים להוציא לעז על הספר הקדוש הנ"ל מחמת פרטי השנה שבפתח

השער, לא ידעו ולא יבינו הבוררים כי הפרט הקטן ההוא אמיתי נעשה בשנת עשיתי החבור המקודש לשמים. ונתעכב הדפסתו זמן מה והוצגו גם האגרות הבאות אח"ז בתוכו, ומשנת הפרט הקטן לא זזה ממקומה. ומה בכך, בשביל כך לא יצא לבית הפסול, קדוש הוא לה' ופסולים הללו במומם פוסלים, ושקוצם בין שניהם, שניהם תקהינה, ועיניהם כידם תראינה, כהם כאייבשיצר ובנו שם רשעים ירקב כמוהם כאחד מבני המולך, סחוב והשלך, ה' עמנו לאורו תושך נלך:

וזו אשר השיבני.

ראשון שבראשון העושה שמץ תחלה להעלות נר תמיד לאור עולם, סורשי כנפים סוככים למעלה ברומו של עולם, צפירת תפארת חכמים נגיד ומצוה לאומים סמוכים לעד לעולם, הלא הוא אהובנו גדול אדוננו גאון עוזנו נשיאנו נסיכנו מלכנו וחי המלך לעולם, רבן של כל בני הגולה המאור הגדול לממשלת היום נר ישראל פטיש החזק עמוד הימני כבוד שם תורתו מוהרר"י יעקב יעב"ץ נר"ו יאיר זה כשמו לעולם. יא"ק:

ראשון לציי"ן נאמר מקבלה מכתב פתוחי חותם קודש ישרא"ל בהוייתו, חשתי ולא התמהמתי לעשות מצותו וחובתי, וערכתי את דברי קדשו ביתר שאת ועז והבטיחו לי לעשות כל מה דאפשר למעבד, וזאת להוי ידוע לאדני שהאנשים אשר נקבו בשמות תחת מכתב מק"ב הם בני בלי שם זולת סלוני. והקצין ר' יוסף בן ר"פ הבטיח שיכתוב לו אגרת מרורות שיהיה בשב ואל תעשה ומה לו לצרה זאת להתעבר על ריב וכו'. ועוד זאת העצה היעוצה מהקצין הרב ר' אלי פרענקל להדפיס דף אחד על האב"ד מק"ב מדחציף כולי האי ומלאו לבו לבא ולגשת אל היכל הקדש גדול הדור כמו"ה יושע זצ"ל ושאר גדולי הדור, אין זה כי אם רמות רוחא הוא דנקיט ליה. ומה גם שהציג את שם אותו האיש וסיפר בשבחיו. מי הוא אזוב קטנה ושפלה. ומיד אחר הדפוס לשלוח ליד הקצין התו' ר' ליפמן הנזכר מדאנציג לחלקם ביעקב ובישראל וביחוד לאנשי ק"ב. שיראו שאדוני עומד לימין הקצין ר' ליפמן הנ"ל, ועיניהם תחזינה במישרים את רוע מעלליו של זה הכסיל האב"ד, בודאי יסוגו אחור ידיהם ויתחרטו על העבר, כך נוטה דעת הקצין ר' אלי' פרענקל נר"ו. מעתה יודיעני אדוני מה לעשות עוד לשרתו בקדש הנני לכל אשר יצוני. ונא לזאת יסלח לי האדון שאחרתי עד כה בתשובתו אשר לא כדת, שלא הייתי בקו הבריאות זה שבועיים מחילוף האוירים ותולדות הזמנים ועדיין ידי כבדים לבא בשבחות ובתוארים ותמכתי יתדותי בענותנותו דמר, ובזה אשים על קץ לשפוך תסלתי יצו ה' אתו את הברכה אלף פעמים ככה, יסובבנהו ויצרנהו כאישון בת

עין, ויזרח אורו כשמש בחצי השמים, כנפשו הרמה נפש הצעיר שבתלמידיו עבר נרצע לעבודתו פב"פ.

ועד"ז השיבני עוד א"א משכיל מאד:

הנה הודעתי נאמנה כי לא נהגתי עם המעוררים הנוקפים הללו כמנהגם של המשוגעים כותבי שטנה, על תלמידי הישר הנ"ל בטרם יחקרוהו על הטענה והתביעה, ובלי הגידו לי, ולא גלו את אזני מזאת התביעה, גדולה או קטנה והיו רק זוועה. יצאו לריב מהר ולא יראו לנפשם פן יחסדם שומע ותבוא שמועה על שמועה, אכן נמלכתי תחלה בבני אדם גדולים איך ומה נעשה למעורר מדנים ומצית אש ע"י נערי המלקטים עצים עד הבערה ללהב יצאה בפשיעה, המה ינחוני בעצתם לפרסם החנף השולח אצבע לדבר און לא חשב אדם ודבר על ה' תועה עתה נראה ונשתעה, אם יחפצו גם התומכים בידו שיתגלה קלונם יודיעוני ונדעה, או אם ישובו מדרכם הרעה, החרש יחרישו ותהי להם לחכמה ותעמוד להם השעה ה' ידבר שלום אל עמו ואל חסידיו ואל ישובו לכסלה, וישיגו ששון ושמחה הצלחה וישועה:

וידע הקורא בצדק ספר זה כי עזבתי בספרי זה השמטות שלא להיות למשא, גם אחלי המעיין בספרי זה ושאר חבורי אם און וטעות סופר ימצא בהם ירחיקוהו ויתקנוהו ותחשב לו לצדקה, עולה באהלו לא ישהה, כי אני הוא המחבר ובעל הגהה, בידי הכהה ועיני כהה, ורוחי כהה. וחיי חיי צער תוהה ובוהה, עד יסקיף וירא ה' בעיני יוציאני לאור אראה בצדקתו, מעיל צדקה ומעטה תהלה יעטני ולב שמח ייטיב גהה:

מפתח

למצוא דברי חפץ שבחבור מטפחת הלז

חלק א

פרק א

בו מבוארת הסכה שהניעה למחבר לטפל בחבור זה אמר מפני צורך שעה, אחר שהיה סגור בחדרי לבו שנים רבות, והעיר ה' את רוחו להוציאו לאור עולם, כמו שכבר יעד בספר שמוש השעה דחקתו לשום רסן בפי אויבי הדת והאמונה. בו נזכר מעשה שארע להרב החסיד החריף ריש מתא דפראג, שפגע בו מין של שבתי צבי שם רשעים ירקב, וחשב להטעותו ולהדיחו מעל ה' על פי ספר הזוהר, ונגלית ערות המין. בהמשך מאריך המחבר בהתנצלות שנכנס לתגר זה וכזה בעל כרחו, ובטל רצונו מפני רצון אביו שבשמים.

פרק ב

מודיע מה שקרה בספר הזוהר בעת שבא בדפוס, יצאו עליו עוררים, ואע"ג דאינהו לא חזו טעמא לערעורם, מזליהו חזי, דמעיקרא נמי בההיא שעתא דאתגלי בכתובה בספרד, מיד קראו עליו ערער, כמו שכתוב בספר יוחסין והשמיטו ספור הענין מספר יוחסין בשאר דפוסין. בהמשך מבוארים התנאים שצריך לאדם החובה להכנס בחצר המלך פנימה, לעמוד בסוד ה' אשר צפן ליראיו, ואין כל אדם זוכה.

פרק ג

באר המחבר שיש מקום לחשד שחשדו לר' משה דיליאון ששלח ידו בספר הזוהר שבא לידו, ואם לא עשה כולו עשה מקצתו, עכ"פ אין מנוס מלהחליט שבודאי ססר רעיא מהימנא ותקוני זוהר, מעשה ידי חכם מקובל ספרדי המה, בלי שום ספק וסקסוק בעולם ותלאם באילן גדול, כעצת ר"ע לרשב"י, זה מבואר ע"פ כמה עדים נאמנים חזקים כראי מוצק שאינם סובלים דחייה והכחשה:

פרק ד

ובו מרבה בחבילות ראיות, שהרבה דברים קשים ומרים נתערבו, ונודייפו גם בגוף ספר הזוהר הקדוש ועלו לכמה מאות ענינים ומאמרים מוטעים ומשובשים, שאי אפשר בעולם לייחסם לשום תנא אף לא אמורא, ואם שרבים מהשבושים אינם מפסידים באמונה ח"ו, אך קצתם ודאי נראים כחירוף וגידוף. מצוה להסירם מן הספר הקדוש, וזה כל עסק הפרק הלז.

פרק ה

הוסיף המחבר הוכחות גדולות ועצומות וידים מוכיחות שגוף ספר הזוהר חובר בימי גאונים אחרונים לכל הפחות.

פרק ו

חזר וברר הדברים כשמש, שספרי רעיא מהימנא ותקונין אינם כלל מספר הזוהר העיקרי, אלא נתחברו בימי דורות אחרונים בספרד דווקא, זוהי הפשרה הישרה בעסק זה, ולא בר סמכא הוא בעל ספר רעיא מהימנא בדברים הנגלים עכ"פ. המפקפק עוד בכך, אינו אלא מן המתמיהין.

פרק ז

מענין מדרש הנעלם שהוא סוג שלישי מהחבורים הנעלמים. ומזכה את הרש"ל בדינו, שלא חלה עליו תלונתו של רמ"ע. וחדוש נמצא בספר משרא קטרין, מעיד גם הוא על מאמר שלם שבספר הזוהר על נונין המנוזרות שהוא זיוף מחודש בימיו. והרש"ל חש והאמינו כאילו הוא מרשב"י, ובפרק הלז אומדנא משוערת קרובה איך וע"י מי נתחבר ספר רעיא מהימנא ותקונין זוהר.

ובזה נשלם חלק ראשון

חלק ב

ידיונים והערות על הספרים אמונת חכמים, גנת אגוז, ברית מנוחה, ויושר
לכב

פרק ח

בו עבר המחבר על פרקי ספר אמונת חכמים (שחבר ה"ה מוהר"ר אביעד ע"ה חכם דק"ק מנטובה) ויהיו רוב דבריו מצויינים על סדר פרקי ספר אמונת חכמים, רק במקום שארכו הדברים, ונרבו הפרטים חלקו לפרקים, גם עשה להם המחבר סימניות על סדר א"ב, כדי לתת ריוח להתבונן בין ענין לענין.

סימן א' מפקיע חבל תשובת בעל אמונת חכמים לשאלת רס"ג בענין אם תחיל הארץ כל בני אדם הקמים בתחית המתים כו' וישוב לשאלה כהוגן. ובו מזכיר הנסים העצומים והפלאים הנוראים, אשר נעשו לישראל בזמן הבית אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים.

ב. מקיים ומאשר כח השמות לפעול בעלול מרוח עושים ר"ל, על פי הנסיון כחוש.

ג. הנחת הפלוסופים ששום דבר בעולם השפל לא יבוטל לגמרי ולא ישוב ללא דבר, מוסכמת בספר הזהרה.

ד. וכן מ"ש הם וגם מקובלים קדמונים דמלא דבר יתהווה דבר, יש לו שורש ועיקר בחכמת האמת כמו שהוטבע בשכל הבריא, ובאור הענין יפה עם מאמרי חז"ל המתייחסים לנושא הלו, ושאינו מתנגד כלל לאמונת חרדש העולם.

ה. ענין רוח צפונית פרוצה, ובו מבואר טעות לבעלי שבילי אמונה, אודות קוטב הדרום. ודעת המחבר בענין הוראת שמות דרום וצפון. ושם נזכר העדר ידיעת אכן עזרא בענין ישוב העולם ושם מענין מנין הכוכבים, אם יש לו ניגוד מחז"ל. ו. השגה על רלב"ג בענין חלוני שקופים אטומים, ודברי חז"ל חיים וקיימים, ושם בענין נסים נסתרים שלא הוזכרו בתורה בפירוש.

ז. פלא נגלה מתנועת דומם, ויוקח ממנו ראייה על תנועה רוחנית נסתרת שלא יעצרה הגשם מלעבור בו.

ח. באור כתוב יבושו זדים בשם גדול הדור.

ט. ענין כדוריות הארץ מקויים ע"פ חז"ל, ובאור מאמרם ז"ל אם עולם האכסדרה דומה או כקורה, וקורקוסי שמים. מבואר ענין המטר הטבעי, ושם השגה עמ"ש מזרחי במ"ש רז"ל ממזרח למערב ומן הארץ לרקיע חדא שיעורא.

י. ראייה חדשה חושיית על הקפת הכדור.

יא. אכן עזרא מבהיל ומטריח המעיין בפירושו בחידותיו של הבל.

יב. באור מאמר מעוט הירח.

יג. מ"ש האצטגינינים על מי שנוצר במילוי הלכנה או בחסרונה, נמצא גם בספר הזהר.

יד. באור מאמר על ארבעה דברים מאורות לוקין.

טו. ענין ובוקע חלוני הרקיע, וב"מ שני מיני גשמים, אחד טבעי, השני עליון רוחני, והשגה על בעל אמונת חכמים.

טז. בעל אמונת חכמים תלי בוקי סריקי בתרי גברי וברבי ריב"ש ורש"ל כאילו הוציאו לעז על חכמת הקבלה ח"ו, ניצולים צדיקים הללו מחשד עון זה. וביחוד הרש"ל כסף נבחר לשון צדיק בענין זה. צריך לתקוע בו מסמרות נטועים בעלי אסופות.

יז. הבלי סודות ספר מורה נבוכים ושל המתפלספים בכלל, אם כל היום כמוס וסוד ירבה, אל תשמע ואל תאבה, נגד זה ג"כ לא כל הרוצה לטול את השם בחכמת האמת יטול, והבלתי ראוי לא יקרב אליה כי היא ודאי סמא דמותא אליו ויסתכן בה הרבה.

יח. מסייע שיש בו ממש למ"ש בעל אמונת חכמים בענין אלישע שהלך אחת הנה אחת הנה.

יט. אמתת מציאות חכמת הקבלה.

כ. פלפלא חריפא דמעלי לכולא גופא דסוגיא פרק כל הבשר במה שהקשו לו לבעל אמונת חכמים על מ"ש הרא"ם על התורה בההיא דכל שתעבתי לך הרי הוא בבל תאכל, וכל מה שטרח בעל הספר ליישב הקושיא, בכדי טרח לא דק לגמרי ולא מסיק בה אלא כדמסיק תעלא מבי כרבא, וטבא חדא פלפלא חריפתא לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא, דלא תיפוק מנה חורבא לא למיסר בן יונה ולא למשרי עורבא.

כא. מהתל בטעמי מצות של מורה נבוכים, הגורמים לעז וקלס מרבה להכיל, בחלה בהם נפש כל משכיל.

כב. אמנם בענין טעם הקרבנות טעמם מכואר בהפך ממחשבת המתחכם:

כג. בלמוד זכות על הר"מ, אכן ספר מורה נבוכים תלאו באילן גדול אחד המתפלספים שרצה ליחנק.

כד. מהכרח מציאות חכמת הקבלה מתוך דרז"ל, ושרא ליה מאריה לבעל אמונת חכמים דחשיד ח"ו להחסיד בעל חידושי אגדות (מהרש"א) במכחישה, אבל דבריו ז"ל נכוחים הם למבין וראוים אליו ז"ל:

כה. בעל אמונת חכמים נשבע לשוא, ובשפת יתר האריך לשון, על ההיולי החומר ראשון, וב"מ ענין שכל הפועל, ושרוב דברי קדמוני הפלוסופיא ממקור הקבלה יצאו, אלא שנתגלגלו ונשתלשלו דבריהם משבוש אל שבוש עד שלבסוף נפלה הפלוסופיא בבאר צרה נכריה וקצר המצע מהשתרע עליו שני רעים כאחד:

כו. בענין בלעם מה אכפת אם אותו רשע יקלל כולו וה' יברך, מיושב בדברי טעם:

כז. באור הכתוב לא יבוא עמוני:

כח. בענין דמי קנין מערת המכפלה:
 ל. נקיון בעל ספר מורה נבוכים מתרעומת על אודות אם יש כח בשמות
 לסעול מאומה נגד הטבע, אמנם צריך עיון במה שכתב בפירוש המשנה פוא"נ:
 לא. באור כתוב ולאביו שלח בזאת:
 לב. באור מאמרם ז"ל ששלח יוסף לאביו יין ישן וגריסין של פול:
 לג. עוד מענין פעולת השמות שכחשו בה המתפלספים, המסלפים דברי
 צדיקים וחכמים:
 לד. שחוק והתול החושבים חכמת מה של הטבעיים למעשה בראשית כו'
 שזכרו חז"ל:
 לה. בשבח הרמב"ם בעל ספר הי"ד:
 לו. נטה בעל אמונת חכמים מדברי חז"ל במ"ש שלשה שמשו בתיבה.
 לז. על דבר זיוף אגרת ראשונה שבאגרות רמב"ם, ומה בין אבן עזרא
 לרמב"ם, וכינוי לרמב"ן, וחיוב הרחקה מספרי חיצונים ונכרים, ושלא ללמוד לשון
 צרפת אצלם ומתוך ספריהם. ומה אומר ומר לי מר ששמעתי כבר נמשך ובא הענין
 הרע הזה, ובא אל בית הרבנים היושבים על סיר הבשר במדינה זו, שנתקנאו גם היום
 בעשירי המחזו הלז, להתדמות להם ללכת בחוקות העמים, ומפזרים מעות ללמד
 בניהם ובנותיהם אומנות מכוערת זו, שיהיו צחי לשון צרפת, עם שאין להם עסק ומתן
 כלל [עמהם], רק להתנאות ולהתקשט בו עם בני הנ"פ ועגבות כו'. ומה דעת רס"ג
 בענין חכמת הקבלה, והגהות בספר גינת אגוז וברית מנוחה, והשמטתי שאר הגהותי
 עליו, שלא להאריך:

פרק ט

לח. הצלת רש"ל שנית מתלונת בעל הספר, שלא עמד על דעתו הישרה:
 לט. ונשתבש בעל אמונת חכמים בחשבו שאבן עזרא מביא בפ"י התורה
 ענין הספירות שנזכרו (ברש"י) [ברס"ג], כי לדבר האחר נתכוין ונתחלף לו לשון לועז
 וילח"ק. עם היות בעל הספר לועזי ממציא אמו, לא הבין נאומו:
 מ. בסכנת העוסק בספר הזוהר מפי ספרים בלבד, שאין כל אדם כדאי לכך
 אח לא בעזר אלהי פרטי:
 מא. המחלוקת אשר נפלה בין אחרוני המקובלים, באיזה פרטים מן
 וזוהמא, בסבת קצור לשונות הקדמונים לא יזיק לחכמה בכלל, כי מקורם אחד הוא
 יסוד החכמות והידיעות, לא ימלטו סעיפיהם מהסתבכות:
 מב. מתפלספים מאוחרים עם היותם רוצים להיות ננסים ורכבים ע"ג
 ענקים, לא ראו כמוהם אור בהיר בשחקים:
 מג. מחוצפת החכמים בעיניהם אשר אין מעצר לרוחם.
 מד. בהרחקת למוד הפלוסופיא וספרי חכמות החיצוניות:

מטפחת מפתחות ותוכן הספר מאת המחבר ספרים קצט

מה. במעשה אסתר שנבעלה לנכרי.

מו. במעשה דר"ע שהיו סורקין בשרו, ושנקבר מתלמידו בחברת אליהו

ז"ל:

מז. בענין יהויקים דאמר קמאי לא ידעי לארגוזי:

מח. עוד באותו ענין:

מט. נזדקר שבוש לפני בעל אמונת חכמים בזכרו שבבית המקדש ראשון

היו עשרה כרובים:

נ. סלוק מכשול מלשוננו של בעל הספר הנ"ל:

נא. בענין טעותו של ירבעם, ושם עוד הערה בענינו, ודבר מפליא מענין

נביאי ה':

נב. הערה בענין אחאב:

נג. בענין סוד הצמצום הרחוק מדעת המתחכמים, עם היותו ממש מושכל

ראשון:

נד. בענין י"ט דעצרת שהוא חמשים לספירה לא סלקא ליה שמעתא לבעל

אמונת חכמים:

נה. באור הכתוב ישא ה' פניו אליך:

נו. גמגום בלשוננו של בעל הספר:

נז. על אודות ר' עזריה האדומי, כאשר משפטו שם פעלו:

נח. מודיע מה גרם עון המתפרצים בהתפלספותם שחטאם נזכר, לשבח

מהם בני נכר:

נט. שלא ללמוד מלאכת הרפואה מהאדוקים במינות, בעל הספר אמר

מדעתיה דנפשיה, מה שהוא תלמוד ערוך בידינו:

ס. בענין עדים זוממים הרגו אינן נהרגין, נתבאר שהמינין מונין את ישראל

בזה, למען ברושת פניהם ועניות דעתם בערך עשירי דעת חז"ל:

סא. בענין טיבו של שם האמור בפסוק ויאמר אדני אל נא תעבור, לא דבר

נכונה בעל אמונת חכמים:

סב. בעל הספר הנ"ל העמיק ממנו מלין לא יועיל בם, בענין מתן שכרן של

מצות, וענשן של עבירות:

סג. נכשל בעל הספר שאמר ד"ת משם מין שר"י, ושם תירוק לקושיא על

תו' דעירובין בענין ליתי עשה ולדחי ל"ת. ומ"ש התועב ע"ז הם דברי רוח, גם בעל

אמונת חכמים לא עשה פה מאומה, יטול מה שחדש בענין זה, כי הכל הבל:

סד. חשד הפוסקים כמה שאין בהם, בענין ברכת הלולב:

סה. בענין הרוצה להחכים ידרים, שצריך שיסכים המעשה בפועל עם

הכוונה וכן בכל כיוצא בזה:

סו. בטעם הבא על נערה מאורסה שחמור מהבא על אשת איש, דברי בעל

אמונת חכמים אינן מכוונים :

סז. בישוב דר"מ בקטנה מזנה ברצון נאסרת על בעלה ישראל :

סח. בעל אמונת חכמים אשר דבר שלא כהלכה בענין הגר :

סט. עוד לו דברים בלתי מכוונים להלכה, בענין היבמה.

ע. עוד דברים משובשים בדין היבם :

עא. לשונו בלתי מכוון, בענין אלמנה נזונה.

עב. בענין ישוב קושית בעל כסף משנה בהלכות צרעת, יפה כיון בעל הספר. ולמחבר עוד דרך אחרת.

עג. מה שהקשו לו. דברי הרמב"ם אהדי מ"ש בפ"ב מהלכות אבות הטומאה למ"ש פ"ג מהלכות מקואות, ומה שתירץ בעל הספר הכל הבל ורעות רוח.

עד. בענין ספר הזוהר שכינו אותו תלמידיו על שמו :

עה. עוד בענין הנ"ל.

עו. כמה שמצינו בתלמוד הובאו דברים משם אמוראים. וכבר קדמום בשם זולתם.

עז. גליון מוכנס בספר הזוהר, וכזה אירע הרבה בספרים ישנים.

עח. אודות ספרים שנאבדו מאתנו.

עט. העתקת ספר יוחסין דפוס קוסטאנטינא, בענין התגלות ספר הזוהר, ועל אודות מחברו מי הוא.

פ. בענין מגיד של הרב בית יוסף ורוח הקודש ששרתה על האר"י ז"ל.

פא. בענין המקשים עצמן לדעת להרהר אחרי רז"ל כמהרהר אחרי שכינה, כאילו עברו על כל תוסיף, הדברים מבוארים יפה, תפוחי זהב במשכיות כסף, וכל הסורש מדברי חז"ל כפורש מחייו.

פב. שעל הרוב לקחו חז"ל בתלמוד טעם החיצון. והעלימו הענין הפנימי הרמוז בדבר. וכענין תורה שבכתב.

פג. מבאר המחבר בענין ספר הזוהר תכלית דעתו וחכמת האמת שבו, מסורת ביד יחידי סגולה, היא נשמת התורה אין זולתה דעת שפתיו ברור מללו, לאשרה ולקיימה בכל עוז, והמכחישה הוא בכלל אפיקורוס בודאי.

פד. בענין חטה א' פוטרת כל הכרי :

פד. לענין פוטר עון הבא על הגויה.

פה. בענין יפת תואר.

פו. באור על מה תפלת ערבית רשות :

פז. בענין שני זוגות תפלין :

